Himalaja

u 77 priča

Robert Pauletić

KARNAK Zagreb
Biblioteka MIRAKUL
Knjiga 003
Za nakladnika: Goran Tolić
Design & Layout: Kazimir Meštrović
Fotografija na naslovnici: Stipe Božić

Fotografije u knjizi:
Robert Pauletić, Stipe Božić, arhiv Stipe Božića i posredstvom agencijskih usluga

Tisak Tiskara Grafoplast, Zagreb
Godina prvog izdanja: 2009.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 717864
ISBN 978-953-99412-2-0

HIMALAJA U 77 PRIČA

8 *kalibra i dugopoljskon*
zviri šta hoda pedeset kilometri dnevno!

Počelo je tako šta mi je Stipe bezočno laga. Nazva me i pita: — Slušaj, bi li iša s menon do Baznog logora Mount Everesta? Općepoznato je da mrzin snig i ladnoću, još od doba JNA 83, Titovoga Uzica i smrzavanja na minus 25 na planini Šljivovici. Ne volin ni skijanje, ni visine, a nišan niti ljubitelj povećanih fizičkih napora ako se baš ne mora.
S druge strane, Stipe mi je idol. Naša san se u mučnoj dilemi, čak san strignija ušima ka Buridanov tovar.
— Rado bi iša, ali ocu li ja to moć? Himalaja je sigurno naporna — bojažljivo san ga pita. Tu je ispalija himalajsku laž: — Ma oćeš, kako nećeš! Triba doć od Lukle do Baznog logora, to ti je malo jača šetnja, nećeš imat nikakvih problema.
— Znači, dođen tamo na Himalaju, i samo moran hodat? Nema nikakvih cepina, dereza i sličnih penjačkih šema? Ima li mogućnosti da me pokosi lavina?
— Hahaha, ma kakvi! Jedino te može zasmetat ako budeš osjetljiv na visinu, a tu nema nikakvih pravila. Može se čovik ne znan kako pripremit, ako ne može izdržat visinu, adio. A onde je visina priko pet iljada metri i tu nema šale. Satare te glava, riganje... i moraš se odma spustit barenko petsto metri. Inače ti mogu oteć mozak i pluća. Edemi. Ako se ne spustiš, umreš začas.

Da riskiran ili ne? U životu se jedanput ili nijedanput pruži prilika da sa svojin idolon posjetiš misto njegove najveće slave. Uz to, razmišlja san, ako uspijen, lipo će izgledat u životopisu. Bazni logor Mount Everesta. Baja s Himalaja. Ali šta ako mi oteče mozak?
— S nama ide Viki Grošelj, moj stari prijatelj iz Slovenije — obrazlaga je Stipe: — On ti je osvojija deset od ukupno četrnaest vrhova osamtisuć-njaka. Više od mene. Znači, imamo iskustvo, znamo sve o visinskoj bolesti, možemo u milimetar izračunat koliko moš hodat koji dan, sve. Četvrti član ekspedicije je Mlado iz Dugopolja, odličan momak, planinar. Može hodat pedeset kilometri dnevno, ali ne zna jezike. Tu ćeš mu ti malo pomoć. Kad dođemo do Baznog logora vas dva ćete se skupa vratit u Katmandu, a Viki i ja ostajemo. Pokazat ćeš Mlađi ovi dil Nepala oko Katmandua i pobrinit se oko aviona.
Lipo, bogami. Nišan nikad prije bija ni na Mosoru, a sad krećen na Himalaju, do pet i po iljada metri visine, i to sa dvi penjačke legende svjetskoga kalibra i dugopoljskon zviri šta hoda pedeset kilometri dnevno! Mislija san se još dvi sekunde, a onda reka: — Iden!

umreš začas! I 01
U prvu iduću nedilju krenija san na vrh Mosora, na trening. Nagovorija san i Stjepka Rošina i Matasa, koji je poveja pasa. Polazak je bija iz Žrnov-nice. Uspili smo stić samo do planinarskog doma, a usput smo se dva puta izgubili. Zaradija san opasne žuljeve i posli dva dana leža doma mrtav umoran. Drugu nedilju smo se bolje pripremili i krenili ranije. Uzeli smo u ekspediciju iskusnog "mosoraša" Joška Dvornika koji je zna put, pa smo nakon višesatnog tabananja uz nadljudske napore osvojili Vickov stup.
— Znate — puva je Dvornik — Vickov stup nije pravi vrh. Oni tamo na-prid, Veliki Kabal, to je pravi vrh Mosora. Ako oćete, možete otić i do njega. Imate još jedno 45 minuti hodanja do tamo.
Jedva san uspija podić glavu. Mantalo mi se i rigalo, bija san blid ka vampir. Pogleda san ga u nevjerici. Još 45 minuti hodat? Radije smrt. Krepani Matas diga je glavu s kamena na koji se naslonija. Kraj njega je, naizgled mrtav, leža pas Kan koji je ispružija vanka jezičinu. Matas je nakon nekoliko sekundi rubon usana procidija Dvorniku:
— Koji vrh? Onaj? Neka njega tamo.

I to je bilo to šta se Mosora tiče. Dva miseca prije polaska trča san po Marjanu, skoro svaki dan. Neko mi je reka da je dobro trčat pod optere-ćenjen, pa san zadnje dvi šetimane vodija sa sobon 8-godišnju ćer i pičija uzbrdo s njon na ramenima. Šta je najgore, mala me još odozgo i zajebavala:
— Ajmo, tata, sporo je to, sporo!
Prolija san litre i litre znoja, i muka je počela davat rezultate. Oćutija san moć. Jedanput san se čak odvažija i na krkeč stavija Papučicu, pa trča uzbrdo od Prve vidilice, ka Baćo. Prolaznici i šetači koji su nas vidili umirali su od smija, a ja se uspuva, zacrvenija i skoro crka od napora. Nije lako nosit na kostima ženu od 68 kili ni po ravnome, a kamoli uzbrdo. Ali bija san uporan i istrča san s Papučicon na leđima sve do crkve Nikole Putnika. Zadivljeno me gledala, nije virovala da ću je uspit iznit cilu uzbrdicu.
Zakleja san se da će isto bit i s Baznin logoron, da ću šprintat do gori i ostavit Stipu Božića iza sebe, uz zadivljene poglede naših mladih himalajki. Evereste, dolazin! ¦
SVeta plOČa | Stipe je sitno naškraba svoje ime i prezime u donjemu desnon kantunu, skroman i samozatajan ka i uvik. Da san ja osvojija Mount Everest, montira bi ovde na ploču neonsku reklamu ROBERT PAULETIĆ BOG PLANINE!
Nepale, evo me opet! Odsili smo u nekom hotelu bože me sačuvaj, čak i za mjerila Katmandua, ali shvatija san da tako mora bit, da Spartanci s Himalaje najviše od svega preziru luksuz i gradske pičkice koje se žale ako nema tople vode za tuširanje. Voda, pranje, ka da je to meni problem? Neću se tu-širat i gotovo. Čistoća je pola zdravlja, a šporkica druga polovica.
Za cimera san dobija Mlađu, simpatičnoga 43-godišnjeg Dugopoljca koji je cilin puten sa sobon nosija dva termometra, jedan za izmirit unutrašnju temperaturu u sobi, a drugoga bi svaku večer obavezno stavlja vanka, da od-ma ujutro imamo friške podatke u celzijevcima. Prvu večer u sobi Mlado je zaljubljeno gleda u pečat nepalske granične policije u pasošu.
— Iz moga sela niko dalje Mosora ne iđe — reka je: — Sad će svi morat virovat da san bija na Himalaji, evo, iman pečat!
Mladin brat je inače svećenik, ujedno i planinar, koji drži mise kad su oni sveci šta imaju crkve na vrhovima brda. Stoposto san čovika i vidija, jer me Papučica jedanput vodila na Stomoricu iznad Omiša na Gospin blagdan. E, bravo, to san zaboravija istaknit ka planinarsko iskustvo. Naravno da san ispinija dok san

se ka divokoza penja gori do crkve, a još nišan smija ni be-štimat od pustih pobožnih penjača okolo.
Prvu večer u Katmanduu, dva dana prid polazak na avion za Himalaju, tija san častit večeron Stipu, Slovenca i Mlađu, ali nišan uspija, i to iz zbilja
13

Slovenac & Stipe: Nepalci su nas dočekali stransparenton
14
zanimljivog razloga. Izašli smo u restoran imenon "Rum Doodle". Stipe mi je, dok smo jili biftek, skrenija pažnju na neuglednu drvenu ploču pod kojon smo sidili, na kojoj su bili našarani brojni potpisi.
— Znaš li ko se smi ovde potpisat? — otpija je gutljaj pive. Proučava san ploču di su bila pusta imena i datumi, pa slegnija ramenima:
— Neman pojma.
Slovenac se smijucka, a Stipe je priša bliže ploči.
— Jel moš pročitat šta ovde piše? — upra je prston.
— Ed Hil... Hillarv? — zapeja mi je zalogaj u grlu: — Jel ovo može bit potpis od Edmunda Hillarvja? — zurija san u ploču sa strahopoštovanjen.
— To je baš to — kimnija je Stipe: — Na ovu ploču potpisuju se osvajači Mount Everesta.
— Onda si i ti tu?
— Jesan, evo me ovde — pokaza je Stipe svoj potpis. Za razliku od Hillarvja koji se bahato potpisa priko čiloga središnjeg dila ploče, on je sitno naškraba svoje ime i prezime u donjemu desnon kantunu, skroman i samozatajan ka i uvik. Da san ja osvojija Mount Everest, montira bi ovde na ploču neonsku reklamu ROBERT PAULETIĆ, BOG PLANINE.
Kultna ploča, dozna san, nije uvik bila na ovome mistu. Restoran je bija u susidnome dvorištu, jedanput je i izgorija, ploču su čudon spasili.
— Najboljšo stvar še ne veš — reka mi je Slovenac: — Nam, ki smo osvojili Mount Everest, v tej restavraciji do konca življenja ni treba plačevati hrane!
Eto, zato nišan uspija častit, odnosno moga san počastit samo Mlađu. Slovenac je na kraju večere pokaza konobaru svoju iskaznicu osvajača Mount Everesta, i to je bilo dovoljno. Stipu konobar nije ništa ni pita, nego ga je pripozna i oduševljeno

pozdravija, baš ka i gazda koji se zateka u prolazu. Ko zna koliko mu je Stipe ovde besplatne spize izija?
Oćutija san ponos. Sidin ovde za istin stolon sa dva potpisnika na svetoj ploči, od kojih je jedan iznad, a drugi ispod Edmunda Hillarvja.
Na kraju san platija bifteke samo za Mlađu i sebe, i mogu reć da nije bilo jeftino. Odrali su nas, brate. Priko tri iljade rupija, odnosno 250 kuna. Za te pare drugdi u Nepalu moš restoran kupit. Biće gazda refaje na nama amaterima za ovo šta "everestovcima" daje mukte?
Šta ću, muča san i calta. Druga mogućnost mi je da se upišen u penjače i osvojin Everest. Onda bi i ja moga jist, a ne platit! ¦
15
granica Slovenije | zadnji put kad
san bija u Nepalu svuda san tražija mačku, ali nišan vidija ni jednu jedinu. I evo je sad, došla maca na vratanca! Ali nekako je bidna puno gruba, izgleda zločesto, nije slatka ka recimo mačka Lili iz Dugog Rata.
Prikrala se, pogledala me, zamijaukala. Odma mi je nešto bilo čudno. Onda me Mlado, inače moj vjerni čitatelj, sitija o čemu je rič. Vidili smo mačku! Biralo, kako kažu Nepalci.
— Evo ti mačke! — smija se Mlado: — U knjizi o Nepalu napisa si kako nigdi i nikako nisi vidija mačku.
Istina, onda nišan nigdi naša biralo, a tražija san je svugdi. Khukura, odnosno pasa, bilo je koliko oćeš, ali mačke nijedne. I evo je sad, u ovome idi-ličnon dvoru u Katmanduu. Došla maca na vratanca. Ali nekako je bidna puno gruba, izgleda maliciozno, zločesto. Nije ni pinku umiljata, ka recimo mačka Lili iz Dugog Rata, miljenica moje ćere.
Bili smo na ručku, kompletna fantastična četvorka. Sili smo vanka, u dvor, između rascvitalih stabala, pijuckali pive i čekali konobara da donese spizu.
— Sad je važno dobro se najist! — reka je Stipe: — Tribaće vam snage za hodanje.
Slovenac je razveza o tome kako više ne ide na Triglav. Skinili su, koliko san ga razumija, neki greben s Triglava, i sad je uspon totalno lagan. U 19. stoljeću nije bilo tako, onda je svaki osvajač Triglava bija faca. Meni je, iskreno, bilo svejedno, ne pada mi na pamet verat se na Triglav.
Zanimljivo, Slovenac je djelimično priča na hrvatskome, odnosno na dalmatinskome, tako je naučija kroz polustoljetno druženje sa Stipon. Odlično

je skinija naglasak, da ne znan odakle je, reka bi da je iz Bibinja ili Primošte-na. "Bija san, vidija san...", bilo je čudno čut iz slovenskih usta. S^tipe bi zauzvrat samo koji put nešto reka na slovenskome, najčešće beštimje. "Pizda, kdaj bomo šli naprej?", ili nešto slično, za umrit od smija.
— Na Mont Blanc ne grem več, tam je gužva — proglasija je Slovenac i nastavija: — Ni Everest više nije ono pravo, seveda! Užad su ti već pripeta skroz do vrha, Šerpe vse nosijo in delajo, še manjka samo to da ti na vrhu služe svečani ručak... Penjanje gore je postalo industrija, pizda! Še malo pa se bodo z avtom peljali do Logora 2.
Kad su Slovenac i Stipe s ostalon ekipon 1979. išli u pohod na Everest, usput nije bilo ničega, a sad su cilon stazon, sve do samog Baznog logora, raspoređena svratišta s jelon i pićen. Ima za kupit čak i bombona za grlo. Prije trideset godina oni su sve nosili sa sobon, vodili kuvara, a na povratku više nisu imali spize, pa su upadali Šerpama u kuće i pitali imaju li šta za jist i pit, da će dobro platit. Šerpe su imali samo kumpira i rakije.
— Ubijali smo se od kumpira! — smija se Stipe: — Ali, opet, ne moš stalno jist kumpire. Tako da smo neprekidno bili gladni. I pijani, od rakije.
Taj uspon 1979. po težini se uopće ne može usporedit s ovin današnjima. Nije onda bilo konopa prikačenih skroz do vrha. Kročili su prostorima di nikad prije nije ugazila ljudska noga. Išli su najtežin smjeron di do danas više niko nije prosa.
Stipe je tri desetljeća osta jedini Hrvat koji se uspija popet na Mount Everest (i to dva puta!) i tek su se, evo, u svibnju 2009. uspile popet četri naše cure. A Slovenaca osvajača ima čak petnaest. U međuvrimenu ih je pet po-ginilo, ostalo ih je deset živih, među njima i ovi naš, također živa legenda, s najvećin brojen osvojenih osamtisućnjaka.
Pita san ga ko je trenutačno najbolji slovenski himalajac, smatra li se još da je to Tomaž Humar. Za Humara se, naime, dugo tvrdilo da je najbolji penjač na svitu.
— A, ne bi reka — razvuka je Slovenac na dalmatinskome: — Zdaj je najbolj cenjen Prezelj. On ima dva Zlata cepina, to je za nas himalajce, kot za filmaše Oskar!
Onda je pala lagana međusobna zajebancija na temu politike i granice s Hrvatskon. Slovenac je na kraju ozbiljno reka kako ima

odličan filmski projekt, ali za budućnost, kad se tenzije malo smire.
Slovenska granica. Ić pješke po "meji", snimat lipote Slovenije i prijateljski popričat sa susidima. Uz granicu s Austrijon, recimo, već je sve dogovo-
18
granica Slovenije | 03
rija s jednin prikon Austrijancen, a uz hrvatsku meju razgovara bi, naravno, sa Stipon.
Na to je Stipe odložija pirun i, žvačući biftek, podboja Slovenca sve ka da neće: — Odlična ideja. Uz to, ne bi bija ni neki veliki posal obić slovensku
granicu!
Na večeri u Katmanduu:
slovenska himalajka
Simona Pogač, bivša
manekenka,
s obožavanjen gleda
našega Slovenca
19
jogi-zican
Kad san čita jednu od starih Stipinih knjiga, naša san istoga jogija s kojin san se i ja slika! Tu fotografiju objavija san u svome libru o Nepalu, samo staje kod Stipe, naravno, isti jogi bija dvadesetak godina mlađi.
21

U Katmanduu je sve krešilo otkad me nije bilo. Ne puno, alijpak. Taksi je prije košta sto rupija, 8 kuna, naravno posli cjenkanja. Danas je cijena otišla duplo.
Ulaz na glavni trg, Durbar Square, naplaćuje se 300 rupija, oko 25 kuna, i tu nema cjenkanja. Prije je bilo dvista, ako se dobro sićan. Uredno platiš i dobiješ ulaznicu. Baza je u tome šta ulaz naplaćuju i domaćima, doduše samo 50 rupija. Ali to je za Nepalce ozbiljna para, pa lokalaca na trgu baš i nema previše, osim trgovaca suvenirima, wannabe vodiča i profesionalnih prosjaka maskiranih u jogije (ili sadhue), svete ljude u pandelama.
Ima još nekoliko mista u Nepalu di deru turiste jelene. Glavni trg u Pata-nu, primjerice. A za ulaz u lipi gradić Bhaktapur naplaćuje se čak 10 dolari.

Osobno san oduvik oduševljen tom idejon naplaćivanja ulaska na trgove i u gradove. Da san gradonačelnik Splita, udrija bi fureštima isti namet za ulaz na Peristil. Plati, rođo, pet dolari, pa gledaj Sfingu i Podrume! Od tih para Split bi procva. Isto vridi i za Zadar, Šibenik... zašto bi stranci gledali naše lipote besplatno? Za Dubrovnik bi naplaćiva ulaz u cili Grod, ka u Bhaktapuru. Isti momenat kad siđeš s cruisera, odma plati deset dolari. S kopna bi jednu biljeternicu postavija uz Vrata od Pila, a drugu uz Vrata od Ploča.
Kad san iznija ideju Stipi, sablaznija se i reka: — To je nedopustivo! To bi nam totalno uništilo ugled zemlje! Sramota, katastrofa!
Pobunija san se: — Čekaj, je li ugled Nepala u tvojin očima okrnjen jer su ti sad naplatili 300 rupija za ulaz na trg? Po mome mišljenju, stranci bi još više cijenili Hrvatsku i njene lipote kad bi morali platit da ih vide! Nagrnilo bi još više turista i slivala bi se nemila lova!
Nikako ga nišan uspija uvjerit, samo je mava glavon i tvrdija kako bi to bilo jako, jako loše, ma užasno.
Šetali smo trgon, gledali, snimali. Onda su došla dva sadhua u pandelama i nagovarali nas da se slikamo s njima, za sto rupija, naravno.
— Ajmo jednu sliku — reka san Stipi.
Idealno bi bilo da smo mogli napravit fotografiju s našin zajedničkin jo-gijen. Kad san, naime, čita jednu od starih Stipinih knjiga, naša san istoga jogija s kojin san se i ja slika! Tu fotografiju objavija san u svome libru o Nepalu, samo šta je kod Stipe, naravno, isti jogi bija dvadesetak godina mlađi, a kod mene je propa, posidija i sav se nagrišpa.
Posal je nastavija njegov sin, koji sliči na ćaću. I sa sinon san se slika, i posli ga naša i na internetu, na turističkin stranicama Nepala. Dinastija jogi

žicara vlada glavnin trgon! Sad san, jasno, gleda okupljene sadhue u pande-lama ne bi li naša našega zajedničkog starog jogija. Nigdi ga nije bilo. Da nije umra od alkohola? Zadnji put su mu žilice na nosu bile opasno crvene i plave.
U ponestatku jogi-ćaće, za povijesnu sliku sa Stipanon prista bi i na jogi--sina ali avaj, nije ni njega bilo.
Virovali ili ne, vidija san sina kasnije, na glavnome trgu u Patanu, neposredno prije odlaska iz Nepala. Primistija se pinku južnije, na

novo radno misto. Na nesriću, Stipe onda nije bija s menon, jer je osta na Himalaji još nekoliko dana. Vodija san Mlađu kojemu san pokaziva Patan. Jogi me zva na slikanjac, ali me Mlado nešto zapriča, pa san ignorira pozive i produžija. Ustvari san ga nepromišljeno odjeba. Posli pet minuti mi je bilo žaj i vratija san se, ali jogi više nije bija tu, ka da je u zemlju propa. Biće iša pit sa ćaćon. Ubilo me to, pa me Mlado tješija, ali bija san i dalje žalostan šta mi je jogi-sin izmaka. Triba san se opet slikat s njin, ako ništa drugo, radi kontinuiteta... ¦
Puno se jogija, nažalost, pretvorilo u obične prosjake
23
lukla I Aerociromska pista bila je zbilja senzacionalan prizor. Crta od asfalta usiče-na u planini, a ispod nepregledna provalija. Pista me momentalno asocirala na crtu od pizde. Divovska himalajska vagina. Ja san Lukla, rado bi se pukla.
Prvo san mislija da je neka Luđakinja, a onda san shvatija da nije, nego da je službenica na održavanju čistoće aerodroma. Čučnila je, naime, metar od mene, pa grebala po žvaki koja se ulipila na podu. Učinilo mi se da struže direktno nokton po tleju, pa su me uvatile gricule.
Najgore su mi sljedeće dvi vrste gricula: kad neko grebe nokton po školskoj ploči, te kad se prstima prilazi priko jednoga materijala od kojega se rade kaputi, mislin da se zove filc. Kad vidin da neko ide prstima po filcano-me kaputu, ili čujen zvuk grebanja noktima, pa čak i krede, po školskoj tabli ili zidu, uvati me muka, sav se stresen od drćuna, i moran odma odvratit pogled ili začepit uši.
Cura, međutim, nije grebala direktno noktima. Malo bolje san pogleda. Na noktu kažiprsta imala je nasađen čudni produžetak, ka neki hrapavi naprstak. Dosta kvalitetno je razmuljala onu žvaku. Naposljetku ju je, posli desetak minuti posla, skroz sastrugala, pa se digla i čučnila pet metri dalje, kod nove žvake. Bidna mala. Jeben ti Katmandu i direktora aerodroma, da joj ne može kupit neki stroj za čišćenje žvaka s tleja, nego da mora ovde čučat i strugat.
Zračna luka nepalske metropole slika je neviđenog kaosa, na prvi pogled ne zna se ko tu pije, a ko plaća. Svi urlaju, putne borše se kotrljaju priko karakterističnih bačvi s penjačkon opremon, službenici ucjenjuju s težinon
Lukla: vrata iza kojih počinje dugačak, dugačak put do Everesta
25

Aerodrom Katmandu: metode čišćenja su, greb-greb, nadasve sofisticirane
Aerodrom u Lukli: izlaz s piste
bagaji pokušavajući iznudit koji dolar, i svaki normalni putnik mora se pri-strašit za sudbinu svojih kufera. Ali naposljetku Nepalci nikad ništa ne izgube, u čilome kaosu ipak postoji neki sistem.
Sidili smo i čekali oće li na zvučniku javit kad kreće aviončić za Luklu. Piskutavi ženski glas dera je po živcima i nešto pizdija na navodnome engleskome, ali ništa se nije razumilo, osim riči "kanselejšn", otkazivanje. Skočili smo u panici, ali uskoro je stiglo objašnjenje. Zbog magle su bili otkazani samo "mountain flights" do Everesta. U Luklu će se danas ipak letit. Još malo smo čekali, pa je prozvalo. Prošli smo kroz zadnju kontrolu i našli se na pisti, prid aviončićen.
Ovo je ključni moment za svaku himalajsku ekspediciju. Kad doletiš iz Katmandua u Luklu, već si napola uspija. Nakon toga triba samo hodat i penjat se po ledenin klisurama, ali tu većinon ovisiš sam o sebi, a na avion za Luklu ne može uticat ni svemoćni Siva. Svaki pravi himalajac se u životu barenko dva-tri puta nasmrt iznervira zbog otkazivanja leta, bilo za Luklu, bilo iz Lukle. Magla, vitar, snižina... ima miljun razloga da se zaviju u crno oni šta čekaju na aerodromu grčevito stežući karte u rukama.
Sija san na livu stranu aviona, kako me poučija iskusni Slovenac:
— Ko letiš proti Lukli, sedi levo, ko pa letiš iz Lukle, sedi desno. Boljši je razgled.

Nažalost, slabo san šta vidija, jer me se uvatila pilat neka neviđeno ružna trekerska pankerica iz Singapura, s buljavin očima i onon frizuron di je crvena kresta posrid glave. Izgledala je, bidna, ka šampjer s upalon leđne peraje. Na moju nesriću, čula je za Hrvatsku, čak je bila na "Havarr" prošlo lito, veri bjutiful ajlend, još se sića da se reče "hvala" i "dobar dan", lipo more... Split? Kako ne, prošla je kroz Split, spektakjuler siti, ful of histori.
Pizdila je bez pauze najmanje deset minuti, a ja san kima glavon, nišan uspija ništa vidit od panorame. Kad je na momenat zastala da uvati arje, brzo san reka: — Vidiš ovog gospodina iza mene? S njin putujen, to je olsou Kroat, himalajska legenda, bija je dvaput na vrhu Mount Everesta, for šor je posjetija i Singapur!

Pankerska šampjerica je kurjožasto pogledala Stipu, a ja san istoga časa okrenija glavu kroz prozor i pravija se da san naglo posta autističan.
Upravo tad se doli pojavila Lukla. Aerodromska pista bila je zbilja senzacionalan prizor. Crta od asfalta usičena u planini, a ispod nepregledna provalija. Pista me momentalno asocirala na crtu od pizde. Divovska himalajska vagina. Ja san Lukla, rado bi se pukla. Nikad dosad nišan sleća na takav aerodrom. Kad se ovde uzleće, pilot ne triba potezat ručicu. Samo zarula i onoga momenta kad prođe rub piste već je kilometar visoko u arji.
Još sekund-dva i naš avionćić sletija je, vruuuum, nasrid crte od piz... piste. Penetracija je uspila. Uša san u Himalaju. ¦
Rumzala, postaja na letu Lukla-Katmandu: avion doslovce sleti na ledinu
Pogled na aerodrom iz arje. Sve je tu: trokutić, "irokezica"..

gumng Ugumng | Bakica je probila rednu po sredini nosa, između nosnica. Jebate, koji modni detalj! Pari oni ludi bik, maskota "Chicago Bullsa"1 Kako bi meni stajala ovakva redna u nosu7 Bi li me bolilo to probušit?
Neće da se slikaju. Boje se da će in fotoaparat uzet komad duše. Ko zna, možda su u pravu? Zato se na Himalaji ne isplati pitat: "Mogu li vas slikat?". Sigurno će te odbit. Odlučija san bit bezobrazan i fotografirat bez pitanja. Da bi u tome kvalitetno uspija, koristija san taktiku koju san već davno raz-radija.
Uvik bi ka fol krenija slikat nešto na skroz drugoj strani od željene mete. Zatim bi naglo okrenija fotoaparat, brzo okinija sliju, pa se onda opet vratija prvotnome "motivu" i tobože nešto proučava, a da u međuvrimenu uopće ne pogledan u displej. Tako prava meta nikad nije bila sigurna jesan li ja to nju na brzinu snimija, ili ipak nišan. U najgoren slučaju dogodilo mi se blago negodovanje.
Baba u Lukli bila je, međutim, neobično lukava. Čim san diga fotoaparat, a gleda san u pravcu dvi koze uz put, odma je pokrila facu rukama. Oćutila je da me zanima. Šta ti je ženski instinkt! Zbilja, svidila mi se rećina u nosu, izgledala mi je skroz moderno. Uz to, babin pogled zračija je dubokon mudrošću. Činilo mi se ka da o tajnama života puno više zna od mene.
Sad je furbasto gledala kroz prste jesan li maka aparat. Napravija san mot ka da ga spreman u boršicu, i ona je spustila ruke. Istoga časa okinija san sliju onako u letu. Vidila je šta radin, pa je

opet išla dignit ruku, ali nije se stigla do kraja pokrit. Zajeba san je na blef. Nešto je brzo rekla, vjerojatno zabeštimala.
29

Na Himalaji je popravljanje patika nešto jeftinije nego u nas - osandeset lipa za jedan par
30
gurung ugurung | 05a
— Raj? — pita san je za narodnost, pokazavši prston u nju. Rećina u nosu značila je, naime, da baba nije Šerpani. Žene Šerpa ne nose rećine u nosu. To šta je okitila nosić značilo je da je vjerojatno iz naroda Raj. Nišan mislija da će mi uopće odgovorit nakon šta san je silova za foto-sešn, ali me iznenadila. Spokojno me pogledala očima mudrog guštera i rekla:
— Nou Raj. Gurung.
Vidi ti babe, rastura u engleskome! Uspostavija san komunikaciju. Evo, dozna san da je iz plemena Gurung, di žene također vole rećinama prčkat po nosu umisto po ušima. Istina, većina njih odluči se na "ugurung" rećine onako sa strane nosnice, šta je realno puno lipše, ali ova Gurung-bakica probila je stariju i primitivniju varijantu po sredini između nosnica. Jebate, koji modni detalj! Pari oni bik, maskota "Chicago Bullsa"! Kako bi meni stajala ovakva rećina u nosu? Bi li me bolilo to probušit? Ozbiljno ću razmislit o tome. S rećinon u nosu sigurno bi oduševija svoju ćerkicu Rivu P. koja je nedavno na Baščaršiji hrabro probila uvo.
Mahnija san babi u znak pozdrava i krenija naprid. Nasmija me pogled na dvi kokose nasrid puta koje su bezglavo trčkarale vamo-tamo, ali su zapi-njale i padale, jer su in nogice bile međusobno vezane. Livi batak jedne kokose bija je špagon od metar, najviše metar i po, vezan za desni batak druge. Ljubav nas veže i spaja. Poala dobrog izuma da ti ne mogu uteć kokose!
Ma ko da je smislija štos sa špagon, zaslužija je Oskara. Oskara Kokoschku.
Samo pedesetak metri dalje sa susidne strane puta bija je razapet šatorić, a unutra su sidile dvi postolarice. Popravljale su obuću od nosača.
— Jel ovo one popravljaju postole od Šerpa? — pita san Stipu, koji je za-vrtija glavon: — U ovin krajevima nosači nisu Šerpe. Recimo, ovi naši šta su nan uzeli borše su iz naroda Raj. Šerpe su visinski nosači, njima je tri iljade metri prenisko.

Jedna od dvi žene ispod šatora upravo je krpala sandale. Imala je rećinu u obliku cvitića, ali sa strane nosa. Kad se žena već odluči za nosnu rećinu, ovako lateralno to izgleda zbilja masu atraktivnije.
Pita san je: — Kati ho? — i pokaza na svoje patike. Ka, koliko bi doša popravak ako in se odlipi potplat. Pogledon je proučila patike i rekla:
— Das rupi.
Deset rupija. Osandeset lipa. Cijene su u Lukli, triba reć, puno povoljnije nego u Splitu u Ledenka ili Karle. ¦

llimbrela Oče me nagovorit da kupin lumbrelu, i kad dođen s lumbrelon ka pizda, oni će me fotografirat i to posii pokazivat ljudima. "Pogledaj Pauletića, iša je na Himalaju s lumbrelon, ka Bračanin, stvarno je redikul, hahaha!".
Mene Ste mislili zajebat? Lumbrela? Ajte, molin vas...
Još u Katmanduu zamolija san Stipu da mi pomogne odlučit šta ću nosit u visine, a šta bi ostavija u hotelu "Thorong Peak", da ne mučin ni sebe ni himalajske Šerpe viškon nepotrebnih stvari. Naime, ima san boršu tešku priko dvadeset kili, i još skoro deset kili u ruksaku.
Praktični Mlado, iskusni planinar, nabija mi je komplekse, jer je donija dva ruksaka sveukupno teška 14 kili, uključujući tu i dvi boce rakije koju je ponija za "mećat u čaj".
— Jebate, ponija si više stvari nego Mick Jagger i Jerry Hali zajedno! Kolika ti je ovo baterija? — smija mi se Stipe kad je vidija golemu lampadinu šta san je uzeja sa sobon.
Objasnija mi je: — Triba ti sasvim mala lampica, s onon trakon šta se stavi oko čela, da su ti ruke slobodne u mraku.
Bez riči san izvadija lampadinu iz borše. Nastavija je:
— Onda, koliko pobogu imaš šugomani? Dosta ti je jedan, najviše dva. Izbacija san šugomane.
— A šta je ovo? Turistički vodič? Misliš da će ti to tribat na pet i po iljada metri visine?
Zamava je prijekorno glavon, u stilu "ajme, majko, koga ja ovo vođin". Postiđeno san izvadija libar iz borše. Stvarno, šta će mi libar kraj živoga

Stipe? Da na Himalaju dođe ovi lola šta je napisa turistički vodič, Stipe bi ga moga još deset puti više naučit. *
Kad je sve vizita, i izbacija tri kvarta mojih stvari, Stipe me pita:

— A di ti je lumbrela?
Zatrepća san i glupo pita: — Kakva lumbrela?
Odsika je: — A kakva bi bila? Lumbrela ka lumbrela!
Pribra san se i reka: — Ajde, Stipe, ne zajebaji! Pa neću valjda lumbrelu nosit sa sobon na Himalaju? Iman dvi nepromočive jakete, obe s kapuljačama!
— Pusti jakete. Samo ti nabavi lumbrelu!
Gleda san ga ka tele, a onda shvatija o čemu se radi. Oće me zajebat. Uva-tija me u đir. Jer, ko je ikad vidija himalajca s lumbrelon? Zapravo, to je sve u dogovoru sa Slovencen, i on mi je jučer spominja neku lumbrelu. Oće me nagovorit da kupin lumbrelu, i kad dođen s lumbrelon ka pizda, oni će me fotografirat i to posli pokazivat ljudima. "Pogledaj Pauletića, iša je na Himalaju s lumbrelon, ka Bračanin, stvarno izgleda ka redikul, hahaha!".
Malo san se razočara u Slovenca i Stipu. Šta in sad još triba da prave od mene šimju s lumbrelon? Svi znaju da san teški cukun za penjanje i planine, da ne mogu podnit snig i ladnoću. Nišan u životu bija u planini, osim ovo malo na Mosoru, nikad nišan uša u vriću za spavanje, jasno je da san totalni autsajder.
Sve to skupa tragikomično je samo po sebi, osobito kad se uzme u obzir količina patnje kroz koju ću ovih dana garant proć. I šta sad oće s jebenon lumbrelon?
Pakiranje u Splitu bila je noćna mora. Uspija san nekako smanjit težinu u borši na 21 kil, ali ispod toga nije išlo. A Stipe je specifično reka:
— Nikako priko dvadeset kila!
Skupa s Papučicon razbija san glavu oko toga šta još izbacit iz borše, da se tamo ne sramotin s nekin nepotrebnin luksuzon.
— Mudanata triba masu, tu nema dileme — zaključija san: — Neću valjda na Himalaji snigon prat mudante? Isto vridi i za bičve.
Šta se gaća tiče, uzeja san samo dva para. Jedne planinarske za Himalaju, jedne vojničke s puno džepova za Katmandu. Dvi nepromočive jakete, potom najdeblja džemperčina koju san naša, te par planinarskih majica, onih šta se brzo suše i ne smrde po znoju.
— Moran nosit lijekove, jebate. Šta ću ako me u snježnoj divljini napadne koja boleština? — bespomoćno san reka Papučici, gledajući u veliki teški ne-

seser u kojem je bilo medikamenata za izličit cilu ekspediciju bolesnih.
— Je — složila se: — To da ćeš se gori razbolit, po meni je sigurno.
Tu je bija i drugi neseser, za osobnu higijenu. Mislija san se da li uzet apa-ratić za šišat dlake iz nosa, a onda san se sitija da idemo do Baznog logora Everesta di je jedanaest mladih hrvatskih penjačica, pa san bez riči ćušnija aparatić unutra. Neću valjda prid naše mace doć ka jeti, s čupinon dlaka iz nosa? Ubacija san i aftershave i stick s puderon, ako mi se pojavi koji pri-štić. Onda san još jedanput pogleda u stick za čiriće, pa ga ipak izbacija iz nesesera. Ne smin riskirat da me himalajske legende zbog pudera proglase pederon.
Dva para visokih patika zauzela su za popizdit puno mista.
— Možda bi bilo bolje da uzmeš samo jedne patike? — predložila je Papučica.
— Je li, bogati? A ako upadnen u ledeno jezero ili ugazin u govno od jaka? Šta ću onda stavit na noge?
U boršu san jedva natrpa još nove, nikad nošene gojzerice, nedajbože velike snižine, zatim vriću za spavanje, nesritni turistički vodič i - gamaše. Iste one zbog kojih me u brazilskoj džungli zajebava Švabo Roth.
Sad u Katmanduu bija san uvjeren da će me i Stipe uvatit u đir zbog ga-maša, ali nije. Dapače, preporučija mi je da baš njih uzmen u boršu koju će nosit Šerpe. Ako upadnemo u duboki snig, reka je, gamaše će bit korisne.
Sve je bilo spremno. Sad san boršu zatvorija s lakoćon, a ni ruksak nije bija pretežak. Kupija san štapove za hodanje, koje san pažljivo zataka sa strane ruksaka. Bija san ready & cool.
U foajeu hotela, na zbornome mistu prije polaska na Himalaju, dočeka me šok. Stipe i Slovenac nosili su velike - lumbrele!
— Ajme — promuca san — pa vi ste stvarno mislili... ovaj, za te lumbrele? Sućutno su se zgledali, pa mi je Stipe strpljivo objasnija:
— Lumbrele su zakon za Himalaju. Ako pada kiša, a na manjin visinama zna baš pljuštat, ne pomaže ti nepromočiva jaketa. Viruj mi da će jak piju-
mmmmmmmmmmm
Dragu lumbrelu koja me pratila kroz cilu Himalaju kupija san u Luklt, a ostavija u Namche Bazaaru, na povratku. Bilo mi je žaj, ali san shvatija da je nepraktično nosit je nazad u avion.
m

sak promočit svaku jaketu. Lumbrela te u tom slučaju spasi. Drugo, korisna je za jako sunce, jer služi umisto suncobrana. Sad u četvrti miseč*na Himalaji moraš stalno mazat lice i ruke kremon za sunčanje, jer ćeš inače nemilice izgorit. Jesi uzeja bar kremu za sunčanje kako san ti reka?
— Jesan — kimnija san glavon.
— E, onda dobro. Ne brini oko lumbrele, u Lukli ima širok izbor odličnih lumbrela za kupit.
— Dobro, nabavit ću lumbrelu, ali objasni mi kako to da nikad ni u jednome libru s Himalaje nišan vidija penjače s lumbrelama?
— To ti je zato šta na velikin visinama više ne pada kiša, pa se lumbrela ostavi u šatoru, za povratak. A devedeset i više posto fotografija u librima je s velikih visina.
Otkrija san veliku tajnu Himalaje. Četvrti penjački rekvizit uz cepine, štapove i gojzerice je - lumbrela. U Lukli san zaista kupija veliku, kvalitetnu lumbrelu i zataka je sa strane ruksaka. Štapove san već bija izvadija i učija hodat pomoću njih. Kad su me vidili kako se krečen sa štapovima, ka Pajo Patak, Stipe i Slovenac su pukli od smija.
I za ne virovat: cili prvi dan hodanja od Lukle do Monjoa pratila nas je nemila kišetina! Lipo san otvorija lumbrelu, i iša po Himalaji ka gospodin čovik. Isprid mene su, sa dvi otvorene lumbrele, hodali moji poštovani vodiči, a na začelju je, po vlastitoj želji, kaska Mlado, s malon lumbrelicon koju je kupija u iste babe u Lukli ka i ja.
Izgledali smo, za pravo reć, malo blesasto, ka četri izletnika Bračana na Vidovoj Gori, nikako ka ozbiljni himalajci. ¦

lumbrela | 07
đavlije skakalo
Mlado se sanjarski zagleda
vanka, u himalajski krajolik:
'A šta su ukusni kozlići,
štaš to govorit... Kozlić od
tri miseca, kad zalipi prste,
znači daje najbolji.
kozlić i janjac ukusniji su
kad pasu u prančioku:

Nešto smo pričali oko recesije pa san povjerija suputnicima da^namjera-
van nabavit kozu. To je već praktički gotova stvar. Iman i ime: Đurđa. Dolaze teška vrimena, ako bude glad i nestašica, šta ti više triba od mesa, sira i mlika? A koza je tu idealna, najzdravija. Od domaćih životinja jedino koza ne krepa kad je ugrize poskok.
Stipe i Mlado su me ozbiljno slušali. Slovenac je iša negdi na planinu, nije mu vrag da mira. Nije mu bilo dosta to šta je hoda i penja se cili dan, ka i svi mi, nego je popodne opet tribalo malo zadimit uzbrdo.
— Koza? Hm, ne znan baš — reka je Stipe: — S kozon ima dosta zajeban-cije. Triba svaki dan oko nje brinit.
Mladen se složija: — U nas kozu zovu đavlije skakalo. Zna se dogodit da je, rečemo, vežeš konopon, i vratiš se popodne, a ona leži mrtva. Samu sebe uguši koliko skače.
Objasnija san in da za to nema problema, jer san ja već naša ko će mi čuvat kozu: — Đurđa će bit u Čavoglavama, kod brata od Ante Matica. On inače ima nekoliko koza, pa mu još jedna neće bit problem. Ja je kupin, on je čuva. Popola dilimo mliko, sir i kozliće.
Mlado se sanjarski zagleda vanka, u himalajski krajolik: — A šta su ukusni kozlići, to štaš govorit… Kozlić od tri miseca, kad zalipi prste, znači da je najukusniji. I kozlić i janjac ukusniji su kad pasu u prančioku.
— U čemu? — začudija san se.
— U prančioku, pri suncu — objasnija je Mlado: — Reče se još i u prisoju. Ako pasu travu u prančioku ili prisoju, puno su bolji nego ako pasu u osinu.
— To misliš u osoju?
— E, to — potvrdija je, pa se opet zamislija. Biće sigurno mašta o kozlićima, jer je počeja nesvjesno mljackat.
Stipe se pobunija: — Nemojmo više pričat o spizi, evo kruli mi drob. Viki upravlja financijama i planira jelovnik, a kad je tako, niko se ne može najist. Ujutro po dva jaja, za ručak juva, navečer riža, vidili ste i sami. Sigurno ste gladni, ka šta mije i samome. Sta ćete, škrti Slovenac, haha!
— Ja san izgubija bar tri kila, vidin po kaišu. Misliš li da je istina ono šta je Viki priča za onu dvojicu? Ono kako su rigali? — pita san Stipu, a on se samo nasmija.
Slovenac nan je, naime, odma prvi dan ispriča kako su dvojica momaka s kojima je prošli put iša na Himalaju bili jako

proždrljivi. Navodno in se u Namche Bazaaru svidija biftek od jaka, famozni yak-steak, pa su obojica izili

po dvi porcije, i onda su bidni rigali cilin puten, jer se ne srni puno jist kad su u pitanju veliki fizički napori.
Isto tako, priča nan je Slovenac, nije dobro pit alkohol, prvo zbog visine, a drugo šta je ovde u Himalaji alkohol vrlo skup. Na većin visinama piva dođe 300 rupija, odnosno 25 kuna, staje isto ka da u nas košta iljadu kuna. Pojavljuju se apsurdne situacije da kantica piva košta tri puta više nego spavanje u istome svratištu. Stvar je u tome da triba platit dostavu. Šerpe na leđima kilometrima uzbrdo nose gajbe piva, pa se to reflektira na cijenu. Stipe je u svratištu često naručiva pivu, a Slovenac bi ga svaki put pogleda priko oka i redovito dobacija neku mudrost o štetnosti alkohola ili o rastrošnosti.
Kad bismo jili, Stipe bi za sekund šatra sve s pijata. Nišan nikad u životu vidija da neko tako brzo počisti pijat. Čim bi završija s rižon ili jajima, poče-ja bi kukat da je osta gladan. Manjak spize nadoknađiva je pivon. Svaki dan popija bi barenko po dvi-tri pive, nekad i četri, bez obzira na nadmorsku visinu. Ekipa po svratištima, smrtnici trekeri kojima su vodiči strogo zabranili alkohol, gledali su ga sa strahopoštovanjen.
Moja koza Đurđa će bit u Čavoglavama, kod brata od Ante Matica

Dok san ja razbija glavu oko ideje da li da pokrenen pobunu gladnih Hrvata ili ne, Štipan je iskapija još jednu pivu, i to onu maksizidarsku, od šest i po deci, kakve moš nać samo u Nepalu. Iskoristija je to šta mu nema slovenskog veta nad glavon.
— I kokose. Kokose obavezno — reka san iznenada. Stipe se prenija:
— Kakve kokose?
— Kupit ću i kokose, najmanje desetak, to san zaboravija reć na početku — objasnija san mu: — Ništa bez kokosa. Piletina, jaja, to mi je ludilo. Doma svako jutro sataren dva ili tri jaja na oko s panceton. Ova jaja ovde u Himalaji nisu loša, ali panceta je katastrofa. Kad doma u nas bude nestašica i glad, sa svojin jajima mogu se minjat za pancetu i tako san riješija kompletnu ishranu.

— Nekad se moglo držat kokose doma i u Splitu — sjetno je reka Stipe: — Onda su to zabranili, bile su velike kazne ako bi koga uvatili s kokošama.
— Znan — kimnija san — pričala mi je mater kako je none, odnosno njena mater, držala kokose na balkonu dok ih nije zabranilo. Stan je bija na bedemu iznad "Semafora", tamo na ulazu u Get. Ja san do drugog razreda osnovne živija u Getu.
— Zbilja? — začudija se Stipe: — A ja san mislija da si ti neki gradski šminkerić. Uglavnon, smatran da je bezveze to šta se zabranjuje držanje kokosa. Šta bi kokose smetale u gradu, ajde reci? Evo, sad će Mladino Dugopo-lje postat grad, pa će i tamo zabranit kokose. A, Mlado?
Mlado je cilo to vrime samo muča i sluša, a onda odjedanput duboko uz-dahnija: — Ajme, da mi se dočepat jata kokosa! Ogloña bi odma dvadeset bataka zaredon! ¦

đavlije skakalo | 08
Prekrasni vrh Ama Dablam, slikano iz Pangbochea

seks na vrhuncu I Stipe se zamisli-
ja: "Hm, seks na Everestu... to bi bilo teško, ali ne nemoguće. Tribalo bi imat one gaće s rupon, da ne moraš sve skidat." Slovenac je doda: "Zares bi partnerji teško dihali, tu bi pomagala maska za kisik."
Kiša je padala i padala, nikako stat. Hodali smo satima, počele su me bolit noge. Nije mi palo napamet da spomenen eventualnu pauzu, a još manje da se požalin na bol u žnjutima. Zna san da bi me opet uvatili u đir. Dosađiva san Stipi i Slovencu s miljun himalajskih pitanja i tema.
— Sitija san se kako ću vas zvat ovde u planinama: generali! — proglasija san u jednome momentu. To s generalima in se svidilo.
— Vi ste generali Himalaje, a Mlado i ja smo redovna vojska. Ako u ovoj kampanji postignemo kakvi uspjeh, možete nas i unapredit.
Smijali su se.
U jednome momentu Stipe me upozorija: — Sad smo krenili na dalek put, na ozbiljan uspon. Ovo je važno reć: ništa šta jedan član tima izgovori drugome na visini od tri i više iljade metri ne smi se uzet zaozbiljno, niti smiš ikome išta zamirit. Ljudi na velikoj visini, pogotovo posli napora, znaju bit svadljivi i tu se svašta reče šta se zapravo ne misli. Je li jasno?
Kimnija san glavon.

Potom san načeja temu koja ih je zainteresirala: — Na Everest su se već popeli slipac, čovik bez nogu, a Davo Karničar je skija skroz s vrha... sve je već napravljeno. Jedino se još niko nije seksa na vrhu Everesta. Znan da se slovenski bračni par prvi popeja gori zajedno...
— Ja, Štremfelji — ubacija se Slovenac.

RobertĐidara, zagrebački student i treker od formata, pročita "Nepal", završija u "Himalaji"
— ... ali niko još nije, koliko je poznato, obavija seksualni čin na vrhu, na 8850 metri! To bi bilo vrhunsko dostignuće čovječanstva, seks na^iajvišen nivou. Ako bi se još uspila napravit beba, moglo bi joj se dat ime Edmund. Ili Tenzing. Dite bi se rodilo s pet miljardi crvenih krvnih zrnaca viška.
Stipe se zamislija: — Hm, seks na vrhu Everesta... to bi bilo teško, ali ne nemoguće. Tribalo bi imat one gaće s rupon, da ne moraš sve skidat.
Slovenac je doda: — Zares bi partnerji teško dihali, tu bi pomagala maska za kisik!
Još smo neko vrime pričali 0 osobitostima seksa na Mount Everestu, a onda je konverzacija zamrla i oni su odmakli petnaestak metri, pa smo samo hodali. Okolo uz put bile su kamene kućice, naizgled dosta sirotinjske. Ali uz kuće je bilo dosta stoke, pretežno koza. Tu i tamo pojavili bi se i ljudi, većinon dica. Jedan simpatični musavi Nepalac sta je uz put i bistrin nas očima motrija kako prolazimo. Mahnija san mu a on nije uzvratija, samo je trepnija. Ko zna kako u njih triba zamavat prolazniku?
Na putu govana na svakom koraku, doslovce na svakome metru po jedno. Od kiše su bila razmočena, pa je tribalo dobro pazit da se ne usere obuća. Kiša je, srićon, skoro stala.
Negdi isprid Phakdinga s druge strane dolazija je mladi plavokosi momak s očalama, treker. Priša mi je sasvim blizu, a onda me pogleda i mrtav-ladan upitno reka: — Robert Pauletić?
Šokira san se, skoro su mi ispali štapovi.
— Ja san! — reka san: — a koji si ti?
— Zovem se Robert Đidara, student iz Zagreba — predstavija se:
— Bio sam na trekingu do Baznog logora.
— Ja sad iden tamo — reka san veselo: — A kako si me pripozna, po čemu?
— Pa čitao sam "Nepal u 77 priča"! — objasnija je.

Jebate, naša san čitatelja na Himalaji. Internacionalno san popularan autor!
— Znaš li ko je oni čovik gori, oni desno? — pita san Đidaru.
— Onaj crnokosi gospodin s kišobranon? Ne, ne mogu reći da znam — odgovorija je.
— To ti je, Đidara moj, Stipe Božić!
— Ajoj, Stipe Božić! Može jedna fotografija, svi zajedno? — viknija je Stipi.
— Može, dođite vamo! — dobacija je Stipe.
46
seks na vrhuncu | 09
Moj čitatelj Đidara bija je na trekingu s grupon Engleza, jer u Hrvatskoj, za razliku od recimo Slovenije, nema organiziranih ekipa koje idu do Baznog logora Everesta.
Inšoma, odmaka je Englezima, zaostali su nekoliko kilometri za njin. Momak mi je ulipša dan, prvo zato šta se Hrvat na Himalaji ne susreće često, drugo zbog toga šta smo puten neprekidno sretali masu Slovenaca, pa je radi nacionalnog ponosa baš dobro ispalo da smo sreli i jednoga Hrvata, i to baju šta je ostavija englesku ekipu hodača daleko za sobon. Bravo, Đidara, hrvatska uzdanice, svaka ti čast! Ča je pusta Londra kontra našega Đidare!
¦
Svaki prijelaz preko mosta ima seksualne konotacije, jer se često dogodi da padne most pa se sjebeš doli
potezanje vode | Brzo san zaspa, ali
me probudija zvuk koraka u sobi. To se Mlado diga pisat. Čuja san zvuk potezanja ručice za vodu. Sneni Mlado je upira, ali vode nije bilo. Živ san se smrza. Bija san žedan. Jezik mi se osušija. Pišalo mi se.
Prvu večer na Himalaji obilježili su mi kumpiri & feferon. Prije hrane, međutim, tribalo je odradit aklimatizaciju, odnosno popet se na vrh obližnjeg brda i nazad. Uzbrdo su generali malo ogovarali svoje žene.
Slovenac je priča kako je njegova Cveta uvik u pravu. Jedanput je tako kupila sebi nove gojzerice, koje su joj na prvi pogled bile malo tisne, ali su joj super stajale. On joj je savjetova da je gojzerice bolje uzet broj veće, na šta ga je ona napala i rekla mu da se ne miša.
— Začele so jo žuliti že na poti proti letališču. Seveda si jih je morala se-zuti', ampak, čudežno, spet sam jaz bil krivec.

— Ja san isto uvik kriv kod svoje Vere. Zato san uveja pravilo da priznan kako san kriv za sve čim krenemo, i tako nema svađe! — reka je Stipe.
Za Stipinu Veru znan da je lipa žena, a upozna san in i jednu od dvi ćeri, koja je prava lipotica, prodorne plave oči na mater. Tako zamišljan Odinove Valkire. Interesantno, steka san dojam da se obojica legendarnih himalaja-ca malo pribojavaju svojih supruga. Nije in problem penjat se po paklenin liticama na minus četrdeset, ali o ženama govore s naglašenin respekton. Mlado nije ništa ispriča, iz dva razloga. Prvo, jer ne voli govorit uzbrdo u planini, a drugo zato jer nije oženjen.
Dobro san ogladnija nakon dvadeset kilometri hodanja uz planinu toga dana, pa san zahvalno dočeka porciju kuvanih kumpira u svratištu "Sum-

mit Lodge" u mistu Monjo. Kumpiri su bili u kori, odsičeš komad i malo posoliš. *
Šatra san svojih pet kumpira ne dižući pogled. Malo su tvrđi od naših, ali ne mogu reć da nisu bili ukusni. Možda i zato šta san bija gladan ka čopor vukova.
Kad san zaustija nešto pitat Slovenca, pogled mi je skrenija do hrpice kore od kumpira isprid njega i Stipe.
— Oli ste vi gulili svoje kumpire? — začuđeno san pita. Pukli su od smija. Bili smo u velikoj zajedničkoj prostoriji svratišta. Na sredini se dimila peć. Kasnije san vidija da je isti princip u svim svratištima na Himalaji. Direktno se ulazi u tu veliku prostoriju, dnevni boravak, di se po danu grije, ali ne i po noći. U sobama uopće nema grijanja.
Slovenac se presvuka odma nakon šta smo ušli, i stavija znojnu majicu priko katrige kraj peći, da se suši. Oponaša san ga, pri čemu nišan dobro zakačija majicu, pa je pala na blatni pod. Stipe je strignija ušima od muke.
w
potezanje vode 110
Pojavila su se dva Austrijanca, trekera. Zanimalo ih je di mi idemo. Od-govorija san in kako je Mladenu i meni cilj Bazni logor Everesta, a da su Stipe i Slovenac već prije osvojili Mount Everest, Stipe čak dva puta, pa ih to ovon prilikon ne zanima.
Austrijanci su se kesili, mislili su da ih zajebajen. Triba san ih dosta uvje-ravat dok na kraju nisu shvatili da side s vukovima Himalaje. Čudilo ih je kako to da se Stipe i Viki tako dobro slažu i idu na putovanja zajedno, s ob-ziron na to da je jedan Slovenac a

drugi Hrvat. Kako se njima u Austriji čini, rekli su, Slovenija i Hrvatska su gotovo u ratu oko granica.
Pita san ih znaju li koja je država veća, Hrvatska ili Austrija. Jedan je Austrijanac bubnija da je veća Hrvatska, drugi je točno reka da je veća Austrija.
Ali niko nije povirova, ni Austrijanci ni moji suputnici, u točan podatak da je Austrija zapravo veća od Slovenije i Hrvatske zajedno.
Posli kumpirskog predjela, dobili smo i glavno jelo, rižu. Vidija san da Stipe uz rižu gricka nešto šta mi je sličilo na ljutiku.
— Šta je to? — pita san ga, na šta mi je on dobacija drugi komad:
— Evo, probaj, odlično je!
Lakomisleno san zagriza i počeja žvakat. Odjedanput mi je cilu usnu šupljinu prožela nevjerojatna ljutina. Skoro su mi izgorili jezik i nepce. Feferon. I to neki ekstra ljuti.
Odgurnija san katrigu, diga se od stola i počeja skakutat po prostoriji, proizvodeći grlene zvukove: — Haa! Haa!
Izlija san litru vode u grlo, ali nije pomoglo, dapače posli san dozna da voda samo pogorša situaciju, da triba popit malo ulja.
Nepalski feferon me pošteno spržija, do kraja večere nišan više nijedan okus osjetija. Svi su mi se zlobno smijali, čak i Austrijanci, jedino me dobroćudni Mlado sućutno tješija.
Kad smo cimer Mlado i ja posli došli u ladnu sobu, oduševili smo se da imamo tuš i WC školjku. Nažalost, odma smo otkrili da su to vlasnici tek izgradili. Još nisu bile spojene instalacije i uopće nije bilo vode. Potemkinov kondut.
Odlučija san da ću preskočit malu i veliku nuždu. Nespretno san se za-vuka u vriću za spavanje, prvi put u životu. Kad san te večeri prizna Stipi da još nikad u životu nišan spava u vrići, opet je zavrtija glavon u nevjerici.
Vridnome Mlađi nije bija problem izać vanka na minus tri i montirat jedan od svoja dva termometra na izvanjski dio ponistre. Ma kako mu se da?
— Sutra ćemo odma vidit kolika je temperatura! — objasnija je poletno.

U sobi je bilo tri stupnja. Jebenti, zaboravija san natočit čaja u termosicu! Ako noćas još padne temperatura, a oće, ova moja botilja vode na ponistri mogla bi se i zaledit. Da sad natočin vodu u termosicu? Nema smisla, već je ladna. A ja općenito ne podnosin ladno piće, odma mi se upali grlo. S druge strane,

moran puno pit, to svi govore. Arja na Himalaji je suva, i čovik brzo dehidrira.
Malo san razbija glavu šta tu napravit, pa san nadoša na odličnu ideju. Stavit ću bocu vode sa sobon u vriću i bit će sasvim ugodna za piće!
S mukon san se izvuka iz vriće, otapka do ponistre, uzeja botilju i opet se ušuška nazad. Brzo san zaspa, ali me probudija zvuk koraka u sobi. To se Mlado diga pisat. Čuja san zvuk potezanja one ručice za vodu. Sneni Mlado je upi-ra, ali voda naravno nije potekla, jer je nije ni bilo. Živ san se smrza. Bija san žedan. Jezik mi je bija skroz suv. Još me peklo nepce od feferona. Pišalo mi se. Potom je Mlado dokaska nazad u sobu. Svitlo iz baterije koju je trakicon priveza oko glave plesalo je po prostoriji. Uzeja je svoju bocu vode, i vratija se u WC. Čuja san zvuk izlivanja. Ja san potražija svoju botilju u vrići. Nišan je odma naša. Ispipa san cilu vriću, nigdi vode. Pomislija san da sve ovo možda sanjan. Onda san ipak napipa vodu. Bila se zavukla skroz doli do dna vriće. Kako san je uspija odgurat do tamo?
Izvadija san bocu i upalija svoju bateriju. Diga san vodu do pruge svitla. Bilo je unutra malo više od po' litre. Da popijen vodu ili da je čuvan za izli-vanje u zahod? Odlučija san se i popija otprilike dva deca, pohlepnin, krat-kin gutljajima. Koliko san bija žedan, moga san popit sve, ali odlučija san da neću, jer bi mi se posli sigurno još više pišalo.
Ponovo san zaspa, s pritiskon u mijuru, i u neko doba opet me probudilo Mladino pišanje. Ovi put nije ništa posli izlija u školjku. Biće mu nestalo vode, bidnome. ¦
baba Čelebija | "Nešto mi je čudno radila, stiskala me, štipala. Snažno me zabo-lilo, ali nišan ništa govorija. Kad smo išli ča od nje, bol se još pojačala. Ukratko, posli tretmana u babe Čelebije, šest miseci se nišan moga pomaknit! Satrala me!"
Ukočila su mi se leđa i za doručkon san se potužija kako san loše spava. Ni hrvatskog ni slovenskog generala nije se to posebno dojmilo. Jedino se dobri Mlado nepotrebno ispričava zbog svoga čestog dizanja po noći.
— Nadan se da te nišan previše ometa. Otkad san bija u ratu — opravdava se — malo lošije spavan. Na bojišnici san bija budan po dvi-tri noći zaredon.
Stipe nan je ulipša jutro s totalno ispaljenon anegdoton. Valjda su ga na to asocirala moja ukočena leđa, uglavnon povjerija nan je kako ga je ruvina-la baba Čelebija. Stipina gospođa Vera i

nevista Mandica (to je žena od Veri-nog brata) patile su od išijasa. I jedna i druga išle su u Bugojno na tretman u babe Čelebije.
— Vera je bila oduševljena babon Čelebijon i krenila me nagovarat da iden i ja u nje. Pobunija san se: 'Ženo božja, šta ću ić u te babe? Ne boli me ništa, zdrav san ka dren!' Vera je na to potegla argument da je i Mandica su-perzadovoljna babon Čelebijon, i da ću se sigurno još bolje osjećat ako oden. Toliko me upilala da san na kraju prista.
— I staje onda bilo? — zainteresira san se.
— Slušaj, pa ćeš čut. Doša san u te babe, ona me polegla na ležaj i uvatila me misit rukama. Nešto mi je čudno radila, stiskala me, štipala. Snažno me zabolilo, ali nišan ništa govorija. Kad smo išli ća od nje, bol se još pojačala.

Ukratko, posli tretmana u babe Čelebije, šest miseci se nišan moga ni po-maknit! Satrala me!
Unatoč naporima i umoru, toga san se dana cilin puten sam sa sobon smija kad god bi zamislija bidnoga Stipu u bolovima na ležaju babe Čelebije.
Za marendu smo stali u Namche Bazaaru, najvećemu mistu na čilome putovanju, i u skroz pristojnon restorančiću pojili po dva jaja na oko.
Stipe je po običaju šatra sve sa pijata u petnaest sekundi, pa se diga i še-tucka, jer ne može dugo sidit. Dok san ja kusa zadnje zalogaje bjelanca, po-zva me prston iz kantuna restorana. Nešto je uočija na zidu.
Priša san i pogleda u ostakljeni plakat sa slikama Everesta. Pisalo je nešto na francuskome. Ne znan francuski, ali sve se moglo shvatit. U petnaestak točaka bili su navedeni prvi penjači u svim mogućin smjerovima osvajanja Everesta.
Jugoistočni greben, klasični smjer s Južnog sedla, Hillarv i Tenzing.
Južni stup, 1980. godine, Poljaci Jerzy Kukuczka i Andrzej Czok.
Pa onda jugozapadna strana, Boningtonov smjer, Škoti i Englezi, kamer-man Burke nesta pri spuštanju.
Jugozapadni stup, "ruski smjer": Baliberdin, Mislovski, Beršov, Turkevič.
Zapadni greben, 22. svibnja 1963. godine, Amerikanci Tom Hornbein i Willi Unsoeld, sa sjeverne strane, spustili se priko Južnoga sedla, prvi popri-ječili.
I onda...! Zapadni greben, integralni smjer, spuštanje po Hornbeinu, Slovenci Andrej Štremfelj i Nejc Zaplotnik, a nakon

dva dana Stane Belak, STIP BOZIC i Ang Phu, poginija pri spuštanju.
Bilo je još nekoliko smjerova na popisu. Sjeveroistočni greben, Japanci; sjeverna strana, opet Japanci; kuloar Norton, Australci. Pa Messner, po Messnerovu smjeru.
Hillarv, Bonington, Kukuczka, Hornbein, Messner... Sve najveće legende Everesta. I među njima jedan "Stip". Posli njega, niko se više nikad nije po-peja po integralnome smjeru stravičnog Zapadnog grebena. Okrenija san se i pogleda ga. Evo, stoji kraj mene. Čovik koji je Hrvatsku još 1979. upisa u vječnu tablicu nacija s osvajačima Everesta, i to ka šesnaestu po redu. Našu malu Hrvatsku koja ima minijaturne planinice. Ali i velikoga Stipu.
Dan posli marende u Namche Bazaaru zatekli smo se na jednome proplanku. Velikodušni slovenski general odobrija nan je pet minuti pauze. Odnekud se pojavija mladi lokalac koji je malo govorija engleski. Uvatija se baš Stipe i ljubazno ga zapita: — Jeste li prvi put u Nepalu?

Stipe ga je sa smiješkon pogleda, pa ga uzeja za ruku i pokaza mu štapon Ama Dablam: — Vidiš oni vrh tamo?
Zbunjeni momak je odgovorija: — Vidin.
— Znaš li koji je ono vrh onde?
— Jes, Everest!
— A vrh tu isprid? Vidiš li ga?
— Jes.
— Dobro. A oni onamo skroz livo?
— Jes, ser.
— Sad mi reci, koje si ti godište? — lipo ga je pita Stipe. Momak je odgovorija: — 1986. godište, gospodine.
— E, vidiš — poentira je Stipe: — Ja san se popeja na sve te vrhove, a puno njih osvojija san dok se ti još nisi ni rodija...
Fascinirani domorodac gleda ga je pun strahopoštovanja, pa se okrenija meni: — A vi, gospodine? Jeste li se i vi popeli na sve ove planine?
— Ja san se popeja na smrtonosnu planinu Mosor — odgovorija san ka iz topa.
— Koja je to? — gleda me raširenih očiju.
— Ne vidi se odavde. Tamo je, s druge strane od Everesta. Pusti, ne želin -vidiš li one tamo

pričat o tome, nakon šta san proživija užase paklenoga mista zvanog Vickov planine>sinko?
E, na sve njih san se
Stup... popeja dok se ti
Kimnija je s razumijevanjen i udaljija se u rikverc, sve se klanjajući. ¦ još nisi ni radija!
57
miss himalaje | Zanimalo me koliko
ima godina, a ovako na prvu bi procijenija, iskreno, dvanaest ili trinaest. Šokirala me kad je odgovorila: "Osamnaest!" Nišan virova. Ova malena da ima 18 godina7 Pa to je već legalno za seks!
Kaska san za generalima i strilja pogledon oko sebe, upija sve izvanjske senzacije iz okoline. Nišan uopće ima vrimena za zaustavljanje i fotografiranje, jer je Slovenac na čelu pičija uzbrdo bez zastajanja. Ova je staza njemu isto ka da šeta po Tromostovju, bija je ovde više puti nego ja u Sloveniji.
U prolazu san bezobrazno virija ljudima u kuće i slikava klik-klik-klik, sve bez namištanja, pa šta ispadne. Prilična sirotinja, sinja san to odma. Ipak su uvik dobre volje, nasmijani i veseli.
Najlipšu curu cile Himalaje sreja san na vratima dućana u Namche Baza-aru di radi ka prodavačica. Nije bilo navale mušterija, pa je izašla i stala uz ulazna vrata, ka šta običavaju i naše mace šta rade u buticima.
Ova nije nudila skupe boršine i postole, nego brašno, sapun, kekse i nes-kafe. Odma san ubra nevinu lipotu koja je zračila iz nje. Bacija san brz pogled prema naprid. Šta bi Slovencu falilo da stane dva minuta, da na miru poslikan malu Miss Himalaje? Da ga pitan oće li malo usporit? Ma neću, opet će brontulavat.
Teško san uzdahnija, i psihički se pripremija na to da ću posli morat trča-njen platit ovo zaustavljanje.
Mala me upitno gledala dok san vadija fotoaparat, ali nije ustukla, niti pobigla. Dapače, kad san okrenija objektiv prema njoj, ponosno je napućila usnice i pozirala.
59

Upada san ljudima u kuće i bezobrazno slikava bez pitanja
Rođena je za bit fotomodel ili manekenka! Ne triba joj niti skinit ovu de-modiranu "Puma" tutu, čak i u njoj bi bila kraljica "mačje piste". Eto, šteta šta nismo na Everest vodili Hameda, mogli smo mu odma nać himalajsku akviziciju za onu dičju modnu agenciju.

Da smo na Zapadu, već bi curici uzeja broj mobitela da je spojin s kojon modnon kućon. E, kad bi ovde na Himalaji uopće postoja "roaming"!
— Kako se zoveš? — pita san je na engleskon. Rekla mi je neko domaće ime na S, od sedan slova, ali nišan ga odma zapisa i posli san ga zaboravija. Zanimalo me i koliko ima godina, a ovako na prvu bi procijenija, iskreno, dvanaest ili trinaest. Šokirala me kad je odgovorila: — Osamnaest.
— Eighteen? — zapanjeno san ponovija i tražija da mi to pokaže prstima. Nišan virova. Ova malena da ima 18 godina? Pa to je već legalno za seks! Nemoguće!
Kombinacija baby-facea i karakteristične nepalske meškinjaste građe u ovon slučaju privarila me iz osnova. Obratija san se curi direktno, jer san

mislija da je dite, a zapravo je rič o udavači koja možda u čudnom bijelcu s hillarvjevskon kapon i divovskon lumbrelon vidi ženidbenu priliku! Zato i pozira ovako bez straja.
Malešna slatkica je na glavi imala modni detalj koji bi sad, u okolnostima njene punoljetnosti, moga slobodno nazvat seksepilnin. To je bija rajf, odnosno obruč za kosu. Ne znan dalmatinsku rič za rajf, a i ne triba mi je tražit, to se baš mora zvat rajf i nikako drukčije. Nose ga sestre Olsen, nosi ga Ja-nuary Jones. Jesan li ono vidija i Jelenu Rozgu s rajfon? Rajf je rajska stvar, za popizdit seksi. Batina je iz rajfa izašla. Bolje treći rajf nego Treći rajh. ¦
Kondut u Namcheu: nije bilo vode pa san ruke opra snigon

Kad vidiš zobkije da.stižUjJaiM stranu, ;..
daljgocf provalije

Naročito je zajebano
kad se na uskome putiću
sastanu dva stada goveda
iz različitih smjerova,
a hodač se nađe
u sredini između njih.
Onda se triba čuvat
rogova i bižat u stranu,

uvik dalje od ponora.

Na plakatu piše veliko MISSING a ispod toga slika nekog jadnika i njegove generalije. Nestala osoba. Takvih plakata viđa san uz cili put. Traži se Englez, pa Amerikanac, Kinez, Francuz... Ne ginu samo penjači. Svake godine umire masu trekera, neki od visinske bolesti, a neki padnu u provaliju. Dosta stradalnika nađu, a dosta ih zauvik ostane iza kojega himalajskog grma. Prah si bija i u prah ćeš se pritvorit.
Nesritna rodbina sastavlja oglase, koji su zapravo osmrtnice. "Netragon nesta u blizini prijevoja Cho La prije četri miseca. Ako ga je neko vidija, neka javi na broj...". Di bi ga vidija i kako? Na vrhu brda, kako pleše tango? Kod nestalih osoba nema iznimke, sve je uvik isto. Cobanica će ćerat jakove po obronku, nać mrtvaca iza stine, javit će panduriji, oni pripadajućoj ambasadi, i jednoga jutra će u Birminghamu ili Šangaju zazvonit telefon: "Gospođo, imam tužan zadatak javiti vam..."
Gleda san plakat. Nesta je Englez Julian Wynne. Prezime me vuklo na nešto. Pinku san razmišlja i sitija se. Čovik koji je izmislija križaljke zva se Arthur Wynne. Englez iz Liverpoola. Nisu samo Beatlesi i Steven Gerrard iz Liverpoola, nego i otac križaljki. Doduše, Arthur Wynne prvu križaljku nije smislija i objavija u Engleskoj, nego u Americi, točnije u New Yorku, 21. prosinca 1913. godine. U Engleskoj je bija novinski izdavač i enigmat, baš ka i ja. Kolega nije baš pliva u parama, ali onda je otiša u Ameriku, di su očito vapili za vrsnin enigmatima.
Kad je smislija križaljku, upa je u kesu. Možda mu je ovi Wynne prapra-unuk, ko zna? Sa zanimanjen san pogleda oglas. Čovik je nesta 22. prosinca. Za jedan dan je promašija 95. godišnjicu datuma kad mu je "čukundida" objavija prvu križaljku u povijesti.
Negdi iza Namche Bazaara nehajno san šeta po rubu uske staze, nešto san se bija zamislija. Slučajno san pogleda doli i protrnija od straja. Ispod mojih nogu bila je provalija od priko kilometar dubine! Ko zna koliko trekera leži tamo doli? Momentalno su mi noge počele drćat, kolina klecat.
S druge strane čulo se cin-cin, išlo je stado zobkija. Svi znaju kako izgleda jak, niko ne zna kakvi je zobki ili dzo, kako ga drukčije zovu. Rič je o mješancu između jaka i obične krave. Nema one dlakave rese sa strane, glava mu je špicastija, rogovi manji. Sve u svemu, kad se usporedi s jakon, zobki je kurac od goveda.

Ako bi već mora birat vrstu stoke da me gurne u provaliju, uvik bi rađe izabra poginit od jaka, nego od ovoga zobkija, isto ka šta bi preferira da me nasmrt prigazi lamborghini, radije nego wartburg.
missing 113
U planini zobki nije ništa manje opasan od jaka, dapače. Kad popizdi i krene u trk, triba bižat. Stipe mi je priča kako je više puti skokovima spašava živu glavu od goveda u trku.
Naročito je zajebano kad se na uskome putiću sastanu dva stada iz različitih smjerova, a hodač se nade u sredini između njih. Onda triba bižat u stranu, uvik dalje od ponora. Ako ima koja stina, popet se na nju, ili jednostavno dignit planinarski štap isprid sebe, i tako odbit govedo od ideje da te poškaklje rogon.
Ako ocjenjujemo težinu himalajskih problema od 1 do 10, mogućnost da se izgubiš je, recimo, ocjena 4, potencijalni pad u provaliju je možda negdi 5, a postoji problem koji je ranga težine 10. To je visina. Bic
Visinska bolest napada podmuklo i brzo. Prvi simptomi su glavobolja, na d drhtavica, mučnina. Nakon toga dolazi teška glavobolja i riganje, a posli ri-ganja može uslijedit naglo oticanje mozga ili pluća (takozvani moždani ili plućni edem). Od te faze smrt nije daleko.
Protiv visinske bolesti najhitnije je nešto šta se zove aklimatizacija. Nakon svakodnevnog hodanja od šest ujutro do tri popodne triba pojist juvu (nikako komad mesine, da ga ne bi izriga, jer imaš još nekoliko uri taba-nanja), a onda na aklimatizaciju. Poželjno je dobit 500 metri visine, pa se vratit nazad doli di si i bija. Znači, ako spavaš na 3900 metri visine, tijekon aklimatizacije valja doć do 4400 metri. Poanta je u tome da ne smiš spavat na najvišemu mistu do kojega si doša toga dana. To je još pet-šest kilometri dodatnog popodnevnog hodanja, šta ti se onako krepanome čini prilično odvratno i nepotrebno, ali bez toga visina te satare.
— Ne moraš ti ić na aklimatizaciju ako nećeš — govorija mi je slovenski general, ali cilo vrime mi je prid očima lebdila slika vlastitoga natečenog mozga.
— Često vodim grupe trekera — reka je Slovenac — i jedanput mi se dogodila pobuna. Rekli su da više ne žele hodat.
Odbili su popodnevne aklimatizacije, svi iz grupe. On je na to slegnija ramenima i pustija ih da se odmaraju. Onda su sutradan usput slučajno vi-dili čovika u vrići. Čudna vrića zove se "gamow bag", to je zapravo specijalna komora u kojoj se umjetno izazivaju tlak i ostali uvjeti ka na nižoj nadmorskoj visini.

Nesritni treker bija je u njoj, ni živ ni mrtav. Nosili su ga nizbrdo na jaku. Kad zapriti smrt od visinske bolesti, žrtvu se stavi u tu vriću i tako mu se normalizira dovod kisika i životne funkcije. Više 0 gamow vrići i njezinome izumitelju ispričat ću malo kasnije.
65

Posli toga prizora više se niko iz grupe nije bunija na aklimatizaciju. Dapače, tražili su duže distance. *
I ja san vidija nešto slično, ali bez vriće. Hodali smo, zadubljeni u svoje misli, kad... u jednome momentu svi smo protrljali oči. Prema nama je iša Šerpa koji je na leđima u košari nosija - čovika. Nadrealistički prizor usrid planine. Čovik je ima otvorene oči, ali bija je blid i izgleda je jako bolesno.
missing 113
— Kad te napadne visinska — objasnija je Stipe — triba se šta prije spustit nizbrdo. Ako ne moš hodat, zovi helikopter. Ako nemaš para za helikopter, iznajmi jaka. Dogodi se i to da nema jaka u blizini, ili bolesnik ne može podnit truckanje, i onda je jedini spas tvoj nosač. Zato nije dobro ić u Himalaju ako imaš priko sto kila. Stokilaše ne vole ni jakovi ni Šerpe. ¦
ang phu i Mladi i atraktivni osvajač Everesta siovija je ka najsposobniji penjač među Šerpama, i moga je bit s curon s kojon je tija, ali on je volija samo svoju Ang Chu-ten. Posli sinčića napravija joj je i ćerkicu, ali nju nije nikad vidija...
Na istome kultnome popisu di Stipe Božić ima broj 87, Ang Phu je broj 63. A znate li ko je iza Ang Phua, ko je broj 64? Himalajski "Kralj" glavon i bradon, znameniti Reinhold Messner.
Rič je, naravno, o legendama među prvih 100 osvajača Everesta. Poznato je da se Šerpa Ang Phu popeja na vrh isti dan kad i Stipe, 15. svibnja 1979, ali činjenicu da je na listi 24 mista isprid njega objašnjava to šta je on u tome tada uspija - drugi put. Everest je Everest, ali dvaput je dvaput.
Ang Phu je tek drugi čovik kojemu je uspilo Everest osvojit dva puta. Zanimljivo je spomenit ko je bija prvi dvostruki osvajač. Prvi "double Chomolungma" ostvarija je, dakle, također Šerpa, Nawang Gombu, koji je slavija s prvin Amerikancen Whittakeron 1963. i prvon in-dijskon ekspedicijon 1965. (bija je 11. i 17. čovik na Everestu, u jednoj osobi!). Iskopa san podatak da je Nawang Gombu sin Šerpani Lhamu Kipa, starije sestre Tenzinga Norgava! Tenzing je, dakle, zapravo Nawangu bija - ujak. Aristokratska

familja Nawangova oca nije odobravala vezu s Tenzingovon sestron, koja je bila iz familje radnika na njihovu imanju. Slavni "doublemaker" Nawang Gombu je, u doba dok ovo pišen, još živ. Bija je bliski suradnik pokojnoga ujaka Tenzinga, štaviše naslidija ga je na mistu direktora kultnoga Himalajskog planinarskog instituta u Darjeelingu u Indiji. Iša je u penziju 1999. godine, ali je zadrža misto savjetnika.

Stane Belak-Šrauf, težak čovik, ali vrhunski penjač. U zimu 1995. poginija je u lavini u Julijskin Alpama.
Ang Phu nije ima ujaka koji bi ga gura, ali postoji puno drugih sličnosti. Recimo, u obitelji mu je također izbila afera oko zabrane braka. Roditelji su bili protiv njegove najdraže, zato šta je bila siromašna i nedovoljno ugledna za njega.
Ljubav njegova života zvala se Ang Chuten, i plod njihove veze, zbog koje su mu roditelji urlali i tili ga se odreć, bija je mali Mingma Norbu, njihov voljeni sinčić.
Svaka mogućnost da ljubav Šerpe Romea i Šerpani Julije ipak bude okrunjena brakon izjalovila se kad je Ang Chuten obolila od postporođajne depresije i namrtvo se posvađala s njegovima. Ang Phuovi roditelji zabranili su ikakav daljnji razgovor o mogućen vjenčanju.
Prvi put se Ang Phu domoga vrha u austrijskoj ekspediciji koja je vladala Everestom toga svibnja 1978. godine, i to ka jedini Šerpa. On se s trojicon Austrijanaca uspija popet 3. svibnja, a prvi nakon njega na vrh je doša Re-inhold Messner (praćen Peteron Habeleron) pet dana posli, bez maske. To je bija slavni prvi uspon bez kisika, čudo koje je odjeknilo planeton.
Messner je posta neviđena faca u čilome svitu, a Ang Phu u svome rod-non kraju. Mladi i atraktivni osvajač Everesta slovija je ka najsposobniji penjač među Šerpama, i moga je bit s curon s kojon je tija, ali on je volija samo svoju Ang Chuten. Dva miseca nakon svibanjskog trijumfa napravija joj je drugo dite.
U ožujku sljedeće godine, kad je Ang Chuten bila s trbujon do zuba, u osmon misecu trudnoće, Ang Phu je krenija u novu avanturu s jugoslaven-skon ekspedicijon. Rič je zapravo bila o Slovencima, koji su uzeli našega Stipu Božića zato jer je već tada bija sjajan penjač s vrhunskin rezultatima.
Ang Phu je izljubija osmogodišnjeg sinčića Mingmu, trudnu Ang Chuten, te joj pogladija trbuj u kojem je bila mala nerođena ćerkica. Krenija je u svoj drugi uspon na Everest. Zanimljivo, ispočetka nije bilo predviđeno da bi on uopće upa u navezu za

vrh, ali je molija Slovence da ga ubace, pa su mu se smilovali i uvrstili ga u drugu navezu, u kojoj su bili Stane Belak-Šrauf i Stipe Božić.
Trinaestog svibnja na vrh su došla dvojica iz prve naveze, Andrej Štrem-felj i Nejc Zaplotnik. Šrauf, Stipe i Ang Phu uspili su doć do Logora 5, ali in je voda ekspedicije Škarja priko radija 14. svibnja savitova da se vrate, jer je vrime bilo loše, a nisu niti imali dosta kisika.
Popodne se vrime, međutim, popravilo i Ang Phu je nagovorija svoje Šerpe da iz Logora 4 donesu još kisika.

U zoru 15. svibnja Stipe je veza dereze (naprave od čeličnih šiljaka koje se vežu na cipele, a služe za penjanje po ledenim strminama) i uzeja ruksak sa dvi boce s kisikon, svaka po šest kili. Stavija je još masku za disanje i krenija. Prošli su kroz Crnu stinu do Žutog pojasa. Belak je odjedanput počeja strašno beštimat, pokvarila mu se boca s kisikon. Snalažljivi Stipe je pljuvačkon, koja se odma smrzla, zatvorija rupicu na ventilu Šraufove boce i tako mu popravija kvar.
Nastavili su uspon kroz Žuti pojas i izašli na greben. Nadesno se, strmo pod njima, rušila Južna stina.
Stipe je posli grebena krenija malo lakšin puten, kroz kuloar Hornbein, a Belak je bisnija, jer je isplanira doć do vrha na drugi način, odnosno do kraja slidit greben, baš ka šta su to uradili Štremfelj i Zaplotnik dva dana prije. Stipe mi je posli priča o tim momentima: — Vidija san da Ang Phu sporo napreduje po grebenu i pripa san se da ovako nećemo uspit stić do vrha. I ne bismo stigli, sto posto, da nišan krenija prema Hornbeinu. To je bila odluka koja mi je spasila život.
Šrauf je za njin vika i beštima, ali Ang Phu ga je slidija, pa slovenski pe-njač nije ima drugog izbora nego krenit za njima.
Slavlje na vrhu Everesta: Ang Phu i Stane Belak-Šrauf. Samo dan kasnije došlo je do tragedije

Nawang Gombu, legenda. Nećak Tenzinga Norgava, prvi čovik koji se dvaput popeja na Everest

Ušli su u kuloar i penjali se njime prema Američkon skoku. Bili su već na 8600 metri. Polako su napredovali, i držali se zaleđenih

pukotina za koje bi se vatali ili u koje su, ako je led bija deblji, zabijali oštrice cepina.
Ang Phu je puva, stenja i tija odustat, ali ga je Stipe nekako ohrabrija. Konačno su se našli na blagon, idiličnon grebenu pod vrhon. Stipe je skinija masku za kisik, koja se zaledila. Prije je vodija malu tročlanu skupinu, a sad je radi toga zaosta.
U jednome trenutku diga je glavu i vidija Šraufa i Ang Phua kako stoje na vrhu. Uspili su! Skroz je zaboravija na oprez i zadnje korake napravija uspravljen, ka da se penje na Marjan.
Plaka je od veselja. Ostvarija mu se san…
Koraknija je i to je bilo to: posljednji korak do najviše punte Zemlje!
Zagrlija je prijatelje. Belak je nešto petlja oko zastavica, a Ang Phu se veselija ka malo dite. Jedna od ritkih Ang Phuovih slika pokazuje ga nasmijanog na vrhu Everesta, s dignutin cepinon u ruci, dok Stipe stišće zastavicu planinarskog društva "Mosor", prikačenu na cepin. Javili su radijon u bazu:
— Na vrhu smo!
Škarja in je čestita i odma posli toga napomenija da šta prije krenu natrag.
Jer, opet je počelo nevrime. Kad su krenili u silaz, očale su in se punile snigon pa su ih morali skidat. Vitar ih je šiba i punija in oči ledenin krista-lićima. Stipe je u jednome momentu shvatija da su mu se trepavice sledile i zalipile jedna za drugu. Ništa nije vidija. Drža se jednon rukon za stinu, a drugon pokušava odlipit trepavice.
Ang Phu se nije zna dobro penjat u stinama, a kamoli spuštat. Bili su očajni, ali morali su bit strpljivi da bi preživili. Tribalo in je više od po ure da bi svladali samo pet metri visine. Ispod tek napadalog sniga u koji su propadali bile su strme kamene ploče, skliske i opasne. Pogrešan korak značija bi pad u provaliju.
Noć ih je zatekla na visini od priko 8300 metri. Iskopali su platformu u jednome udubljenju na stini, lako, jer je snig bija prhak. Lampadina pričvršćena za Sraufovo čelo svitlila je desetak minuti, a onda otkazala. Bili su u potpunoj tami, na strašnoj ladnoći. Samo petstotinjak metri ispod najviše točke svita. Radio je crka, baterije su otkazale. Sami u paklu.
Šerpa je procidija: — We will ali die! — i onda počeja ponavljat budističke mantre. Šrauf je malo beštima, pa presta. Sva trojica su drćali u himalajskoj noći, dok ih je užasna studen grizla. Beskrajno dugo su čekali spasonosnu zoru. Minuti su prolazili ka dani, sati ka godine.

73

Šrauf i Ang Phu: od velike trojke na vrhu ostaje samo naš Stipe
Konačno se, posli miljun godina, došuljala zora. Preživili su stravičnu himalajsku noć. Ukočeni od ladnoće, krenuli su stinon, i mučno se smrznutin udovima pridržavali da ne padnu.
Strmina je pritila, a ispod nje dozivala je golema praznina. Dvi iljade metri niže vreba je ledenjak Rongbuk, koji ka da je čeka žrtvu. Držeći se kuloara, sritno su sišli na lakši teren. Odjedanput je Stipe cili protrnija: s noge mu je otpala dereza! Onda su dereze bile lošije kvalitete nego danas, i puno češće se događalo da otpadnu. Ali di baš sad kad se bori za život?
Jer, bez jedne dereze nije ima šanse. Srićon, u trenutku kad mu je ispala, rog cepina bija mu je zabiven u led. Doviknija je Šraufu, koji je upravo s Ang Phuon zamica iza jedne stine, da mu nekako donese derezu.
Slovenac je mahnija i nešto viknija. Malo posli Stipe je vidija jednoga pe-njača kako napreduje prema njemu. Prvo je mislija da je to Šrauf, ali onda
1
74
ang phu 114
je vidija da je rič o drugome članu ekspedicije, koji je s još dvojicon stiga u pomoć iz Logora 5. Pomoga je Stipi vezat derezu i dava mu je kisik.
Došli su do druge dvojice iz spasilačke ekipe. Stipe ih je veselo pozdravlja, ali jedan je od njih umisto pozdrava zagrobnin glason reka:
— Ang Phua više nema! Otišao dole, okliznuo se!
Stipe je doživija šok. Kasnije mu je Slovenac ispriča kako se to dogodilo:
— Šraufu smo dali čaj i rukovali se. Malo iznad njega bio je Ang Phu kojemu smo također ponudili čaj. Napravio je korak da bi sišao bliže nama, ali onda je za nešto zapeo i kliznuo po strmoj, zaleđenoj padini…
Slovenci su mislili da će se Šerpa uspit zaustavit, čak je izgledalo kako je uvatija cepin da ga zabode u led i tako zakoči, ali mu je cepin nažalost ispa. Luđačkon brzinon klizija je niz kuloar i odletija gotovo dva kilometra niže, na ledenjak Rongbuk. Nije ima nikakve šanse.
Sišli su u bazu di su svi pokušavali utješit očajnog Stipu. Tuga za Ang Phuon misala se s veseljen zbog uspjeha.

Sutradan je u bazu stigla ogorčena rodbina pokojnog Ang Phua. Bilo je teških rasprava, a naročito je bisna bila Ang Phuova sestra, kojoj su svi uzalud pokušavali objasnit da niko nije kriv za tragediju, nego da se on sam nesritno okliznija kad se vraća s vrha. Sestra se smirila tek kad su joj obećali odštetu.
Idućeg je jutra gotovo veselo prikupljala opremu koju su joj poklonili. Brzo je prežalila bidnoga brata.
Stvar se stišavala, i mogli su krenit nazad. Svi su se skupili oko malog čortena (neka vrsta budističke kapelice) od naslaganih stina, i popili po jednu rakiju za Ang Phuovu dušu, po šerpaskon običaju.
Gleda san svojedobno slike Ang Phuova čortena i mladoga Stipu kako stoji uz potresni kameni spomenik. Zamišlja san himalajsku pustoš oko čortena, tužan krajolik ka mizanscenu tragične priče o poginulome Šerpi...
Kameni čorten sad san i ja obiša i dotaka, na trnovitome putu od Gorak Shepa do Baznog logora Everesta. Prije toga vidija san i upozna tri žene različitih generacija koje su ostale iza Ang Phua. Njegovu nevinčanu ženu i najveću ljubav Ang Chuten. Njegovu ćer koja nikad nije vidila oca, Yang-chen. I njegovu slatku unučicu Ang Phuti, koja se zove baš po didi i koja bi, da je Ang Phu živ, sigurno bila njegova mala miljenica. Da je barenko može vidit, kako je slatka, pametna i mila! Sigurno bi se sritno nasmija s neba iznad Himalaje. ¦

glupo, otvorenih usta. Kako mi to nije odma reka7 Skoro smo otišli, a da ni sliku nišan okinija! Pa ovo je krv Ang Phua! Ćer koja nije vidila ćaću, Stipinoga "kompadrea" iz mitskog uspona...
Yangchen ima trideset godina, i prodaje suvenire. Ima štandove na više mista. Prvo je nabavljala suvenire od Tibetanki, pa ih prodavala u Kyan-gjumi, uz stazu kojon prolaze trekeri i penjači. S vrimenon je shvatila da je maloprodajna marža premala, pa se i sama dala u proizvodnju.
Zna malo engleskog, dovoljno za sporazumit se. Simpatična žena pametnih očiju, ali s obiljen bora od briga. Previše za 30-godišnjakinju. Oca nije nikad vidila. Odrasla je u teškin uvjetima, i naučila se na trud i rad.
Nišan odma shvatija ko je zapravo ona, jer mi generali nisu ništa unaprid rekli. "Posnimit ćemo tu neke naše prijatelje za film, pa ćemo uzest u Kyan-gjumi dan odmora".

Nije mi bilo neobično šta se Slovenac i Stipe srdačno javljaju ženi s dite-ton, jer na Himalaji imaju bezbroj prijatelja. Osobito Slovenac, koji prijateljice ima u svakome selu. Sve su to simpatične žene koje su većinon istodobno vlasnice svratišta ili restorana di Slovenac dovodi grupe trekera.
Ko zna odakle ovu znaju? Raznježija san se kad je Slovenac izvadija vriću igračaka za malu ćerkicu prodavačice suvenira. Gospođa Cveta je u Sloveniji spakirala čudovite slikovnice, lutkice i posebno lipu svirajuću igračku koja je proizvodila prekrasnu, zvonku melodiju.
Malena je hipnotizirano gledala u igračku, a onda se široko nasmiješila i grleno izrazila zadovoljstvo.

— Koliko godina ima vaša ćerkica? — pita san ženu, a ona mi je pokazala prstima: — Pet. Zapravo, pet i po. *
Slovenac je priča s njima, Stipe ih snima, pa san pinku pričeka da ne ometan. Kad su završili, pita san Stipu zna li mi reć kako se zove malena.
— To ti je Ang Phuti — reka mi je on: — Unuka od pokojnog Ang Phua. Zove se po didi. A ova žena joj je mater, Ang Phuova ćer.
Gleda san ga glupo, otvorenih usta. Kako mi to nije odma reka? Skoro smo otišli, a da ni sliku nišan okinija! Pa ovo je krv Ang Phua! Ćer koja nije vidila ćaću, Stipinoga kompadrea iz mitskog uspona. Odma san počeja škljocat, a kako ih je slikava i Slovenac, te Stipe istodobno snima kameron, maloj i materi bilo je ka da su Angelina i Shiloh Nouvel usrid napada papa-razza.
Stiga san se sprijateljit s Ang Phuovon ćeri, a još više s unukon. Yangchen me pozvala u kuću, di me uvela s toplon dobrodošlicon. Radoznalo san gleda šta ima unutra, i nišan pazija. Odma na vratima silno san bubnija glavon u preniski štok. Sageja se jesan, ali ne dovoljno. Zveknija san templima, to jest gornjin dilon glave, BONG! Noge su mi nastavile hodat, a glava se zali-pila za drvenu gredu. Prisiklo me, zamantalo, skoro san se opružija po tleju. Yangchen se pripala i uvatila me za nadlakticu. Nišan se bija moga suspre-gnit i, kad san puka glavon u gredu, glasno san zastenja od bola. Ala srama.
U gostima mi se i ranije znalo događat sličnih stvari, ali još puno gorih. Jedinstveni primjer za to je Dan velike dvostruke sramote, kad san bija na večeri kod danas pokojnog Branka Lipanovića, čuvenog enigmata.
Doša san, dakle, prvi put u goste kod svoga tadašnjeg glavnog urednika, u njegov zagrebački stan. Bija san mlada enigmatska

zvijezda, Dalmatinac ka i on, pa je valjda tija da se zbližimo. Može bit da je bila negdi 1984. ili 1985. Nekoliko miseci prije toga bidnoga ga je kolpalo i u tinelu je ima štra-mac sa dva utega, s kojima je vježba da mu ne bi skroz uvenili mišići. Sićan se kako mi je priča da je moždani udar događaj o kojemu bi se tribala napisat knjiga, da je sve bilo u bojama, i da ga nije ništa bolilo. Tadašnja žena Dina, koja ga je posli ostavila, spremila je super večeru, a na kraju je poslužila i čašu viskija. Ja nikad prije nišan vidija surogat za led, odnosno one plastične kuglice u kojima je ledena voda. Zna san da postoji nešto takvo, ali nišan nikad prije naletija na to.
Kad san bija mlađi, volija san progucat led iz pića, pa san tako proguca i kuglicu leda iz čaše s viskijen. Možete zamislit koliko san se šokira kad san zagriza i shvatija da to nije led, nego plastika s ledenon vodon. Ali sad san

bija u problemu. Šta s kuglicon u ustima? Prebaciva san je s jedne strane usta u drugu, da šjor Branko i teta Dina ne bi vidili šta san učinija. Oni su, međutim, ubrzo shvatili da kuglice više nema u čaši. Šjor Branko me gleda kroz svoje debele očale i pokušava dokučit jesan li toliki debil da san mu izi-ja plastičnu ledenu kuglicu ili je ona ipak još u ustima.
Na kraju su oboje uviđavno okrenili glave, ka fol prema televizoru, ne bi li ja nekako riješija problem. Brže-bolje san, šta san nečujnije moga, ispljuni-ja kuglicu nazad u čašu, ali ona je svejedno pri padu natrag u viski proizvela glasno i sramotno - buć!
Ubrzo nakon toga oprašta san se od domaćina, još crven od srama, i za-hvaljiva na divnoj večeri. Iša san unazad i rukova se s njima. U jednome momentu, ajme, sta san nogon ravno na jedan od ona dva utega, koji se naglo zakotrlja. Izgubija san ravnotežu, te na utegu ka cirkuski akrobat zanera prema straga.

Žena od Slovenca spakirala je za malu Šerpani cilu vriću poklona. Ang Phuti je guštala

Na vlastiti užas zapeja san nogon priko noge, skliznija s kotrljajućeg utega i like a rolling stone tresnija svon snagon leđima ravno u komodu iza sebe. Razbija san staklena vrata komode i nekoliko primjeraka finoga kristala u iljadu komadića!

Interesantno, nišan se ništa isika vazama i čašama, jedino san dobro nabija leđa. Posli san dugo ima veliku lila modricu.
U trenutku pada uvatija san raskolačene oči gospođe Dine pune nevjeri-ce i užasa.
Sad je gotovo identično oči raskolačila i Yangchen. Sva srića, Stipe i Slovenac nisu ništa vidili, sidili su vanka za stolon i pili čaj od limuna. Opalija san se u dil glave prekriven koson, pa mi je povelika čvoka bila odlično maskirana.
Za ovu ozljedu glave u kući Ang Phuove ćeri krivo je njezino plemensko praznovjerje. Šerpe, naime, viruju da se mrtvaci povremeno znaju vratit u stvarni svit, i da onda lutaju ka zombiji po selima. Svoje zombije zovu "ro-lang". Oni mogu uć u kuću i mučit žive ljude, u želji da od njih također stvore zombije.
Bilo kako bilo, jedna od slabosti "rolanga" je ta šta se, prema narodnoj predaji, ne mogu saginjat. Zato se ponistre šerpaskih kuća tradicionalno ne rade velike, ka ni vrata, koja moraju bit niskog ulaza. Zombi ne može uć u stan i živi ljudi su neko vrime sigurni, bar dok ne izađu iz kuće.
Vidija san Yangchen još jedanput, kad smo se vraćali nazad, prema Lu-kli. Mlado i ja slučajno smo naletili na nju puten. Veselo je kliknila i uvatila me za ruku. Nije nan dala ić naprid dok nismo nešto pojili i popili. Pogostila me bolje nego svojedobno Lipanovići. Na kraju mi je poklonila masu svojih lipih malih suvenirčića. Pitala me koliko iman diče. Kad je čula da iman tri sina i malu ćer koja je samo dvi godine starija od njene Ang Phuti, nadarila me pustin ogrlicama. Mlado je tu lošije prosa, jer nema dicu. On je dobija samo jednu ogrlicu za sebe a više će, rekla je, dobit kad dovede ženu. To je onda objasnila i okupljenin kurjožastin babama susidama, na njihovu jeziku. Na to su sve babe, skupa s Yangchen, pukle u smij. Uvatile su Mlađu u đir. On je to viteški podnija, nasmija se i on. Predložija san da mu one nađu kakvu lipu Šerpani, na šta je nastalo opće oduševljenje. Obećale su da će mu za idući put spremit nevistu, lipu i dobru šerpasku curu, koja još za žuntu može nosit na leđima osandeset kili. ¦

krava perava
Mlado je zgrabija fotoaparat i proglasija: "Ovi jak je ista moja bivša krava Perava. Iđen ga slikat, da mi mater vidi kakve su krave ovde u Nepalu!"

Dogodija se mirakul i "Perava" se zaljubila u Mlađu. Pratila gaje posvuda po Kvangjumi i gledala ga telećin pogledom

Gnjavija san legendarnog himalajca: — Stipe, di su više ti jakovi? Oće li brzo? *
Sa suprotne strane staze, naime, dolazija nan je samo poneki zobki. Mlado nikako nije moga zapamtit ime toga goveda, zva ga je "zombi".
— Čekaj, budi strpljiv, tek smo na 3200 metri. Jakovi bi se mogli pojavit negdi kod Kvangjume. I pazi na rogove zobkija. Kad prolaziš kraj njih, a ne moš se odmaknit, uvik ih malo pridrži za rogove, da te ne odbace doli u ponor — učija me Stipe.
Veliki momenat dogodija se neposredno prije ulaza u Kvangjumu, na visini od 3530 metri, kako je Stipe i proreka.
— Evo ti jak! — mirno mi je priopćija. Pogleda san i - jes! Dlakav i rogat, prema meni je iša moj prvi jak u životu. Bija je kafen i ponosit, pravi pravca-ti jak prvak.
U Kvangjumi je bilo još Jakova, a posebno mi se svidija jedan veliki, šta se mota oko ulaza u naše svratiste. Posli san dozna da je to osobni jak vlasnice svratišta.
Mlado je zgrabija fotoaparat i proglasija: — Ovi jak je ista moja bivša krava Perava. Iđen ga slikat, da mi mater vidi kakve su krave ovde u Nepalu!
Dogodija se mirakul i "Perava" se zaljubila u Mlađu. Pratila ga je posvuda po Kvangjumi i gledala ga telećin pogledon. Kad san vidija kako mu je privržena, pita san našega sirdara (šefa nosača), može li sredit da nakratko zajašen nekog jaka, na šta me ovi zapanjeno pogleda i reka:
— Nouuu! Veri, veri dendžerous!
I Stipe me čudno gleda kad san mu reka to za jaka.
— Oni ti imaju opasne rogove, znaš? — upozorija me: — Osim toga, jahanje jaka uopće nije potrebno. I nije pametno.
Pobunija san se: — E, naša se pravi ko će govorit šta je pametno, a šta nije. Ni manje ni više nego Stipe Božić!
Slovenac se na to nasmija: — Prav si povedal!
Stipu je, posli san shvatija, nerviralo to šta san ja proglasija kako želin bit prvi Hrvat koji je jaha na jaku. Naposljetku je reka:
— Inače, ja san već jaha na jaku. I to ne ovako za zezanje, za slikanje, nego zbilja, kroz cilu jednu himalajsku planinu!
— Stvarno? — razočarano san reka: — A ništa, nać ću nekog bilog jaka, pa ću barenko bit prvi Hrvat koji je jaha na bilon jaku!

Stipe je slega ramenima: — I moj jak je bija bili. Ima slika u novinama kako ga jasen.
84
krava perava 116
Ala ovoga Stipe Božića! Od njega ni u čemu ne moš bit prvi. Uz to je još iz Splita, pa ne mogu bit čak ni prvi Splićanin koji je jaha jaka. Bit ću, doduše, prvi s Meja, ali to mi je slaba utjeha.
— Nije važno! — izjavija san odlučno: — Bit ću drugi Hrvat na jaku, ili peti, šesnaesti, uopće me nije briga, oću samo zajahat jaka i gotovo! Ništa me ne može zaustavit u tome, makar izdahnija na rogovima!
Moj jak sudenik u tome je momentu bija danima i desecima kilometri daleko od mene, na iljadu i po metri većoj nadmorskoj visini. Nije ni slutija da stiže neustrašivi Kroejšn rajder. ¦ Zanimalo me bi li moga zajahat jaka, na šta je sirdarreka: — Nooou! Veri dendžerous!
85
f, a ne p! | Dozna san kako je ćaća od Ang Phuti neki nosač kojega ni Slovenac ni Stipe nisu nikad vidili. Zaključili smo da je bidna Yangchen prvo ostala bez oca a da, eto, nije uspila nać ni muža, pa tako ni Ang Phuti neće imat tatu uza se...
Pokojni dida Živi kroz nju. Čak je i njihovo ime isto. On se zva Ang Phu, ona Ang Phuti, po njemu. Ima mamu Yangchen i baku Ang Chuten. I barba Stipu iz Hrvatske koji dolazi i donosi joj darove. Ona je zasad jedini nastavak loze Ang Phua.
Sin Mingmu Norba, brat od Yangchen, posta je lama i, nakon kratkog boravka u čuvenome samostanu u Tengbocheu, već se gotovo 20 godina školuje u zahtjevnome budističkon učilištu u Indiji. Prominija je ime u Gvurmed Lo-den Sherpa i život je posvetija Budi. Sad mu je 38, doša je prid kraj školovanja (još samo godinu-dvi), i gotovo su nikakve šanse da ikad zasnuje familju, jer bi prije triba odustat od poziva lame. A njegova jedina sestra Yangchen zasad ima samo Ang Phuti.
Mama i baka pričali su petogodišnjoj lipotici o didi, velikome junaku koji se davno popeja na vrh svita, pa ga je Božica planina uzela sebi. Šerpaska princezica ponosna je na svoga didu.
U Nepalu dica kreću u školu sa pet godina, pa tako i malešna Ang Phuti već nosi boršu na skini i pješaci uzbrdo do poznate Hillarvjeve škole u obli-žnjen Khumjungu.
Zna slova i krasno crta. Ponosna Yangchen đonila mi je pokazat ćerin crtež. Nacrtala je plavoga jaka i mamu koja stoji kraj njega i

u ruci drži neki nakit, sad je li ogrlica ili bračolet, to nišan moga razaznat. Narančaston

bojem bilo je naslikano sunce u kantunu papira, isto onakvo sunce kakvo nacrta i moja ćerkica.
Ang Phuti se malo zasramila od mene, pa je utekla iza matere i povremeno provirila. Pogledala bi me onako iskosa, na brzinu, ka šta gledaju sve slatke male curice na svitu.
Kad san je prvi put vidija, ono kad joj je Slovenac dava poklone, odma me osvojila. Bila se posli nešto rasplakala, ali i dok je jecala imala je nekog stila, nije zvučala razmaženo i iritantno ka neke curice njene dobi kad plaču.
Pita san tada generale di joj je otac, je li joj se mater udala, a oni su slegli ramenima. Dozna san kako je ćaća od Ang Phuti neki nosač kojega ni Slovenac ni Stipe nisu nikad vidili. Zaključili smo da je bidna Yangchen prvo ostala bez oca a da, eto, nije uspila nać ni muža, pa tako ni Ang Phuti neće imat tatu uza se.
Stipe & Slovenac su u Khumjungu, u novoj kući babe Ang Chuten (kuću su joj oni dilon i financirali) skupa s Yangchen pričali o svemu, pa su usput pitali za oca od male. One su brže-bolje odgovorile da "muž od Yangchen" dolazi i brine o Ang Phuti. Znači, valjda se ipak udala? Ali činjenica je da Slovenac svako malo prolazi kroz Kvangjumu, jer je nonstop na Himalaji, i da uvik dođe kod Yangchen. Muža joj, međutim, još nikad nije vidija.
Sedmicu dana kasnije, kad smo Mlado i ja na povratku u Luklu sili u njih u Kvangjumi popit čaj, Ang Phuti se manje sramila. Namamija san je foto-aparaton, i to tako da san joj na displeju pokaziva njene slike od prošli put.
Sila je do mene i gledala se s tipičnon ženskon znatiželjon, a najviše se oduševila fotografijama babe Ang Chuten kako guli kumpire. Pokazivala je prstićen babu na ekranu aparata i nešto govorila materi, koja je priko nje virila u slike i smijala se.
Malena je zvala i babu, koja se također zatekla u Kvangjumi, pa su sve tri generacije gledale u displej moga fotoaparata i veselo se cerekale. Morat ću poslat ovi libar po Slovencu u Kvangjumu, da mi se prijateljice vide na fotografijama, ka glavne junakinje "Himalaje".
Cilo vrime gleda san malu Ang Phuti, pravi himalajski bomboncin. Onda bi je zva: — Ang Puti! Ang Puti!
Najmanje desetak puti san je tako zazva. Tako me Stipe naučija, reka mi je da se mala zove Ang Puti. Ili san ga ja krivo razumija, šta je lako moguće.

Primijetija san da se mater i baba svaki put ka malo trgnu i čudno pogledaju kad je zovnen. Nišan, međutim, obraća pažnju. Tek posli san shvatija koliku san grešku napravija.
88
f, a ne p! 117
Naš drugi sirdar Dipendra, koji se s Mlađon i menon vraća cilin puten nizbrdo, pričeka je da se maknemo iz Kvangjume pa mi je onda, pet minuti nakon šta smo otišli od Yangchen i njene matere i ćere, obzirno reka: "Ju nou, d nejm of d liti gerl is not Ang Puti. Ši iz Ang Futi, P-H-U-T-I!".
— Aha, čita se sa F, znači — reka san: — dobro, žaj mi je šta san je krivo zva, ali nema veze, samo je jedno slovo u pitanju.
Dipendra je zasta na stazici, pogreba se po glavi i objasnija: — Stvar je u tome šta znači rič 'puti'. To vam je, hm... — i onda je šakon live ruke formira krug, a kažiprst desne ruke ispružija, pa ga više puta uzastopce gurnija naprid i nazad kroz rupicu od live šake. Zatim je pokaza na rupicu, pa se nakesija: — Puti!
Ajme! Zemljo, otvori se! Moju novu malu prijateljicu, neodoljivo simpatičnu Šerpani, vridnu učenicu i pametnicu, umisto njezinin pravin imenon koje je dobila po slavnome didi, isprid matere i babe učestalo san zva - "Ang Pičkica"! Koje li sramote.
Pokrija san nasrid staze oči rukama, potpuno očajan, pa me Dipendra uvatija tješit: — Neće vam Yangchen ništa zamirit. Zna da ste stranac, da ne znate jezik. Samo neugodna slučajnost, ništa drugo.
Nije me moga utješit. To glupo, glupo slovo P! Beštima san sriću, jakove, jetije, a posebno Šerpe. Od svih mogućih kombinacija slova za ženski spolni organ izabrali su ni "guti" ni "muti" ni "ruti", nego baš "puti", samo da se ja osramotin i sve pokvarin. U puti mile matere! ¦
Stipe je snima kameron, a Slovenac i ja slikavali: mala' Ang Phuti osjećala se ka Shiloh Nouvel
89
zmajeva kičma | Okamenjene gliste7
Dragulji koje su odbacili bogovi7 Voće otpalo sa Stabla želja7 Govna svete mitske ptice Garude7 Meni se najviše sviđa peta teorija postanka, ona da je "zi" zapravo okamina kičme drevnoga zmaja...
Puno posli, kad smo u Dugopolju kod Mladena sve u šesnaest glodali janjca, Stipe je oko moga vrata vidija lipu šarenu ogrlicu koju mi je dala Yang-chen. Reka mi je:

— Ovo ti je njihov najsvetiji i najvridniji kamen, zove se 'zi'. Kad bi ovo bija original, vridija bi deset iljada dolari, najmanje! A i kopija je vridna, ovisi o kvaliteti izrade.
Deset iljada dolari? Odložija san pirun i skinija ogrlicu s vrata. Sa strane su bila po dva lipa zelenkasta kamena. Nišan mineralog, ali to su očito bili tirkizi. Bliže centru bila su dva crvena koralja. "Mnogo značiš za moj život draga"... to su pivali "Crveni koralji". U sredini je bija sjajnocrni kamen, s bilin prugama po sebi. Zainteresira me taj zi pa san proučija šta o njemu piše u librima o Šerpama koje san donija iz knjižare u Namche Bazaaru. Zi izgleda zebrasto. To je tamnokafeni ili crni kamen s bilin prugama i kružićima.
Libri kažu kako je porijeklo kamena, koji štuju svi Tibetanci, donekle tajnovito. Zi je priroda ukrasila različitin simbolima: krugovima, ovalima, kvadratima, valovima, crtama...
Vridnost i kvaliteta kamena često se određuju brojen okastih kružića (zi-mig). Devetooki zi smatra se najvridnijin, Šerpani ga gledaju pohlepnije nego naše žene dijamante.
zmajeva kičma 118
Može se nosit sam na ogrlici, a dobro se slaže s koraljima i tirkizon. Koralji su inače churuk, a tirkiz yu. Kad san već prije spominja "Crvene koralje", onda su ova ovde dva tirkiza zapravo "Yu grupa"!
Viruje se da zi nosi sriću i da štiti vlasnika od sveg zla.
Posljednjih godina raširila se izrada imitacija, od različitih materijala, sa sve kvalitetnijin tehnikama izrade i sve više sličnosti originalu.
Zanimljivi su i dosta raznoliki mitovi i teorije o tome kako je nasta zi. Neki kažu od okamenjene gliste, neki od dragulja koje su odbacili bogovi. Treća varijanta kaže da je rič o voću otpalome sa Stabla želja, a četvrta da su to zapravo govna svete mitske ptice Garude. Ja san inače odličan s Garudon, volimo se još od prvog moga boravka u Nepalu, kad san se slika s njon na glavnin trgovima Katmandua i Patana, pa neman ništa protiv toga da cili ovaj slučaj bude interpretiran ka da me posrala srića.
Na kraju krajeva, čovik može sam izabrat koja mu se teorija najviše sviđa, a meni je najbolja ona da je zi zapravo okamina kičme drevnog zmaja.
Ne znan oće li mi donit sriću, ali svejedno ga rado nosin. Svojin rukama mi ga je oko vrata stavila Ang Phuova ćer... ¦

SUZe Gleda san zagrljaj stare Šerpani i himalajskog velikana, zagrljaj pun teških emocija, s moćnin planinama u pozadini. Sad mi je žaj šta nišan totoaparaton dokumentira ovu scenu ka iz antičke tragedije. Život legendi čine vrhovi uspjeha i sriče, ali i ovakvi zagrljaji tuge.
Ang Chuten, nesritnu zaručnicu šerpaskog viteza Ang Phua, upozna san uplakanu. Kad je vidila Stipu kako dolazi uzbrdo do njene nove lipe kuće u Khumjungu, briznila je u plač i potrčala mu u zagrljaj. I Stipi je krenila suza. Moran priznat da mi je to bilo teško gledat.
Zadnji put kad je bija ovde, naime, Stipe je posjetija Ang Chuten sa svojin pokojnin sinon Joškon. Sad je doša s ranon u srcu. Ang Chuten, koja je cili život provela u tuzi za Ang Phuon, te priko svoga gubitka bila povezana s dobrin Stipon koji ju nije zaboravija i zapustija, sad je nesritnon sudbinon došla na red da njemu izrazi sućut povodon još težeg gubitka. Slovenac joj je sve reka kad je zadnji put bija ovde bez Stipe.
Gleda san zagrljaj stare Šerpani i himalajskog velikana, zagrljaj pun teških emocija, s moćnin planinama u pozadini. Bija san potresen i nije mi palo niti na pamet da ih fotografiran u suzama. Sad mi je žaj zbog toga šta nišan dokumentira ovu scenu ka iz antičke tragedije. Priču o životu legendi, ka šta je Stipe Božić, čine vrhovi uspjeha i sriće, ali i ovakvi zagrljaji tuge.
Babina kužina bila je uredna, čista i odlično opremljena.
Na policama bočice, čaše, čikare, lončići, razni začini... na stolu dvi te-rine s plavin i crvenin zmajevima. Da je ovo u nas, bija bi sigurno i koji miljetić, ali pari mi se da Šerpe ne znaju za vez i goblene. Na zidu je bila fotografija neke penjačke skupine. Prova san ubrat je li na slici Ang Phu.

Stipe je shvatija šta gledan pa mi je reka:
Slatki mali susid od babe Šerpanuše
— Nije ti on tu. Ovo je novija slika, vidi se po vrsti kolora.
Dok su Stipe i Slovenac komunicirali s domaćicon nekon čudnon mišavi-non pantomime i "nepali ingliša", Mlado me turnija lakton i šapnija:
— Vidi je, starica. A znaš li ti da su ona i Stipe istih godina? Čoviče, stvarno! Pogledaj nju, izborana bakica, a onda pogledaj našega Stipu, još ka momak.
Ang Chuten nan je ispekla i ogulila kumpire, i to količinu za cilu diviziju. Također je brižno pazila da nan ne usfali čaja. Iz

pristojnosti san popija prvu šalicu, pa drugu, a onda san treću ipak odbija, nišan više moga.
Da se Ang Phu nije okliznija kad je iša uzet čaj od Slovenca, moga je sad ovde pit čaj s nama. I on bi bija izboran, stari umorni himalajski dida, koji bi dosad vjerojatno već ima 12 uspona na Chomolungmu. Ali bija bi živ, uz svoju voljenu. Da i ne govorimo o tome koliku bi sriču ćutija da može poljubit onu slatku unuku. Da je proveja zadnjih trideset godina uz svoju ženu, ne bi ni ona bila ovoliko izmučena i izborana, sigurno. Imali bi sritan i ispunjen život, sa svojon dicon i unucima. Zašto se okliznija, zašto nije pazija? Nažalost, tako je to. Samo jedan krivi korak dovoljan je da suze onih koji te vole, i onih koji bi te volili, teku generacijama.
Baba nas je nutkala kumpirima, ali posli onoliko čaja napuva san se i us-pija san izist samo dva. Mogu čak reć da su mi onako s koron, kako san ih izija prvu večer, bili ukusniji. ¦

mater&horn I Nemoj mi to govorit" protestira san, brižno pazeći da ne ugazin u govno od jaka isprid sebe: "pa nećeš valjda skinit sliku od matere da bi stavija sliku od Everesta7" "Ma ne, koja mater7", nasmija se: "Reka san Matterhorn!"
Maršira san uzbrdo, hura-hura! Sad mi je dobro došlo ono šta san nosija Tiranosauricu, pa čak i Papučicu (68 kg), na plećima junačkin. Kvangjuma je zbog žestokog tempa brzo ostajala ispod mene, sve manja i manja. Mlado je klipsa za menon i prigovara:
— Nemoj tako žurit! Kad se ide uzbrdo, triba pomalo, bar na početku. Onda se posli može dodat malo gasa. Ubit ćeš se ovako!
Ali nišan se ubija, čak ni umorija. Dopizdilo mi je više beskrajno hodanje u laganome tempu, od kojega su mi patila kolina i žnjuti. Da mi se bilo zatr-čat po Himalaji, spasija bi se. Trenira san trčeći, a ovi me ovde tiraju da ho-dan po devet uri od bote. To nije isto. Za treking se triba spremat isključivo hodajući. Teško san falija, mora san više puti ić na Mosor i pinit uz planinu, a ne trčat od Vidilice do sv. Jere i nazad.
Lako da je tih devet uri hodanja kompletan tramak za jedan dan. Ma kakvi. Posli prve ture dopušteno je, sićate se, pojist juvu, pa onda opet bolesna hodačina! Onako totalno polomljen, satrven i krepan, ide se u boj, u boj, za život svoj.
Aklimatizacija. Jedan od najčešćih pojmova na Himalaji. I zvuči opako. Mrzija san je pa san izmišlja zamjenske riči, i tako nasmijava ostatak ekipe. Jedan dan bila je "amortizacija", drugi "akreditacija", ali najviše uspjeha po-stiga san sa - "alimentacija".

Rano jutro na planinskon putiću
— Ne morate, nije obvezno! — ponavlja je svaki put Slovenac: — ampak to je glavna stvar za zdravje. Ko prihajaš na visino, je potrebna se ena tura hoje. Takrat lahko preneseš visino.
Zato se nikad nišan bunija, nego bi bez riči opet baciva ruksak na umorne kosti, pa sa štapovima klapa-klap uz brdske putiče, priko stina i stinčuga, po šumama i gorama Himalaje ponosne.
Kad je partner Mlado već zatražija, malo san usporija ritam hodanja, ali ne puno. Neka vidi Mlado da i mi konja za trku imamo! Moran priznat da me donekle tira i dišpet, jer san jutros pritrpija uvredu. Cili san se zaškarpu-nija, to su generali sigurno primijetili.
Penjali smo se prema kući od babe Šerpanuše, i Stipe je bija zadubljen u misli, a ja san ga stalno nešto pila, ka i inače prvih nekoliko dana. Jebiga, dospija san ovde na Himalaju sa svojin idolon, tija san sve čut iz prve ruke, i prezent i futur i perfekt i pluskvamperfekt.
"Stipe, reci mi ovo, Stipe, reci mi ono", tlačija san slavnog himalajca, a on mi je na sve odgovara s karakterističnon pacijencon. Onda san ga, stotinjak metri prije nego šta smo došli, pita:
— Moš mi još jednom opisat, kako je ono Ang Phu točno strada?
Tu san mu izgleda dodija, jer je sta i reka:
— Ali to san ti već deset puta ispriča!
Ja san odma umuka, međutim priliku je jedva dočeka Slovenac, koji je procidija kako "previše klepećen na uzbrdicama", i da bi bilo bolje da čuvan snagu.
Zatapja san i zakleja se u sebi da se Slovencu više nijedanput neću obratit do kraja puta. Hudič! On meni da klepećen, jeba mu jak Boruta Pahora! A većinu puta je sa Stipon klepeća baš on! Života mi ako nisu troduplo više međusobno pričali njih dvojica, nego Mlado i ja. To šta bi ja bidan koji put nešto zapita Stipu... Naravno da san zaboravija zakletvu već nakon dva dana. I bolje da jesan. Ovi je Slovenac stvarno bija više nego OK. Pametan čovik, simpatičan, heroj Himalaje, a uz to strpljiv i uvik spreman pomoć. Da nije bilo njega i Stipe, ja bi moga odma skočit u provaliju trodupli salto.
Toga dana su na aklimatizaciju profići i amateri išli svak na svoju stranu: Mlađu i mene, eto, dopalo je da se uspenjemo do visine od četri iljade metri i nazad. To je i meni i njemu bilo prvi put u životu na četri soma. Dotad nan je obojici limit bija 3800 metri,

njemu na Alpama, a meni u Peruu, na jezeru Titikaka (tako se originalno piše, ne Titicaca).
ioo
mater&horn I 20
Vrime je bilo lipo, sunčano. Nije bilo zima, ali to se sve u Himalaji začas promini, pa smo mi svejedno ponili jakete i lumbrele. Išlo mi je odlično, a vidljivost je bila sjajna, te san dopustija sebi luksuz da između koraka povi-rin koji put prema Everestu. Očito je tamo gleda i Mlado, jer se odjedanput oglasija:
— Kad se vratimo u Katmandu, moran kupit sliku od Everesta i posli ga stavit u svoju dnevnu sobu. Sad mi je na zidu na slici...
— i onda je, onako iza mene, promrmlja zadnju rič, učinilo mi se ka da je reka — ... mater.
— Nemoj mi to govorit — protestira san, pazeći da ne ugazin u govno od jaka isprid sebe: — pa nećeš valjda skinit sliku od matere da bi stavija sliku od planine?
— Ma ne, koja mater? — nasmija se: — Reka san Matterhorn! Doda je: — Ali neću skidat ni Matterhorn, Matterhorn je kad uđeš u kuću u hodniku, a Everest ću stavit u dnevni boravak. Malo je tabana u tišini, pa se opet oglasija:
— Ne bi bilo moralno stavit sliku Everesta da ga nišan vidija, ali sad ga mogu mirne duše obisit!
Tu je bilo logike. Neka Everesta u našemu Dugopolju! ¦
101
Strele S triglava | Dok san se u birtiji prisvlačija, Slovenac Bogdan se žestija protiv prakse da se na Triglavu pločama označavaju mista di su ljude ubile strele. Ljude ubile strele7 Nišan razumija. Je li to nešto u stilu onoga slavnoga "Indijaneri prihajajo"?
Birtija je bila na 3973 metra. Falilo nan je, dakle, samo 27. Bija bi krembil kad sad, na vrhu ove aklimatizacije, ne bi iskoristija priliku da zabijen štap u zemlju na četri tisućice. Ko zna šta mi sutrašnji dan donosi? Možda me neki nervozni jak rogon odbaci u dubinu, pa da na vječna lovišta pođen ka amater, s maksimalnon visinon 3973!
— Mladene, idemo se popet gori u brdo još tih tridesetak metri visinske razlike, a?
— Ćemo — puva je Mladen — ali ajmo prvo popit čaj, pa ćemo unda.
— Ja ne bi. Oladićemo se, pa će bit teže ić uzbrdo. Istina, nemamo više puno za penjat se, ali ovo iznad mista je divlji,

neugodan teren. Same stine. Moglo bi se dogodit da se popuznemo.
Kimnija je glavon i taman smo se uputili da ćemo se uspet na najbližu stinu, kad je iz birtije izletija neki tip od pedesetak godina i još s vrata vika:
— Halo, fantje, od kje ste doma?
Čuja nas je kako pričamo. Slovenac, penjač, Bogdan Ambrožič iz Vipave. Tu je s prijateljicon Hedvigon, također penjačicon. Odma san zapamtija to ime, jer se Hedviga zove i sova Harrvja Pottera. Slovenka je čak pinku i sličila na sovu Harrvja Pottera. Da se razumimo, rič je o atraktivnoj sovi.
Bogdan nas je vuka u birtiju, pa san slega ramenima. Ako nan je suđeno prvo popit čaj, neka bude tako. Hedviga je bila tipična Slovenka, kratke
Hedviga, Slovenka iz Vipave: postoji blaga sličnost s istoimenon sovon Harrvja Pottera

Nikad prije nišan upozna simpatičnog Slovenca, a ovde na Himalaji odma dva zaredon: Bogdan Ambrožič
crvenkaste kose, svitloplavih očiju i bilih zuba. Bogdan mi je iz prve bija simpatičan. Šta je to na ovoj Himalaji? Nikad prije nišan upozna simpatičnog Slovenca, a ovde odma dva zaredon!
Rekli su nam di je njihov cilj, neki Peak i još nešto, momentalno san to zaboravija.
Naručili smo četri čaja. Dok smo Mlado i ja prisvlačili majice, Bogdan je priča o praksi da se na Triglavu pločama označavaju mista di su ljude ubile strele. Žestija se protiv toga. Ljude ubile strele? Prvo nišan shvaća o čemu on to govori. Je li to nešto u stilu onoga slavnoga "Indijaneri prihajajo"?
Onda su mi objasnili da su "strele" na slovenskome zapravo "gromovi". Svidija mi se izraz. Ima još dvi-tri neloše slovenske riči, recimo "okrepčeval-nica" i "punčka".
Bogdan je bija u svom filmu s Triglava: — Če že morajo biti plošče z ime-ni mrtvih, jaz bih jih dal dol. Ovako, znate, slabo deluju na psiho.
Sigurno mu na psihu nije dobro djelovalo ni to šta nisu imali svoje nosače, pa su morali sami teglit stvari. On je ima boršu od priko trideset kili, a bogami ni Hedviga nije prošla lišo. Nosila je dvadeset kili, šta je puno i za muškoga.
Bidni Slovenci štedili su na nosačima, pa san odlučija da ću ja platit piće.

— 150 rupija — rekla je gazdarica. Sto pedeset rupija? Za četri čaja? Odma san izračuna da bi jedan čaj u tome slučaju triba koštat 37.50 rupija. Ili me oće zajebat, ili je sebe oštetila za 10 rupija. Slega san ramenima i platija koliko je rekla.
— Ajmo ča — zva san Mladu. On je, međutim, učinija mot da pričekan.
— Možete li mi posudit tu vašu torbu za sekundu? — pita je Bogdana, pa uzeja onu strahotnu boršetinu i stavija je na leđa. Dok su Slovenac i Slovenka blido gledali, Mlado se spustija na kolina, po-ložija dlanove na šporki pod birtije, pa podiga glavu i objasnija:
— Sad ću provat sa trideset kila na leđima napravit sklek na jednoj ruci! Za razliku od Slovenaca, nišan se nimalo iznenadija, jer je istu stvar s
ruksakon od 10 kili uspješno izveja kad smo tek đonili stvari u sobu svra-tišta u Kvangjumi. Tada je na prsi lega na pod, i s ruksakon na leđima ka iz pičke napravija sklek na jednoj ruci. Jak je ka jak, šta drugo reć.
Bogdan je i dalje gleda u čudu šta ovi neobični Hrvat izvodi, a Hedviga se samo smijala. Ja san bija sto posto uvjeren u to da će Mlado napravit taj sklek, ma uložija bi iljadu eura na njega. Međutim, nije uspija. Malo se pridiga, samo koji centimetar, i onda ga je težina borše pritegla i poklopila. Srušija se ka Veli Jože. Ka WTC.

Sol
jeloS u,<,0l,
to
iz I eAe|6ui s apj^s

— Okliznila mi se ruka na podu — posli se opravdava.
Kad smo izašli iz birtije, reka san Mladenu: — Jesi li vidija kako on lipo vodi partnericu sa sobon? Sigurno je puno ugodnije doć na Himalaju kad se ne tribaš samo ti penjat, nego se neko povremeno popne i na tebe. A šta ćemo ti i ja, bidni moj Mlado? Do Baznog logora nećemo ni vidit žensku.
— Je, dobro govoriš — nakesija se Mlado.
— Primjećuješ li ti koliko ima Slovenaca? — učvrstija san ruksak:
— Već smo se sreli s onon grupon u Namcheu, pa onda onih sedmero šta su prošli kraj nas prije Kvangjume... da ne zaboravin Grošeljevu ekipu. Tu su Škarja, Štremfelji i još deset Slovenaca sa

njima. Di god dođeš ovde, čak i u ovu pri-pizdinu, svuda su Slovenci. Jebate, ima ih na Himalaji više nego u Sloveniji!
— Ništa čudno — odmahnija je: — Slovence uču odmalena da idu na planine. Imaju Triglav i Julijske Alpe, s dudon dobiju ruksak!
Tako smo se u priči učas popeli na misto za koje smo obojica procijenili da mora bit barenko pedeset metri visinske razlike iznad Mongle.
Doli smo vidili par krovova i budističke zastavice kako vijore na vitru. Duboko u provaliji, na dnu kanjona, vijugala je rječica. Izgledalo je strmo za poludit, odma su mi klocle noge. Šta bi ostalo od mene da se ovde stombu-lan?
— Evo, ovi kamen simbolično označava četri iljade metara! — svečano je proglasija ushićeni Mladen: — Ovo je mali korak za Himalaju, ali velik za nas dvojicu.
Zakoračija je, a onda ujedanput sta:
— Ja neću dirat ovo kamenje, ovo je vjerojatno neka njihova svetinja.
— Šta ti je? — pogleda san ga: — Kakva svetinja? Ovo su neke mocire. Ili možda oznaka dokud je čija zemlja.
On je vrtija glavon, nije mi ništa virova. A meni je sinilo:
— Je, to je sigurno to. Prave pravcate meje, odnosno međe šta označavaju dokle smi ić čiji jak. Vidiš ti to, sa splitskih Meja priletija san pola svita i pre-hoda pola Himalaje da bi opet doša na "meje". Nema tu svetinje, viruj mi, tu su vlasnički odnosi u pitanju!
Slikali smo se kod kamene mogile, pri čemu se Mladen nespretno naslo-nija rukon i oborija stine.
— Eto ti sad — zajebava san ga — srušija si ljudima svetinju!
Pa je bidan iša slagat kamenčine nazad i nije se smirija dok mogila opet nije bila na mistu.
Slikanje mi nekako nije bilo dovoljno.

— Ajmo nešto zapivat, da proslavimo! — predložija san: — Ipak smo stigli na četri iljade metri!
Mladen se počeška po ušima, bilo mu je neugodno: — Hm, znaš, ne bi ja. Volin pismu i sve ali, brate, ne znan pivat. Ružno me čut.
Ipak san ga nagovorija, pa smo iz svega grla zapivali "Marjane, Marjane". Na početku je zbilja malo štonava, ali posli "mile trobojnice" je pustija glas i naposljetku uopće nije loše zvuča.
Da san zna koju pismu o Dugopolju, rado bi započeja, ali nijedna mi nije pala na pamet. Tek posli san se sitija da san moga povuć koju ojkalicu.

Recimo: "Mala moja sidni mi na jaja, pa ćeš vidit šta je Himalaja!"
¦
Mlado je prvo srušija "svetu" mogilu na četri iljade metri pa nije bija miran dok ju nije opetsložija
107

himalajske sise
Cura je krivo doskočila i doživila težak prijelom noge. Otvoreni prijelom. Ležala je leđima na betonu, sise su još uvik bile gole, i iz čiloga glasa urlala dok joj je kost virila iz izvrnute slomljene noge. Svi susidi su izašli na prozore.
109

Čuja se odjek koraka po kamenju himalajskon, heja-hoj! Stazica je na mistima bila uska i opasna, tribalo je tu i tamo nogon stat na kamen za koji nikad ne znaš oće li se iskrenit, pa onda i noga skupa s njin. Mora san dobro pazit di gazin, jer bi krivi korak značija, u najboljen slučaju, uganuće noge, U najgoremu slučaju dogodija bi se pad u dubinu i smrt. U Hrvatsku bi me dostavili ledenoga, s pet-šest otvorenih prijeloma. A kad smo kod otvorenih prijeloma...
Studirat san doša u Zagreb s nepunih sedamnaest godina, kod gazdarice, 65-godišnje žene. Stanova san u Kikićevoj ulici broj 4 na Srednjacima, na prvome katu. Ima san svoju sobu, a ona je bila u svojoj. Rekla mi je da mogu slobodno koristit kužinu, ali to i nije bila neka prednost jer ni onda, ka ni danas, nišan zna ništa skuvat.
Fit san plaća, ja mislin, 80 maraka. Gazdarica je bila manje-više OK žena, osim šta me stalno gnjavila da san neredan. "Roberte, vidi ovo! Na vratima su ti ostali otisci od prstiju! Pa zašto postoje kvake?". "Roberte, opet nisi dobro oprao lavabo, pogledaj koliko ima ostataka od paste za zube!".
Ajde, bogati, stara, ne pilaj me, mislija san u sebi. Kad bi izašla vanka, raspalija bi muziku na starome gramofonu "Tosca", istome kakvoga san i sam ima doma u Splitu. Da današnji momci i cure, ovi s ultramodernin fen-si aj-podovima i mp-trijima, vide staru dobru "Toscu", ne bi znali čemu ta naprava služi. Na gramofonu su bile oznake s brojevima 33, 45 i 78. Ovo 33 bilo je za svirat longplejke (velike ploče), 45 za singlice (male ploče), a nikad nišan dozna čemu služi broj 78.
"Azra" je grmila iz gramofona prilično često. Trostruki album "Ravno do dna", zna san ga napamet, znan ga i danas, sve 44

pisme. Ajde uzmi me sa sobom, uradi mi sve što znaš, ajde uzmi me sa sobom, Gracija.
Iz zvučnika "Tosce" ipak bi se najčešće javlja Lou Reed. Ako bi bija dobre volje, sluša bi "Hangin' Round", "Perfect Day" ili "She's My Best Friend". Uz depresivna stanja bolje su išle "Man of Good Fortune" i "Sad Song". A kad bi bija zaljubljen, pušta san "Pale Blue Eyes" i "Caroline Says". Nekoliko godina kasnije čak san se, igron slučaja, i zaljubija u jednu Karolinu, splitsku studenticu u Zagrebu, mladu buduću doktoricu s neviđeno lipin sisama.
Osim muzike, nišan ima puno drugih vrsta zabave. Cure onda nisu bile ka ove današnje. S nekima je tribalo hodat po tri miseca da bi doša do pičke.
Recimo, spomenuta Karolina bila je u svojoj dvadesetoj godini još njufe-rica. A vrhunska maca. Na nju su se palili svi iz moje ekipe, posebno njezin kolega s faksa, budući doktor M.
iio
himalajske sise | 22
Nažalost, nišan uspija Karolini skinit njuf. Doša san do toga da san je jedne krasne jesenske večeri svuka skroz golu i mazija se s njon u krevetu. Sićan se te slike: ona kraj postelje. Prava ikona lipote. Bila je samo u donjoj majici i mudantama (onda nažalost još nije bilo tangi). S ulice je dolazilo prigušeno žuto svitlo od ferala. Nadzemaljska fantazija. ,
Imala je tako divne sise da je majica ispod njih padala potpuno ravno. Do- Između pogleda na
nii dil majice bija je udaljen od tila bar deset centi. Između pogleda na njezine Karalinmesjse
' ' ' ' 1 roj 1 panorame Himalaj
sise i panorame Himalaje uvik bi izabra domaću kvalitetu. Majica je bila ma- uvik bi izabra
lo kraća, tako da se vidija i pupak. Mamilo je da zavučeš ruku unutra. To san domaću kvalitetu
i učinija. Nikad neću zaboravit te tvrde, limunske, nevine sise koje su stajale
postojano kano klisurine. Uvuka san Karolinu u krevet i uz razne trikove
zamalo joj ga uspija stavit. Bila se, naime, i ona solidno namočila i počela je
111

puvat. Ali prid sam ulaz, kad san već kucka na vrata raja, nježno me odgur-nila: — Nišan još sasvim spremna. Ali obećavan ti, sljedeći put...
Danima san živija u atmosferi sritnog iščekivanja iduće subote, međutim dogodila mi se nevjerojatna pegula. Dok se Karolina misecima prije nećkala i premišljala bi li mi dala ili ne bi, snaša san se sa strane s jednon purgericon koja nije imala skrupula oko seksa.
Nije bila ni izdaleka tako atraktivna ka Karol, ali moja lipa doktorica me toliko izluđivala da san mora nać štagod za potegnit u međuvrimenu.
U četvrtak, dva dana prije obećanog seksa, vozija san se s tom Zagrep-čankon u noćnom tramvaju, sidila mi je na kolinima. Išli smo kod nje u Novi Zagreb, da prikratin vrime do subote. Šta mi je to tribalo, zašto nišan moga pričekat dva dana?
U tramvaju je bija i doktor M. kojemu san se javija. Nije mi palo na kraj pameti šta će on učinit. Ljubomoran zbog toga šta je Karolina s menon, a ne s njin, sutra joj je između dva predavanja priša i pita je, ka fol u čudu:
— Oli si prikinila s Roberton? Vidija san ga sinoć u tramvaju s drugon curon, sidila je na njemu!

Karolina je naravno popizdila i momentalno me ostavila. Caroline says... I don't loveyou anymore. Lou Reed je ustvari proreka šta će mi se dogodit. A eto. Stoposto san siguran u to da joj je njuf skinija prvi momak iza mene. Ja san tome sretniku pripremija put, pod onin žutin svitlon ferala. Doktoru M. san oprostija, neuzvraćena ljubav ga je zaslipila.
Ali da se vratin u 1982. i Kikićevu ulicu, vizavi onoga otvorenog prijeloma. Desetak dana nakon šta su me mater i otac doveli kod stare gazdarice, zvala me za stol, iznila sok, malo se zacrvenila, pa promucala:
— Slušaj, dečko, ako slučajno nađeš neku djevojku, možeš je dovesti tu u sobu. Samo onda to i meni reci, da slučajno ne dođem doma u isto doba. A ja ti često vikendom idem na selo, znaš?
Dotad me već barenko pet puti "špotala" zbog raznih glupih sitnica, a uz to je neprekidno molila Boga, okolo je bilo iks krunica, pa mi je ova izjava bila totalno nevjerojatna. Stari Kerber me potiče na seks?! Svašta mi je prošlo kroz glavu. Čak san pomišlja na to da je baba opasna perverznjakinja, pa san se posli penja na krevet i po plafonu iza ormara tražija skrivene kamere.

Nekoliko miseci posli toga dozna san korijene njene velikodušnosti. Podstanaru prije mene, naime, zabranila je dovođenje cura. I šta se dogodilo? Kad je u petak otišla na selo, i rekla da će se vratit tek u nedilju, momak je sa svojon curon dogovorija da mu u subotu dođe u stan na jebalo. Ona je i došla, u popodnevnin satima, vanka je još bija dan.
Bili su usrid posla, postelja je škripala, cura stenjala, kad se iznenada za-čuja ključ u bravi. Gazdarica se iz nekog razloga vratila dan prije. Momak u panici nije zna šta bi, pa je bidnu curu, koja je stigla obuć samo mudante, natira da iskoči kroz prozor! Brzo je prošapća da će joj on odma bacit robu.
Cura je skočila doli u dvorište, golih sisa, a on je zbilja bacija majicu, vestu, boršu, bičve i postole za njon, ali avaj, mala je s tri metra visine krivo doskočila i doživila težak prijelom noge. Otvoreni prijelom.
Ležala je leđima na betonu, sise su još uvik bile gole, i iz čiloga glasa urlala dok joj je kost virila iz izvrnute slomljene noge. Svi susidi su izašli na prozore. Momak je zva Hitnu, a gazdarica se sakrila u kuću da je ne vide. Ali susidstvo je misecima brujalo.
Zato je meni unaprid došla s dozvolon za seks. A da stvar bude tragičnija, cilu tu godinu šta san proveja u Kikićevoj 4 uspija san dozvolu za seks konzumirat samo jedanput. I svršija ne za 78, ne za 45, ne za 33, nego za 20 sekundi... ¦
sirdar Ljudi često glume sućut i kad in se zapravo živo jebe za pokojnika, pa licemjerno ponavljaju izreku "o mrtvima sve najbolje". Ako je neko bija škovaca i pizdun, pravedno je da ga se i nakon smrti spominje s preziran.
Dobili smo novoga sirdara, Dipendru. Stari sirdar je krenija s nama iz Kvangjume, ali je iša samo do Tengbochea, a onda se vratija do Lukle po novu grupu. Nama je stiga Dipendra, snježna lisica.
Sirdar je na Himalaji naziv za planinskog vodiča i šefa nosača. Masu je važan. Ako je ekspedicija velika, s puno vodiča, on dili zaduženja svim vodičima, ka general svojin pukovnicima. Zatim, angažira i plaća lokalne nosače. Brine se o hrani i piću tijekon ekspedicije. Donosi konačnu odluku oko toga kojin se smjeron triba ić. Rješava sve logističke probleme koji iskrsnu. Sirdar ti je na Himalaji i ćaća i mater.
Uvridija san sirdara Dipendru odma na početku. Reka san mu najgore šta san moga.
— Dipendra? — pružija san mu ruku dok smo se upoznavali i doda: — Pravo kraljevsko ime!

Istoga časa kad san to izreka, ugriza san se za jezik. Nišan falija, Dipendra je stvarno ime iz kraljevske familje, ali on je istodobno jedan od najomraženijih ljudi u Nepalu. Rič je o princu i nesuđenome kralju koji je u strašnoj noći 1. lipnja 2001. pobija cilu svoju familju, oca (i kralja) Birendru, zatim mater, kraljicu Aishwaryju, pa sestru, brata i još o-ho-ho ljudi.
Sirdar Dipendra faca je na Himalaji, unatoč okaljanome imenu. Sidija san za stolon na proplanku, sa spektakularnin pogledon na planine. Nišan

čovik od planina, više volin sidit uz more, ali ovo je ovde stvarno bija vrh vrhova. Ludilo od lipote.
Nedaleko od nas ponosno se istica slavni samostan Tengboche. Dvi najsjajnije budističke gompe, dva supersamostana Himalaje, svakako su Rong-buk, sa sjeverne, tibetske strane, te fascinantni Tengboche s ove, jugozapadne strane Everesta. Naprid, nazad, livo i desno od nas - vrhovi Himalaje. Mi na proplanku, na tri i osamsto, sami u bilome svemiru.
Dipendra je sija tridesetak metri dalje, kod malih ulaznih vrata u ruševni ugostiteljski objekt. — Je li ovo hotel ili samo okrepčevalnica? — pita san Momenat idile na generala iz Dežele, koji se nasmija: — Okrepčevalnica!
proplanku kod nije nan se da okrepčavat, cicija jedna. Navodno bi onda bilo teže ho-
Tengbochea ' r 11
dat.
Gladni Stipe je neko vrime promatra Slovenca ispod oka. Nada se da će se ovi ipak smilovat i osigurat kakvu hranu. Onda je odusta, pa je kibija Di-pendru. Obratija se Slovencu:
— Vidi našega Dipendre. Sićaš li se Kangchenjunge, kad ga je Wanda opalila termosicon? Kad je to ono bilo, '91?
— Kako se ne bi sića? — otega je Slovenac: — Ampak potem Dipendra ni bil sirdar, ampak kuhar. Joj, Wanda ga je prav močno počila, pizda, to je bilo grdo za gledat.
Nakašlja san se: — Gospodo, pričate li vi o Poljakinji Wandi Rutkiewicz, najvećoj himalajki svih vremena?
— Je, baš o njoj — potvrdija je Stipe: — Nešto su se ona i Dipendra posvađali, a Wanda je inače bila gadnog karaktera, ništa joj nisi moga reć, odma bi ti skočila u oči... Uglavnom, kad ga je mlatnila termosicon, možda i više puta, ne sićan se, doša je

tadašnji sirdar, uspravija se prid Wandom, pa joj je odsika: 'Nobodv beats my people!' Svi su nosači popizdili na nju.
— To je sirdar imitira Miloševića! — nasmija san se: — Niko ne sme da vas bije!
— Izjava, ki je bila moderna v teh letih — kimnija je Slovenac.
— Šta se posli dogodilo, jesu li škartali Wandu iz ekspedicije zbog ovoga našeg Dipendre? — zainteresira san se.
— Zamalo. Dobila je opomenu prid pa-pa. Njima je ogromno poniženje da ih neko udre, a pogotovo žena.
— Je li Dipendra ka kuvar sudjelova u usponima?
— Ne, on nije penjač. Ali je zato izvrstan organizator, svaki problem riješi začas.
116
sirdar | 23
Nišan odustaja, tija san sve doznat, usprkos riziku da me Slovenac opet proglasi klepetalon:
— Šerpe i ostali vodiči i inače se ne pale na vrhove, a?
Stipe je zatresa glavon: — Tako je prije bilo. Sad se itekako pale, svaki grize da osvoji. Raste im cijena ako imaju među trofejima vrhove osamtisuć-njake!
Malo san muča i razmišlja o tome šta je Dipendra ćutija kad je čuja da je Wanda poginila na istoj toj Kangchenjungi. Je li mu ipak bilo žaj ili je, posli zlosretnog randevua s termosicon, ćutija zlobno veselje?
Ljudi često glume sućut i kad in se zapravo živo jebe za pokojnika, pa licemjerno ponavljaju ono "o mrtvima sve najbolje". Po meni, ako je neko bija škovaca i pizdun, zbog toga je vjerojatno profitira tijekon života, pa bi zapravo bilo pravedno da ga se bar nakon smrti spominje s preziron.
Jedan moj prika još je radikalniji. On već dugo čeka da umre neki starkelja kojega mrzi, da bi mu se moga, govori, barenko tri puta sedmično ić pisat na grob. U tolikoj mržnji, reka bi, čak ima neke bizarne romantike. Joe DiMaggio je Marilvnki nosija ruže svaki drugi dan, a on bi svako malo iša zalit grob svome neprijatelju. Pouka je, po meni, da triba bit dobar čovik, svakoga poštivat i uvik razmislit prije nego šta kome učiniš nešto loše. Da je tako razmišljala, Wanda sigurno ne bi kresnila kuvara termosicon kad su joj se digli živci negdi tamo podno divovske Kangchenjunge, na kojoj je posli ostavila kosti.
Dobro, Dipendra joj je garant oprostija, jer ljudi na Himalaji nisu osvetoljubivi, takva in je kultura. U pravilu nemaju ni grama zloće u sebi. Ali da je na Dipendrinon mistu bija neki naš čovik, garant

bi u sebi oćutija bar tračak likovanja na vist da je poginila ona s termosicon. Taj tračak zlobe javlja se u svim zapadnjacima i kad ti pokojnik nije ništa loše učinija, a kamoli ako te opizdija nečim po glavi.
Jedna stvar je sigurna: ako si za života bija OK, imaš puno veće šanse da svoj grob očuvaš suvin. ¦
Ni dolina Khumbu nije imuna na globalizaciju Tengboche cyber-cafe
tengboche
U klupama su sidili studenti budologije. Ćelava ekipa, ka moji boksači iz "Pit buila" Samo šta ovi nisu baš uživljeni u boks. Kad bi vidili ring, vjerojatno bi ga okitili molitvenin zastavicama.

U samostan Tengboche ušeta san s novin modnin dodatkon, koji mi je poklonila birtašica iz Kvangjume. To je krasna svilena marama bile boje, koja se zove kata, nosi sriću i poklanja se samo prijateljima. Iako, na povratku san vidija da su neki profanirali taj lipi himalajski običaj poklanjanja marame prijateljima: u jednome svratištu u Lukli, naime, dilili su kate svim trekerima redon.
Nekoliko godina prije posjetija san jedan budistički samostan u planinama istočno od Katmandua (vidi moj libar "Nepal u 77 priča"), pa san otpri-Stipi je u samostanu like zna šta mogu očekivat u Tengbocheu.
priša budistički mrga Na ulazu smo morali skinit postole. Bičve su mi odavale vonj mrtvog ja-i narediia mu da
se , ... , , . . , v v . m
ostavi slikavanja- ' msan in prominrja vec neko vrime, a 1 noge nišan bas cesto pra. To na
- Nou foto! Himalaji nije problem. Svi smo smrdili i unaprid se pomirili s time.
120
Pripremija san fotoaparat, iako je svuda jasno pisalo "no photo inside". Ja uvik opalin jednu sliku, pa ako mi dođe ko vikat, onda smjerno kiman glavon i ispričavan se.
Tako san uradija i ovde. Slika san družinu za klupama, studente budologije. Ćelava ekipa, ka moji boksači iz "Pit bulla". Samo šta ovi nisu baš uživljeni u boks. Kad bi vidili ring, vjerojatno bi ga okitili molitvenin zastavicama. Niko nije reagira, pa san mrtav-ladan nastavija fotografirat. Očito san malo pretjera jer mi je priša jedan redovnik i zamolija me da spremin aparat.
— Jes, ofkors, sori! — kima san glavon. Jebe me se, sve san slika!
S druge strane, Stipe, koji je također uša s menon, nije ima sriče.

Posegnija je za apara-ton, da bi mu momentalno priša neki budistički mrga, te ga dobro izvika i na-redija mu da se ostavi slikavanja: — Nou foto, big informejšn autsajd, go end si!
Na ovome mistu znani je stica i sin od Ang Phua

Mandala samostanu Tengboche
Izvikalo našega Stipu, zabranilo mu slikavat! Da je to napravija bilo ko drugi, a ne sveti čovik u Budinome hramu, odma bi mu zavrnija aperkat šta je diga glas na Stipu, ili bi mu barenko zalipija peščurinu. Ovako san prešu-tija. Na kraju krajeva, nije ni od Stipe okej šta ne poštuje pravila i zabrane ;)
Kad smo kod pravila i zabrana, najjača mi je bila odredba broj 9 na žutoj ploči sa devet zapovidi u dvorištu samostana. Prva je bila "skinite postole prije ulaska", druga "pristojno se obucite, ne može u šorcu", itd itd.
Spomenuta zabrana broj 9 glasila je: "nemojte se ljubit, molin!".
— Jel ovo zato da seksi mace žvaljenjen ne napaljuju redovnike? — obra-tija san se Stipi. Odgovorija mi je: — Normalno, upravo zato!
Kad se već nišan moga ljubit, gleda san okolo. Lip samostan, učinija mi se moderan i čist, nekako ka nov. Posli, kad san malo proučija libre, shvatija san zašto je to tako.
Samostan Tengboche osnova je lama Gulu, redovnik iz Khumjunga, prema uputama glavnoga lame tibetskog samostana Rongbuk. Zgrada glavnog hrama bila je završena 1919. a svi radovi okončani su 1923. ali očito pri posvećenju nešto nije dobro napravljeno, jer je već 1934. strašan potres šatra gompu i ubija lamu Gulua. Hram je obnovljen par godina posli, a ostaci lame koji ga je osnova pokopani su unutar njega.
Još je jednom Tengboche pogođen elementarnon silon: 19. siječnja 1989. požar je uništija cili samostan. Kolekcije knjiga, slika i religioznih predmeta su spašene, ali cila zgrada gompe bila je uništena. Šerpe iz Khumbua, uz pomoć brojnih međunarodnih organizacija, osnovali su zaklade za rekonstrukciju.
Gradnja je počela u travnju 1990. a nova gompa bila je posvećena u rujnu 1993. Kapelon dominira statua Bude od četri metra.
Tengboche je najveći samostan u Khumbuu, ali nije i najstariji. Šerpaska tradicija tvrdi kako je budizam u Khumbu doša krajen 17. stoljeća a uveja ga je lama Sange Dorje, peta reinkarnacija glavnog lame samostana Rongbuk. Prema legendi, Sange Dorje priletija je Himalaju i aterira je prvo u Pangboche, pa onda u

Tengboche, te pritom ostavija otiske svojih stopala u kamenu. Totalni Šaolin, "Tigar i zmaj"!
Smatra se da je Sange Dorje osnova prvi budistički hram u Khumbuu, i to u Pangbocheu. Hramovi u Khumjungu i Namcheu su utemeljeni kasnijeg datuma. Nijedan od njih nije bija istodobno i samostan. Svećenici su bili oženjeni i nije postojala redovnička zajednica s formalnon organizacijon ka u samostanu. Prvi samostan u Khumbuu bija je baš Tengboche. Osnovan je ka izdanak

nyingme, znamenite sekte "Crvenih šešira" s Tibeta. Mladi redovnici tada su bili prvo poslani na učenje u tibetanski samostan Rongbuk.
Samostan danas radi na tome da razvije knjižnicu i kulturni centar odma iza gompe, a taj bi centar znanja usrid Himalaje služija istodobno redovnicima i trekerima. Razvija se biblioteka s librima iz područja religije, kulture i povijesti, sve to na raznim jezicima.
Školska zgrada uz gompu osigurava uvjete za život i rad tridesetak mladih redovnika. Na tom mistu je živija i učija Mingmu Norba, sin Ang Phua, a o težini studija za budističkog svećenika dovoljno govori i to da posli dvadeset godina učenja Ang Phuov sin, dok ovo pišen, još nije završija studije (ali triba bi ubrzo).
Interesantan podatak koji san dozna tamo na licu mista: tehnički, samo se šef samostana zove lama. Šerpaska rič za redovnika je tawa. m
Najjača in je deveta zapovid

Na Himalaji san dosta mislija o smrti, staje razumljivo, čak san prije polaska naškraba i priručni testament za svaki slučaj, pa su se okupila sva dica i ćirila mi priko ramena da vide šta ću kome ostavit.
Eto, kupija san nedavno i grobnicu na Lovrincu, odlična pozicija, s po-gledon na oni veliki križ za branitelje.
Onda san sazna da je dva groba od moga mista grobnicu kupija bivši košarkaški as Željko Jerkov. Znan čovika, čak smo prijatelji,

ali baš zato bi voli-ja da nismo susidi na Lovrincu. Sad ću ga, svaki put kad ga vidin, tija-ne tija morat zamislit mrtvoga, i doć će mi napamet to kako ćemo u vječnosti ležat jedan nedaleko od drugoga. Kad mu dođe više ljudi istodobno obać grob, sigurno će mu ko od rodbine stat na poklopac od moje grobnice.
Ko će prvi umrit od nas dvojice? Ko će koga ispružen čekat da svrati u susidstvo? Istina, Željko je malo stariji, ali je i bivši sportaš, sigurno zdravije živi od mene.
Jedanput smo bili stol do stola na nekome bančenju, svirale su starograd-ske pisme u restoranu "Arkada", i sad kad se sitin, mogu reć da nije skoro ništa popija. Dok je bend piva pismu "Bolujen ja, boluješ ti, bolujemo od ljubavi", ja san strusija više alkohola nego Jerkov cilu večer. Sigurno nije nikad ni pušija, za razliku od mene šta san se dvadeset godina trova duvanon. Željko bi po svemu moga doživit 110 godina.

Jedina mi je nada da ga pobijedin u tome šta je on uša u politiku. Ko god je uša u politiku, satralo ga je. Sanader je bija lipotan prije nego šta je sta na čelo države, a neposredno uoči ostavke bija je debel i kompletno ruvinan. Već sad je mršaviji i veseliji. Bandića je, s druge strane, udrija kolap, bidno-me mu je, ako dobro pogledaš, jedno oko manje od drugoga. Čovik izgleda ka da je vlast iščičala iz njega sve životne sokove.
Tuđman se na vlasti razbolija i umra, Račana je napa i odnija fatalni rak. Siguran san u to da, kad (i ako) završi gradonačelnički mandat, Kerum više neće imat ni ono malo kose šta mu je sad na glavi. Politika ubija. Tako da ipak postoji nada da potučen susida Jerkova u dugovječnosti.
Grobnicu sa šest mista kupija san priko Igora, rođaka od Papučice. On radi u upravi Lovrinca. Brzo smo sve riješili oko papirologije i plaćanja, pa mi je priča anegdote s groblja. Ovu san zapamtija ka najjaču. Dogodilo se nedavno.
Iša je sprovod, umrla je neka žena, a izgleda da je nekoliko ožalošćenih bilo pod uticajen opijata. Kad su isprid mrtvačnice već odtrubili ono povečerje za mrtvace, i kad je povorka krenila, dvojica iz sprovoda uzrujano su skočili isprid kapsila i kleli se da su čuli kucanje iznutra!
— Je, Gospe mi! — vika je jedan: — Nešto je kucalo iznutra!
Nastala je opća konsternacija, picigamorti nisu znali šta bi učinili. Da i sami osluškuju? Jedan je zbilja prislonija uvo na lijes. Da otvore kapsil ili da ga vrate u mrtvačnicu? Posli dvi-tri minute vijećanja, odlučili su poslušat najbližu rodbinu koja ih je uvjerila

da ne triba obraćat pažnju na ovu dvojicu ludaša. Sprovod je nastavija tužni hod, a rodbina je šivala očima prema dvojici zagovornika uskrsnuća...
Nije da ne virujen Igoru, ali kasnije san provjerija priču kod drugih službenika groblja Lovrinac. I je, istinita je! Nije mi jasno kako to nije završilo u novine. ¦

Stipe se sitija da bi svadljivu Poljakinju mogli omamit viskijen i tako omekšat. Pijana, VVanda je bila skroz druga žena. Veselila se, smijala. Razgovarali su o starin danima, o njezinoj mladosti, o silnin vrhovima na koje je ugazila.

Jože Rozman i Marija Frantar, slovenski par u ekspediciji: Marija iWandastalnosu sikćale jedna na drugu
Bila je tvrdoglava za popizdit, ta VVanda Rutkiewicz. Snažna ličnost, izvorna himalajska feministica. Nije trpila da joj iko govori šta*će radit, nije primala ničije savjete. Pogotovo ne od onih koje je svrstavala ispod sebe, a u tu kategoriju su spadali gotovo svi. Sa Stipon i Slovencen bila je u dobrin odnosima, ali se uspila posvadit sa skoro svima ostalima iz ekspedicije "Kanch 91", di je došla sa sunarodnjakinjon Ewom Pankiewicz.
Trajala je latentna utakmica između Wande i Marije Frantar zvane Marica, snažne 35-godišnje Slovenke, apsolventice geografije i alpinističke in-struktorice, koja nije previše respektirala hirovitu Poljakinju. Prvo, smatrala je da je po brzini i vještini u najmanju ruku ravnopravna 13 godina starijoj Wandi, ako ne i bolja od nje, i zbog toga joj nije puno značilo to šta je VVanda dotad osvojila čak osan vrhova iznad osan iljada metri. Štaviše, znala je reć "ma kaj ta baba hoče?", gledajući je iskosa. Drugo, VVanda je nju od početka promatrala svisoka, ka doduše i skoro sve ostale. Sve je tila provest na svoj način, nije trpila pogovor. U stilu: ja san pripadnica himalajskog plemstva, divite mi se i slušajte kad ja govorin.

Bilo je pitanje vrimena kad će nakupljene tenzije eksplodirat. Planina je ka i brod, ljudi se u logorima sudaraju jedni s drugima, a tu je i ta visina, koja u mnogima budi ono najgore, nervozu i svadljivost.
Sukob s Dipendron, tada kuvaron ekspedicije, nasta je zbog toga šta mu je VVanda osorno naredila da joj napuni termosicu čajen.

Dipendra je smireno reka: — Molim, pričekajte! — jer je možda baš tad obavlja nešto za Maricu.
— Kako misliš da čekan?! — dreknila je Wanda, zapinjena od bisa. Rič po rič, skočila je ka tigrica i - dogodilo se to šta se dogodilo. Opizdila ga je termosicon po glavi.
— Pokušali smo te večeri napit Wandu, šta nan je i uspilo! — sića se Stipe epizode s Kancha, kad su muku mučili s tvrdoglavon Poljakinjom — Viki je bija očajan, nije zna šta bi, sirdar je pritija da će je istirat iz ekspedicije ako se ne ispriča zbog udarca termosicon, a ona ni čut za to. Onda san se ja sitija da bi je mogli omamit viskijen i tako omekšat.
Pijana, VVanda je bila skroz druga žena. Veselila se, smijala. Razgovarali su o starin danima, o njezinoj mladosti, o silnin vrhovima na koje je ugazila.
Na kraju su, uz zadnje zalihe viskija, izmuzli iz nje obećanje da će sutra pružit ruku Dipendri, kako ne bi došlo do daljnjih problema.
— Ipak, Dipendra i Wanda nisu se skroz pomirili — priča mi danas Stipe: — Ona mu je nevoljko dala ruku, nije joj bilo baš pravo. Zapravo, čini mi se kako uopće nije smatrala da bi tako nešto tribala učinit. Kad smo je napili, u svemu se složila s nama, a sutra opet nastavila po starome.
Menopauza je sigurno učinila svoje. Kad je imala 28, bila je zajebana kad zajuni, a sa 48 je grizla.
— Stalno ju je držala nervoza — kaže Stipe: — Tila je preduhitrit godine, eto, skupljala je te vrhove od osan iljada metri, a to onda više nije penjanje iz ljubavi, to je neka matematika. Nije bilo u nje dovoljno mudrosti, nije imala snage za odustat.
Ka šta je, recimo, mudrosti i snage smoga naš Slovenac, koji je doša još bliže, na deset od 14 vrhova, ali ipak nije tija forsirat zadnja četri i izazivat sudbinu.
Ironija je kako je upravo VVanda našla mrtva tila Marije Frantar i Jože Rozmana, Marijina penjačkog i životnog partnera, 36-godišnjeg tesara i člana Gorske službe spašavanja iz Tržiča, također iskusnog alpinista.
Nekoliko dana prije toga Stipe i Slovenac osvojili su Kangchenjungu. To je bija prvi vrh na kojemu je Stipe raširija našu novu nacionalnu zastavu, u

zoru rađanja nove hrvatske države. Kad je sta na najvišu stinu strašne planine, oblile su ga suze od sriće i ponosa. *

On i Slovenac bili su, zanimljivo, prvi ljudi na svitu koji su na nekome vrhu od osan iljada metri, u straju da nisu sve dobro snimili, vraćali video-vrpcu nazad i provjeravali je!
Čim su se počeli spuštat, planinu su pokrili oblaci. Nisu odma pronašli logor, pa su u panici počeli kopat rupu za bivak u snigu. Slovenac je kopa, stenja i puva, nije ima snage ni za beštimat.
— Nije nan dobro išlo! — sića se Stipe: — Ko zna kako bi sve završilo da se oblaci nisu razišli i da dvista metri ispod nas nismo vidili svitla Logora 3.
Onde su zatekli Mariju Frantar i Jožu Rozmana.
— Mi idemo sutra prema vrhu — proglasili su, te zbilja ujutro, uz smij i fotografiranje, otišli uzbrdo prema Logoru 4. Tad je zapuva jak vitar. Vrh je bija zavijen u oblake. Marija i Jože nisu se javljali radijen u bazu. Slovenski par zadnji put su vidili Slovenac i Stipe, iz daljine. Širokin okomitin žlijebon u stini penjali su se prema snježnoj rampi koja je vodila ka vrhu.
Zatim je Stipe uočija kako je na početku rampe jedno od njih sišlo prema drugome, a to je bija znak da nešto ozbiljno ne valja. Onda se par javija: Marija je vikala da oće prema vrhu, da ne želi prepustit priliku, a Jože Rozman tija je natrag. Vidili su sićušne prilike kako mile prema gore, a Slovenac je na to reka: — S njima je gotovo. Nikad se neće vratit.
Samo 150 metri ispod vrha Marija se opet javila priko radija. Bila je užasno iscrpljena, falilo joj je kisika. Uz to ju je napalo snježno slipilo.
— Vraćam se — prostenjala je. Oko 19 sati zadnji put se javija Jože. Iz nepovezanih riči dalo se zaključit kako nema pojma di se nalazi i di bi tija doć. Ubrzo nakon toga Jože i Marija strovalili su se u provaliju i zaustavili se na snježnome platou iljadu metri niže.
Posli nekoliko dana, na putu prema vrhu, VVanda je naišla na mrtvu Mariju. Javila je to priko radija, a Slovenci su je zamolili da joj tilo, ako može, ubaci u ledenu pukotinu. VVanda je to i učinila, gurnila je mrtvu Mariju u bužu u ledu.
Nedugo nakon toga je, iscrpljena, morala odustat od daljnjeg uspona.
Ironijon sudbine VVanda je i sama godinu dana kasnije, 1992, zaglavila na Kangchenjungi, na istoj nadmorskoj visini, ali sa suprotne, sjeverne strane.
Nakon VVandine pogibije planina je dobila ime "Kanch, ubojica žena".

Dvi žene koje su tijekon života, za vrime kratkog poznanstva, uglavnon režale jedna na drugu, surova planina združila je u ledenoj vječnosti. ¦
mrtva marija u ledu | 26
Nakon pogibije Slovenke i Poljakinje, Kangchenjungaje dobila nadimak "Ubojica žena"
133
papin kamen Istoga dana, istoga miseca i iste godine kad je Poljakinja VVanda osvojila Everest, 16. listopada 1978, za papu je izabran Poljak Karol Wojtyla! Papa joj je posli reka: "Dobri je Bog to želio da smo na isti dan oboje došli tako visoko!"
Šesnaestog listopada 1978. VVanda se ka pridružena članica zapadnonjemačke ekspedicije popela na Mount Everest, i to ka prva Europljanka i treća žena uopće. Također, u eri kad su poljski penjači bili najjači na svitu, bila je prva osoba iz Poljske koja je osvojila Everest. Potukla je muške kolege, šta joj je bilo osobito važno.
Virovali ili ne, istoga dana, istoga miseca i iste godine, 16. listopada 1978, za papu je izabran Poljak Karol Wojtyla! Wandi je to puno značilo, smatrala je da je nevjerojatna koincidencija zapravo plod proviđenja. Posli se sastala s papon, i đonila mu kamen s vrha Everesta, uramljen u srebro.
Papa Wojtyla je, držeći Wandu za ruku, reka:
— Dobri je Bog to želio da smo na isti dan oboje došli tako visoko!
VVanda je bila najveća penjačica svih vrimena, bez prave konkurencije.
Bila je i prva žena na K2. Ponosno je zatakla poljsku zastavu na vrh, a taj sjajni pothvat uspila je ostvarit bez pomoći kisika.
Te litnje sezone 1986. na K2 je poginilo čak 13 penjača iz raznih ekspedicija. Među njima nekoliko VVandinih dobrih prijatelja. Smrtno su stradala tri člana poljske penjačke ekipe, među ostalima njena prijateljica Dobroslawa.
Na povratku s vrha K2, di se odma nakon nje uspeja i bračni par Francuza, Liliane i Maurice Barrard, skupinicu je zadesila tragedija. VVanda se u jednome momentu prilikon silaza okrenila i vidila kako nekoliko metri iza

nje vrtlog sniga odnosi nesritne Francuze. Lilianino truplo našli su posli par miseci na podnožju planine. Pala je u dubinu od nekoliko kilometri. Muž Maurice nije bija nađen 12 godina, do trenutka kad su neke penjačice slučajno naletile na njegovo smrznuto tilo točno iznad Baznog logora, na ledenjaku Godwin-

Austen. Kontaktirale su familju i Mauriceovi ostaci na kraju su ipak bili pokopani kod ženinih.
Wanda je izgubila četrdeset šta prijatelja, šta penjačkih partnera tijekon 25 godina alpinističke karijere. Ali ništa ju nije moglo odvojit od vrhova. Imala je neviđen duh i energiju. Nije tila obitelj i dicu, planine su joj bile život.
U poljskin novinama iskopa san jedan stari intervju s VVandon. Ona nije rado razgovarala s medijima, ali ovu je novinarku primila, jer je bila iz Litve, ka i njena mater.
Malena sjedokosa staričica, Wandina mama, ugostila je novinarku u nji-hovon stanu u ulici Sobieski u Varšavi: — Vidite, ja san joj majka i jako san uznemirena svaki put kad moja VVandica ode u planine.
Mama se zvala Maria Pietkun, iz malog sela Piunguanv Zmudzi u Litvi. Wandin ćaća, Zbigniew Blaszkiewicz, bija je inženjer, i doša je poslon iz Lancuta u materino selo, di se upozna s Marijon i uskoro je oženija i na-pravija joj sina Jureka. Ćer VVanda se rodila 1943. usrid rata, na imanju koje je bilo u vlasništvu njenih didova, a Rusi su upali i osvojili cili taj kraj baš u vrime VVandina dolaska na svit. Već 1946. Blaszkiewiczevi su se prvo preselili u Lancut, a brzo nakon toga u raton oštećeni Wroclaw.
Imala je dva brata, spomenutog Jureka i Michaela, te sestru Ninu. Najstariji od diče, Jurek, poginija je 1948. u igri s vršnjacima. Nagazija je na neaktiviranu protupješačku minu. Petogodišnja VVanda bila je bez riči od užasa. Možda je u toj traumi iz ditinjstva leža dil njezine kasnije spremnosti da toliko ludo riskira vlastiti život. Podsvjesna težnja za smrću, ko zna?
VVandin otac bija je svojevrsni genijalac, prijavija je sedam patenata u području pročišćavanja otpadnih voda. Od toga je, međutim, zaradija malo, skoro ništa. Obitelj je živila dosta skromno. Tata je volija VVandu, ali su se često svađali, zbog njezina karaktera koji nije trpija kompromise. Umra je 1972. i u nasljeđe joj ostavija samo ljubav prema planinama, di ju je vodija dok je bila još sasvim mala curica.
Kad je sjedokosa mamica na kraju razgovora ispraćala novinarku, na izlazu joj je rekla kako ne može niti slušat sve te stvari koje njezina VVanda priča. — Znan na koja strašna mista ide — rekla je — ali ne smi mi o tome govorit, jer mi se odma uzlupa srce.

Šest godina posli toga, kad su joj javili da je VVanda nestala, mama nije tila povirovat da je njezina ćerkica mrtva. Nije tila

priznat da je poginila čak ni nakon puno miseci, kad je već bilo dvista posto jasno da je sve šta se može nać samo ćerino smrznuto tilo. ¦

legenda zvana vvanda
Deveti vrh je bija tu iznad nje. Ako sad odustane, oće li smoć volje za doć treći put7 Vlastita koža ili Kangchenjunga, težak VVandin izbor. Igrala je protiv postotaka, vlastiton je voljon izabrala noć na minus četrdeset...
1139

Dok je bila cura vlastiti straj krotila je na čuvenome Eigeru, u Švicarskoj. U norveškin fjordovima proučavala je važnost preciznosti pokreta i koncentracije, u Alpama sticala važna iskustva kretanja po ledenin strminama. Fantastična sportašica, talentirana za sve sportove, posebno za odbojku i atletiku. Cilo to vrime virus ljubavi prema planinama čuča je u njoj i čeka da bukne.
Nakon diplome 1965. magistrirala je elektroniku. Bila je sjajna 22-go-dišnja inženjerka i svestrana sportašica, za koju se pričalo da je "potrošila" dosta kolega na faksu. Osam godina radila je ka inženjerka za energetske sustave u Wroclawu, a onda seli u Varšavu, odlična stručnjakinja koja bi bila još bolja u svome poslu kad ne bi svaku slobodnu sekundu iskoristila za to da uteče u planine.
Visoke Tatre su joj postale preniske. Neprestano odlazi u Alpe, na sve opasnije i opasnije uspone. Svjesno bira život na rubu žileta. Tila je bit jaka žena, drukčija od svoje nježne mamice. Tila je pobijedit vlastita ograničenja i strahove: bol, samoću. I u tome je uspila.
"Planinarenje donosi fizičke i psihičke patnje. U isto vrime donosi samo-poštovanje. Kontakt s prirodon u visokim planinama može biti strahovito opasan, ali dolazak na vrh je nevjerojatan estetski i intelektualni doživljaj. Taj mi je osjećaj potreban da bi mogla živit".
Volila se penjat u društvu sa ženama. Ka da je tila reć: možemo svima dokazat da smo jednake muškima, ako ne i bolje od njih. Njen san je bija da ka treća osoba na svitu, nakon Reinholda Messnera i Jerzvja Kukuczke, osvoji svih 14 vrhova iznad 8 iljada metri.
Govorila je: "Dolazak na vrh je nevjerojatan doživljaj.Taj mije osjećaj potreban da bi mogla živit"

legenda zvana vvanda | 28
Posli povratka iz Karakoruma, di je smrt pokosila brojne njene drage, izjavila je: "Mrzim planine!", Ipak, već za pola godine vraća in se s još većon strašću nego prije. Rođena u znaku Vodenjaka, iznad svega je cijenila nezavisnost i slobodu.
"Imala sam u životu dosta zanimljivih muškaraca, ali oni nikad nisu mogli utjecat na moje odluke", jednom je rekla. Prvi muž, "VVojciech Rutkie-wicz, kojemu je proslavila prezime, i sam je bija penjač, ali ima je drukčije ideje o tome kako bi triba izgledat njihov brak. Ubrzo su bili rastavljeni.
Muškarac njezina života bija je drugi suprug, austrijski doktor Kurt Lin-cekruger, naravno opet penjač. Puno su se volili, i dilili strast za slobodon i planinama, prešutno ostavljajući prostora jedno drugome. Funkcionirali su ka dva himalajska tića i ljubili se na snježnin vrhuncima, do tragičnog dana na Broad Peaku, kad se Kurt okliznija i prid Wandinin očima sunovratija u provaliju. Gledala je kako pogiba najvoljeniji čovik njezina života. Tada, i samo tada, prekinila je uspon zbog smrti nekog sudionika. Slomila ju je bol.
Bila je lipuškasta i vrlo ženstvena, unatoč sportskoj građi. Dobro je plesala, pratila modu, nosila visoke take i stavljala skupe parfeme.
"Muškarci su joj se divili i tili su bit s njon", reka je himalajac Andrzej Zawada i doda: "Ipak, zapravo je uvik bila sama".
Volila je muškarce, ali manje od planina. Najveća ljubav bila joj je nesigurna, prevrtljiva i opasna, puna gadnih iznenađenja. Nepodnošljiva lad-noća, stravične oluje, lavine, odroni stina, smrt, smrt i opet smrt... Nakon povratka sa svojih trijumfalnih uspona uživala je u malin, običnin stvarima: razgovorima s materon, tišini, šalici čaja.
U šali je govorila: "Ženi je misto gore, na vrhu!", šta se moglo dvoznačno shvatit. Čak je dala izradit majicu s tim natpison. Svaki put bi se razbisnila kad bi neko izjavija da su žene u planinama ipak inferiorne muškarcima. To joj je bila najgora uvreda.
Everest je osvojila 1978. godine, K2 osan sezona kasnije, a u razdoblju između ta dva uspona imala je bizarnu nesriću. Godine 1981, dok se penjala na Elbrus, jedan član ekspedicije izgubija je ravnotežu i strovalija se na nju. Pre-trpila je vrlo težak lom noge. Doktori su joj rekli da se ostavi planina, ali ona ih uopće nije obadavala. Samo je užasno žalila za izgubljenin vrimenon. U tih

osan godina osvojila je samo još jedan osamtisućnjak, Nanga Parbat, 1985.
Posli toga krenila je u himalajski sprint. Vrimena je bilo malo, bližija se odvratni 50. rođendan. Godine 1987. osvojila je Shisha Pangmu, a 1989. Gasherbrum II.

Zatim je išla još brže, staru mamicu skoro više nije ni viđala. Odma iduće godine prid njon je poklekniја Gasherbrum I, a onda je 1991*na brzinu odradila Cho Oyu, u vehementnome solo jurišu, pa Anapurnu, di je posljednji dil uspona također obavila sama. I odma posli toga krenila u napad na Kangchenjungu.
To je bija taj prvi put na Kangchenjungi, ovo kad je išla sa Stipon. Shvatila je da se precijenila, da je došla do plafona svoje snage. Možda je zato i bila nervozna, možda je zato odalamila bidnoga Dipendru termosicon?
Iduće godine, 1992, zaklela se da će osvojit Kanch. A imala je već 49.
Kangchenjunga je za Wandu tribala bit deveti osamtisućnjak i da je uspi-la osvojit taj vrh, sasvim je moguće da bi posli uspila postat prva žena koja je dosegla svih 14 vrhova od osan iljada metri. Samo o tome je sanjala.
Pokušala je doć do vrha priko sjeverne strane. S njon se penja čuveni Meksikanac Carlos Carsolio, inače prijatelj od Stipe. Carlos i VVanda krenili su zajedno u 3.30 ujutro, 12. svibnja 1992. iz Logora 4, sa 7950 metri. Posli dvanaest uri penjanja kroz debeli snig, Carlos je osvojija vrh. Krenija je doli i naša VVandu na 8200 metri kako se sprema za prinoćit. Bila je očito puno, puno sporija od njega.
Usprkos tome, odlučila je drugi dan sama krenit prema vrhu. Carlos ju je molija da odustane, ali ona nije tila ni čut, a on se previše divija "Velikoj VVandi" da bi joj pokuša argumentima dokazat kako je ludost to šta radi. U takvoj situaciji bilo bi čak logično opalit joj plesku, sve samo da ju se prisili na spuštanje. Umisto toga, on joj je poželija sriću i ostavija je na planini, dok se spuštala ledena noć i dolazila oluja...
Nije mogla pratit sjajnoga mladoga penjača Carlosa, to ju je peklo i bolilo. Deveti vrh je bija tu iznad nje, deveti od 14 zadataka. Heraklo ih je ima samo 12. Ako sad odustane, oće li smoć volje za doć tu treći put? Vlastita koža ili Kangchenjunga, težak VVandin izbor. Igrala je protiv postotaka, svjesno se odlučila na bivak na 8200 metri, vlastiton je voljon izabrala noć na minus četrdeset. I smrzla se. Do zadnjeg časa nije pokazala slabost iako, ko zna,

vjerojatno je nemoćno jecala i cvilila dok ju je smrt stezala kandžama od leda.
Možda nije toliko patila zbog toga šta će umrit, koliko zbog jednog sna koji nikad neće postat stvarnost.
Negdi daleko, u varšavskoj ulici Sobieski, sjedokosa mamica, koja je već jedanput umrla, ono kad joj je najstarijeg sina ubila mina, mislila je o ćeri: Bože, samo da mi se moja VVandica vrati! Nikad je više nije vidila. Posli Jureka otiša je i VVandek.

Na kraju, šta je Wanda napravila? Proslavila se zauvik, to je istina, ušla je u himalajsku legendu. S druge strane, sebe je provela kroz beskrajne gol-gote boli i patnje, i to do samoga kraja, ali je najveću bol nanila onoj šta nije nikad ni povirila u planine: svojoj bidnoj materi. Jer, svi lomovi, smrzotine i lavine ne mogu se usporedit s onin užasnin bezdanin bunaron očaja u koji je na svršetku priče bacila svoju mamu. ¦
nil, Šerpani! | Pita san Mladena šta
bi mu mater rekla da ovde u Nepalu nađe kakvu lipu Šerpani, pa da je dovede doma svojima u Dugopolje7 On je odgovorija: "Ako bi se bunila, reka bi joj: majko, ne ženiš se ti, nega ja!"
Dok smo sidili na proplanku kod Tengbochea, pita san cimera: — Je li, Mladene, šta tebi mater govori na to šta se stalno penješ po planinama? Jel se možda boji?
Nasmija se: — Mater kaže ovako: 'Koga vraga odaš okolo po brdin, šta se ne ženiš?'. Eto, nije baš daje oduševljena.
— A šta bi ti, recimo, mater rekla da ti ovde u Nepalu nađeš kakvu lipu Šerpani, pa da je dovedeš doma u Dugopolje?
— Šta ja znan šta bi rekla!
— Bi li se bunila šta nije katolkinja?
— Ako bi se bunila, reka bi joj: majko, ne ženiš se ti, nega ja!
Virujen da bi Mladina mater radi sina glumila tolerantnu svekrvu, ali bi sto posto u sebi koji put zaronjala na nevistu: — Đavlu te ponili i Šiva i Buda!
Plovija san tako u mislima u Dugopolje kad san uočija da Stipe stalno gleda prema mojin gaćama. Napokon je pita: — Šta ti je ovo?
Spustija san pogled i - ajme! Ona kurdila koja je glumila kaiš, važan sastavni dil gaća, uvukla se u fudru. Ala šta to mrzin! Znate ono kad vam se oni mali špag šta drži mudantine, ili gaće od trenerke, uvuče na jednu stranu unutra u fudru, pa ga više ne moš dobavit ni nokton? I onda ti se mudantine onako nagrišpaju,

vise i padaju? A ti badaš puntapeton, ako je uspiješ di nać, da iščupaš glupu kurdilu.
nu, šerpani! | 29
— Šta su ti ovo prodali? Kakve su ovo gaće? Di si ih kupija? — čudija se Stipe.
— Kupija san ih u 'Iglu športa', hvalila ih je prodavačica da su dobre — odgovorija san.
Tamo san, u splitskoj podružnici te firme, kupija skoro sve za ekspediciju. Butiga mi je izgledala ozbiljno, himalajski. Pazarija san gaće, jaketu, vriću za spavanje, čak i termosicu. Termosica je bila najmoćnija, crna raketa od inox čelika na kojoj je pisalo EXTREME. Dvista dvadeset kuna. Bila je tvrda i prilično teška kad se napuni, moga san s njon jaka ubit. Da ovon termosicon opalin sirdara u glavu, ne bi se više diga. Supertermosica, skupa, ali prekrasna. Zaljubljeno san je gladija, onako crnu, glatku i blistavu. Izgledala je ka Grace Jones. Čak je i Stipe prizna da je veličanstvena. Ubrzo san, međutim, otkrija da odozgo pušta čaj. Spržija san u "Iglua" 220 kuna (220 volti ih spržilo!) na atraktivnu termosicu s greškon.
A sad san s užason gleda u gaće. Ovde u Himalaji ima san, bidan, samo jedne. Mudanata mi nije falilo, ali gaće san ima samo ove crvene. U borši su, doduše, bile i neke navlačne plave, navodno nepromočive, koje su bile totalno neatraktivne, izgledale su ka malo bolja vrića od kumpira. Te su bile predviđene za, nedajbože, ekstremne uvjete. Obukle bi se samo u slučaju teške snižine. Pripali su me generali da ne smin nosit puno robe pa san doša pod Mount Everest bez gaća, ka Gavroche.
— Ccccc — kima je glavon Stipe: — Morat ćemo ovo nekako izvuć. Aj okreni se!
Onda san se okrenija, a Stipe je dvadesetak minuti strpljivo pokušava iščeprkat onu jebenu kurdilu vanka. Da mi kojemu od rođenih sinova ovako uđe kurdila u gaće, vjerojatno bi se trudija pet minuti, pa bi ga onda od živaca probija nogon u guzicu. Stipe je, međutim, bija uporan i naposljetku je uspija. Cili se uspuva. Uzeja san mu s ovin gaćama kil energije, moga je ispenjat petsto metri okomite litice.
Prije toga još mi je posudija jednu svoju majicu da se prisvučen, jer su se sve moje upotile od uspona. Sad mi je i gaće popravija. Hrani me i oblači!
Ala šta bi se smijala Mila Roditeljica da je mogla vidit ovi problem s gaćama. U našega Roberta, dušo moja, gaće bez kurdile, srce moje! ¦

namaste dudlale Na Himalaji je
"namaste" rič za sve: i dobar dan i zbogom! Namaste... nama ste... Možda u njih postoji rič "pušile"? Ala dobre baze: prođeš kraj cura, rečeš "nama ste pušile", a one misle da ih pozdravljaš sa, recimo, "zdravo, kolegice"!
Bolnica na najluđoj lokaciji u čilome svitu svakako je ona u Kundeu,
Himalaja. Nije in bilo dosta šta su Namche Bazaar i Kvangjuma na toj dramatičnoj visini na kojoj jesu, nego su pokrajinsku bolnicu izgradili još više, na vrhu brda, u naselju iz kojeg puca orlovski pogled na cilu himalajsku županiju.
Gledano iz Kundea, Namche Bazaar je dolinsko naselje!
Na vrh brda pacijent mrda. To je zbilja za ne povirovat, ludost nad ludostima. Ovakav kakav jesan, relativno zdrav i u formi, doša san doslovce do ruba riganja već nakon prvog dila uspona po strahotnin kamenin skalama koje vode iz Namchea prema Kundeu. Ako i niste iz Splita, poštovani čitatelji, možda znate za one predugačke marjanske skale šta vode od Prve vidilice do crkve sv. Nikole? E, ove su još pedeset puti duže i troduplo strmije! Međutim, kiklopske skaletine bile su samo prva etapa golgote. Posli ispuštanja duše na skalinadi za jetije, nadobudnog penjača čeka još pet-šest brda za prigazit, sve s usponon od 40 posto.
— Hej, Dipendra, ar himalajan pipi krejzi? — puva san zaobilazeći lolu iz suprotnoga smjera, koji je na kostima teglija nosivu gredu od kuće, brat bratu pet metri dugu: — Zašto su bolnicu stavili ovako visoko? Kako siroti bolesnici dođu do doktora?
Dipendra se nacerija, zabljesnili su bili zubi. — Teško! — odgovorija je.

Lola iz suprotnog smjera na leđima je teglija nosivu gredu od kuće, brat bratu pet metri dugu
Okrenija san se i pogleda suputnika, hodača kamenih gena iz Long Fi-elda kod Splita. Pravilno je disa i gazija ka stroj. Nije ništa komentira, on nastoji ne govorit uzbrdo. Lako je njemu, svaki dan trenira po Vlajlandu. A nesritni Robert iz kauča direktno u ovi pakal. Zamuknija san i ja, tribalo je štedit forcu. Mantalo mi se. Posli Kundea i ošpidala iz pakla, tribali bismo ić vidit skalp od jetija u samostanu u Khumjungu. Oću li moć sve to ispenjat? U sebi san proklinja bolnicu i jebava jetiju mater. Doć će mi od ovoga vera-nja po vrletima kvadricepsi ka u Usaina Bolta!

Na vrhu prvoga od pet brda kočila se kamena kućica, budistička kapelica, a na njoj motka s onon njihovon suzon i polumjesecon na vrhu.
— Pet minuti odmora! — proglasija je naš sirdar. Uživija san se u prizor, pa mi je Dipendra, kad je sinja di gledan, objasnija šta znače ti simboli,
150
namaste dudlale | 30
nešto vrlo zanimljivo. Ali bija san toliko razbiven od penjanja da nišan ima snage uzet olovku i zapisat. Pa san posli zaboravija.
Uz kućicu su sidili neki lokalci i pušili. Kako mogu dimit na ovoj visini?
— Namaste! — pozdravili smo ih i produžili dalje. Namaste je na Himalaji rič za sve: i dobar dan, i zbogom, i živili! Namaste, namaste... nama ste... Sinila mi je ideja. Možda u nepalskome postoji i rič "pušile"? Ala baze: prođeš kraj njihovih cura, rečeš "nama ste pušile", a one misle da ih pozdravljaš sa, recimo, "zdravo, kolegice"! Pita san potiho Dipendru, da me ne čuje bogobojazni Mlado, postoji li u njih rič "pušile".
Odmahnija je: — Nou. Pusile nou gud vord.
— A sisale? Ima li sisale? — nišan se predava.
— Nou gud olsou. Sisale not egzist.
Da provan s dimile ili dudlale ? Moglo bi možda postojat dudlale , Kućica u planini na sitija san se onoga "dud" čaja. Odlučija san ipak da neću sad dalje upirat, jer putu prema Kundeu
151
1

bi mi nakon rečenice ili dvi odma ponestalo arje. Nije Mlado lud šta ne govori uzbrdo. Pitat ću Dipendru posli, kad se budemo spuštali.
Uzašli smo na neku livadu, pa je barenko privremeno bilo malo lakše, jer se hodalo po ravnome. Pojavila se stara kobila bile boje. Ofucana, neuredne grive, ali imala je plemenitu facu. Vidilo se da je nekad bila lipa. Sigurno su lokalni konji popižđivali za njon. Šatra ju je arbajt, teško fatiganje.
Ovi ljudi ovde nemaju milosti ni prema sebi, a kamoli prema beštijama. Da su je timarili, lickali i štedili, češljali joj grivu i mazali je uljima, vjerojatno bi još bila seksi. I kod kobila, ka i u svitu ljudskih ženki, puno se više isplati bit fotomodel ili dobrostojeća kućanica nego, recimo, radnica u željezari ili konobarica u "Laurusa". Ako ništa drugo, vene manje stradaju.

Dipendra nas je zaustavija pokreton ruke i mahnija prema širokoj ravnoj ledini ispod koje je zjapila preduboka provalija: — Znate li šta je ovde bilo?
Gleda san ledinu. Šta je ovde moglo bit? Himalajski dernek s borbama Jakova, ka kod nas u Radošiću? Stadion za olimpijade jetija?
1'
Da su je timarili, lickali i štedili, češljali joj grivu i mazali je uljima, vjerojatno bi još bila seksi...
152
namaste dudlale | 30
— Aerodrom — objasnija je Dipendra: — Tu se moglo doć sa liti erplejns. Ali nije više u upotrebi.
— Pitaj ga, zdravlja ti, zašto se aerodrom zatvorija! — javija se Mladen: — Da se mere doletit dovamo, unda se ne bi moralo ovoliko 'odat. Ovo je puno bliže Everestu od Lukle.
Dipendra se počeška po glavi: — Aerodrom više not vorking bikoz... jedan avion baaam u brdo. Puno ded pipi. Ne baš lako za lending.
U mislima san se vratija u jezovitu epizodu kad smo se velikin avionon "Qatar Airwaysa" spuštali u Katmandu. Dva puta nismo uspili sletit na pistu aerodroma "Tribhuvan" zbog magle i vitra. Avion bi doša skroz doli do piste, ali bi nas onda dramatično zagingali škoši vitra, pa bi pilot odusta i opet nas diga u visine. Nakon drugog neuspješnog pokušaja sletanja, kad smo zamalo krilon zakačili pistu, Stipe je slega ramenima i reka: — Ovde zna bit zajebano za spustit se, vitrovi su čudni, magluštine guste. Svako malo bude nekih nesrića. Prije nekoliko godina se avion sa 150 putnika zabija u stinu Anapurne. Svi su izginili.
Baš je izabra lipu priču u prikladni momenat. Kad san pogleda kroz po-nistru, ništa se nije vidilo od magle.
Pilot se sprema na treći pokušaj spuštanja. Sad je sigurno nervožast, po-mislija san tada. Da san ja na njegovome mistu i da me ovako jebu magla i vitar, reka bi: "Ma, spustit ću avion makar ga razbija!". Oće li sad treći put zariskirat i zarulat na neviđeno? Ja uopće ne razumin zašto ljudi imaju toliko puno povjerenja u pilote. I među njima sigurno ima masu paranoika, nervčika i krembila. Osim toga, šta su piloti? Samo malo bolji kamiondžije! I jedni i drugi side u kabinama i upravljaju mrcinama u prometu... Nišan se u tome trenutku tija mučit crnin razmišljanjima, nego san izvadija fotoaparat i uručija ga Kinezu na sidalici u prolazu. Trgnija se kad san ga pritisnija prston u rame.

Reka san: — Pliz, kud ju mejk van foto vid mi end dis džentlmen? — i pokaza na Stipu. Kinez, koji je dotad drža oči zatvorene i molija se Konfu-ciju za goli život, nije odma shvatija šta oću, a onda je ipak namistija aparat, pritisnija botun, te ovjekovječija Stipu i mene u katarskome avionu, na nekoliko metri iznad piste u Katmanduu. Obojica smo ispali totalno cool.
— Je li — pita me kasnije Mlado: — zašto ti je došlo slikat se ono kad smo imali poginit?
Pa Mlado moj, to uopće nije bilo teško za pogodit. ¦
J 9
vitez od namche
Pregled u bolnici turisti moraju platit 50 američkih dolari. Nepalci plaćaju nevjerojatnih 20 rupija, odnosno jednu i po kunu! Zdravstvo je za lokalca 150 puti jeftinije nego za turista. E, tako bi tribalo naplaćivat i na Firulama i Rebru!
155

Isprid jedne kuće nauznakje leža čovik. - Nu ga pijana!
-komentira je Mlado
I
Procokulali smo kroz Kunde u transu od umora. Ne samo daje bolnica u najdaljemu mistu na planini, nego je još zgrada na samome kraju toga mista, triba proć kroz cili jebeni Kunde. Od starta u Namcheu hodali smo već dvi i po ure, neprekidno uzbrdo. Noge su mi otkazivale, naprid me tira samo bis. Onoga ko je ovde zamislija izgradit bolnicu tribalo bi obisit za jaja i tuć ga skijaškin štapovima, pa ga onda natirat da izubijan ide na noge od Namchea dovde na tretman.
Isprid jedne kuće leža je čovik, ispružija se nauznak. — Nu ga pijana! — komentira je Mlado. Otrovno san procidija: — Ko zna je li pijanac, ili neki bolesnik doli iz mista koji se samo dovde uspija dovuć?
Nagnili smo se nad njin, da povirimo je li diše. Otvorija je jedno oko, pa se pripa od nas dvojice.
Marširali smo prema bolnici koja se dobro vidi sa svake pozicije u Kun-deu, s tim da se Dipendra par puti izgubija u labirintu putića koji su nas vodili između zidića i mocira. Opet smo došli na Meje. Urbanizam in je i ovde malo u kurcu.
Doktor je upravo ordinira, ali nije bilo pacijenata. Neki mladi par iz Kanade, momak i cura, također su uložili energiju i došli do ove bolnice na najvišen nivou. Bija san sritan šta smo zatekli druge turiste, jer je to značilo da mi nismo jedine pizde na planini.

Na samome kraju putovanja smo, međutim, toga momka i curu opet sreli u Lukli i onda su nan objasnili da su u bolnicu išli slučajno, samo zato jer nisu imali šta drugo radit. Nestalo in je, naime, para za put prema Baznome logoru. Niko ih nije poučija da se na Himalaji ne primaju travelers-čekovi. Pa su se motali malo po Namcheu i neko in je reka za bolnicu.
— Ustvari smo se, znate, na putu do bolnice jako umorili! — povjerila mi je mala Kanađanka. Bili su toliki amateri da čak nisu išli vidit ni jetijev skalp. Nisu imali pojma da je to niti kilometar dalje.
U Lukli san ispriča Kanađanki za skalp od jetija, a ona je razrogačila oči i nije virovala. Onda san joj pokaza slike na displeju, pa je tila ubit bidnog momka, svašta mu je vikala.
Dok su Kanađani ovde u Kundeu pričali s doktoron, koji je podosta sliči-ja na Božu Sušeca, ja san kibija okolo po ordinaciji. Siroti doktor ima je samo dva-tri aparata, zeleni ležaj za poleć hitne slučajeve (naravno, samo one koji prežive put dovde), te ormar iza sebe, s najmanje dvi iljade bolesničkih kartona. Još prije san vanka vidija jedna trošna drvena vrata, friško opitura-na u plavo, na kojima je neko rukon napisa "rendgen", i druga vrata, bokun

oštećena, na kojima je pisalo "klinika". Pokuca san, i deboto je ispala daska iz vrata klinike. Ovo sliči na bolnicu doktora Alsara. Nikoga nije bilo unutra. Očito je jedan jedini doktor istodobno na prijemu, rendgenu i klinici. Ako triba kome namistit slomljenu nogu, dat umjetno disanje ili pak pregledat hemoroide, Božo je tu da pomogne.
Naravno da san ga prvo pita kako se nesritni pacijenti uspiju dovuć do bolnice i je li moguće da dolaze čak doli iz Namchea.
— Apsolutno — odgovorija je doktor: — Vidite tu iza mene kartone iz Namchea i svih drugih sela u okolici. Ako bolesnik može hodat dovde, onda dođe hodajući. Ako ne može, donesu ga na jaku ili zobkiju.
— A ako ni jak ne može? — pita san ga u šali.
Na to mi je mrtav ozbiljan odvratija: — Ima i takvih situacija, ne toliko zbog jakova, nego više zbog pacijenata koji, ako su u teškom stanju, ne mogu izdržat truckanje na jaku. U tom slučaju bolesnika na leđima donese nosač.
U bolnici san zateka Kanađane, momka i curu. Pričali su s doktoron, koji je podosta sličija na Božu Sušeca

157

Lokalni seljaci najviše boluju od bolesti pluća. Interesantno, kičme su in u redu
Jebate, posli toga odma i nosač može ostat u klinici kod Bože na promatranju! Brrr... nikad više neću brontulavat u čekaonicama na Rebru ili Firulama.
Zanimalo me još od čega najčešće boluju ljudi s Himalaje. Interesantno, doktor nije ni spomenija probleme s kralješnicon, išijas, lumbago i te stvari.
Najčešće triba ličit bolesti pluća. Astma, bronhitis, upala pluća, tonzilitis, sve povezano s time. Lokalni seljaci, osim toga, često imaju problema sa štu-mikon. — To vrlo uspješno tretiramo — pohvalija se doktor.
Dosta ima padova, slomljenih kostiju, šta je razumljivo. Nastavija je:
— Ovde možemo pratit trudnoću, vakciniramo dicu, imamo EKG, spektar medicinskih usluga nam je zaista širok...
— Jeste li vi jedini doktor? — prikinija san ga.
Uvridija se: — Nikako, ima nas nekoliko. Pomažemo i turistima poput vas, kad vas pogodi visinska bolest, he-he.
Kad je to reka, zlobno se nakesija, a ja san brže bolje kucnija tri puta pr-ston u drveni ormarić s lijekovima na zidu, da me ne urekne.
Vanka san malo povirija oglasnu ploču i dozna da je bolnicu ustanovija Edmund Hillarv. Kako je za bolnicu izabra Kunde? Možda je upra prston u kartu ne gledajući nadmorsku visinu?
158
vitez od namche | 31
Ubra san još jednu fenomenalnu stvar: pregled u bolnici turisti moraju platit 50 američkih dolari, bez obzira na to kakva ih boljka muči. S druge strane, Nepalci plaćaju nevjerojatnih 20 rupija, jednu i po kunu! Znači, zdravstvo je za lokalca 150 puti jeftinije nego za turista! E, tako bi tribalo naplaćivat i u našin bolnicama, pa neka Stipe govori šta oće!
Pozdravili smo doktora i dvi kurjožaste lokalne babe koje su u međuvri-menu došle na pregled. Sile su i gledale šta rade turisti. Usput su nešto mlile po nepalsku. Osluškiva san kako hriplju. Sigurno emfizem. Nije mi se dalo čekat da Božo potvrdi moju dijagnozu, morali smo poć nazad u Namche, a prije toga prema Khumjungu, na randevu s jetijen. Mahnili smo i bankroti-ranin Kanađanima koji su, držeći se za ruke, odjezdili na drugu bandu.

Moj Mlado i ja krenili smo prema susidnome Khumjungu. Ostavljali smo dosta žalostan dojam, ka Don Quijote i Sancho Pansa. S tim da ovde ludonja tužnog lika, stanoviti dalmatinski putopisac srednje generacije, nije bija vitez od Manche, nego vitez od Namche. ¦
Pokuca san i deboto je ispala daska iz vrata klinike. Ovo sliči na bolnicu doktora Alsara
iiyilii
159
jeba jetija! | Ako nije original, svaka in čast, napravili su ga zbilja vrhunski! Promatra san conkulasti skalp i ponavlja u sebi "Jeti, jeti, jeti!" ka da ću ga mantrama oživit i natirat da se rematerijalizira, te ustane iz zelenoga sefa. Ustani, jeti, Hrvatska te zove, zove!
Evo ga, jeti! Konačno san i njega vidija. Dobro, ne baš čiloga jetija, nego samo skalp. Prizor je uzbudljiv, ali ne ka u mašti. Kad san još ka dite čita o lubanji jetija u zabačenome samostanu Khumjung na Himalaji, u mislima san izgradija budistički hram na vrhu planine, s oštrin tornjevima koji oblikom oponašaju visove u pozadini. I nigdi nikoga okolo.
Ka u onin prastarin stripovima u kojima mađioničar Mandrak i njegov mišićavi pratitelj Lotar (danas bi taj strip sigurno obožavala gay populacija) dolaze u čudesnu zemlju Shangri-La, di ih dobri budistički redovnik vodi na okršaj u hram zlog čarobnjaka.
Ovde u pravome Khumjungu nije bilo ni traga zlin čarobnjacima. Isprid skromne gompe mali je trgić s česmon na kojemu se skupila mladost sela, falila je samo Emina s ibrikon u ruci. Odrasli su sidili na kamenin klupicama, dica su se igrala, a jedna je malešna od otprilike četri godine sidila golon guzicon u lokvi i plaskala rukicama po vodi. Niko nije obadava.
Došli smo do ulaza u hram, Dipendra, Lotar-Mlađo i ja, te tamo na vratima, umisto negativca s karakterističnin brčinama uzvinutin prema gore, zatekli čuvara hrama koji je bazdija po alkoholu. U stripu niko nije spomi-nja pijančinu. Ipak, bez obzira na to šta su iz njega bazdile alkoholne pare, odma mu je bilo jasno zašto smo tu. Turisti ovde ne dolaze slavit Budu, nego analizirat jetijeve ostatke. Uveja nas je unutra, u mračni unutrašnji prostor

hrama. Sve je bilo puno pozlaćenih kipova Bude, mandala i šarenih marama. Malo je davalo na tufinu.

Svitlozeleni sef do kojega nas je doveja gegajući čuvar nije se uopće uklapa u scenu. Solidni švapski čelik, možda od firme "Rottner" ili neke slične. Lola je neko vrime drka oko brave s ključen, nikako ubost di triba. Previše lokalne rakije, očito. Onda su se napokon rastvorila vrata sefa i ukaza mi se toliko očekivani jetijev skalp.
Ako nije original, svaka in čast, napravili su ga zbilja vrhunski! U staklenoj škatuli, s katancon, izložili su ono šta je ostalo od jetijeve frizure. Stožasta ćupica s busovima dlaka baš je onakva kakvu bi čovik od jetija i očekiva. Promatra san conkulasti skalp i ponavlja u sebi "Jeti, jeti, jeti!" ka da ću ga mantrama oživit i natirat da se rematerijalizira, te ustane iz zelenoga sefa. Ustani, jeti, Hrvatska te zove, zove!
Nageja san se skroz do škatule i noson skoro dotaka staklo. Gleda san u skalp iz neposredne blizine. Jeti, nema šta. Onda mi se pogled diga do ka-tanca. Na njemu je pisalo "golddoor". Zlatna vrata! Kad prolazin kraj splitskih Zlatnih vrata, obično diran palac Grgura Ninskoga, a ovde bi, ako san ozbiljan pustolov, triba dirnit nešto jetijevo. Palac nije na raspolaganju, pa barenko da ovi skalp dotaknen! - Dipendra, ask him iz Inače, kad spominjen Grgura Ninskoga, ja ne diran samo palac live noge, itposibl tu put d skalp . -TI A A V . A •« ¦ t.
ondhedl-zamolija znate, om izlizani, laknen ga reda radi, ali smatran da on vise ne moze bit
san sirdara toliko sritan, nakon šta ga capa svaki turist koji dođe u Split, od Japanca do

jeba jetija! | 32
đen kraj Grgura, uvik popenjen na postament spomenika s one druge, ne- J^^g3^ dostupne bande, pa uz rizik da se okliznen i spizdin doli na zemlju, ili da mi grana od stabla izbije oko, vješto doskočin na sakrivenu stranu spomenika, di je našemu biskupu druga, desna noga. Onda polako, temeljito i koncentrirano dirnen DESNI palac, i zato me srića prati.
— Dipendra, ask him iz it posibl tu put d skalp on d hed! — zamolija san f sirdara. Mali vodič se na to nasmija u nevjerici:
— Nou, dec striktli forbidn!
Zatresa san glavon: — Aj nou, Dipendra, znan da je forbidn. Ali ovde sad nema nikoga, samo mi i on. Budistički nadbiskup nikad neće doznat. Pitaj ga koliko triba platit i platit ću, neka zaključa vrata na minut i izvadi tu stvar iz sefa!

Dipendra se okrenija prema pijanome i stupija u pregovore. Sve mi je simpatičniji bija taj naš sirdar. Za njega nema nemoguće misije. Nakon šta ' su izminili nekoliko rečenica, za vrime čega se čuvar jetija malo ka uzruja i iskosa me šiba brzin pogledima, Dipendra se opet obratija meni:
— Moglo bi se sredit, ali to bi koštalo handrid ju-es dolars!
Razmišlja san samo par sekundi i kimnija: — Može!
Šta je sto dolari prema skalpu jetija na glavi?
163

pozlaćenih kipova Bude, mandala i šarenih marama. Malo je davalo na tufinu
I64
jeba jetija! | 32
Sirdar i čuvar ponovo su nešto popričali, pa se Dipendra okrenija, kiselog izraza lica:
— Nažalost, not posibl rajt nau. On nema ključ od ove manje kutije, nego samo od sefa. Ključ od sefa ima jedan lama, a njega sad nema ovde. Starješine su to tako smislile radi veće sigurnosti skalpa.
— A di je sad taj drugi ključar? — nišan odustaja: — možda bi ga uspili nekako dozvat pa se dogovorit?
— Ko zna di je? — flegmatično mi je odgovorija Dipendra, pa doda:
— Hijer in Himalaja budist lamaš dont bring mobajl fons!
Šta ću, preda san se. Tužno san pogladija staklo s jetijevin skalpon i po-vuka Mladu za rame: — Amo ća!
Sutradan u Namcheu probudija me Dipendra s poslovnon ponudon. Oni pijani iz hrama se otriznija i u međuvrimenu razgovara s lamon, drugin ključaron. Samo radi mene taj je drugi doša u Namche i naša Dipendru, da nas obavijesti kako je sad apsolutno moguće stavit skalp na glavu, naravno uz pravednu naknadu od već dogovorenih sto dolari.
Šef samostana u Khumjungu, neki ober-lama, sigurno je mislija da će spriječit ovakve dogovore raspodjelon ključeva, ali ne može starješina zajebat svoje podčinjene ako su oni složni. To nas primjeron uče i naši panduri u patrolama, s kojima se također čovik gotovo uvik može sve dogovorit, iako su u tandemima.
— Sou, it iz definitli posibl tu put jeti on d hed nau! Vud ju? — završija je Dipendra.

— To vjerojatno znači da bismo sad morali opet tabanat dvi i po ure uzbrdo sve do Khumjunga? — glupo san pita (jer san se tek bija probudija).
— Jes, ebsolutli! — nasmija se sirdar: — malo je hard tu ikspekt da bi oni sad đonili skalp jetija iz Khumjunga u Namche!
Sija san na krevet da razmislin. Sad bi triba opet ponovit cilu onu torturu od jučer, penjat se po kiklopskin skalama, prigazit šest brda, hodat vamo i tamo priko pet uri, samo da bi na sekund stavija jetijev skalp na glavu. Ko će opet prolazit oni štrapac, brale?
Reka san u sebi: ajmo to promotrit matematički. Ako ne moran, ne bi sad prosa onu istu golgotu ni za iljadu dolari. Tih iljadu dolari plus još sto koliko moran platit ključarima, to je 1100 $. Puno za jetijev skalp, koji možda čak i nije jetijev skalp. Jesan lud, ali ne toliko. Zaključak: jeba jetija!
Kad san mu reka da ipak neću, da mi je tlaka opet ić do Khumjunga, Dipendra se razočara. Vjerojatno je i njemu propala provizija. ¦
¦
ruka iz pangbochea | Član ekspedicije ukra je iz ritualne marame u samostanu veliki komad jetijeve ruke! Nadomistija je kosti fragmentima kostiju ljudske ruke, pa opet zamota maramu. Jedna hollvvvoodska zvijezda također je odigrala važnu ulogu... Danas je već zaboravljena misteriozna "ruka iz Pangbochea". Jetijeva ruka. U dramatičnoj krađi jetijeve ruke sudjelova je niko drugi nego legendarni glumac James Stewart!
Prvi zapadnjak koji je čuja za postojanje "ruke iz Pangbochea" bija je tek-saški naftaš i avanturist Tom Slick, za vrime jedne od potraga za "snježnin čovikon" šta ih je on financira krajen pedesetih godina prošloga stoljeća.
Godine 1957. došle su prve fotografije te famozne ruke, koju su budistički svećenici čuvali za obredne svrhe u samostanu u Pangbocheu.
Dvi godine posli stigla je u Pangboche nova ekspedicija koju je financira Slick. Njihov cilj bija je da se nekako ispita autentičnost ruke. Ali lame to nisu dopustile. Član ekspedicije Peter Byrne, posli se doznalo, ukra je iz ritualne marame veliki komad jetijeve ruke, a da se krađa ne bi otkrila, nadomistija je kosti fragmentima kostiju ljudske ruke i ponovo zamota maramu!
Uz velike probleme i rizike prokrijumčarija je misteriozne koščice iz Nepala u Indiju. Slavni glumac James Stewart, Byrneov

prijatelj, sakrija je jeti-jevu ruku u svoj kufer, i tako je iznija iz Indije.
Primatolog s Londonskog sveučilišta analizira je fragmente kostiju i za-ključija da je ruka hominidnog porijekla, slična ruci neandertalca.
Tek 1991. otkrilo se daje konzultant Slickove ekspedicije, američki antropolog imenon George Agogino, zadrža neke uzorke jetijeve ruke. Provedena

su nova istraživanja. U emisiji "Neriješeni misteriji" tv kuće NBC objavljeno je kako su uzorci vrlo slični ljudskima, ali nisu ljudski. Službeno je zaključeno kako je rič o kostima i tkivu "blizu ljudskih značajki".
Nakon šta je emitirana tv epizoda o jetijevoj ruci, iz samostana u Pang-bocheu ukradena je cila ruka, sve ono šta je ostalo posli Bvrneove prve krađe. Ovi put, međutim, nisu krali znanstvenici, nego profi lupeži. Ruka je završila na ilegalnome tržištu antikviteta, a potom u privatnoj kolekciji nekog superbogatog kupca.
Nišan siguran da se tako nešto neće dogodit i sa skalpon iz Khumjunga, jer ona dvojica lola šta su zaduženi za čuvanje ne znaju ni sebe čuvat, a itekako bi se našlo parajlija koji bi pljunili milijunčić dolari za skalp jetija.
Kako je samostan u Khumjungu uopće doša do jetijeva skalpa? Generacijama prije, čak prije nego šta je izgrađen hram, ljudi iz obližnjih mista Tha-mea, Namchea i Kundea, skupa sa stanovnicima Khumjunga, svake su godine u Thameu slavili pučku svečanost Dumji. Posli nekoga vrimena pojavile su se svađe u organizaciji proslave, pa su stanovnici Kundea, Khumjunga i Namchea napustili Thame i odlučili slavit u Khumjungu. Nakon odlaska, družina iz Khumjunga očekivala je za rastanak neki značajan poklon od Thamea, da ne ostane zle krvi, možda budističke molitvene zastavice, svete zapise ili obredna glazbala, ali su na svoje zaprepaštenje dobili samo - jetijev skalp.
Bili su toliko razočarani i bisni šta su in ovi poklonili samo glupi jetijev skalp da su ga nabijali nogon cilin puten do sela. Tek u novije vrime, kad su se pojavili zapadnjački znanstvenici i turisti koje je skalp strahovito zanima, a naročito nakon šta je Sir Edmund Hillarv pokaza interes, lokalci su shvatili kakvu kulturološku i biološku vridnost imaju u rukama.

Jeti je poznato biće u pokrajini Solu Khumbu. Ritko se viđa, ali lokalni stanovnici uopće ne dovode u pitanje njegovo postojanje. Šerpe vole pričat
0 jetijevoj nadljudskoj snazi, sposobnosti da nosi čilog jaka u rukama, te 0 tome kako ponekad otima dicu.
Razlikuju tri vrste jetija: drema (ili telma) je glasnik nesriće, chuti napada
1 odnosi koze, ovce i jakove, a mite (ili mitre) napada životinje, ali i ljude. Di-mitrijo, sine Mitre, majkina budalo...
Tajanstveni tragovi u snigu, ka i potvrđeni slučajevi pronađenih kostura jakova kojima je nečija strašna sila potpuno iskrivila kosti, govore u prilog teoriji o postojanju jetija.
Šerpe tvrde kako je jeti visok skoro dva i po metra, da ima lubanju oblika stošca, istaknute uši, područje prsa mu nije dlakavo i ima facu nalik ljud-
168
ruka iz pangbochea | 33

skoj. Obično stoji na noge, ali se kreće na sve četri. Tilo mu je gokriveno guston crnon ili smeđon dlakon, ima velika stopala. Jelovnik mu se sastoji od voća, povrća i malih sisavaca. Živi u špiljama i šumama blizu snježne granice u Nepalu i Tibetu, vrlo je vješt i prepreden u skrivanju i vjerojatno spava zimski san, ka i medvidi.
Glasa se visokim i prodornin kricima, a tilo mu odaje smrad ka po bilon luku. Kosa, ili bolje rečeno griva, pokriva mu oči. Nema rep, a ženka ima duge, viseće sise. Nikada nijedan jeti nije fotografiran izbliza, iako ga je relativno puno ljudi vidilo. Tragovi su fotografirani u više navrata.
Ime potiče od tibetanskog "yeh", snježna dolina, i "teh", čovik. Zovu ga još i "metoh kangmi".
Prije nego šta se jeti otpise ka čista fikcija, vridi poslušat nekoliko izvora koji govore o susretima s njin. Puno velikih himalajaca našlo je tragove jetija, naprimjer Hunt i Tilman na ledenjaku Zemu u Sikkimu 1937, a najpoznatiji tragovi su oni koje je naša Eric Shipton na everestovskoj ekspediciji 1951.
Tenzing Norgay u knjizi je napisa kako je njegov otac dvaput vidija jetija. Reinhold Messner je 1986. objavija svitu kako se susreja s jetijen na Tibetu, te da je čak ubija jednoga! Po njemu, jeti je himalajski smeđi medvid, ritka i ugrožena vrsta. On se može uspravit na dvi noge, a najčešće se kreće na sve četri.

Nekoliko ekspedicija došlo je na Himalaju s isključivin ciljen potrage za jetijen. Velika znanstveno-penjačka ekspedicija 1960-61. za jedan od ciljeva istakla je lov na jetija. Tijekon te ekspedicije uspili su nagovorit čelnike Khumjunga da predaju skalp jetija Edmundu Hillaryju, koji ga je odnija u Ameriku da bi se proučila njegova autentičnost.

Amerikanci su ustvrdili da je skalp vjerojatno falsifikat, ali stanovnici Khumjunga na to su samo odmahnili rukon. O tome koliko su oni sigurni u to da je skalp pravi, govori i činjenica da su ga spremno predali na proučavanje.
Hillarv je u svojin razgovorima sa Šerpama shvatija kako oni smatraju da je jeti natprirodno biće. Naime, činjenicu šta još nije fotografiran izbliza, lokalci objašnjavaju time šta jeti, ako oće, može postat nevidljiv!
U prosincu 2007. američki televizijski voditelj Joshua Gates objavija je da je njegov tim pronaša masu tragova stopala koji po svemu odgovaraju opisima jetija. Otisci su imali 33 centimetra po dužini, uključujući pet prstiju, te 25 centi po širini.
Stručnjaci koji su analizirali tragove viruju da to ne može bit lažnjak, i zbog velikog broja tragova, ka i zbog morfoloških karakteristika otisaka koji su, tvrde oni, previše detaljni da bi bili falsifikat. Također, stručnjaci se slažu u tome da tragovi ne mogu bit ljudskog porijekla, a zanimljivo je da se u dosta elemenata poklapaju s famoznin otiscima bigfoota nađenin u Americi!
Ugledni BBC je 25. srpnja 2008. objavija da su dlake nađene u zabačenin planinama Garo u sjeveroistočnoj Indiji detaljno analizirane na oxfordsko-me sveučilištu Brookes, te da su primatolozi i mikrobiolozi našli zapanjujuću sličnost između tih uzoraka i već postojećih navodnih jetijevih dlaka! Rečene dlake je Hillarv davno poklonija Oxfordskom sveučilišnom muzeju prirodne povijesti, nakon svojih ekspedicija u pedesetin godinama 20. stoljeća.
I konačno, 20. listopada 2008. sedmorica japanskih pustolova snimili su otiske za koje viruju da ih je ostavija jeti. Dapače, vođa skupine, Yoshiteru Takahashi, kune se životom da je vidija jetija tijekon ekspedicije 2003. i postavlja je sebi životnu misiju da ga u budućnosti fotografira, živog ili mrtvog.
Pita san još davno Stipu Božića šta on misli, postoji li jeti ili ne postoji.

— A slušaj — odgovorija mi je tada Stipe — ja mislin da postoji! Svi domaći ljudi na Himalaji stoposto viruju u jetija, a puno njih mi govori da su ga i vidili. Ne virujen da bi svi izmišljali...
— Čuj, Dipendra — uvatija san sirdara jednon prilikon — Jesi li ti kad vidija jetija?
— Not mi — odgovorija je — bat jes maj kazn. Da nije on, ali njegov rođak ga je susreja.
Ala šta bi gusta da neko više snimi toga jetija, pa da ga cili svit vidi! Svi oni koji priču o himalajskome snježnome čoviku nazivaju izmišljotinon i pizdarijon, morali bi se na to pokrit ušima... ¦

ditka haberl Pita san Slovenca: "Di van je ona Ditka Haberl7 Jel se tako zvala ona maca šta je pivala 'Dan Ijubezni'7 Bila je totalno seksi!" Odgovorija je: "Da, bila je seksi. Ditka Haberl se kliče, seveda. Veš kaj zdaj dela? Snima reklame za zobne proteze!"
Slovenac je odlučija krenit dalje prema Pangbocheu alternativnin puten koji je on davno otkrija. Triba skrenit s "magistrale", pa pičit kroz totalnu divljinu. Na njegovon putiću na mistima je pinku opasnije, s provalijama i oštrin usponima, ali zato nećemo nikoga živoga srest. Službena staza u tom kraju prilično je neugodna, s puno prometa i gomilon Jakova šta kopitima dižu oblake prašine.
Nakon šta se nekoliko puti skoro ugušija, te mora štitit dišne putove šu-daron, snalažljivi slovenski veteran s vrimenon je naša taj alternativni rajski putić kroz zelenilo šume. Ovo je bila jedna od zadnjih šuma prije potpune goleti iznad četri i po kilometra visine, magični kutak u negostoljubivome kršu surovih planina.
— Ako se ikad vrnete na Himalaju bez nas dveh, nemojte ni u ludilu pokušat ić po toj stazi — preporučija je brižljivo Mlađi i meni: — Sigurno se bi izgubili.
— Ćemo li se nas dvojica vraćat ovde, kad vi ostanete na Pumoriju? — pita san s nadon.
— Nikakor. Nisem prepričan, da bi se tudi Dipendra znašel po tej trasi. Znači, hodan po Rivendellu prvi i zadnji put, ka najnevažniji hobit u Pr-
stenovoj družini, onaj smotani, kako se ono zva? Tu je čarobnjak Stip Gan-dalf, zatim slovenski vilenjak Vikolas, te dva hobita, s tim da od nas dva nijedan ne nosi prsten. I nikad se više nećemo vratit ovde.

- Pizda lepotica zdaj jo pa s protezo v
kakšna je bila, gledaš ustih...

Osim ako Mlado i ja ne uspijemo negdi gori na pet iljada metri nać ilegalnu šerpasku pekaru, kupit sto kili kruva, pa bacat puten mrvice ka Ivica i Marica. Ali to će bit malo teže, zadnja pekara (kruv je bija tvrd ka kopito od zobkija) ostala je kod samostana Tengboche, ispod nas.
Okrića san se okolo i željno upija lipi krajolik. Nigdi žive duše. Ako ovde živi pleme himalajskih vilenjaka, ili možda čopor jetija, savršeno su se mi-mikrirali. Ovo je osjećaj koji je mora ćutit Pale sam na svijetu.
Prolazili smo kroz čarobne šume u koje je kročilo vrlo malo ljudskih stopala. Onda kroz nekakvu visoku trsku, višu od nas, iz koje smo povremeno vidili vrh moćne planine koja se uzdizala visoko uvis, u plavo nebo. Ta planina bila je Mount Everest.
Jebate, di san ja ovo doša? Je li sve ovo stvarno?
— Di je zastava? Vidiš li zastavu? — obratija se Stipe Slovencu, pa su se obadva iskidali od smija. Zajebavali su se na moj račun.
Drugi dan marša, naime, bili smo zastali na mistu s kojega se prvi put dobro vidi Mount Everest. Mlado je bija hipnotiziran i ljubija je kamenje po vidikovcu. Ja san već prije šest godina vidija Everest, ali samo iz helikoptera, ne ovako kopneno.
Zato san pita generale: — Koji je od onih vrhova? Vidin da je ovo Nuptse, a koji je Everest? Ovi livo ili oni šta viri? Odgovorili su mi:
— Onaj s zastavon.
Mislili su na zastavu od sniga šta ga je vitar s Tibeta nosija s vrha. Inače, genijalan prizor. Ali ja nišan zna kako se to zove. Nikad nišan čuja za neku snježnu zastavu. Pomislija san, logično, da tu negdi na vidikovcu postoji kakva zastavica koja upućuje na Mount Everest, pa san ih pita:
— Kojon zastavon? Ne vidin nikakvu zastavu!
Oni su pali po tleju od smija. — A-ha-ha, di ne vidiš zastavu? Na vrhu Everesta?
Stipe je teško dolazija do zraka: — Viki, daj molin te, imaš li dalekozor, da Robi bolje vidi zastavu na vrhu Everesta, onu šta smo je zadnji put ostavili. Ima samo šezdeset kilometri odavde do vrha, zastava će se baš lipo vidit, uahaha!
Uvatili su me u đir i palo je brutalno ismijavanje, a ja san in prova objasnit na šta san mislija. Uzalud, nisu me tili slušat. Diga san ruke i prepustija se sudbini. Stipe mi je još danima posli pritija kako će anegdotu s zastavon na Everestu objavit u novoj knjizi. Odgovorija san na to sasvim cool:
— Nema problema, pišen i ja libre. Mogu i ja svašta objavit!

I evo, sad me opet kendaje, ali nije mi nimalo smetalo, čak san prihvatija zajebanciju. Gazili smo po rajskin predjelima, sunce je sjalo. Bili smo u Izgubljenoj dolini. Upravo hodan kroz mitski Shangri-La!

Hrabro san stupa za generalima, a Mlado iza mene. Došlo mi je za zapi-vat i, ko zna zašto, sitija san se jedne stare slovenske pisme. Moj zvonki glas razlega se po Himalaji:
— To je bil taj dan Ijubezni, ljubezni dan, ki ne mine, nigdar...
Slovenac se počeja smijat. Dirnija san ga u žicu. To je bila pisma s Euro-
songa, negdi sredinon sedandesetih. Ako se dobro sićan, osvojila je trinaesto misto. U to doba Slovenac je ima 25 godina, a ja možda deset. Bili smo u zajedničkoj državi. Gleda san taj Eurosong i maglovito se sićan kako san se ljutija nešto oko glasovanja. Ako se ne varan, te se godine prvi put glasalo ovako ka i danas. "Yugoslavia, ten points. Yougoslavie, diks poans".
Dobacija san Slovencu:
— Di van je ona Ditka Haberl? Jel se tako zvala ona maca šta je pivala 'Dan ljubezni'? Grupa 'Pepel in kri'. Bila je totalno seksi!
— Da, bila je seksi. Ditka Haberl se kliče, seveda. Veš kaj zdaj dela? Sne-ma reklame za zobne proteze!
— Zubne proteze? Nemoj zajebavat!
— Ne, stoprocentno resnica. Pizda, kakšna lepotica je bila, zdaj jo pa gledaš s protezo v ustih...
Razočara san se. Eto vidiš kako završavaju seks-simboli, s dentjerama u čunki. Ko zna šta radi Anja Rupel iz "Videosexa", ona šta je pivala "Zemlja pleše"? Biće da reklamira tablete za menopauzu... ¦
Vidi, viri Mount Everest! A eno i zastave.

kapa ili život Stap mi je ispa iz ruke, kapa s glave. Nagonski san posega ru-kon, uvatija štap, i tako dodatno ugrozija balans. Na jedan užasan momenat izgledalo je da ću se privalit na bok, pa onda strmopizdit u provaliju.
Isprid mene bila je strma planinska kosina koju je tribalo prić. Nije bilo staze. Jeziva strmina, 60 posto nagiba. Doli je zjapila duboka provalija. Ovo moran prigazit, a ne smin nigdi krivo zakoračit. Slovenac i Stipe prije su me upozorili da će se, eto, na

ovoj dionici pojavit jedno malo opasnije misto, ali da nije ništa strašno.
— Jel mi može neko na momenat uzet lumbrelu? — zamolija san generale. Nervirala me ta lumbrela, svugdi je zapinjala. Kačija san se s njon za stine, za stabla, a naročito za niska vrata od šerpaskih svratišta. Kroz njih ne mogu ući zli duhovi, a bogami ne mogu ni ja s lumbrelon.
Stipe mi je uzeja lumbrelu i odskakuta ka divokoza priko na drugu stranu, nije ni sekundu zasta.
— Sad ti — naredija je.
Nišan tija gledat doli, jer bi mi se sto posto zamantalo. Prije su me upozorili da dobro pazin, jer bi pad moga bit fatalan. Na ovakvin kosinama se zatombulaš i više se ne možeš fermat.
Ka, tribalo bi, dok se kotrljaš, provat zabost štap u nešto, pa se tako zaustavit, ali koliko san spretan još bi se u tom pokušaju uboja u oko, pa bi se nastavija tombulavat, samo jednook.
Napravija san prvi korak, izaša iz sigurnosti staze i zagazija na strminu. Tresla su mi se kolina. Zaboja san štap u zemlju metar naprid, pa napravija

Stipe je krenija nizbrdo, po opakoj strmini, doli prema kapi korak drugon nogon. Nišan izdrža, i pogleda san doli nizbrdo. Ajme straja!
— Ajde, hodaj, ne okreći glavu doli! — sokolili su me svi, ali lako je to bilo reć. Oću li ovo preživit? Zapravo san doša u poziciju da se gingan nad provalijon, a niko me nije prisilija na to. Kako san se uopće zateka ovde, s ova tri neobična stvora šta uživaju u ladnoći, naporima i opasnostima planinskih vukojebina?
Oprezno san turnija livu nogu naprid, pa opet iša zabit štap u zemlju, radi balansa. Na nesriću, udrija san vrhon štapa u nešto, možda stinu, i iz-gubija ravnotežu.
Zanera san prema naprid, posrnija, pa nasrid opasne kosine otresa na sve četri, na užas Stipe koji je bija sedan-osan metri isprid mene, na sigurnome.
Štap mi je ispa iz ruke, kapa s glave. Nagonski san posega rukon, uvatija štap, i tako dodatno ugrozija balans. Na jedan jezovit momenat izgledalo je da ću se privalit na bok, pa onda strmopizdit u provaliju. Jedva san se zadrža, sa štapon u ruci, ali kapu nišan uspija uvatit. Kotrljala se doli, poing-poing-poing, tridesetak metri niže, pa se zaustavila na nekoj stini nasrid nizbrdice.

Kapa mi je bila prirasla srcu, kupija san je u Katmanduu. Na starin san slikama vidija da je istu takvu ima Hillarv kad je osvaja Everest. Ali sad ni-

san mislija o njoj, bilo mi je najvažnije doć na drugu stranu. Kolina su se još žešće tresla.
Stipe je odma, čim san počeja gubit ravnotežu, doskočija do mene i bija spreman nekako me zaustavit ako me inercija odnese prema doli. Sad je procijenija da san se za prvu ruku uspija škapulat, pa je samo reka:
— Dobro, a sad smireno naprid. Jen-dva!
U transu san, pod budnin okon slavnog himalajca, napravija tih desetak koraka, te konačno uspija stupit nogon na sigurno. Sa žaljenjen san pogleda doli: — Jebiga, ode kapa!
Mladen, koji je bez problema preša opasnu kosinu iza mene, nasmija se: '
— Ovde nije važno da je kapa na glavi, nego da je glava na ramenima! Stipe je pogleda prema kapi: — Iden ti je ja donit!
— Jesi normalan? — pobunija san se: — ni govora o tome! Kvragu i kapa, neš riskirat život radi glupe kape!
— Ne, ne, iden ja! — nije tija ni čut. I stvarno je krenija nizbrdo, po opakoj strmini, doli prema kapi. Izvadija san aparat i slikava. Niti jedna fotografija koju san tamo snimija ne može ni izdaleka dočarat kakva je to nemila strmina bila, duplo strasnija od spusta u Kitzbuhelu. Stipe je krenija doli, i prvi put na čiloj Himalaji u njegovin san kretnjama vidija trag opreza.
Ako je Isus moga hodat po vodi, Stipe može po arji. Ka čarobnjak, ka čovik-pauk. Stiga je do moje kape, pokupija je s tleja, i onda se po onome usponu od 60 posto s lakoćon vratija gori do nas. Nažalost, nikad ga nišan uživo vidija u pravoj akciji, s derezama i cepinon u ledenoj stini, ali i ovo je bila ekskluzivna prilika da se na djelu vidi Mesija planine glavon i bradon. Prizor za odabrane. Ka da Eric Clapton samo za tebe odsvira nešto na gitari.
Malo je otresa kapu od zemlje, pa mi je pružija u ruku:
— Evo kape, a tu ti je i lumbrela. Možemo li sad naprid?
Zaljubljeno san gleda kapu. Sad ću je nabit na uši svon forcon, da mi slučajno opet negdi ne ispadne. Moran je sačuvat, ova kapa dil je velike priče.
Par dana kasnije, kad smo se penjali prema Dingbocheu, stali smo u jednome svratištu i izili obid. Posli, dok su generali

pijuckali pivu a ja sok, uzeja san kapu, pogladija je, pa zapita Stipu:
— Jel znaš šta se dogodilo s ovon moj on kapon? Neš virovat.
— Šta? — reka je on.
— A eto, bija san s njon na Himalaji, pala mi je u provaliju i znaš ko mi ju je spasija? Stipe Božić!
Uspija san ga nasmijat. ¦

Ovi mališan me još --sekundu nepovjerljivo gleda, a onda udrija u plač i pobiga u kuću

i
govno od jaka
Triba priznat da ne smrdi puno. "To uopće nije loš miris" povjerija mi je Stipe svoja razmišljanja: 'Čak naprotiv!" A Mladen je s gađenjen gleda kako baba golin rukama vadi govna od jaka iz kantice i baca ih u peć, pa procidija: "E, a sad će nami ovin istin rukan podilit iće i piće!"

Jedva san se doteglija do Pangbochea. Prvu dionicu do Mjmjoa san se
dobro umorija, drugu do Kvangjume san crka, a sad mi je duša izašla na nos. Čak smo se tamo u Kvangjumi, kod simpatične gazdarice koja boluje od čira na želucu, odmorili jedan cili dan. Zato san virova da ćemo treću turu, do Pangbochea, riješit s manje problema, ali san se privarija. Zadnjih nekoliko stotina metara jedva san se vuka od umora. Bilo je puno uzbrdica i nizbrdica, penjali smo se i spuštali bezbroj puti. Posli jednog ljupkog mostića priko rječice, na kojemu je kredon pisalo N 77 (ka "Nepal u 77 priča"!) slidila je strma skalinada usičena u kamenu. Nakon ubitačnog uspona od najmanje 45% nagiba, za vrime kojega su gorili kvadricepsi, stiga san u Pangboche, konačno, majke mu ga spalem!
Zaosta san za ekipon bar deset minuti, a šatra me toliki umor da nišan moga gledat na oči. Tako da san falija dvorište u koje su oni ušli, pa san ka zombi nastavija cotat kroz Pangboche. Ponavlja san u transu "Pang-bo-che, Pang-bo-che!" u ritmu koraka, i nišan mislija apsolutno ništa. Bija san prizor jada i bijede. Mlado je trča za menon i zva me: — Ovamo, ovamo!
Sija san kraj njih isprid svratišta di smo tili odspavat. Kuku i jao, nije bilo mista, baš nijedne slobodne sobe. Navalili penjači i

trekeri. Pa smo sa-isprid7pa"^bocheaU mo P°Pm čaj i privremeno skinili ruksake, do neizbježne daljnje potrage za Ka "Nepal u 77 priča" konačišten. Na desnome ramenu bila mi je usičena gruba, duboka, crvena
182
govno od jaka | 36
pruga na mistu di mi je kaiš od ruksaka povridija kožu. A nosija san ruksak Nekako san docota od osan kili. Kako izgledaju ramena onome Šerpi šta je deset dana uzbrdo Ao sv!at'fta u .-k . S mista na kojen smo sidili mogli smo fantastično vidit Ama Dablam, nijedne si ponosni vrh od 6828 metri koji nas je puten dosad stalno pratija. Majčina amajlija, to je prevod imena. Stipe i Slovenac popeli su se, naravno, i na Ama Dablam i stalno ga s obožavanjen spominjali, pa san ih s vrimena na vrime namjerno štucigava: — Kako ste rekli da se zove ova planina? Abu Dabi? To ih je jezivo nerviralo, ka da in vriđan rodnu grudu!
Možda najjača Stipina anegdota s Himalaje: — Penjemo se mi na Ama Dablam, sto metara smo od vrha, težak uspon, kad... zvoni mi satelitski telefon. Zove mater. Jednon rukon se držin za uže, drugon se javljan. Pita me: 'Alo, Stipe, dite moje, di si, šta mi se ne javljaš?' Zaboravila je da san iša na Himalaju!
U dvorištu našeg nesuđenog svratišta u Pangbocheu osim nas četvorice bila je još i jedna ženka jaka, tzv. nak, koja je bezbrižno zalegla, točnije izvalila se po tleju, te odmarala. Došlo mi je da legnen kraj nje, osjeća san se baš ka premlaćeno govedo. Nakulja je utekla od pastira koji se utaborija gori kraj ceste, pa se sakrila iza kamenoga zida da malo počine.
Uskoro se, međutim, pojavija pastir. Tražija ju je. Prvo je ćirija priko zida, a onda je glavu turnija iza kantuna, pa ukeba sirotu nakulju. Kad su in se sreli pogledi, u očima beštije ubra san gotovo ljudski izraz, ono kad si nešto kriv i uvate te na djelu.
nosija 104 kile?
Pangbocheu, ali kuku i jao, nije bilo mista, baš nijedne slobodne sobe
183

Da san se usudija šta žalit, Stipe i Slovenac bi me izili: jedva su čekali nove teme za zajebanciju
Pridigla se brže-bolje, a pastir joj je pritrča pa je ošinija šibon. Bolno se oglasila i otkaskala prema gori, do ostatka stada. Nišan jedini mučenik ovde.

Generali su uskoro našli smještaj koji je objektivno bija najlošiji dosad, samozvani "hotel" na suroj hridi.
Nije mi palo ni na kraj pameti da išta grintan oko smještaja. Prvo, uoči putovanja očekiva san da će standard prenoćišta bit još puno gori. Bija san spreman na to da ćemo dilit životni prostor s jakovima i bivolima. Triba priznat da niti jedno svratiste u kojemu smo bili nije uključivalo domaće životinje u sobama, ako se ne računaju pantagane koje su špartale priko dvora hotela u Katmanduu.
Mučilo me samo to šta nema konduta, ali i na to san se djelomice privika, barenko šta se pišanja tiče. Drugo, da san se usudija šta žalit, Stipe i Slovenac bi me izili. Jedva su čekali nove teme za zajebanciju.
U Kvangjumi san se, recimo, jedne večeri uz solidan yak steak usudija tražit malo senfa. Pokuša san na svim jezicima:
— Zenf? Mustard? Senape?
Ma kakvi. Poslužívala nas je osobno gazdarica s čiron na želucu, inače prijateljica od Slovenca. Nije uopće razumila šta oću. Pokazala je na kečap, ali ja san odmahnija rukon. Prova san na mote, ka točajen meso u senf i ljuto mi je, pa krivin facu.
— Aha! — rekla je i otrčala u kužinu po - tabasco. Nikako joj objasnit. Ka zadnji adut izvadija san rječnik Gurka izraza, pa naša neki njihov izraz za senf i pobjedonosno ga usklíknija. Opet ništa, gazdarica me gledala u tupilu.
Stipe mi je oteja rječnik iz ruke: — Neka vidin šta je ovo.
Onda mi ga je dobacija nazad, vrteći glavon: — Uz ovi rječnik, senf bi moga dobit eventualno u Pokhari. Ovde na Himalaji ti nema Gurka, ova žena je iz plemena Raj. U njihovome jeziku vjerojatno i nema izraza za senf. Aj spremi tu knjižicu i ne sramoti se više!
Posli su me cilu večer podbadali u stilu: "Kakav je stejk bez senfa? Sigurno neukusan?", pa onda ono ka iz reklame: "A nije bilo senfa?", u stilu "vidi razmaženka, šta bi on sve tija". Slovenac me uvjerava da u himalajskin svra-tištima uopće i ne postoji senf.
Velika pobjeda dogodila se danima kasnije, u najudaljenijen i najzabače-nijen svratištu, onome u Gorak Shepu, na priko pet iljada metri visine. Posli te kuće nije bilo više ničega, samo divljina i visina, sablasna pustara kamenitoga Mordora okružena izvanzemaljskon lipoton megaplanina. Ali na svin stolovima bile su bočice - senfa. I to jedne kvalitetne svjetske marke. Odu-

ševija san se kad san ga vidija. Diga san senf u zrak i pokaza ga Slovencu, sa značajnin pogledon.
Za taj obid ubija san se od senfa, izija san sam cilu bočicu. Ako se ikada zadesite na Himalaji, i poželite malo senfa, to se na njihovome jeziku kaže "mustard". Ne postoji lokalni izraz, pa su preuzeli englesku rič.
Sad u Pangbocheu, međutim, nišan uopće osjeća bilo kakav apetit. Pomisao na meso mi se gadila, sa senfon ili bez senfa. Bija san preumoran za išta. Ipak, tribalo je nešto pojist. Malo posli sidili smo u tinelu našeg novog privremenog doma i čekali spizu. Izborana baba stala je kraj peći i vadila govno od jaka iz kantice. Jedino gorivo u svratištima na putu do Everesta jest - govno od jaka! U svakome svratištu, to san već reka, postoji samo jedna peć, i to u središtu zajedničke prostorije. Tu svi jedu i piju, onda dođe baba s vrićon govana od jaka, pa ih istrese u peć. Ponekad malo ispadne i vanka sa strane, ali nema veze.
Triba reć da ne smrdi puno. — To uopće nije loš miris — povjerija mi je Stipe svoja razmišljanja: — Čak naprotiv!
Aha, mogu zamislit koju facu napravi šjora Vera kad joj muž donese mirisnu šporku robu s Himalaje.
Mladen je s gađenjen gleda kako baba golin rukama vadi govna od jaka iz kantice i baca ih u peć, pa procidija: — E, a sad će nami ovin istin rukan podilit iće i piće! ¦
ba! Iz dvorišta smo začuli: "Alo, raja! Jeste li iz Bosne7" Dževad iz Pangbochea je samo po našemu fizičkon izgledu zaključija da bismo mogli bit Bosanci! Za ne poviro-vat. Pripozna je Sulejmana Božića, Fahrudi-na Balića i Mersada Pauletića.
Baba nan je zbilja žuljevitin "yak shit" rukama iznila i spizu. Mlado je bija dobar prognozer. Izili smo manistru bez primjedbi, bila je odlična. Najbolji obrok dosad na Himalaji. Pijuckajući pivu, Stipe je pita:
— Oćete li ić s menon do starog sela Pangboche? Tamo se najbolje može vidit kako žive ljudi na Himalaji.
Kimnija san glavon. Šta ne bi iša u staro selo Pangboche? Već san bija u staron selu Duće, i bilo je super. Evo, sad ću posjetit i staro selo Pangboche.
Za stolon su nas Slovenac i Stipe učili važne izraze. "Kamo se ide u ...?", ako se slučajno izgubimo, kaže se: "Baro ho ...?". Recimo, "Bato ho Lukla?". Onda ti Šerpa lipo rukon pokaže smjer. Posli san Mladena pita je li zapamti-ja kako se ono pita kad se izgubiš, pa mi je poletno odgovorija:
— Jesan, zapamtija san! Bato bato!

Stipe nan je reka još jedan važan izraz: "boli me glava" kaže se "tauko duksa". Slovenac je nadoda: — Da, a 'boli me kurac' se pa reče 'laro duksa'!
Dakle, onaj vers od TBF-a di pivaju "Kurac me boli kad me narod voli", u slobodnome prijevodu moga bi glasit: "Duksa laro, popularo".
Do starog sela Pangboche išli smo samo Stipe, Mlado i ja, a Slovenac je odjezdija osvojit neki vrh u okolici. Baš san se pokušava sitit kaže li se ono glava "tauko" ili "laro", kad se iz jednog dvorišta začulo:
— Alo, raja! Jeste li iz Bosne?

Samirbr. 2: - Joj, da mi je izjest ćufte s kajmakom!
Nevjerojatno! Posli Slovenaca iz Mongle, sad smo u Pangbocheu, u mrkloj vukojebini, naletili na braću Bosance! Pa ovo ovde je Jugoslavija u malome! Bosanac se zva Dževad, a ubra nas je po fizičkoj konstituciji. Hodali smo, naime, a da nismo izgovorili ni jednu rič. Prvi je prosa Stipe, pa Mladen, te na kraju ja. Bosanac je samo po našemu fizičkon izgledu zaključija da bismo mogli bit iz Bosne! Anbilivibl. Pripozna je Sulejmana Božića, Fa-hrudina Balića i Mersada Pauletića. Skoro je pogodija državu, falila mu je pinkica. Ne moš uteć od našega svita.
Dževad je na Himalaju krenija sa dva jarana, oba Samira. Sva trojica mr-ge, dvometraši i stokilaši, s maramama na glavama, opasni jalijaši.
— Pošli smo iz Fiiiiniksa — rastega je Dževad — pa onda dalje ko i vi, Katar ervejz preko Dohe.
Tribalo mi je neko vrime da uberen kako je ovo "Fiiiiniks" zapravo Pho-enix, Arizona.
— Inače živim u Pasadeeeni — otkrija nan je i doda: — Skonto sam da ovde ima još neke naše raje. I mi smo došli radi tries'te obljetnice osvajanja Everesta. Jedan od dva Muhameda koji su sudjelovali u ekspediciji 1979. naš je dobar jaran.
Pita san ga može li prepoznat ovoga našega jarana, ovoga malo starijega. Nije odma skonto.
— Uf! — Dževad je skoro kleka na kolina kad je shvatija 0 kome se radi. Odma je zva Samira br. 2, koji je načas otiša u kuću: — Ovaj čoek je legenda! Stipe Booožić, ba! Dođi amo, Samire, uslikajmo se!
Samir, Samir & Dževad žalili su se da in spiza ovde na Himalaji nije baš sjajna. Kako bi i bila? Njima riža, manistra i slični himalajski specijaliteti uopće ne igraju. Vidi se da bi svaki

pojedinačno moga za obid izist čiloga jaka. Drugog izbora mesa ovde baš i nema.
— Joj, da mi se sad zateć u ŠarajVu, odma bi do Haseta otišo, izjeo bi, vjerujte mi na riječ, trista ćevapa! Jebo ove jakove, ćevap je, bolan, zakon — žalija se Samir br. 1.
Drugom je već tekla voda na usta: — Ćufte s kajmakom, to bi ja... jooj, il' prije đuveč s bamijom!
Kvarat od ure posli, na stazici prema kućicama visoko u liticama, počela me bolit glava. Gledaj ti kako je mene napalo, a onin divovskin Bosancima ništa! Njih bi, onakve goleme, tribala jače pogodit visinska, njima je teže napunit tjelesine kisikon. Podilija san ta razmišljanja sa Stipon i Mlađon, pa smo zajednički otkrili ključ tajne: šta Bosanac zna šta je visinska bolest?
188
ba! | 37
Simpatične Bosance vidija san još jedanput, puno kasnije, na povratku, kad san se s Mlađon šeta po Namche Bazaaru. Taman smo gledali cijenu khukrija, poznatih noževa plemena Gurka, kad smo vidili tri diva poznate konstitucije.
— Alo, raja! Jeste li iz Bosne? — viknija san in kroz zajebanciju. Oduševili su se kad su nas vidili. Ja, stigli su skroz do Baaaznog logora. Ja, bilo in je pravo teeeško. Evo, jednog Samira još i sad, nakon spuštanja od cila dva kilometra nadmorske visine, muči žestoka glavobolja, i povremeno mu se vrti. — Kako sjednem, tako otkida glava — požalija nan se: — I šta ću, stalno stojim. Ni da spavam ne mogu.
Tu san ga razumija i suosjeća s njin.
— Eto — reka je Mlado kad smo se rastali od Bosanaca — mi još u Pangbocheu govorili da Bosanca ne može glava zabolit, a vidiš da može! jakie s pen
Nisu ni Bosanci šta su nekad bili. ¦ prijateljen
189
Triba učit od diče
uskrs s božićen
sve ono šta smo davno zaboravili. Dica su svuda ista, imaju isti pogled, istu dušu. Dobrota & naivnost ipak postoje i postojat će, bez obzira na to koliko svit bija surov, pun mržnje i pakosti prema slabijima.
Belzebub je izumija mobitele, Azazel internet, a Belial skype ifacebook. Čekamo šta će smislit Astarot. Serija zavodljivih paklenih mirakula koji navodno povezuju, a zapravo razdvajaju ljude, na kraju će nan svima doć glave. Ipak, još uvik postoji

nešto drevno i sveto, nešto šta veže i spaja cilu ljudsku rasu. Lipo ka šuma u proliće, toplo ka materina ruka. Nažalost, to se sad u svitu odraslih vrlo ritko može nać. Nestaje prid pohlepon, utrkon za parama, tehnološkin čudima, otuđenjen.
Ako su odrasli osuđeni na prokletstvo, dica su druga priča. Uspijemo ih, doduše, brzo iskvarit, ali ono malo vrimena dok su još prava dičica... e, tada se u njihovin očima može nać to o čemu govorin. Naravno, ako čovik uopće želi gledat. Puno je debila koji ni vlastitoj dići ne gledaju u oči. Ne stignu od posla.
Još jedna važna stvar je dodir. Moj prijatelj Kazo, s kojin godinama sura-đujen, žestoko radi po cili dan, ali smo redovito, kad bismo prelamali tekstove navečer kod njega doma, morali sve prekinit, jer bi došlo vrime za kupanje dvojice njegovih lipih sinčića, Marina i Vinka.
On bi za to kupanje prid spavanje osobno zasuka rukave, ili čak skinija košulju, pa sinove jednoga po jednoga odnija do kade, svuka, temeljito nasa-puna i opra, te na kraju još reženta i obrisa šugomanon.
Prvo san se čudija tolikoj posvećenosti ritualu, a onda san shvatija da je on puno pametniji nego šta san mislija. Počeja san i ja kupat sinove, dapače,
P
to

oteja san ih Papučici iz ruku, i ubrzo više nišan moga bez toga. Mala topla koža i kosica pod prstima, to je esencija sriče. Šta je najbolje, i dičici je fenomenalno kad ih tata kupa. Ko nije prova, ne zna šta je izgubija. Sad još uvik kupan čerkicu, svoje najmlađe dite, a utjeha u starosti bit će mi kupanje unuka. Jedva ih čekan.
Ipak, znalo je bit i grotesknih situacija oko kupanja diče. Jednu san se nedilju vratija iz "Gjure" oko šest ujutro, malo se gingajući jer san se zapija s Rođakon. Papučica je taman u kadi kupala dvogodišnjeg Franka, koji se u toj dobi uvik budija u ranu zoru.
— Pusti, ja ću — progura san se i krenija pipat prema tušu: — Di je moj mali mišomiš? — pomazija san dite po ramencima.
— Biš ća, pijančino, bazdiš po alkoholu! — pokušala me istirat Papučica, ali nišan je obadava. Na nesriću, onako pripit nišan dobro pogodija omjer vode na špini i, kad san pustija mlaz iz tuša, opeka san bidnoga maloga vri-lon vodon. "Avaj, avaj, mo ćavo", reka bi pokojni Šaban Bajramović, samo da je moga vidit tragičnu scenu.

Mali je zajauka, a meni je bilo grozno i više me bolilo nego da san osobno stavija ne jednu ruku u vatru, ka Mucije Scevola, nego obadvi, i još ludu glavu za žuntu.
Triba učit od diče sve ono šta smo davno zaboravili, ono od čega su nas zli odrasli ljudi odvikli. Dica su svuda ista, imaju isti pogled, istu dušu. Dobrota & naivnost ipak postoje i postojat će, bez obzira na to koliko svit bija surov, pun mržnje i pakosti prema slabijima. Mali Shuraz, kojega san upozna na glavnon trgu u Patanu, zatim 8-godišnji Indios Diego u dubokoj džungli Amazone, pa egipatski momčić Ali upaljenih, bolesnih očiju, koji je veselo igra balun s mojim sinovima u Memfisu… tri brata blizanca, s kojima me zauvik veže ono šta je najvridnije u meni. Komadić dičje duše.
A sad san naša i njihovu sekicu.
Hodali smo uz seoski put prema starom dilu Pangbochea. Prvo su prošle neke tinejdžerice u rebatinkama, jedna je nosila majicu s likon Britnev Spears. Onda se uz cestu pojavija ulaz u dvorište, a kraj stabla - ona. Stipi i Mladenu reka san: — Stoj!
Približija san se i, da, to je bila seka Shuraza, Diega i Alija. Bez greške. Imala je na sebi maksimalno šporki gornji dil tute i, ajme lipote, narančastu vešticu na srebrne tufnice.
Pokaza san na sebe i reka: — Robert — a onda san upra prston na nju i pita: — You?

Uvatija san je na brzinu, zbunija i skuva. Da nišan bija tako munjevit i odlučan, sigurno bi utekla, skupa s braćon (susidima?) i starijon curicon, vjerojatno sestron. Ovako je samo stidljivo ponikla očima u pod i prošapća-la: — Ang Yul Mee.
Bila je toliko slatka da bi je najradije na mistu ukra i odnija doma na Me-je. Ang Yul Meje.
Nišan se pokušava sporazumit s malon 5-godišnjon lipoticon iz Pangbochea. Odlučija san je samo pomazit po rukici i dat joj koju rupiju. Šta san moga, pričat joj o njezinoj braći iz Egipta i Brazila? Mlado se isto uvatija za takujin i promrsija: — E, baš dobro, danas još nišan nikome ništa da!
Bija mi je sve simpatičniji. I u njemu san vidija dičju dušu. Ang Mla Djoo.
Podilili smo po 50 rupija svoj dičici, osim Ang Yul Mee, koja je dobila stoticu. Druga dica, starija i veća od male Šerpa-misice, nisu bila đeložasta na nju zato šta je dobila više, naprotiv. Svi su

se veselili i pljeskali, a moja "mejašica" se i dalje pinku sramila, iako je na momenat bljesnija čarobni osmijeh bilih zubića.
Tek kad smo išli ća od njih, pustili su krila srići. Upali su u goleme pare. Dvistotinjak rupija šta su ih dobili od nas, to je bila sedmična plaća njihovih roditelja. Ka da ko našemu ditetu dade iljadu kuna.
Sa zavoja ceste tridesetak metri iznad njihovoga dvorišta, zastali smo privučeni prizoron: četvero diče je doli ispod nas - plesalo. Skakali su u arju od veselja i mavali glavama i nožicama, a bili bi se sigurno i uvatili za ruke da nisu morali stiskat dragocjene novčanice među prstima.
Toga dana bija je Uskrs. Uskrs s Božićen. ¦
193

-Vtdl, Mlado, školice! — turnija san suputnika.— To se u nas zove kaskalo! — veselo je odgovorija.
194
o mom mom ma
Najjača baza vezana je
za ono "Ema-esasa-
-esasa-pipi-ja", šta
su u moje doba male
suside ponavljale dok su
priskakale priko lastika.
Tek puno kasnije shvatija
san, na svoje veliko
zaprepaštenje, da to
nije bila obična pizdarija
od brojalice, nego da
ima - tajno značenje!

Curica je nogon turnila kamenčić i hop-hop-hop, ka mala čapljica doska-kutala do njega. Na tleju je bila nacrtana nepalska varijanta igre koja je očito popularna u čilome svitu.
— Vidi, Mlado, školice! — turnija san suputnika.
— To se u nas zove kaskalo! — veselo je odgovorija.
Mala je oprezno priko ramena povirila prema nama, a kad je vidila da smo bezopasni, nastavila je igru i hopsala gurajući kamenčić nogon. Lipo se zabavljala, sama samcata. Ispod je puca pogled na Pangboche. Stipe nas je doveja u staro selo.
Kuće su bile tipičan primjer šerpaske arhitekture. Niska vrata kroz koja se triba sagnit za uć, i drvene ponistre sastavljene od

šest manjih prozorči-ća s reštelama karakterističnog uzorka. Molitvene zastavice priko ponistre i drveni kondut vanka.
Hrvatski general vodija nas je okolo po selu, pa je zaluta u dvor di smo iza kantuna od kuće naletili na jednu ženu. Na ogradi se sušila koža od jaka. Ženi smo deboto ušli u kuću, a više nismo mogli naprid jer je to bilo zadnje dvorište u sokaku. Stipe se ispriča na nepalskome i krenili smo nazad prema glavnoj stazi. Dok smo se vraćali, osvrnija san se i vidija ženu kako nas ćiri iza kantuna. Gledala je oćemo li joj ukrast kožu od jaka.
Nišan igra školice (ili "na zogu") kad san bija dite. Nišan igra ni na laštik. Koji će normalan momčić sudjelovat u igricama za curice? Ipak, često san se igra, čak i s curicama, na razne brojalice, ono kad jedno drugome tuču dlanovima o dlanove i ponavljaju tekst neke dičje pismice, dok neko prvi ne falije.
Uvik me fascinirala debilnost tekstova tih brojalica, ali interesantno, većinu najbolesnijih znan i danas napamet, a pismice od Krkleca i Tadija-novića davno san zaboravija. Dapače, igran se sa svojon ćerkicon od osan godina, koja je s rukicama isto brza ka metak, ali ipak još ne može porazit staroga ćaću. Ponekad plače kad izgubi, ka i ja kad san bija mali.
Moja Tiranosaurica i ja često se pljeskamo: "O moni moni ma, akadema fizifa, fizifa fa fa, kopenha ha ha, uni epe epe epe, uni cepe cepe cepe, uni vau vau vau, Miki mau mau mau!"
A ova? "Son makaron solfe-e-đo, marion marion, teo teo cin cin cin, leo leo škovacin, ou van tu fri, magarac si ti!"
Cer je zauzvrat mene naučila jednu novu: "Rom-pom-polo, polo-polo-pepsi, čaj end viski, indijana švep-si, aut-nokaut, aut-nokaut, tom-i-džeri, pink-panteri, to su naši pri-ja-te-lji".

Bija dite ili odrasli čovik, neko je bija na LSD-u dok je smišlja te pismice. Eto materijala Severini za još koju Afriku-papriku.
Najbolja baza ipak mi je vezana za ono "Ema-esasa-esasa-pipi-ja", šta su u moje doba male susidе ponavljale dok su priskakale priko lastika.
Tek puno kasnije shvatija san, na svoje veliko zaprepaštenje, da to nije bila obična pizdarija od brojalice, nego da ima - tajno značenje!
Ta brojalica zapravo je iskrivljeno spelovanje riči Mississippi! Em-aj-es-es-aj-es-es-aj-pi-pi-aj! Otkako san to ubra, nepovjerljiv san i prema "moni-mi" i prema "son-makaronu". Ko zna, možda i te naizgled blesave pismice imaju neko tajno, kriptično značenje?

Bilo je u ditinjstvu još sjajnih igara. Ne govorin sad o "misaonin" igrica-ma, tipa "država-grad-rijeka" ili "kalodont", nego o zabavnin grupnin nadmetanjima punin akcije. Današnja se dica, čini mi se, uopće ne igraju na taj način. Recimo hulahop. Baš prije puta na Himalaju u splitskome "Koteksu"
Kuće su bile tipične šerpaske. Niska vrata kroz koja se triba sagnit za uć, i drvene ponistre sastavljene od šest manjih prozorčića

vidija san stari dobri hulahop i oduševija se. Nekad san bija šarnpion u tome. Svojedobno san, nije me sram priznat, vrtija bokovima ka trbušna plesačica i, dobro se sićan, moga san napravit čak iljadu puti na hulahop, šta je bija nacionalno dobar rezultat.
— Sad ćeš vidit šta tata može! — najavija san ćerkici, koja je bila s menon.
Iako me ćer odgovarala od te namjere, a posli čak od srama pobigla na drugi kraj dućana, skinija san u "Koteksa" hulahop sa škancije i zavrtija ga oko pasa. Nišan uspija napravit ni tri dira, već mi je spuznija priko nogu, doli po tleju. Ili sad rade nekakve drukčije hulahope, ili je moja vještina nestala. Zacrvenija san se, a prodavačice su krepavale od smija.
Igrali su se i penovi, ili fote, kako to negdi zovu. To je bila najlipša zabava na ekskurzijama di se čak, ako si ima sriče, moglo poljubit najlipšu curicu u razredu. "Šta da radi ovaj pen? Neka poljubi Dajnu u usta, jezikon!". Ala koji su to bili drćuni od uzbuđenja kad bi tebe izvuklo! Dajna bi se namistila, zaklopila oči, nakosila glavu i rastvorila usta...
Trule kobile! Ekipa bi se naguzila jedan iza drugog, a oni iz drugog tima skakali bi in po kičmama i tukli šakama po leđima:
— Para!
Onda bi oni odispod mora pogađat koliko je ovi odozgo prstiju pokaza. Jedan? Tri? Četri? Ako bi pogodija, došlo bi do smjene, pa bi se sad morali naguzit oni iz druge ekipe, i molit Boga da in ne puknu kičme ako na njih skoči Neno Pogančić sa svojih 95 kila, koliko je ima u sedmon razredu.
A tek "grupa traži grupu"... ta je igra ipak bila najjača. Uzela bi se kreda, pa bi se na asfaltu ili po zidovima kuća crtale strelice, tajni znakovi koje je neko oštro oko iz druge grupe moralo zapazit da bi igra uspila i da bi se na kraju svi našli. Totalna avantura!

Pecke, skoro san zaboravija pecke! Jedan igrač stavi ruke dlanovima na-dole, a drugi ga škaklje odozdo prstima, pa mora velikon brzinon okrenit ruke i otvorenin dlanon opalit protivnika po gornjen dilu ispružene šake. Tu san bija ubojica. Iman male šake koje je bilo teško pogodit i prilično san brzih refleksa, pa bi na peckama šatra od batina sve razredne nasilnike. Znali su imat krvne podlive na rukama od mojih udaraca, sve crveno i plavo, a nisu mogli odustat prije nego šta bi ja falija...
Još surovija bila je igra čija san pravila, prvi put priznajen, osobno smislija u srednjoj školi na Marjanu. Nazva san je "balet". Ka rekvizit bija je po-triban mali balunčić. Između dva školska sata svi bi muški iz razreda (osim par štrebera) stali u hodnik, bacili balunčić između sebe, i ko bi u tom trenu bija najbliži balunu, svi bi ga nemilice tukli po nogama. Recimo, vidiš da je
198
o moni moni ma | 39
balun najbliži Bekavcu, svi se momentalno zaleću prema njemu i nogama ga cipaju po žnjutima, kolinima, guzici... onda balun odskoči na drugu stranu, pa se špicaje sljedeći nesritnik. Ako si bija hrabar, moga si se zaletit prema balunčiću i, prije nego šta ostali stignu reagirat, nabit ga prema nekome ko ti nije bija simpatičan.
Igra je postala neviđeno popularna, prihvatili su je drugi razredi i, ko zna, možda bi se proširila i po drugin školama, pa onda nacionalno, da par puti nije došlo do ozbiljnijih ozljeda. U naguravanju i cipačini znalo se, naime, dogodit da igrač padne na pod hodnika, pa bi neko naletija i slučajno ga potega postolon u glavu. Posli dva-tri potresa mozga direktor je osobno zapritija da će, ako još jedanput vidi da se igra "balet", grešnici momentalno letit iz škole.
Sićan se imena još nekih davnih igara, koje su mi izblidile, i više ne mogu točno reć o čemu se radilo: bilo je nešto šta se zvalo "lanci probijanci", pa onda "crna kraljica 1-2-3", "papagalo ke ora že", "čorbe", "o-lim-pi-ja-de"... i "škatule-batule"! Koje smišno ime: škatule-batule! Ali da me ubijete ne mogu se više sitit kakva je to igra bila... ¦
nOĆ UŽasa Probudija san se prestravljen. Nešto jezovito ladno i mokro puzalo je po mojin preponama i drobu. Odskočija san, ali me vrića zaustavila. Jesan li se popisa u gaće, prvi put nakon vrtića7 Je li to moguće7 A onda mi je sinilo...
U svratištu U Pangbocheu zadobija san opekline i smrzotine. Opeka san čunku, a smrzla su mi se jaja.

Opekline su nastale zbog faking termosice. U zajedničkoj društvenoj prostoriji sirdaru Dipendri povjerija san da mi napuni kalo-čaja, i on je to ažurno obavija. Kad san, međutim, tija malo gucnit, čaj je procurija kroz rupicu di nije triba i žestoko me opeka po prstima, usni i bradi. Skočija san i bacija termosicu, iz koje se po podu izlija cili čaj.
— Ajme majko! — zavapija san u bolovima.
Momentalno mi je izaša plik na usni. Otprije san ima herpes zbog pada imuniteta, pa su mi sad usta izgledala ka razrizana blatnjava autoguma od dvadeset cola.
To s termosicon bilo je jako loše. Naime, na Himalaji stalno triba pit puno tekućine, pa tako i noću. Dotad san po noći uglavnon loka čaj iz termosice, a sad san bija prisiljen uzet bocu vode, da se ne bi opet opeka po ranjenin usnama.
Uglavija san bocu u vriću da se ne bi smrzla, među prepone, po svome genijalnon izumu, pa krenija da ću zaspat. Ali tu se pojavija problem. Već me zbog visine počela mučit lagana glavobolja, pa i drćavica. A bilo mi je i jezivo zima.
Stipe mi je te večeri pogleda vriću za spavanje i reka: — Ovo je loša vrića.

Zapanjija san se: — Kako loša? Rekli su mi u Iglu športa da s ovon vrićon mogu na minus trideset bez problema!
Slegnija je ramenima: — Ne znan šta su ti rekli, ali ova vrića nema peru-šine, šta je vrlo važno za zadržavanje topline. A ništa, navuci na sebe gaće i dvi-tri majice, neš baš umrit od smrzavanja. Uostalon, to je navodno lipa smrt.
Tako san, jadan san ti, leža u vrići u džemperu, gaćama i debelin bičva-ma, samo šta gojzerice nišan obuka. Svejedno san se smrzava, jeben ti Iglu šport u vriću šugavu! Prodali su mi šupljikavu termosicu, sjebane gaće, ledenu vriću i jednu jaketu koju na kraju nišan ni obuka.
Na drugon ležaju Mladen je puva i stenja. Falilo mu je arje ka i meni ali je, blago mu se, barenko uspija zaspat. Proizvodija je strašne zvukove, hropce iz dubine grla, pa onda nekakvo visoko zviždanje. Nije to bilo klasično hrkanje, to je bija zvučni prikaz glasanja davljenika u posljednjin trenucima života.
Bilo mi je zima za popizdit, drća san od nemoći, bolila me glava, a na susidnome ležaju spava je umirući vepar s Mosora. Pokušava san se isključit, ali to je išlo teško. Posegnija san između nogu i uzeja bocu, pa se napija malo vode. Bija san još žedan, ali nišan

tija više pit. Ako buden puno pija, morat ću ić pisat u onu smrdljivu paklenu bužu na kraju hodnika, šta je ovi ovde zovu zahodon.
Kad san popodne iša pisat, zasta san kod vrata i piša onako izdaleka u rupu od čučavca, jer u suprotnome, da san uša u ti usrani kondut, nikad ne bi uspija oprat šjole od patika.
Na minus četri stupnja drća san u mraku i mislija kako drugi ljudi, pametniji od mene, sad leže u svojin krevetima uz tople guze cura i žena. Onda san razmišlja o dići, šetnji uz more... i tako san nekako zaspa u ledenome grobu. Probudija san se užasnut. Nešto jezovito ladno i mokro puzalo je po mo-jin preponama i drobu. Odskočija san, ali me vrića zaustavila. Nišan u prvi čas moga shvatit šta se događa. Jesan li se popisa u gaće, prvi put nakon vrtića? Je li to moguće? A onda mi je sinilo. Prolila se jebena voda iz boce. Jaja su mi bila kompletno mokra.
"Bože, šta mi ovo činiš?", zajauka san u sebi. Nespretno san se izvuka iz vriće, pipka-vo pronaša onu baterijicu šta

se montira na čelo, pa upalija svitlo. Tragedija. Gaće su mi bile skroz natopljene vodurinon, koje je bilo i u vrići. Negdi san čita da vrića, ako se smoči iznutra, više ne grije. Izvanredno, baš mi je to tribalo! Ionako mi je bilo zima, a sad ću se smrznit ka Snješko Bijelić.
Morat ću spavat bez vriće na minus temperaturi.
Uvatija me očaj. Najradije bi sve bacija u pizdu mile matere i odma sad krenija nizbrdo do Lukle. Došlo mi je da zaplačen: "Mama, vidi šta rade tvo-me sinčiću!".
Skinija san šljapkave gaće. I mudante su bile totalno mokre, sad već sle-đene, i neugodno su mi ladile genitalije na minus četri. Razmišlja san da li da skinen i mudante pa da tako gol golcat po borši tražin suve, ali san odba-cija tu ideju.
Moga bi se Mlado probudit pa, kad me vidi gologa, pomislit da ga želin silovat.
U mokrin mudantama, uz tanku prugu svitla s čela, kopa san po kuferu i tražija jebene suve mudante. Normalno da ih nišan moga nać. Popizdija san i izbacija sve iz borše, pa konačno naša jedne mudante "Galeb" Omiš, takozvane "galebuše". Inače, nosin samo mudante "Galeb" Omiš, i to iz lokal-patriotskih razloga. Ne jeben "Skinnv" i "Palmers".
Kad san već bija kraj ponistre, pogleda san na Mladin termometar. U međuvrimenu palo je na minus pet. I evo mene ovde u Pangbocheu, na Himalaji, na minus pet minjan mokre

mudante, cupkajući, smrznutoga piše. Ako ne dobijen upalu mjehura s komplikacijama, privarija san Stvoritelja.
Obuka san nove mudante, priko njih navlačne plave gaće šta su izgledale ka vrića, pa krenija isušivat onu pravu vriću, za spavanje. Puvanje i graktanje s Mladinoga ležaja je prestalo. Probudija san ga, bidnoga. A jebiga, moj Mlado, viša sila. Nekako san išeka vodu iz vriće, pa se opet uvuka unutra, ali treso. Sklup-ča san se da ne bi bija direktno na mokron dilu vriće. Međutim, dobro me ladilo po guzici.
Pokuša san opet zaspat, ali to je išlo malo teže. S ležaja broj dva opet su dopirali hroptavi zvuči. Nastavila se agonija mosorskog veprića. Šta ću, stiša san se u vrići, drća od ladnoće i povremeno gleda na sat. Kad će više svanit, da mogu krenit na taj divni marš od 20 kilometri uzbrdo?
A onda mi se još i pripišalo… ¦
yak sex
Crni jak bi se lukavo približija ženki zguza, i pokuša naskočit, ali uvik nekako traljavo. Ona bi svaki put, milimetarskom preciznošću, napravila par koraka naprid, i on bi glupo otresa na prednja kopita, a čunkon na njenu guzicu. Komedija.

Sasvim maleni slatki jakić iz okolice Pherichea
Negdi na povratku, par kilometri prije Pherichea, zaustavija saiyia kvarat od ure Mlađu i sirdara Dipendru, nadajući se da ću snimit jak seks. Točnije: yak sex.
Naslonija san se na ogradu od naslaganog kamenja i namistija kadar. Unutra je bilo sedan-osan Jakova, ali mene je zanima samo muško-ženski par, jak i nak. Crni jak, kus plećate momčine, mota se oko nak-lipotice bile boje. Bit će seksa, bit će seksa!
Njuška ju je, mazija po šiji, puva u uvo, nema šta nije pokuša da bi joj naša erogenu zonu. Trudija se, bidan. Teško je to kad se napališ na plavušu, a ona neće. Jer lipa nakica je samo ravnodušno stajala, nije ga uopće udosto-jila pogledon, a kamoli da bi mu svojevoljno dala pizde.
— Ćemo li naprid? — zamava je Mlado štapon. Kućice Pherichea su se nazirale na kraju doline, ali pogled je vara, bilo je za hodat bar još četri kilometra.
— Čekaj, moran ovde nešto snimit. Ajte vi, doć ću ja za vama — odmah-nija san mu. Moji suputnici nevoljko su pošli dalje, pa su se nakon nekog vrimena opet zaustavili. Kolateralne žrtve

jakovske predigre. Koristija san priliku šta nije bilo generala, naravno. Đavla bi slika da me Slovenac goni naprid.
Crni jak nije se predava, prova je nešto na paniku. Naime, približija se ženki par puti zguza, i pokuša naskočit, ali uvik nekako traljavo. Ona bi svaki put, milimetarskom preciznošću, napravila par koraka naprid, i on bi glupo otresa na prednja kopita, a čunkon na njenu guzicu. Komedija.
Zatim bi se opet, neumorno, vratija udvaranju. Sad joj je lagano škaklja hrbat. Jebate, da san ja na mistu ove nakulje, ja bi se uzbudija! A ona ništa, pase ovu slabašnu travicu ka da kavalir ne postoji. Umisto da se posveti divljemu seksu. Ka da ovde ima šta pametnije za radit?
Mlado se vratija vidit šta ja to čekan.
— Nu slabašne travice! — začuđeno je prokomentira: — Jadni jakovi, nemaju šta za jist. Da je nami ovaka travica, svi bi bikovi i krave pocrkali.
Fascinirala me strpljivost jaka. Podnosija je odbijanje stoički. Kako mu nije palo na pamet da je ubode rogon? Vidilo se da je rič o kulturnome šer-paskome jaku, jer da je ovo neki naš vlaški bik, recimo Zećo iz Dicma, cilu bi je izboja, prčin ti issa ti š meni izmicati
— Šta misliš, pošto dođe jedan jak? — pita san Mlađu.
— Ne znan, i mene zanima. Iđen pitat Dipendru. Otkaska je do sirdara, pa se vratija s informacijon.

— Govori da mali jakić košta četri iljade rupija, malo više od trista kuna. A odra.sli 25 iljada rupija. Znači, dvi iljade kuna. Povoljno, mogu ti reć.
— Jel? A koliko su u nas bikovi?
— Bika je u nas teško nać ispod deset iljada kuna, a oni za borbe dođu i po pet do deset iljada eura.
Mlado je još neko vrime bija uz mene na ogradi, pa mu je dodijalo, vratija se kod Dipendre.
Prvo san bija bisan na jaka. Daj naguzi je više, mislija san, pa da mogu konačno snimit fotografiju! Dipendra i Mlado stotinjak metri naprid već su nestrpljivo topćali nogama.
A onda me obuzela sućut, jer san se sitija najmanje tri situacije u kojima san osobno ispa komičan ka ovi crni rogati stvor isprid mene. Ono kad glupo upireš, a bijela dama otpočetka zna da je crna figura bez šanse. Pravi se da te ne vidi, a u biti ona tebe jebe. Identificira san se s crnin nesritnikon. Moj brat jak.

Na kraju san teško uzdahnija i krenija dalje, frustriran ka i rogati bruder. ^ph^cheu^ * On nije ništa jeba, a ja nišan ništa snimija.
¦ geni, geni kameni
207
lađenje jaja Pogleda san oko sebe.
Krš i golet. Bili smo na 4300 metri, na grebenu. Skinija san i donju majicu. Sad san bija gol do pasa u divljoj planini. Koja san ljudina! Ako me ko bude pita kako mi je bilo na Himalaji, reć ću daje bilo cool, da san tamo ladija jaja.
Noćno smrzavanje jaja nije mi uletilo u dobar momenat, jer se dan iza toga spremala najveća hodačina u povijesti. Iz Pangbochea priko Dingbochea do Tukle. Šesnaest kilometri po planinskin kozjin putićima plus aklimatizacija. Već su mi pomalo dodijala ta -boche mista. Tengboche, Pangboche, Dingboche, Kuracboche, sve mi se izmišalo. Vrhunac je bija kad san u svratištu pita Mlađu:
— Je li, Mlado, di se mi ovo danas nalazimo? Tengboche ili Pangboche? Mlado me oprezno gleda, sve se misleći bi li prijavija generalima moguću
visinsku bolest.
Tako da mi se svidilo to šta idemo u Tuklu. Prvo smo došli u Luklu, a sad idemo u Tuklu. To je ka da smo u nas išli pješke od Livna do Duvna.
Nišan onda moga znat koja će jebada bit u Tukli. Tukla me utukla. Ali o tome malo posli.
Kad smo krenili iz Pangbochea, putevima revolucije, čeka san da Slovenac malo odmakne, pa šapnija Stipi:
— Znaš li ti šta in znači to 'boche' u Pangboche?
— Ja mislin daje to polje, ali nišan siguran — odgovorija je Stipe.
Umuka san, polurazočaran. S jedne strane, simpatično mi je bilo da bi boche zapravo moglo bit polje, jer onda postoje velike šanse da su ili Pangboche ili Dingboche zapravo - Dugopolje! Nije ni čudo da se Mlado ovde super snalazi.
209

Ali kako Stipe nije malo bolje naučija nepalski? Bija je dvadeset puti na Himalaji, a sve šta ga pitan, sve nešto misli, ništa nije siguran! Znan, lin je za učit šerpaski, kad ima sa sobon Slovenca koji mlije ka veliki, a uz to su ovde manje-više svi domoroci naučili nešto engleskoga. Uostalon, generali su 95 posto šprehe vodili samo sa sirdaron, koji je sve dalje samostalno hendla. Ka da ovde triba znat puno riči: sjever, jug, vrh, oluja, spiza, piće,

spavat, platit... "čaj" se kaže isto u njih i u nas. Najčešća rič bila je posibl. Stalno san sluša: "Hej, Dipendra, posibl to drink samting? Posibl to pej?"
Lingvist u meni nije bija zadovoljan Stipinin objašnjenjen sufiksa -boche, pa san na povratku, u Namche Bazaaru, dok je Mlado tražija di će za brata kupit nož khukri, u jednome internet-kafiću iša tražit šta to zapravo znači. I naša san.
Sićate li se onoga lame Dorjea sa Tibeta šta je priletija Jahor... Himalaju planinu? Pa vridno osnova puste samostane? E, ti Dorje sletija je na 13 raznih mista za vrime svoga kružnog leta po Khumbuu. "Bo" znači "misto", a "che" nema veze s Kubon nego znači "zemlja". Postoji 13 mista čiji nazivi završavaju s "-boche", a označavaju posvećena mista šta su ih dotakla stopala lame Dorjea pri ateriranju. Po tome bi prijevod pojma "boche" prije bija "aerodrom" nego "polje".
Zastali smo na nekome grebenu.
— Pauza po' ure — proglasija je Stipe: — Viki i ja moramo snimit nešto za televiziju. Vas dva prominite majice i čekajte nas tu. Nemojte ništa govorit da nan ne pokvarite snimku.
Pogleda san oko sebe. Krš i golet. Bili smo na 4300 metri, na grebenu, nismo se imali di sakrit od oštrog vitra koji je zvižđa oko ušiju, uiiii, uiiii. Sva srića, nije bilo sniga, jer bi bija jebeni pothvat minjat donju majicu u snježnoj mećavi.
Duboko san udahnija i skinija džemper, pa gornju maju. Osta san u donjoj majici. Opipa san križa i da, majica je bila mokra od znoja. Jako je važno u planini prominit majicu posli svakog stajanja, u suprotnome bolest ti ne gine.
Skinija san i donju majicu. Sad san bija gol do pasa u divljoj planini. Koja san ljudina! Pogleda san Stipu koji je također minja majicu. Koščat i žilav, ravnoga droba. Nije ni zadrća.
Brže-bolje san iščupa iz ruksaka novu majicu, pa je nekako navuka priko glave, dok su me šibali himalajski vitrovi. Noćas su mi se smrzla jaja, a sad su na red došli bubrizi. Biće dobro ako mi se ne vrati glomerulonefritis iz

JNA. Palo mi je na pamet: ako me ko bude pita kako mi je bilo na Himalaji, reć ću da je bilo cool, da san tamo ladija jaja.
Onda su Stipe i Slovenac išli snimit prilog. Za slovensku televiziju, za neki film. Stipe je starta kameru a Slovenac, koji je sidija na stini, krenija je s tekston iz prve, i to totalno uvjerljivo, ka nepalski Oliver Mlakar. Mlakar je inače rođen u Ptuju.

Slovenac je nešto pokaziva prston iza sebe i onda reka "Lhotse". Znači, Pođi, čoče, • ti.it ¦ 1 • u Dingboche: ovo je Lhotse! Impresivna planina. ^ ^ veduta mista s Nišan smija ništa govorit, jer je na snazi bilo "tišina, snima se". Lhotseon u pozad
Ali zato je bidni Mlado zaboravija na zabranu. Dokaska je do mene i glasno me pita:
— Imaš ti još koju maju? Ja san sve svoje potrošija! Stipe i Slovenac bisno su se okrenili prema njemu. Sjeba in je snimku, morat će ponovo. Mlado je u užasu pokrija rukon usta.
211

Kad su generali završili prilog, i dalje nišan tija ništa pitat, jer smo ionako išli u tom pravcu. Lhotse nan pouzdano neće uteć. Zanimalo me puno toga, ali mora san to izvest lukavo, da naveden Stipu na priču, a ne da ga zapitku-jen, pa da me Slovenac opet optuži kako san čarčaika.
Nakon još devet brda i dolina došli smo do Dingbochea. Slovenac je skinija ruksak i proglasija: — Odmor i hrana!
— Fala kurcu — promrmlja je Stipe. Činilo mi se ka da cilo vrime trekin-ga umire od gladi. Ovi put ogladnija san i ja. Bili smo na proplanku, malo izvan sela. Restoran je izgleda skroz pristojno. Vlasnica je, naravno, bila prijateljica od Slovenca. Srdačno su se zagrlili. Viki, hau ar ju, o ajm hepi to si ju egejn, cmok cmok. Možda Slovenac ovde potajno održava harem? Morat ćemo ovo prijavit gospođi Cveti.
Pancake w/Jam. Honey.....170.00
Cinnamon Pancake.....180.00
Apple Pancake.....200.00
Tibetan Bread vv/Jam. Hon«y.....200.00
Chaparti vv/Jam, Henev.....155.00
Lcmon Pancake.....200.00
french dish
ometene Mountam..... .....—»sobo
(Wich Cheese, Mushroom, Ham *. P<
Crepe with Eggs & Cheese.....35000
Crepe wiih Cheese ..... 1 [„,
Crepe with Chocolate .....-..... i0C,-°.-
Crepe wWh Marmatade.....
Crepe withH*nev.....^
Crepe with Sugar....._.....300.00
TOASTS

Rs.
Nevjerojatni jelovnik svratišta "Snovvland" u Dingbocheu, s juvama sve u šesnaest
Plain Toasts.....130.00
Toast w/jam. Monev.....150.00
Toast vv/Fried Eggs (2 eggs).....260.00
Toast w/Omelette (2 eggs).....260.00
Toast iv/Scrambled Egg (2 eggs).....280.00
French Toast 2S0.00
Garlic Toast 180.00
Cheese Toast.....250.00
Ausn-ian Toast 350.00
EGGS
Plain Omeltrtte Cheese OmelcUt V'egelable Omelct
1 S0.00
;2u.(io
..170.00
SOUP
rs.
Garlic Soup.....
Tomato Soup.....-.....
Mushroom Soup.....
Chicken Soup.....
Egg Drop Soup.....
Potato Soup.....
Vegetabk Soup.....
Tomato Egg Drop Soup.....
Veg. Rara Noodtes Soup.....
Sherpa Stew (Ve jetable, Noodle, Gartic PotatoV
Tomato Noodle Soup.....
Chicken Noodles Soup.....
Eeg noodtes Soup.....-.....
French Onion Soup w/Chee« ...
Spu.ach Soup.....-.....
Frcsh Home Made Soup.....
U5.00 H5.00 \45.00 '.V45.00 145.00 145.00 145.00 It'O.OO \ 65.00 190.00 1°5.0(
lt>5
212

Jelovnik je bija čudo Isusovo. Šta mislite, koliko je različitih juva žena nu-' dila u svome restorančiću usrid Himalaje, na 4350

metri nadmorske visine? Šesnaest! Juva od biloga luka, pomidora, gljiva, pa pileća, bujon, od kumpira (to se u Njemačkoj zove kartoffeln suppe)… Zatim još juva od povrća, špinata, francuska juva od luka, šerpaska juva, rara (evo dobre riči za križaljku!) i još pet-šest varijacija, a na kraju "friška domaća juva", specijalitet kuće.
Neka me Zeus sprži munjon s Olimpa (i tamo se Stipe popeja) ako igdi u Hrvatskoj postoji restoran sa šesnaest vrsta juve! A ne bi se okladija ni da ih pariški "Maxim" ima toliko u ponudi. Juve sve u šesnaest! Najradije sad više ne bi nigdi ni iša, nego bi lipo sidija do navečer ovde za stolon, gleda Lhotse kroz ponistru, a u međuvrimenu izija po jedan pijat od svih 16 juva, da za ekskluzivne kulinarske priručnike mogu dat stručnu ocjenu o tome šta se isplati naručit u "Snowlandu" u Dingbocheu.
— Ovo ti je čuvena stina Lhotsea. Tri kilometra visoka. Najveći problem Himalaje. Tu san se i ja penja — objašnjava mi je Stipe posli, dok smo siti i veseli napuštali Dingboche: — Vidiš trokut od vrha, a ispod njega ka u negativu bili trokut s vrhon prema doli?
— Vidin — odgovorija san pobožno.
— E, doša san do tamo, pa još malo više. To mi je možda bija najbolji uspon u životu.
— Ali kako, čekaj? — pobunija san se — pa ti se nisi popeja na Lhotse! Ili san ja nešto zabuca?
Slovenac me čuja pa se nasmija ka malome ditetu:
— Moram ti nekaj razložiti. Ali veš za komercialne ekspedicije?
— Naravno — odgovorija san ratoborno: — to je kad platiš i neki profi te dovede do vrha.
— Bravo. Ti plezalci s komercialnih ekspedicij so… kako vi temu rečete… bezveznjaki? Peta liga. Videl boš, ko pridemo pod Everest, tam bo na desetine komercialnih ekspedicij. Samo vaše ženske niso komercialna ekspedicija, vsi ostali pa so. Šerpa postavi vrv… uže, vse pripravi, tvoje je samo da hodiš. Ta stena tukaj, ki jo vidiš, tukaj Šerpa ne gre. Tu niko ne gre! V celi historiji, do tistega belega trikotnika pod vrhom, je šio mogoče dvajset ljudi.
Kimnija san glavon, gledajući gori u megastinčugu Lhotsea:
— Fala, Viki. Sad razumin.
Stipe mi se nasmiješija i potapša me po ramenu: — S druge strane, imaš pravo, nišan se popeja na vrh. Ali nema to veze. Svejedno mi je to bila najkvalitetnija penjačka dionica ikad. Nije uvik sve u vrhu, znaš… ¦

-Vidiš trokut od vrha a ispod njega ka u negativu bili trokut s vrhon prema doli? — Vidin — odgovorija san pobožno...

"Za svaki pokret tribalo je iskopat jarak do stine, koja je ponegdi bila skroz okomita, s naslagama sniga. Za to je tribala nevjerojatna snaga. Bija san u nekom fantastičnon raspoloženju. Činilo mi se da sve mogu. Bila mije to možda najbolja partija u životu".

Za ekspediciju na Lhotse, bilo je to 1981. godine, vođa je bija pokojni Aleš Kunaver. On je u to doba bija najveći autoritet za Himalaju u Sloveniji, a možda i u čilome svitu. Ima je sjajne ideje. Recimo, 1975. organizira je glasoviti uspon na južnu stinu Makalua. Uspilo se popet pet zvizda slovenskog penjanja: mladi momci Grošelj (da, ovi naš Slovenac!) i Zaplotnik, nešto stariji Šrauf, a do vrha su još došli Manfreda, Kotnik, Ažman i Dovžan.
— Ne znan zašto Aleš Kunaver nije organizira i Everest 1979. — priča Stipe — možda se u to vrime bija posvadija sa njihovin Savezon, ko zna? Uglavnon, Everest je preuzeja Tone (Škarja, op. a.). Izvorno je Alešova ideja bila da se rade te velike himalajske stine, i onda je doša Lhotse. Aleš je tija stvorit najbolji mogući tim, pa je sastavija anketu za sve nas koji smo bili u ekspediciji na Everest, i jedno od pitanja bilo je ko bi s kim iša. Baš po tom principu se posli složila ekipa. Aleš je shvaća da penjači iz unutrašnjeg kruga, iz elite, najbolje znaju ko je dobar, ko se slaže a ko ne...
Tako su i našega Štipana pozvali na Lhotse, jer su ga najbolji slovenski hi-malajci izabrali u idealni tim. Bilo je dvadeset penjača, sve Slovenci, i jedan gost iz Makedonije, Jovan Popovski.
— Ta stina Lhotsea, vidija si je, visoka je tri i po kilometra. Samo stina. Uočili smo je izdaleka, ali kad smo dolazili ispod nje bila je kompletno u magli. Digli smo šator tamo u Baznom logoru i ujutro je svanilo sunce, lipo vrime. 'Di je stina, govorin ja. Viki diže glavu i govori: 'Pizda, evo je'. Kad smo to vidili... šok! Strmina orijaška. Rekli smo: 'Ajme, nećemo nikad doć gori!'
Ali ekipa je odlično radila. Šezdeset i tri dana bili su u stini. Razbili su petnaest cepina. Tvrd, težak rad. Golema opasnost. Prava srića da niko nije poginija.
Tu se dogodila i jedna bizarnost. Stipe je dobija napad bubrežnog kamenca na 6000 metri! I ne samo to - na Lhotseu je posta kraljević sa zrnon graška...

— Ono, boli me, povraća mi se, nešto je loše, ali nisi siguran šta je. Po-moga mi se spustit pomoću užadi Filip Bencelj-Crni. Poginija je sad u pro-liće (2009. godine, op. a.) u Slovenskim Alpama. Spustija san se na ledenjak, doli me dočeka doktor, šiknija mi injekciju protiv bolova. Tili su me nosit, ja in nišan dopustija, i tako san sam doša do Baznog logora. Tamo mi je doktor zviznija još jednu injekciju. Ta druga mi je odnila bolove ka rukon. Posli san taj kamenčić popiškija na 8000 metri, šta je sigurno svjetski visinski rekord za ispisani kamen. Bija je prilično velik, ka zrno graška! Stavija san ga u praznu kutiju aspirina i sačuva.

A kako je izgleda uspon života? Penjanje vertikalnin liticama Lhotsea na kojima je tribalo ruke do ramena zabijat u snig da bi se napredovalo centimetar po centimetar?

— To je bilo u zadnjem šušu, kad san iša s Janezom Benkovičem. On je isto posli umra, ustvari obisija se.

Eto, povjerija mi je Stipe, pokojni Janez bija je malo lud u glavu, kako rečemo mi u Splitu. Odličan penjač, ali ima je jedva primjetnu crtu patogene ludosti. Na kraju se obisija, bidan.

Stipe i Janez došli su u zadnji logor, u peticu. Cilu noć je cipa snig, a šator je zapravo bija u jednoj buži i kako su padale krupne pahulje, šator je sve više i više upada u bužu. Cilu noć su kopali, više Stipe nego Janez, da bi uopće imali arje.

lhotse, zid smrti | 43

— Bili smo tri metra unutra u rupi — sića se Stipe — a on je stalno govorija da će, kad svane, ić samnon ako vrime bude lipo. I eto, vrime je zaista ujutro bilo krasno. Mi se spremimo, dogovorimo se, ja ću ponit šator, ti ćeš Janez ponit motke, ja vriću, ti prostirke, ja kuvalo, ti posude… sve lipo po-dilili i krenili u uspon. Bilo je ludilo penjat se. Strašno opasno i teško, ali istodobno puno neke posebne lipote. Tribali smo ruke do ramena zabijat u snig, stina je bila totalno pokrivena snižnim nanosima. Mora san uvlačit ruke i činit ka neki tunel, razumiš, da bi moga uopće doć do kamena. Za svaki pokret tribalo je iskopat jarak do stine, koja je bila vrlo strma, ponegdi skroz okomita, s naslagama snižine. Za to je trebala nevjerojatna snaga. Druga mogućnost je bila da ignoriraš stinu i da jednostavno upireš u taj meki snig, pa da tako napreduješ. To je bilo masu rizičnije, ali upustija san se i u taj ludi okomiti ples po površini sniga. Kako da ti objasnin, bija san u nekom fantastičnom raspoloženju. Činilo mi se da sve

mogu. Osjeća san već tada da mi je to možda najbolja partija u životu. A je li zbilja bila? Ja mislin da je, nije bilo boljih! Međutim, nije moglo sve ić savršeno. Stipi je Janez spremija neugodno iznenađenje.
— Okrenen se u jednome momentu doli, i vidin - on se vraća! Ja vičen: 'Beni, di ćeš?', a on meni: 'Ne morem'. A u pizdu materinu', zabeštiman ja: 'mogli smo drukčije rasporedit opremu, zajeba si me'. On se ne obazire, viče odozdo: 'Aaaa, ne morem više, ne morem!'. I šta ću sad? Ne morem se više ni ja vraćat doli po ostatak opreme...
Cilj in je bija podignit šesti logor i vidit šta ima gori, kakvo je stanje iznad ruba toga nebeskog bilog trokuta di čovik još nikad nije stupija. Stipe je sad bija sam samcat, na vjerojatno najtežemu mogućemu usponu na čiloj Himalaji, bez pola opreme kojon bi moga formirat taj šesti logor.
— Ipak san nastavija sam — slega je Stipe ramenima — Šta reć, doša san do toga mista nakon pet sati penjanja, govorin o visini od 8150 metri. Priko radiostanice Aleš Kunaver me pita: 'Je li znaš šta radiš? Sam si, Stipe!' Ja mu odgovaran da znan šta radin, da je sve je u redu. Popnen se i povirin iza kantuna stine, a tamo zajeban teren za poludit, potpuno nemoguć!
Stipe je ipak, unatoč svemu, uspija postavit šator. Naša je pogodno mi-sto na grebenu iznad kojeg je bila takozvana "gljiva", velika nakupina sniga koju napravi vitar. U podnožju te gljive majstorski je instalira šator, i to bez motki, koje su ostale kod Benkoviča. Snaša se u situaciji u kojoj niko drugi ne bi. Zavida je vide direktno u strop od leda i tako razapeja šator. Javija je

Kunaveru kako je sve obavljeno, šator je montiran, te da se vraća. S osjećajen zadovoljstva zbog obavljena posla krenija je nazad. Slovenci posli više ništa nisu tribali radit oko Logora 6, samo su đonili svoje stvari, čeka ih je kompletno postavljen šator by Stipe Božić. I koji ga onda Slovenac ne bi poželija u ekipi?
Uspija je sve to obavit i bija je zadovoljan, ali izgubija je puno vrimena i zna je da će povratak bit problem. U "petici" nije bilo nikoga, a Logor 4 bija je na sedan iljada i nešto metri.

r
— Zna san da su u tome logoru Kotnik i, ako se dobro sićan, Vanja Ma-tijavec. Kad san silazija, počeja je padat mrak i krenile su lavine. Pamtin ka danas jednu od najneugodnijih situacija u

životu: stojin u nekome žlijebu, raskrečen, a lavina mi šiba između nogu! Da me onda povukla... gotovo.
Nekako je stiga do mista di je mislija da je logor, ali kako je to zapravo bila buža a ne šator, falija ga je za sto metri. Ko će se sad popet nazad tih sto metri? Zna je, međutim, da doli nema nikoga do Logora 1.
— Sam po noći, minus 30, pogodit će me kamen, odnit će me lavina. Nišan ima izbora. Kompletno iscrpljen, lud od umora, smrznut, ipak se odlučin vratit tih sto metri gori. Uto je počela prava oluja. Nišan ništa vidija, samo to uže koje smo mi prije ostavili. Penjen se gore sve onako otprilike, naslipo, ubija me vitar i ladnoća, i ponovo malo falijen, ali onda konačno nađen neko pomoćno malo uže koje su oni stavili. Zapravo nisu ga ni stavili nego je visilo do te njihove rupe. I ne bi ih ja ipak naša, nego mi se ukazala na misečini malo svitlija padina. Oni su imali lampu i svitlo je iznutra iz buže probivalo kroz snig. U agoniji san dopuza do tamo, gurnija ruku u bužu, a oni su moju ruku povukli unutra. Upa san u bužu i tako kompletno iscrpljen ipak u zadnji momenat doša do spasa... ¦
— Sam po noći, minus 30, pogodit će me kamen, odnit će me lavina...

mrav U planini | "Znaš šta me tiralo naprid7 Osjetija san punon snagon da niko to ne more na svitu nego ja! To je strašan osjećaj, vrhunski. Koliko san malen i ništavan, a opet koliko san jak. Preživljavan u golemon elementu. Prkosin divovskoj planini..."

Par dana posli toga Stipinog herojskog podviga Slovenci su još dva puta provali i došli su možda sto metri više od njega, negdi malo iznad 8250.
— I gotovo, više se nije moglo, stigli su do ruba stine.
A stine u gornjemu dilu strahovito su opasne. Naslagane su ka kupe na krovu, sve prema doli, nema hvatišta i jako je klizavo. Možda nema opasnijeg mista na čiloj Himalaji. Tu malo dalje desno, stotinjak metri prema istoku, poginija je znameniti Jerzy Kukuczka.
Već san prije spominja Kukuczku, a red je ovde u priči o Lhotseu reć i malo više o sjajnome Poljaku, jer mnogi baš njega smatraju najvećin hima-lajcen svih vrimena, iznad razglašenoga Reinholda Messnera. Bija je veliki Messnerov rival, njih dvojica su se borili ko će prvi osvojit svih 14 vrhova od osan iljada metri.

Prvi je uspija Messner, godinu dana prije Kukuczke, ali triba reć i to da je Messneru za taj pothvat tribalo šesnaest godina, a strašni je Jerzy sve te vrhove sašija za samo osan godina! Počeja je 1979. i to baš s Lhotseon, naravno s lakše strane. Godine 1985. se popeja na Dhaulagiri, Cho Oyu i Nanga Parbat, a tijekon 1986, gotovo nevjerojatno, uspija je osvojit Kangchenjungu, K2 i Manaslu! Za vrime te slavne osmogodišnje epopeje Kukuczka je ispe-nja devet novih smjerova, ostvarija jedan solo uspon, četiri u alpskome stilu i čak četiri tijekon zime, šta je posebno teško!
Dolazija je iz siromašne ko-

munističke zemlje i često je sam improvizira opremu, a robu je kupova po second-hand dućanima.
Na kobnome Lhotseu, na koji se također penja zimi, godine 1989, izdalo ga je polovno uže koje je kupija na pazaru u Katmanduu.
— Skliznija se na tim pločama, koje su manje-više iste strukture i oblika ka i na ovome dilu di smo se mi uspinjali — priča Stipe: — Nalazija se na 8350 metri. Kako se skliznija, uže se zateglo i puklo. Bija je to velik šok za sve penjače. Kukuczka je, znaš, uz Messnera bija neokrunjeni kralj Himalaje. Popeja se na svih 14 osamtisućnjaka. Mene to, fala Bogu, niti onda niti sada nije zanimalo. Ideš skupljat nešto, pa dođeš u situaciju da imaš 80 posto kako ćeš poginit a 20 posto da ćeš ostat živ...
Triba spomenut i mučnu priču u središtu koje je Tomo Česen, poznati i nekad ugledni slovenski himalajac. On je u proliće 1990, nekoliko miseci prije pothvata dvojice Rusa, svitu proglasija da se sam samcat popeja na vrh Lhotsea priko Južne stine!
To je mnogima odma bilo sumnjivo. Kako to da je taj mitski uspon, na kojemu su slomile zube najbolje svjetske penjačke ekipe, sad odjedanput svlada jedan čovik u solo pothvatu i to, karikirano, u tri dana i s jednon termosicon? Ipak, morali su mu virovat jer je takav bija penjački bushido: nikad dotad nije se dogodilo, niti je bilo zamislivo, da neki himalajac laže oko tako važnog i velikog prvenstvenog uspona. Česen je dobija silna priznanja, slavili su ga širon svita ka heroja.
Onda je pukla afera s fotografijama. Otkrilo se da je Česen svoj navodni podvig dokumentira snimkama koje uopće nisu bile njegove! Nego - šta mislite čije? Od Vikija Grošelja! Našega Slovenca. Neke su snimke bile čak i od Stipe Božića. Česen je lukavo koristija kadrove koji su mogli bit snimljeni i s lokacija pri vrhu Južne stine Lhotsea, ali naš Slovenac ga je raskrinka i svima objavija: — Tomo laže. To su moje slike!

Izbija je veliki skandal. Najveći svih vrimena u penjačkon svitu. Česen se branija daje rič o zavjeri ljubomornih konkurenata, ali malo mu je ko povi-rova. Posli je revidira prvotne izjave i ustvrdija da se, doduše, nije popeja na vrh, ali da je stiga do vršnoga grebena.
Prema općemu mišljenju, i nekin originalnin fotkama šta ih je snimija, doša je najviše do 7000 metri.
"Afera Česen" nanila je veliku štetu himalajizmu. U medije i penjačke udruge otada se uvuka crv sumnje. Zauvik je umrlo ono staro, naivno viteštvo plemenite kaste čije se poštenje nikad nije dovodilo u pitanje.
Jerzv Kukuczka: mnogi baš njega smatraju najvećin himalajcen svih vrimena
225

Ujesen 1990. pod Lhotse su stigli baćuške. Posli punog desetljeća rvanja sa Zidon smrti, svi su se pokušaji razbili ka valići u klisurinu, dok se pod vrhon nije čulo "Davaj, davaj!"
Kako su, zaboga, Rusi ipak uspili ispenjat taj stravični South Face Lhot-sea? Jedini koji su došli na vrh s nemoguće strane, svladali stinu, klizave ploče, sve, i to prije dvadeset godina. Niko posli Rusa nije ponovija taj pothvat, iako su pokušavali Japanci i Korejanci. Pita san to Stipu za stolon, uz sok, a on mi je sve crta na salveti, ka Tuđman:
— Evo, vidiš, Rusi su se ovde penjali, kroz zajedu...
— Zajedu? — prikinija san ga — Jel to neki slovenski izraz?
— Nije, to i mi kažemo tako, rič je iz penjačkog žargona, označava žlijeb pod pravim kutem. Kroz tu zajedu, taj žlijeb, popeli su se Rusi.
— Onda je to bilo lakše nego ovo priko live strane zida di ste vi išli?
— Ne bi reka. Čak je naš smjer bija nešto lakši! Uspon kroz žlijeb tehnički je izvanredno zahtjevan ali, eto, Rusi su baš tu tili i ispenjali su vrh.
Bili su to, neka se zna, Beršov i Karatajev, 10. 10. 1990. Za čistu desetku!
Kad Stipu pitate šta misli, bi li se Južna stina mogla lakše prepenjat danas, kad je logistika puno bolja, iskreno odgovara da ne viruje. Rič je, kaže on, o situacijama di je potribno da čovik pomakne prag uobičajenih mogućnosti, da uđe u sferu transcendencije, u takozvanu "zonu". To se ritko događa i uspjeh

se u takvome pothvatu ne može jamčit. Previše se stvari mora poklopit, a rizik je jezivo visok.
Kad se Stipe sa Slovencima penja na Lhotse, manje-više su sve morali radit sami. Šerpe bi in đonile stvari do Baznog logora, ali nemoguće je nać Šerpu koji bi se odvažija zagrist u surovi kamen i plavi led Lhotseove stine.
— Išli smo dalje, dalje i dalje, prolazili mistima di je prvi put doša čovik, po užasno teškin terenima — sića se Stipe: — Nije bilo mista za sist i odmorit se, ma niti s pola guzice, ako to misto nisi sam sebi iskopa. Tamo di san se ja penja kad me Benkovič ostavija na cidilu, niko nikad prije nije prosa. Moš zamislit osjećaj kad se okreneš i pogledaš oko sebe! Vidija si kolika je to stina. Gleda san deset kilometri prema zapadu, nekoliko kilometri prema istoku. Često bi proćirija ispod sebe, doli niz okomitu liticu. Čak se i meni, iskusnome penjaču, svaki put zamantalo od prizora. Tri kilometra jezovite provalije, dubina koja se ne može dočarat ričima. A iznad mene još pola kilometra. Bija san na stini ka mrvica, a okolo paklena strmina. Bisnile su oluje, padale kamenčine od pedeset tona, valjale se gigantske lavine. Šatori u stini bili su ka glava od šibice, a ja san bija ne mrav, nego sto puta manji od

mrava. U svakome trenutku možeš poginit, i ne da možeš, nego ćeš sigurno poginit, osim ako nisi strahovito spretan i spreman.
A onda se Stipe načas zaustavija i naglasija: — Ali pazi sad šta me tiralo naprid. Osjetija san punon snagon da niko to ne more na svitu nego ja! Niko. To je strašan osjećaj, vrhunski. Koliko san malen i ništavan, a opet koliko san jak, da u tom golemom elementu ipak preživljavan i iden gore, stalno gore. Prkosin divovskoj planini... ¦
Stipe i Slovenci sve su morali radit sami. I danas je nemoguće nać Šerpu koji bi s« . odvažija zagrist u surovi kamen i plavi led Lhotseove Južne stine
"7
vinko tsotse Da san mlađi, iša bi u
Stipe na repeticije. Marljivo bi se penja i trenira, ka Uma Thurman kod onoga učitelja borilačkih vještina u "Kili Billu". Prvo po Mosoru, pa u Alpama i na kraju bi krenija na Lhotse. Priko južne stine do vrha!
Gazili smo prema Tukli, uzbrdo-nizbrdo, uzbrdo-nizbrdo. Pretežno uzbrdo. Nije mi bilo lako. Inače mi se mantalo od

napora, a sad me počela obuzi-mat neka posebna slabost, ka neki pamuk u glavi.
Neko vrime san hoda uz Slovenca. Nije mi padalo na pamet da mu se obratin, a još manje da se žalin na svoje boljke, da me ne bi prozva Jeremi-jon. Naprotiv, odlučno san stupa i glumija bledoputog revolveraša iz Džor-džije, čoveka koji je došao tiho i ušao u legendu.
Slovenac se meni prvi obratija, i to prilično srdačno, ka šta me i inače tretira posljednjih dana. Valjda ga je grizla savjest šta me u Kvangjumi uvridija da san klepetalo.
— Daj povej pošteno — pita me gledajući iskosa — ali zdaj misliš v sebi: "Šta je meni ovo trebalo?"
— Iskreno rečeno, ne — procidija san: — Tako san razmišlja prije putovanja. Osim toga, toliko san umoran da ne razmišljan ni o čemu, samo o tome kako da dođen do Tukle. A posli ćemo vidit.
— Hehe, dobro — komentira je Slovenac, pa doda: — Veš, ko so meni doktorji operirali hrbtenico, takrat so mi rekli da do konca življenja ne bom več mogel voziti bicikla. Niti skakat preko kozleta... jel tako vi kažete?... a zaposlen sam pa kot učitelj športne vzgoje, na osnovni šoli.
— Jel? A kad su te to operirali, nedavno?

— Ne baš. Pred petindvajsetimi leti!
— Dvajst i pet godina? Pa kako si se onda penja na vrhove?
— Za plezanje na Himalajo doktorji niso nič povedali!
— Haha, nemoj zajebavat!
— Ne, res je. En osemtisočak sam splezal pred operacijo, ostalih devet pa potem.
Gleda san ga s divljenjem Kralj govori o osamtisućnjacima ka da su kum-piri. I zajebaje se sa životon. Operira je kičmu, pa dešvan osvojija još devet supervrhova. Nije mala stvar bit najuspješniji slovenski himalajac. Oni su ipak penjačka velesila.
— Kako vi Slovenci sad stojite u svjetskin razmjerima? Jeste još među najboljima?
— Smo. Ampak v zadnjem času padamo. Tako je to: v pedesetih so bili najboljši Avstrijci...
— Čekaj, a Švicarci? Drugi na Everestu, prvi na Lhotseu...
— Švicarji so bili dobri, ampak ne tako kot Avstrijci. V šezdesetih so pa najboljši bili Japonci, potem pa v sedamdesetih Angleži, v osemdesetih Poljaki...
— Kukuczka.

— Kukuczka, ja. V devedesetih mi Slovenci. Zdaj so najboljši Rusi.
Pogleda san priko ramena na Lhotse. Ala šta je moćan! Palo mi je na pamet: kad bi Vinko Coce bija Šerpa, preziva bi se Tsotse. Koliki bi kvocijent dale kladionice pri pokušaju uspona Tsotse na Lhotse?
Osvojila me ta planina, ta divovska stina. Lhotse je sto puti luđi od Everesta. Enti Everest i njegovu zastavu! Da san malo mlađi, iša bi u Stipe na repeticije. Godinama bi se marljivo penja i trenira, ka Uma Thurman kod onoga učitelja borilačkih vještina u "Kili Billu". Prvo po Mosoru, pa na Velebitu, onda u Alpama i na kraju bi krenija na Lhotse. Priko Južne stine do vrha!
Onda san zatresa glavon. Koga ja varan? Taman da san se krenija pripremat od vrtića "Kekec", penjući se ka 4-godišnjak na stablo u dvorištu (uz pomoć Šerpanica, tete Dese i tete Line), na ovoj bi planini poginija ka zec. Ubila je velikog Kukuczku, a di ne bi mene?
Za ovi zanat ovde moraš bit lud, to je istina. Taj uvjet čak i ispunjavan. Međutim, ima i jedna kvaka. U svoj toj ludosti moraš imat botun za uključivanje razuma, koji ti kaže "Dosta!" kad je život u očitoj opasnosti. Taj botun Stipe i Slovenac imaju, a stotinama drugih slavnih himalajaca baš on je falija da bi sačuvali živote.

Po svome karakteru, siguran san da ne bi zna odustat sto metri ispod vrha. Kad bi već uspija doć dotle, iša bi dalje s pokličen "Huraaaa!" i, ako se ne bi strmopizdija s koje stine, neslavno bi se izgubija i smrza u povratku.
Druga je supervažna stvar za penjača to da moraš bit žilav i izdržljiv na ladnoću. Tu san već malo slabiji. Na minus pedeset reka bi: "Ubijte me, samo me nemojte činit patit!", zatim bi lega i slatko zaspa u snigu.
Treće i po meni najvažnije: za vrhunskog himalajca moraš bit izuzetno snalažljiv. Evo jedne pričice koja će najbolje ocrtat to o čemu govorin.
Negdi u šumi između Lukle i Namche Bazaara vidija san kako se Stipe u hodu, nije niti zasta, vješto sageja i diga s tleja odbačeni otvarač s kantice Coca-Cole. Pomislija san: vidiš ti našega Stipe, i o ekologiji razmišlja.
Ali ne, nije to bilo u pitanju. Stipe je, naime, taj otvarač mečija i speštava pod prstima i od njega na kraju oblikova balunčić. Onda

je balunčić, sve u hodu, umetnija ka balinjeru u svoj planinarski štap, koji se bija pokvarija. I štap je proradija! Opet se moga izvlačit i sklapat, sve pomoću te priručne kuglice!
Kad bi se ja toga uspija sitit, a kamoli tako nešto provest u djelo? Nikad! Prvo, ne bi me uopće interesiralo na kojemu principu štap funkcionira. Niti u snu ne bi ga pomislija popravljat. Ako bi se pokvarija i raspa u dijelove, zabeštima bi i škarta ga uz put.
Stipe je, sitija san se, isto tako spasija Slovencu Šraufu bocu za kisik kad su bili nadomak vrhu Everesta. Pljunija je, pljuvačka se smrzla, i tako je za-čepija ventil. Možda je tako Šraufu spasija život. Istu stvar kasnije je ponovi-ja i sa svojon bocon za kisik.
Oću reć, fizička izdržljivost se može steć, umijeće penjanja se može naučit, ali snalažljivost ili imaš ili nemaš. Furbasti Stipe, snalažljivih vlaških gena, najjači je upravo u tome: u sposobnosti da inteligencijon i dovitljivošću, te sa deset spretnih prstiju, pobijedi svaku nepredviđenu nevolju. Sam svoj meštar. Točnije, velemeštar. ¦
Hotel (tako piše na kućici!) na rajskoj visoravni negdi između Dingbochea i Lobuchea: komfornije baš za pet zvizdica, ali je zato pogled među najlipšima na svitu
tiĆi Za guzicu | Kako bi uopće obavija veliku nuždu u himalajskin uvjetima7 Prvo, problem je smaknit sve one ruksake, štapove, lumbrelu, termosicu. Dok poslažeš sve to kako triba, već ti može pobić u gaće. Usrana šminka defilira putem za Katmandu.
Izbili smo na bajkovitu visoravan, sa svih strana okruženu divovskin planinama.
— Isprid nas je Cho Oyu, tu desno je Lhotse i u pozadini Everest, a kad se osvrnete, tamo daleko iza nazire se, vidite ga, vrh Makalua. Everest je prvi, Lhotse četvrti, Makalu peti i Cho Oyu šesti vrh po visini na čiloj Zemlji. Mi smo momentalno na krovu svita — proglasija je Stipe.
Mlado je velikon brzinon izvadija aparat, ali onda je zasta. Šta slikat? Ne postoji toliko širokokutni objektiv da bi uspija uvatit ovakav prizor. Svuda oko nas bija je mirakul.
Šta je najbolje, nigdi nikoga, ni čovika ni jaka. Bili smo sami samcati usrid srca Himalaje. Nismo išli preko Pherichea, standardnon ruton, nego nas je Slovenac vodija svojin puten, kroz ovu neopisivu čaroliju. Došlo mi je da ga zagrlin, ali san odusta. Ko zna kako bi on to shvatija?
Pripišalo mi se od uzbuđenja, pa san brže-bolje zamaka iza jedne stine, odbotuna pišaprešto i pustija mlazić. Ekipa je nastavila

hodat, ne obazirući se na mene. Zakopča san se šta san brže moga i potrča prema njima.
Pravilo je sljedeće: kad neko iz ekspedicije stane radi pišanja, nema zaustavljanja. Ako je u pitanju, da se fino izrazin, velika nužda, onda zavisi. Amatere se čeka, profije ne. Generali su ionako na ovome trekingu hodali dva puta sporije nego šta bi realno mogli, i to ne toliko zbog Mlađe, jer Mla-

đo je zvir, nego radi mene diletanta. Kad bi Stipi ili Slovencu došla potriba, samo bi skrenili s putića negdi u grmlje ili iza stine, obavili bi to šta imaju, i već bi za dvadesetak minuti bez problema stigli ostatak ekipe.
Jedanput san pita Stipu mogu li ga slikat dok piša, jer ako je Feđa Klarić slika Smoju kako piša u more, šta ja ne bi moga ovjekovječit njega kako piša na Himalaji?
Na to je on odgovorija: — Slikaj, nema problema! — i doda — Ja imam Vikijevu sliku kako kaki!
Šta se defekacije tiče, međutim, mene nisu morali čekat, jer nišan tija za-stajat uz put radi srala. Radije san trpija.
Kako bi to uopće obavija u himalajskin uvjetima? Prvo, problem je sma-knit sve one ruksake, štapove, lumbrelu, termosicu, dvi boce vode. Dok po-slažeš sve to kako triba, već ti može pobić u gaće. A ako zbilja pobigne u gaće... Šerpe s boršama, u kojima su rezervne mudante i duge gaće, idu svojin puten. Dakle, mora bi ili izvuć iz ruksaka skroz mokre, znojne mudante od zadnje promine, ili... ne bi ima izbora nego hodat usran desetak kilometri. I to po zajebanon terenu. Ne mogu zamislit goru sudbinu. Usrana šminka defilira putem za Katmandu.
Onda, skidanje gaća i mudanata, te izlaganje osjetljivih dijelova anatomije mogućin minus temperaturama. Brrr. Dalje, kako se obrisat? Kako organizirat odlaganje otpadnih tvari?
Stipu je čudilo kako ja, za razliku od Mladena, nikad ne skrećen uz putić na duži rok. Kad smo već prošli čarobnu visoravan, i opet se penjali uskin planinskin puteljcima na kalvariji prema Tukli, iznenada me zapita:
— Čuj, a ideš li ti kad na WC?
Nakesija san se: — Na WC iden, al' di ti ovde vidiš WC? Ako misliš na sranje u prirodi, to zaboravi. Ja se vama čudin kako vi to uopće možete provest u djelo.
— Ajme majko! — križa se Stipe — pa ima li ičega lipšega nego to učinit u prirodi?
— V sodelovanjo z naravo — dobacija je Slovenac.

— Iako, ima i kompliciranih situacija — zamišljeno je reka Stipe i okreni-ja se Slovencu: — Se spominješ kdaj se pokojni Nejc išel olakšat?
— Eh — uzdahnija je Slovenac.
— Pa je čučnija i potem propa kroz led? — nastavija je Stipe: — Hudič, cili se smočija i smrza.
— Kako se ne bi spominjal? — protrlja je bradu Slovenac: — Ampak je

pozneje, ko smo se vsi mi smejali, kričal: "Pri takšnih prijateljih, ne rabim sovražnikov!"
— Ja se nikad u životu nišan posra u prirodi, niti virujen da oću u budućnosti! — svečano san proglasija.
— Gospode Bože! — zapanjija se Stipe — to ne može bit istina!
— Ajde, kad već o tome pričamo — nakašlja san se ja — objasnite mi proceduru! Živo me zanima kako vi to izvedete, ako recimo nemate papira?
— Prvo i prvo, u većini slučajeva imamo papira — počeja je Stipe — to se nosi sa sobon. Ništa, nađeš neku rupu, obaviš šta imaš, papir također posli baciš u rupu i sve skupa zakopaš.
— A ako nema rupe?
— Onda je sam iskopaš, čas posla. Tema me zainteresirala:
— Čekaj, ti meni oćeš reć da, ako je recimo panika, ako te vrti u drobu, ili nedajbože imaš proliv, svejedno prvo kopaš bužu u zaleđenoj zemlji? U to mi je teško povirovat.
— Pa dobro — slega je Stipe ramenima — u nekim situacijama rupa se može i priskočit.
— Ako ima trave, pa travčice škakljaju?
— Neka škakljaju, šta ima veze. Dapače.
— Aha. A šta je s brisanjen?
— Šta s brisanjem?
— Pa ako, recimo, nema papira, kako se obrisat? Neš valjda kamenon? Stipe je zasta i uzdiga jednu obrvu:
— Jesi ti čita Rabelaisa?
Začudija san se. Otkud mu sad Rabelais?
— Jesan neke stvari, ali davno — odgovorija san.
— Počakaj, tudi mene zanima ta Rabelais! — zasta je i Slovenac da čuje šta će bit dalje.
Izbacivši štapove naprid, Stipe se zagleda u daljinu:
— Dok san iša u srednju Tehničku školu u Splitu, stalno san visija ili po planinama ili po knjižnici, najmanje san bija na

satovima. Između ostalog, tada san čita Rabelaisa, doživljaje Gargantue i Pantagruela. Dobro se sićan, Gargantua je izjavija da su za brisanje guzice najbolji mladi tići!
Mlado i ja smo zapanjeno gledali, a Slovenac se toliko smija da je zapeja priko grane i deboto kliznija u provaliju. Zamislite da je poginija, kako bismo to posli objasnili u izjavi za javnost? ¦

ruzinavi tenk
Maketu tenka smo
prije gađanja morali očistit od sniga, uz ozbiljan rizik od tetanusa. Bila je sva ruzinava i izdrkana, tri kvarta onoga gvožđa stajalo je ukrivo. Ta maketa bila je, tada to još nišan shvaća, slika i prilika cile JNA.
Arhistradanje života dogodilo se u zimu sa 83. na 84. u srpskin brdima kod Titova Uzica. Najeba san gore od onih nesrećnika na solunskoj fronti, smrza se, posli od toga razbolija, shvatija da je patnja mnogo širi pojam nego šta to 18-godišnji momak uopće može zamislit.
Bilo je to u JNA, iša san sa svojon četon na logorovanje na planinu Šljivovicu di je vladala nezamisliva šljiva, minus 25. Titovka i zvezda na glavi, šinjel proizveden u doba Staljina, čizme koje su puštale. Imali smo šator pri vrhu planine, svuda je bija snig, opća bjelina. I zima. Ona užasna, ubitačna. Ko nije bija pet dana na minus 25, bez grijanja, ne može ni naslutit o čemu govorin.
Odma prve večeri, naime, krepala je primitivna portabl peć šta smo je imali u šatoru, pa nas je grijat mogla jedino spoznaja da se ovde spremamo na službu našoj domovini, Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji.
— Kako ćemo mi noćas ovo preživit? — pita san svoga ratnog druga, Predraga Teofilovića iz Lajkovca, koji je bija jednako zimogrozan ka i ja, dok smo u šinjelima i čizmama lijegali ispod pokrivača.
— Nikako, bre, umrećemo! — promuca je, dok mu je curija nos, a slina se momentalno ledila iznad usne.
U noći san se probudija i shvatija da san zbog drćavice i bacakanja uspija izvuć džemper iz gaća, te da san na tankome podmetaču leža - golih bubri-

ga. Snig je bija svuda okolo i ispod, a bilo ga je bogami i na samome podmetaču, ka i svuda po meni.

Spava san golih bubriga na snigu na minus 25, a bit će po noći bilo i još koji stupanj ladnije. Od sigurne smrti spasija me Albanac Avdulji, koji mi je u znak zahvale šta san ga podrža u jednoj kasarnskoj tuči (protiv tri Crnogorca) neposredno prid logorovanje poklonija debele pletene katunske bičve. Tople, bile bičve, Bog ih blagoslovija. Da njih nišan nazuja, bija bi pokojni, ili bi u najmanju ruku danas ima noge samo do kolina. Šake su mi se, naime, ispod dva para rukavica raspukle od ozeblina, iznutra je zivalo meso, još i dan danas vide se friži. Šta bi bez tih bičava bilo s nogama u čizmama koje propuštaju, teško je i zamislit. Sutradan nakon bubriga na snigu, imali smo ručak na otvorenon. Bija san toliko smrznut i skočenjen da mi je u kazanče s pomijama ispala porcija za spizu. To je bilo ono slično tacni, šta je vojniku služilo ka improvizirani pijat.
Krenija san, dakle, u bačvu sa splačinama istrest ostatke od jadnoga obi-da. Prsti su bili smrznuti i nisu slušali, pa je porcija, jebalo je jato magaradi, pljasnila u ono usrano bure. Naravno, mora san oprat porciju od smrdljivih vojničkih ogrizaka SDO-a (suvog dnevnog obroka), te skorenoga fažola i zaleđene kupus salate, jer rezervni pijat nije postoja. Srića, dosta tih otpadaka bilo je smrznuto, inače bi se sto puti izriga pri struganju.
Veliki problem bija je posli toga ić se popišat. Cupka san prstima oko ka-iša i botuna na SMB gaćama, ali se na minus 25 nišan uspija otkopčat. Otkazali prsti. Kako bi izbjega užasno poniženje da se popisan u vojničke gaće (opet, rezervnih nije bilo), zamolija san šapton prijatelja Envera, Bosanca iz Maglaja, da mi otkopča pišaprešto. Pokušali smo se sakrit iza jednog bora, pri čemu su nan kitine sniga padale po glavama, ali sve je to ka jastreb pratija mlađi vodnik koji me mrzija, "stazo" Tokalić, majke mu ga spotaknem. Sav sritan da mi može napakostit glasno je viknija isprid cile čete:
— Pauletiću, jel ti to Enver vadi kitu? Pa nemojte u javnosti, bogamu! Moj Maglajlija je, bidan, odskočija od mene ka oparen, uz opće ruganje.
Sva srića, već me bija odbotuna, pa san nekako, uz Tantalove muke, uspija iščupat grdelina koji se na ladnoći smanjija i potpuno uvuka u sebe, samo mu se kapica vidila. Popisa san se u snig, ostavljajući žuti trag u dubokoj bjelini, uz oblake pare koja se dizala s tleja. Viknija san, riskirajući pržun:
— Izvolte ga, druže mlađi vodniče, sad je samo vaš, ako ga želite i vi malo pridržat!

Na tome logorovanju bilo je i nekih svitlih točaka, naprimjer gađanje tromblonon.
— Šatorsko krilo ćemo da posudimo... da vidimo... evo, od Pauletića! — proglasija je poručnik, koji inače nije bija preveliki pizdun, ali na tome logorovanju me i on uzeja na zub. Cila četa će pucat sa moga šatorskog krila, šta znači da će ono posli bit za kurac.
U srcu brda bila je maketa tenka, izrađena od željeznih sipki. Prije gađanja morali smo je očistit od sniga, uz ozbiljan rizik od tetanusa. Bila je sva ruzinava i izdrkana, tri kvarta onoga gvožđa stajalo je ukrivo, ali opet se nazirala silueta tenka. Ta maketa bila je, tad to još nišan shvaća, slika i prilika cile JNA, karikaturalne tvorevine kaste kretena koji su imali moć da ponižavaju i gaze bezbrojne momke iz cile tadašnje Jugoslavije. Momke koje su početkon devedesetih i ubijali. Ti jadnici iz JNA nisu znali čak ni odglu-mit da su oružana sila.
Ko zna koliko je decenija ruzinava maketa tenka preživila tu u brdu, koliko ju je generacija vojnika gađalo školskin tromblonima? Ko zna je li i danas još tamo?
Uglavnon, cila se četa izredala gađajući "tenk". Tribalo je zaleć na čuku, na (moje) šatorsko krilo u snigu, u ležećen položaju naglavit školski trom-blon (koji, naravno, ne eksplodira) na pušku M-48 (najgoru škovacu, takozvanu "škljocaru") pa ga ispalit prema tenku sa, šta ja znan, pedesetak metri. I tako pet puti. Računali su se samo pogoci u skelet tenka, a posebno se cijenilo ako bi uspija tromblonon zdimit u kupolu.
Gađali su svi, pa i starješine. Poručnik je usta s moga šatorskoga crven u licu jer je ima samo jedan pogodak, a debila Tokalića su svi ismijali zato šta u pet hitaca nije uspija pogodit ni jedan jedini put. Najbolji u čiloj četi bija je Makedonac Dimče jer je skinija tenk tri puta, ka još nekoliko vojnika, ali samo on je dva puta cima kupolu.
Onda san doša na red ja, zadnji od svih. Inače ne baš primjeran vojnik. Taj isti poručnik jedanput me, na nekome drugome terenu, za vrime kopanja kanala zapita:
— Dobro, Pauletiću, sad lepo da mi kažeš: jel ti ne umeš ili nećeš da radiš? Uvik san bija škican, kasnija bi na stražu, oprema mi nije bila u redu. Loš
vojnik, u dve reči.

Ali sad san lega na šatorsko krilo i u transu ispuca onih pet tromblona, sa pet nevjerojatnih čarobnih uzastopnih pogodaka u kupolu tenka... Vojnici

su klicali, a poručnik je gleda otvorenih usta, nije moga virovat, isto ka i mlađi vodnik Tokalič, ćerke mu ga patatrknem.
Kako san ja to pet puti tromblonon krknija kupolu, i to još smrznutih prstiju, ne znan objasnit ni sebi. Ni Dražen, kralj strijelaca, ne bi uspija u tome.
Slučajno ili ne, prizna je poručnik, ostvarija san podvig kakav niko nikad nije, barem koliko se on seća. Ka da alkar pet puti zaredon spiči kopljen u sridu.
Himajape ajebana, ali Šljivovica je ipak Šljivovica!

— Odlično, vojnice Pauletić! — mora je reć, na šta san ja prema pravilu službe odgovorija: — Služim narodu!
Posli legendarne Šljivovice nadređeni u vojsci su me i dalje mrzili zbog nerednosti i šlampavosti, ali na drugi način, s primjeson određenog respek-ta. Jebiga, mislili su u sebi, ako nam jednog dana agresor tenkovima napadne granice, imamo Pauletića da stvar reši tromblonom! ¦
dida roberto Šerpe iz svratišta nosili su vriću s gorivon, jakovin govnima, ne obazirući se na mladog Austrijanca koji je uz peć žvaka manistru. "Jel ovo ubacuju punu karijolu7" komentira je Mlado: "A vidi rode kako slatko jide špagete!"
Marš prema Tukli bija je repriza marša na Šljivovici. Šesnaest kilometri na Šljivovici, šesnaest kilometri od Pangbochea do Tukle. Tada na Šljivovici, naime, također smo imali marš, i to zadnji dan: mučni kilometri po snigu u cokulama. Ovde prid Tuklon je barenko temperatura bila viša, po danu čak značajno. Tada u Srbiji bilo me spasilo to šta se jedan bratko Makedonac onesvistija od napora na jedanaestome kilometru, pa su starešine malo skratile golgotu. Srpski poručnici su se smilovali, za razliku od hrvatskog i slovenskog generala ovde na Himalaji.
Očekivat da se Mlado onesvisti, bilo je totalno nerealno. Njemu je šesnaest kilometri po planini ka meni zaletit se do samoposluge. Zato san ja stalno bija na rubu nesvisti. Noge su se tresle, bolile su me čak i ruke. Uz sve veće probleme s visinon akumuliralo se hodanja, prošli smo već ko zna koliko, bit će i pedeset kilometri teškog planinskog terena. Kako nišan dobi-ja muskulfiber? Neman pojma, vjerojatno su za to zaslužni Stipe i Slovenac koji su iskusno dozirali napore i tempo.

Prolazili smo opasnin stazicama s kojih se nije smilo pogledat doli, da te ne opije zjapeća dubina. Kad bi viknija "aaaaa!" ne bi se začula ni jeka.
— Ovde ne idu jakovi, a? — dobacija san Mlađi: — Bit će in preuski ovi kozji puteljci.

— Nismo dugo vidili nijednoga — složija se on: — Ne iđu ni oni svagdi, i oni imaju ograničenja.
Onda smo mučali i hodali. Došli smo do kraja brda i otvorija se novi vidik. Još jedno brdo. Pa još jedno. Pa još jedno. Otupija san. U momentu san se zamislija, jedna mi je noga zapela o drugu i pinku san posrnija. Ništa opasno, ali Mladen je svejedno brižno skočija do mene.
— Jel sve u redu? — pita je. Kimnija san potvrdno.
Brinija se za mene, da se ne sunovratin u smrt. Pazija je na najslabijeg hobita. Uz to me učija kako predvidit vrime po vrsti oblaka, čak se više puti nudija da će mi nosit ruksak i štapove, šta san naravno iz ponosa odbija. Kad su me generali podjebavali, nije sudjelova u tome, i to zbog urođene dobrote. Da je naš Mlado odlučija postat svećenik, bija bi još bolji od brata. Prosa bi i ovde na ispitu za lamu. Dalaj-lami svaka čast, ali sigurno nije bolji čovik od čeličnoga Dugopoljca.
— Evo ti, napij se malo čaja! — izvuka je odzada moju polurazbivenu ter-mosicu iz džepa od ruksaka.
Okrenija san se, zauzeja stabilan položaj i oprezno prihvatija termosicu. Ang Phu je poginija kad je iša uzet čaj.
Zatim smo opet tabanali. Noge nišan ćutija. Nakon dvista godina konačno se u daljini ukazala Tukla. Ili Dughla, Thokla, kako je sve ne pišu, ima barenko tri imena. Gleda san ne virujući. Dvi kuće, od toga jedna naše svratiste, a preostala neko drugo svratiste. Dvi kuće, tri imena. Kako je Tukla uopće zaslužila ime? Mislin, jedna kuća, druga kuća, i sad je to odjedanput neko misto, ima naziv i sve? Čak više naziva? Smijurija.
Zadnje brdo, oštar uspon i - evo nas u Tukli.
Došli smo prid svratiste. S mukon san okrenija glavu prema gori i otvorenih usta gleda šta nas čeka za aklimatizaciju. Nastavak puta prema Lobu-cheu bila je strma uzbrdičetina od brat bratu dva kilometra hodanja, možda i tri, bez puta i staze, samo kamenčuga do kamenčuge. Visoko gore milili su Šerpe i jakovi. Bidna goveda su oprezno badala kopitima po stinama, nije ni njima bilo svejedno. Jedan jak je posrnija, prokliza pet metri

nizbrdo i jedva se papcima zadrža da se ne stombula. Kamenje je frcalo oko njega. Jeza. Sad više nije bilo alternativne staze.
— Oću ja ovo moć? — mahnija san glavon prema usponu.
— Priletit ćeš sve ki tić! — hrabrija me dugopoljski dalaj-čauš.
Na ovoj đavolskoj uzbrdici ujedinili su se svi putovi. U Tuklu se može stić priko Pherichea i priko Dingbochea, ali iz nje na sjever vodi samo jedan put:

priko Lobuchea i Gorak Shepa, kroz kameni Mordor. Fale samo vulkani i kula Barad-dur. Sad svi putovi vode na Everest.
Kroz niska vrata ušli smo direkt u glavnu prostoriju svratišta. Opet san zapeja lumbrelon, nikako se naučit. Skinili smo ruksake i sili uz peć. Tukla. 4620 metri. Unutra je na zidu bilo šporko zrcalo. Pogleda san se i pripa se kako izgledan.
Kad smo prominili majice i napili se, bija san bolje volje, čak san se i šali-ja. Neki Austrijanci, trekeri, pohlepno su tamanili svoj obid.
— Ali ste za jajca, potem pa da krenete na aklimatizacijo? Jaz tokrat ne grem z vami — reka je Slovenac.
— Joj, nemoj jaja! — zavapili smo Mlado i ja u jedan glas: — Bilo šta drugo! Ubila su nas jaja. Ovde smo ih kusali svaki dan za doručak, a često i za
ručak, pa su nan dodijala, nismo ih mogli očima vidit.
Šerpe iz svratišta nosili su vriću s jakovin govnima za potać rad peći, ne obazirući se na mladog Austrijanca koji je uz peć žvaka manistru.
— Jel ovo ubacuju punu karijolu? — komentira je Mlado: — Nebriga nas za zimu, peć mora povuć s ovoliko goriva, hehe! A vidi rode kako slatko jide špagete do njizi dvojice!
Taman kad san se tija nasmijat tim njegovin ričima, prožela me munja kroz glavu. Identična bol ka kad te napadne najgora migrena. Doktori kažu
Šerpa ubacuje govna u peć, a mladi Austrijanac u neposrednoj blizini žvače manistru

da nisu sigurni u uzrok migrene. Ja ću in reć: poremećaj u disanju, manjak kisika, nešto u tome stilu. Skoro san siguran u to.

— A šta misliš da i mi uzmemo manistru? — pogleda me Mlado, pa se pripa kad je vidija kako san problidija: — Ajme, šta ti je? Jel ti dobro?
Marsellus Wallace iz "Pulp Fictiona" opisa je to stanje prije mene: bija san jebeno daleko od dobrog. Bol se nakratko povukla, ali je stiga val mučnine. I navala krvi u glavu. Brzo san se diga, iako mi se mantalo. Zalampa
Stipe misli da Diamox, lijek protiv visinske bolesti, nije pametno uzimat preventivno
san i pridrža se za zid. Mučnina se širila kroz glavu i udove. Ali mora san ostat na nogama.
Kad san, naime, dan prije toga tek bija stiga u Pangboche, umoran ka pas od prethodnog hodačkog maratona, odma san lega na krevet i malo ubija oko.
Posli kvarat od ure bija san se probudija i usra ka grlica. Krv mi je bila briznila u glavu, pocrvenila mi je faca ka mandrilova guzica. Nišan bija moga pomaknit ruku ni nogu, uvatila me apsolutna nemoć.
Tada me umirija Slovenac objasnivši da je to normalno, da na planini ne smin organizam prigrijan naporima tako brzo dovest u stanje opuštenosti, jer

to generira čudne pojave, naprimjer nagle navale krvi u glavu, ka šta se meni dogodilo. I kad stigneš na cilj triba se neko vrime krećat, ili stat na nogama. Sad san se pridržava za zid svratišta u Tukli.
— Šta je bilo? — ispitivački me gleda Stipe.
— Mislin da je visinska bolest — jedva san promuca: — Bol mi para glavu, cili san slab, riga mi se i čini da ću svaki čas past u afan…
— Nije visinska bolest. To jesu simptomi da te visina počela trest, ali dok se nisi izriga, ne može se govorit o visinskoj bolesti.
Malo me umirija, ali nišan bija siguran glumi li ravnodušnost baš radi toga da se ja ne bi još više pripa.
— Čuj, a da ja ipak drmnen koju tabletu Diamoxa? — ispitivački san pogleda Stipu.
— Nemoj — kratko je odgovorija i složija mokru majicu priko katrige kod peći.
Upozorija me odma na početku putovanja da nije pametno preventivno uzimat Diamox, lijek protiv visinske bolesti. Doda je i obrazloženje:

— Niko ne zna kako taj lijek djeluje.
Kad me vidija da zbog glavobolje pijen voltarene isto je negodova, da šta će mi to, da je bolje popit andol nego taj otrov.
Posluša san ga bez pogovora. Bacija san voltarene (i to zauvik), po putu pija samo andole, i nišan taka Diamox. Ali san tablete Diamoxa svejedno drža u rezervi, jer je Stipe bija doda da se to, po njegovome mišljenju, ipak isplati uzest kad čovika već napadne visinska bolest. Imali su takav slučaj, neki član ekspedicije bija je jako slabo, skoro je umra, pa su mu dali Diamox i diglo ga je. Nije ga diglo osobito puno, ali bar nije umra. Vrlo utješno. Ka da je čuja o čemu mislin, okrenija se pa reka:
— Ovo kako se ti sad osjećaš, nije ništa opasno. Nemaš visinsku bolest, zapamti. Idemo sad lipo na aklimatizaciju, pa će ti bit bolje.
Oni su svi nešto pojili, ja nišan moga ni usta otvorit. Sidija san za stolon, nesposoban za govor i kretnje. Tresla me drćavica.
Kad mi je Stipe mahnija da polazimo na aklimatizaciju, nekako san za-kleca i usta. Pomoga san se štapon.
Dida Roberto, kako je u penšjunu?
Evo, sinko moj, živi se.
Bože, ako je starost ovakva, ubij me odma, ne daj da patin! Neka mi kosti izblide odma sad na Himalaji, radije nego da me ova nemoć prati ikad u životu... ¦
stiže pobić
Svakin korakon san se borija da se ne izrigan kad se zakašljen, a kašljat san mora zbog suvoga grla. Uz to san triba svu koncentraciju uprit u to da pazin di gazin. Kad bi žginca nogu na ovin stinama, upa bi u neizrecive probleme. Već san vidija helikopter kako doleće po mene.

Stipe je otvorija vrata svratišta i istetura san vanka. Oni Austrijanac s govnošpagetima bija je na dvorištu i, kad je vidija na šta sličin, nešto je brzo na njemačkon prokomentira kolegi. Obojica su imali sućutne izraze na facama. Diga san glavu i pijano pogleda uvis. Megauzbrdica je još bila tu. Iznad vrhova skupile su se oblačine, pritila je oluja.
Dvojac iz hrvatskog vojnog kontingenta za Himalaju, "Jastreb iz Dugopolja" i "Kolibrić s Meja", krenili su za "Kraljen orlova" uzbrdo po kamenju. Puva je jak vitar, bilo je zima. Stavija san debele rukavice, ali zima me svejedno probijala.
Ne znan jesan li se ikad u životu fizički gore osjeća. Možda zbilja nišan. Možda je ovo najstrašnije. Žestoka upala oka u brazilskoj

džungli... pa ona mladenačka prometna nesrića na Lovrincu... sve ozljede, bolesti, napori i je-bade ne mogu se usporedit s ovim koliko me stukla podmukla Tukla.
Tortura na uzbrdici možda je čak nadjebala JNA i planinu Šljivovicu, koja je dosad premoćno držala zlatnu medalju s Tantalovin vijencen. Tamo san antologijski patija, rušija se po snigu i smrzava, ali me bar nije ubivala smrtonosna arja na 4620 metri.
Kisika na ovoj visini ima, rekli su mi, samo 55 posto od normalne količine na morskoj razini. Dakle, ovde udišen skoro upola manje oksigena nego u Splitu, a i od tih pola, čini mi se, malo mi dolazi do mozga. Sad se penjen još više, na 4900 metri, di ima ravno 50 posto kisika.
Svakin korakon san se borija da se ne izrigan kad se zakašljen, a kašlj at san mora zbog suvoga grla. Uz to san triba svu koncentraciju uprit u to da pazin di gazin. Kad bi žginca nogu na ovin stinama, upa bi u neizrecive probleme. Već san vidija helikopter kako doleće po mene, ajme ajme!
Visina me satirala. Zašto samo mene? sebično san pomislija. Zašto i Mlađu bar malo ne drma?
Ka da me čuja, načas se zaustavija:
— Kuca mi nešto u glavi. Tuk, pa četri sekunde ništa, pa tuk. Evo ga, evo ga, sad je udrilo. Tuk!
Kroz svu muku, mora san se nakesit. Tuk-tuk. Uvatilo me ludilo. Tilo mi se penjalo, ali mozak nije surađiva u tome. Tuk-tuk. Siva kora mi je podivljala, oslobodila se neka rezerva neuronske energije, i velikon brzinon san automatski, bez voljnog momenta, sastavlja anagrame, vrtija slova.
Stipe Božić stiže pobić. Viktor Grošelj grešljiv otrok. Mladen Balić... e tu san zapeja. Teža slova za anagram.
Pribacija san se na poeziju. Mučno san stupa s bovana na bovan i šlaga verse u glavi, glavi koja se raspadala od bola snage 9 dola.

— Stojte i poslušajte pismicu! — u bunilu san naredija suputnicima.
— Ajde baš da čujen! — zainteresira se Štipan.
— Evo je, pazi vamo: Bijeli se Dudh Kosi Šerpa teret nosi
na dva metra svaka govno je od jaka svoje momke lipe vodi Božić
Stipe ladnoje do jaja to je Himalaja!
— Bravo! — oduševija se Stipe: — Aj izvadi diktafon da je zabilježimo!

— Viruj mi da ne mogu — promuca san i diga ruke u rukavicama. Sve je
mora obavit Stipe. Izvadija je i uključija diktafon, pa mi ga stavija prid čun- stukla me podmukla , . • i i i i ,^^r, ¦ j i Tukla: naš Dipendra
ku, a ja san ponovo izdeklamira pismicu, nastalu na 4700 metri nadmorske isprid jec|nogoc| dva
visine, na stini iznad Tukle. ¦ svratišta

SimoniCd Pričali su nasrid staze, Skarja visok dva metra, gobav, i Dipendra od metar šezdeset pet. Odma mi je sinila asocijacija: Bedanec i Kekec. Pozdravija san Škarju, jasno i glasno, ali on me nije niti udostojija pogledom Vidi pizde, pomislija san začuđeno. Kamen po kamen - penjačina. Iako san mislija da nikad neće doć kraj, brdo iznad nas se pomalo smanjivalo i konačno smo došli na vrh, na stjenoviti proplanak. Tu su bili ka neki grobovi, ali samo simbolični, u spomen onih koji su poginili na Himalaji. Ili samo na Everestu? Neman pojma, ne sićan se, retardirano san bleja u urizane zapise, mozak mi je bija na razini Simonice.
Stipe nas je vodija i pokaziva nan spomenik po spomenik. Hoda san za njin ka robot i ništa nišan razumija. Zapravo nišan zna za sebe. Zobki ili zombi, pitanje je sad.
Oni GPS-aparatić pokaziva je 4950 metri pa smo se svi fotografirali, Mlado je spominja novu rekordnu visinu. Uopće se ne sićan kad me i kako Stipe slika, ali iman tu snimku. Na njoj, istina, izgledan ispaćeno, međutim ni blizu onoga koliko san stvarno bija spižđen.
Zatim smo se cilin onin puten morali vratit nazad, šta je bilo još gore nego penjat se. Nabivali su mi se palci pri spuštanju, tukli su u rub patika, pa san bija prisiljen hodat treso. Na rubu nesvisti balansira san po stinama ka cirkuski slon na onome velikome balunu.
Palci su vrištali "Dosta, dosta!", grlo je peklo, lubanja ključala od divovske migrene, ruke i noge drćale od debulece. Duboko doli vidila se kućica u koju je tribalo stić.

Ni toga silaska ne sićan se baš najbolje, ali znan da je trajalo i trajalo. Nišan slika nijednu fotografiju. Nišan moga.
Moran reć da san se posli još jedanput spušta po istoj toj nizbrdici. Bilo je to danima kasnije, na povratku iz Baznog logora. Trizan i normalan, čudon san se čudija kako san sve ovo uspija ishodat, gori i doli, onako temeljito razbiven, u bolesnoj izmaglici.

Ne znan kako san konačno doša nazad, ali u jednome momentu sidija san za stolon u svratištu i pridržava glavu šakama. Slovenac i Mlado išli su u dvorište odigrat međudržavnu utakmicu u nekakvoj igri sličnoj balotama. Igra se zove "na plovke". Okrugli kamen iz daljine triba bacit šta bliže drugome kamenu. U tome je Slovenac svjetska klasa, nepobjediv. Posli san dozna da je u dvi partije potuka bidnoga Mlađu 21:0 i 21:1. Drago mi je šta nišan mora gledat taj trijumf reprezentacije Slovenije. Sad san se, ako je to uopće bilo moguće, ćutija još gore nego prije. Iz dijafragme su me neprekidno trzali podražaji na riganje. Crnilo mi se prid očima. Stipe i Mlado nešto su me pitali, nišan moga ni kimnit glavon u znak odgovora. Ostavili su me na miru. Agonija je trajala tri kvarta od ure a onda me, na moje opće iznenađenje, počelo lagano puštat. Aklimatizacija je činila svoje! Slovenac i Stipe zbilja su mađioničari. Doveli su moje visinon izmučeno tilo u stanje da može funkcionirat na 4620 metri. Da se nišan popeja na 4950, možda bi te noći bija umra. Cila tajna je u aklimatizaciji! Ideš više, da bi se vratija niže.

Posli san dozna šta se dogodilo Tonetu Skarji, šefu legendarne ekspedicije na Everest 1979. Taj isti Škarja je i na ovoj proslavi 30. obljetnice također bija šef ekspedicije.

On i ostatak slovenske družbe iz 1979. (naš Slovenac i Stipe bili su in prethodnica) išli su identičnon stazon, sedmicu dana iza nas. Mlado i ja susreli smo ga na putu i to, igron slučaja, ne u divljini nego baš usrid Pangbochea. Naime, kad smo se mi vraćali nazad, on se penja prema Baznome logoru. Zaustavija ga je Dipendra, koji je ka golub pismonoša nosija komad papira, poruku za Škarju od našega Slovenca.

Pričali su nasrid staze, Škarja visok dva metra, gobav, i Dipendra od metar šezdeset pet. Odma mi je sinila asocijacija: Bedanec i Kekec.

Pozdravija san Škarju, jasno i glasno, ali on me nije niti udostojija pogledom Vidi pizde, pomislija san začuđeno. Odjeba je i Mladu, koji mu se također kulturno javija. Ni riči, samo je nastavija nešto ćakulat s Dipendron.

Zbog njega smo izgubili deset minuti, i prešlo nas je krdo Jakova s kojima smo se Mlado i ja utrkivali, da ne bismo morali gutat njihovu prašinu.

— Ne triba ga osuđivat — pomirljivo je kasnije promrsija Mlado kroz maramu, dok smo tapkali za jakovima, pokriveni prašinon:

— Sigurno mu ovo bdanje nije lako, on je stariji čovik, ovdi nema nikoga da mu pomože. Možda ga i visina kolje? Čini mi se da je s Dipendron malo ka frflja.
— Ma briga me za Bedanca! — odmahnija san rukon i zaboravija na sve to. Posli se pokazalo da je Mlado bija sto posto u pravu. Naime, samo nekoliko dana nakon toga Toneta Škarju spičija je takav napad visinske bolesti da je po njega mora doć helikopter. Ako te na Himalaji zvekne visinska bolest u punoj snazi, budi sritan ako imaš uza sebe šest iljada dolari. Toliko, naime, dođe spomenuti helikopter koji će te pribacit do Katmandua. Skarji su uredno naplatili šest iljadarki zelembaća. Eto, čak i iskusnog himalajskog vuka satrala je visina, i moralo se zvat helikopter. Malo je surovo, ali ako nemaš cash, umireš. Pilotu helikoptera ne pada na pamet da leti na "đemdo".
Sa sobon na Himalaji nišan ima ni blizu šest iljada dolari. U džepovima gaća bilo je nagurano jedva oko devetsto $. Ali valjda bi Stipe sredija neki popust ako bi zatribalo?
Na usponu iza Tukle prosa san, eto, dva teška kilometra, možda najteža u životu. Bila je to, međutim, prijelomnica cile moje Himalaje. Posli toga, na još većoj visini, znalo mi je bit slabo, glava je bolila, noge se tresle, ali nakon golgote u Tukli manjak kisika više me nikad nije udrija onolikon snagon, čak ni na pet i po iljada metri.
Do svitla i visine doša san kroz paklenu muku. Uvik je tako. ¦ mačkica & bubamara Tatice
moj, evo ti poklonić za Himalaju!", rekla mi je ćerkica Riva P. (8) na oproštaju, kad san sa splitskih Meja polazija prema Nepalu. Ispružila je ručicu, a na njezinome malome dlanu bila je - minijaturna mačkica.
Maca mi je puno pomogla. Osobito u dugin himalajskin noćima. Kad satima ne moš zaspat, a istodobno te jako boli glava, to je teško iz-držat. Čak bi reka da je lakše podnit znatno intenzivniju, a kratkotrajnu bol, nego kad te nešto uporno jebe 24 ure na dan. Mlado bi hrka na susidnome ležaju, a ja bi prstima krenija prema srcu. U prsnome džepu od plave skijaške jakete u kojoj san spava, napipa bi sićušnu macu.
Onda bi je izvadija i pogladija, pa bi mi bilo puno lakše.
— Tatice moj, evo ti poklonić za Himalaju! — rekla mi je ćerkica Riva P. (8) na oproštaju, kad san sa splitskih Meja polazija prema Zagrebu, pa dalje za Miinchen, Dohu i Katmandu.
Ispružila je ručicu, a na njezinome malome dlanu bila je - minijaturna mačkica. To je bila jedna od onih maca šta se kupuju

u vrićicama na kiosku. Imala ih je pet, i stalno ih je zaljubljeno redala po stoliću. Onda bi one nešto ka mijaukale jedna drugoj. "Mijau, ćemo u dvorac?". "Mijau, neću, Barbie mi je vikala prošli put da san neuredna!".
Te su joj mačkice još i sad najdraže igračke. Ovu je uzela iz vlastite kolekcije, i nakon toga ostale su joj samo četri. Žrtvovala je plavooku mačkicu za svoga tatu koji ide na nekakvu opasnu Himalaju. Maca mi je odma bila posebno slatka.

Moran priznat, u tramakavanju oko aviona bija san je zaboravija. Slučajno san je naša u kuferu kad san se u Katmanduu ponovo pakira za Luklu. Došlo mi je toplo oko srca. Prid očima su mi iskrsli komadić doma i lišće moje najdraže malene.
U ledenin i besanin noćima tješila me ta mačkica, i spoznaja da su negdi daleko male ručice koje su mi je podarile. Moja ćerkica koja čeka da joj se vratin.
Možda san blesav, ali više se nikad neću razdvajat od te mačkice. Prošla je s menon šta nijedna žena nije.
U jednoj himalajskoj noći, možda je to bilo baš u Tukli, gladeći u mraku plavooku macu sitija san se nečega i sav se stresa.
Nakon šta je u 98. godini umra moj dragi dida Roko, jurija san 240 na sat iz Zagreba da mu u mrtvačnici na splitskome Lovrincu zadnji put vidin lice. S menon su u autu bili žena i dica.
Postojala je opasnost da zbog cajtnota zavare poklopac kapsila. Procedura kaže da se to mora napravit određeno vrime prije sprovoda. Kad bi zavarili poklopac, onda više ne bi moga vidit didu. Zato san, s jednon rukon na volanu a nogon na ful gasu, mobitelon zva upravu groblja, i izmuza od njih obećanje da neće zatvorit kapsil ako ja stignen najkasnije do 16 sati.
U mrtvačnicu san uletija pet minuti prije isteka roka, sa ženon i sinovima koji su posrćali otkad su izašli iz auta. Satrala ih je vožnja. Ćer je, međutim, išla sigurnin korakon uz mene. Došli smo do kapsila, i zadnji put san svoga najdražeg didicu uvatija za ledenu ruku.
Nekoliko minuti san ga gleda i u sebi vrtija sve one divne momente šta mi ih je poklonija u životu. Puno me volija, bija san mu beljamin. Prve moje uspomene vezane su za njegovo lice, dobre plave oči, i pismu tića koje je obožava. Drža ih je četrdesetak na balkonu. Faganeli, grdelini, ćibe, oželanda... te riči bile su dil moga ditinjstva. Na kraju san ga poljubija u čelo, reka "Zbogon ti, dida moj" i teška srca mahnija picigamortu da sad može zatvorit kapsil.

— Čekaj, tata, samo još sekundu — zamolila me ćer. Koliko je onda imala? Četri godine? Iz džepića je izvadila malu figuricu bubamare, i stavila ju je svome mrtvome pradidi u unutarnji džepić od plavoga sakoa. Dida Roka su pokopali s bubamaricon u džepiću.

— Neka mu donese sriću — objasnila je Riva kad san je posli pita zašto je to učinila.
Siguran san u to da bolji posmrtni dar sa sobon nije ponija nijedan egipatski faraon.
258
mačkica & bubamara | 51
Ovde na Himalaji, budan u neopisivoj noćnoj pustoši i gluvoj tišini, u apsolutnome mraku i postojanoj studeni, bija san možda najbliže doživljaju smrti kakav čovik može oćutit, a da ipak još ne mora umrit. U livome džepu na prsima ima san ćerin poklon, mačkicu. Jaketa je također bila plava.
Znaj, draga ćeri, ne bi ima ništa protiv da mi baš ti jednog dana, za recimo sedandesetak godina, nakon šta me poljubiš u čelo, staviš istu ovu himalajsku mačkicu u livi džepić od sakoa. Neka mi donese sriću. ¦
259

Pedantno san na palac zalipija flaster, a onda - premra od strave. Bija je tu.
Pojavija se. Ka u najgoroj noćnoj mori
moji prsti, pete | Vjekoslava Huljić je Nostradamus! Predvidila je kraljica moje prste i pete, po kojima lipin flastere svake zore, i dizanje do raja, sve do - evo ovde - Himalaja! Možda smo ona i ja stvoreni jedno za drugo, možda je Tonči bija greška!
Jedva san dočeka danje svitlo. Razarajuća migrena i teška nesanica, baš lipa kombinacija. Pogleda san kroz ponistru. Dva jaka su mirno pasla. A iza planine, planine, daljine, daljine. Ako preživin Himalaju, svako jutro ću u tišini minimalno uru vrimena gledat s terace u Brački kanal.
Posega san za neseseron. Mlado je uredno hripa na ležaju do moga, ali puno manje i tiše nego u Pangbocheu. On je sve bolje spava, a ja sve lošije, zapravo nikako.
Glava mi je bubnjala, ali nišan tražija tabletu. Svako jutro ponavlja san isti ritual, temeljito i predano. Zbog toga bi mora ustat uru vrimena prije Mlade, dakle u pet i kvarat, inače ne bi

stiga sve obavit kako triba. To mi ovi put nije posebno teško palo, jer opet nišan ni oka sklopija, drugu noć zaredon.
Izvadija san iz boršinića nove flastere. Posebno za nožne prste, posebno za pete. Prsti & pete. Poreda san ih po krevetu i počeja lipit jedan po jedan, te uz to šotovoče pjevušija onu od Magazina: "Moji prsti, pete, lete, lete... khhh". Zapela mi je rič u grlu, skoro san se udušija. Vjekoslava Huljić je Nostradamus! Kako ono ide pisma?
Moji prsti, pete, lete, lete, lete
kad se tebe sjete da te posjete
da digneš me do raja, sve do HIMALAJA (!)
gdje se nebo spaja s mojom ljubavi...

Predvidila je kraljica moje prste i pete, po kojima lipin flastere svake zore, i dizanje do raja, sve do - evo ovde - Himalaja!
Vjekoslava piše pisme samo za mene. Možda smo ona i ja stvoreni jedno za drugo, možda je Tonči bija greška!
Nišan ima čast upoznat gospođu Vjekoslavu, čiji rad osobito cijenin, ali moran joj ispričat ovu zgodu iz Tukle u pet i kvarat ujutro. Ako nikako drukčije, učinit ću to priko njene sestre Brankice. Naime, dobar san s Bran-kicon, našon susidon, isto lipon ženon, udanon za poznatog motociklista i bobista Ivana Šolu.
I šta su sad jedan drugome Šola i Huljić, oženjeni za dvi sestre? Da su ženske, bili bi jetrve. A muški nisu jetrvuni, nego... kako ono? Sitija san se: pašanci ili pašenozi!
Pedantno san na palac zalipija flaster (koji mi paše nozi) a onda - premra od strave. Bija je tu. Pojavija se. Ka u najgoroj noćnoj mori. Njega san se najviše plašija i evo ga, kurbina sina. Ajme, kako ću sad? Klonija san na postelju i nemoćno gleda u plafon. Sirena Vjekoslava me uspavala pismon i onda mi poslala ovu pokoru. Koje dizanje do raja, ovo je spuštanje do pakla!
Moji prsti, pete, pate, pate, pate,
od čega već znate, već pogađate...
Žulj. Ovde je sve na Ž, izgleda. Pauletić, Ž-klasse der Himalava. Žrtva, žalost, žeđ, želudac, žgaravica, žutokljunac, živciranje, žmarci, žalibože... A sad još i žulj!
Doša mi je na misto di nikad ne bi očekiva: na srednji prst desne noge. Najviše san štitija palce i male prste, koji su po definiciji najugroženiji za žuljeve, i vidiš, na kraju mi je strada srednji prst. Prije nišan ništa ćutija a sad, kad san vidija žulj, odma me i zapeklo. Nije mi bilo dosta šta me drma visina, šta me satire

migrena na kub i šta nišan spava dvi noći, nego me sad napa i kurčevi žulj! Jeben te, sudbino... ¦
262
moji prsti, pete | 52
SI
drama na k2
"Još jedanput san upa u šator da bi očistija očale koje su se šporkale od sniga, i vidin da s Kekecon nešto nije u redu. Pogled mu štraločast, malo pjenice na usnama. Šta sad napravit7" Vrlo brzo Stipe je shvatija da je moždani edem počeja radit u najgoren momentu...

— Krenili smo da ćemo ić ća i ostavit ga, ništa drugo nismo mogli. Mora san mislit na živote svih nas ostalih — priča Stipe: — Osim toga, činilo nam se da je već umra. Ja san već napravija prvih nekoliko koraka put doli i onda nišan moga izdržat. Okrenija san se i pogleda. On se taman pomaka. Opet san se vratija...
Ovaj okret je momenat ka iz antičkog mita. Ni Euripid, Eshil i Sofoklo, sva trojica zajedno, ne bi uspili smislit dramatičniji zaplet za tragediju. Bolesni prijatelj umire na vrhu planine, a moraš ga ostavit. Osvrneš se, da bi se uvjerija da je gotovo, a on se makne. Još je živ.
Kad se okrenija Orfej, onda mu je Euridika odlepršala natrag u Had, a ovde je bilo obrnuto: bidni Kekec žilavo se opira crnin krilima svemoćnog Bedanca koji nikad ne gubi u sukobu s pozitivcima.
Uz desetke najlipših i najsvetijih epopeja, najpotresniju priču s Himalaje također možemo čut od Stipe Božića. Govorin o čoviku koji je spasija na desetke, stotine ljudskih života, a ispod toga ukletoga vrha mora je ostavit kolegu, člana ekspedicije.
Svaki vrh od osan iljada metri na koji se popeja, uzeja mu je bar jednog prijatelja. Na Mount Everestu je 1979. izgubija Ang Phua, a deset godina posli Makedonca Ilievskog. Na Manasluu 1983. poginili su naš Ante Bućan i slovenski as Nejc Zaplotnik, pomela ih lavina. Na Kangchenjungi je 1991. strada slovenski par, Marija Frantar i Jože Rožman, a onda je 1993. doša K2, slovenska ekspedicija na koju su, normalno, pozvali i Stipu.
— Svidila mi se ideja o K2. Ima san već Everest i Kangchenjungu, znači sa K2 uspeja bi se na sva tri najviša vrha svita — priča Stipe: — Boštjana Ke-keca san tamo prvi put susreja. Cuja jesan o njemu, ali ga nisam prije vidija. Bija je dobro pripremljen, možda čak bolje nego neki od nas...

Prema vrhu su prvo krenili Zvonko Požgaj, te Carlos Carsolio, već nam dobro poznati Meksikanac koji je sudjelova i u ovoj ekspediciji. Sat kasnije pošli su Stipe i Grošelj.
Carlos i Zvonko odlučili su pričekat drugi tandem u zadnjemu logoru i sva četvorica su se skupa popeli na vrh. Veliki trijumf, uspon na K2, međutim, nije tema ove priče. Drama se događala u povratku.
— Iznenada se počelo kvarit vrime. Došla je riba nad vrh K2...
Ja amater čudija san se o kakvoj to sad ribi Stipe priča, pa mi je objasnija:
— Ma oblak riba! To ti je oblak u obliku ribe, znaš? Taj oblak se ne miče sedam dana, izvanka ne izgleda ništa strašno, a unutra nemilo puše. Znali smo da se desetak godina prije dogodila velika nesrića u sličnoj situaciji,

šest-sedam ljudi je nestalo. Isto se pojavija oblak-riba. Čak je i "VVanda tada bila tu, ali se škapulala, utekla je iz oblaka.
U bijegu od fatalnog ribolikog oblaka, njih četvorica spuštali su se prema zadnjemu logoru. Silazeći s vrha Slovenci su malo požurili, odmakli, a Stipe je ima problema s očalama, pa ga je Carlos sačeka.
— Carlos mi je onda spasija život ka niko nikada. Sto posto bi bija pogi-nija da on nije osta uz mene. Oči su me počele zajebavat, ali još nišan bija sasvim oslipija. U jednome momentu san krivo sta i nauznak pa. Otkotrlja san se, ali sva srića, uspija san se brzo zaustavit cepinon i nekako izvuć...
Nažalost, nisu na pravome mistu skrenili prema logoru, nego su se spustili još niže.
— Ostali smo na rubu stine, spustila se noć, jako loša situacija. Imali smo tanki šuškavac, umotali smo se, pokrili. Ali nismo ničim bili vezani, kad se jedan mrdne, pomakne drugoga, imaš osjećaj da ćeš isti čas past u provaliju, šta je uostalom bilo sasvim izgledno. Grozna noć.

stipe Božić ispod K2 U jednome momentu, Stipi je ispa ruksak. Naime, kako su se cilu noć vr-tili po toj stini, iša je u ruksak uzet termosicu s čajem. Ruksak je inače visija na cepinu koji je Stipe čvrsto zabija u led...
— ... ali taman kad san skinija ruksak, punija je vitar i odnija mi ga, palo sve doli u materinu. Nekako smo, ipak, tu noć izdržali.

Sutradan su Carlos i Stipe našli Logor 4. Tamo su bili Zvonko i Viki, te još dvojica koji su došli odozdo. Jedan od njih bija je Boštjan Kekec, a drugi Boris Sedej. S obziron na to da je vrime bilo sve više u kurcu, odlučili su da moraju ić svi doli, da nema ni govora o usponu na vrh za Kekeca i Sedeja.
— Carlos i ja tek smo došli, mora san se malo pripremit, malo očale, ovo ono, Zvonko i Boris su me čekali vanka, a Viki i Carlos već su otišli. Još jedanput san upa u šator da bi očistija očale koje su se šporkale od sniga, i vidin da s Kekecon nešto nije u redu. Pogled mu štraločast, malo pjenice na usnama. Šta sad napravit?
Vrlo brzo Stipe je shvatija da je moždani edem počeja radit u najgoren momentu. Samo su još Zvonko i Boris ostali tu. Kekec je moga komunicirat, ali vrlo polako. Reakcije su mu bile usporene.
268
drama na k2 | 53
— Nada san se da će možda sve bit u redu. Čovik je mamuran, i mi smo mamurni, jedva gledamo od umora. Zvonko i ja stigli smo u logor s vrha K2, došli smo na koncu svojih snaga. I tamo našli bolesnog čovika koji je bija u još goren stanju od nas.
Pokušavali su mu pomoć, ali nije išlo. Neplanirano su proveli još jednu besanu noć na osan iljada metri. Trudili su se oko Kekeca, ali stanje s njin počelo se pogoršavat. Nije bilo nikakvog kontakta s Vikijen i Carloson. Stipe je tek posli dozna kakvu su njih dvojica dramu proživljavali. Carlos je bija na rubu smrti, na ledenome odlomu iznad ambisa, odakle se spasija presko-kon ustranu, u nepoznato. Samo intuicija ga je spasila. I Božja ruka, kako je sam Carlos reka.
Za Stipinu ekipu nije bilo vrimena mislit o ostatku svita. Bili su sami u visini divlje planine, s nemoćnin bolesnikon. Tu di su prenoćili teren je bija relativno normalan, ali odma se odatle rušilo jedno planinsko rame, a doli nepregledna provalija... ¦
Moćni trojac: Carlos, Stipe i Požgaj
26Q

270
smrt kekeca
"Onda san se osvrnija i vidija. Kekec se pomaknija.
Pa smo se opet vratili". Kad je umra, ostavili su ga, i dalje se povremeno osvrćući prema gore, prema malome nemoćnome tilu u surovoj goleti. Ostaje na K2, zauvik. Kekec u planini.

Druga noć zaredon na osan iljada metri bila je čisti horor.
— Sve te gluve noćne ure iskoristili smo za to da pokušamo animirat Kekeca, ali bez ikakvog uspjeha. Sve više je upada u depresiju. Već očajni, spremali smo ga za to da bi ipak možda moga krenit. Ujutro smo ga podigli, utoplili, vezali, da ćemo mu pomoć nizbrdo, ali on nije ništa moga sam. Bija je sve slabiji i slabiji. Morali smo ga vuć. Prvo su bile strmine i uz muku smo ga kalali do toga ramena, do 7800 metri. Po kosome je nekako klizija, ali po ravnome ga više nismo mogli vuć.
U međuvrimenu Stipe je objasnija ostalima da mogu pokušavat spasit Kekeca do određene ure, do 1 sat popodne. To je bila crvena linija iza koje su i njihovi životi dovedeni u golemu opasnost. Ali probili su i tu crvenu liniju, mučili su se s Kekecon do dvi ure, pa do dvi i po. Postalo je upitno oće li se oni sami uspit spasit. Stipe je već dvi noći proveja iznad visine na kojoj organizam ne može dugo izdržat.
— Moš zamislit kakva je to bila drama, ostavit čovika...
Kekec više nije dava vidljive znakove života, pa su krenili da će se uputit prema doli bez njega, toliko slomljeni od umora i napora da su već i razmišljali u maglici.
— Onda san se osvrnija i vidija. Kekec se pomaknija. Pa smo se opet vratili. Na kraju je sve bila igra brojki. Ostanak tamo značija je smrt za sve nas. Razgovara san s bazon. Tomaž Jamnik, ovi šta sad živi s Mojcon, Zaplotni-kovon udovicon, reka mi je: 'Stipe, ti najbolje znaš'. Ma, jesan ja najbolje zna,
Spuštanje sa K2 bilo je paklena muka
ali šta ću, kako ću ostavit čovika?

Bilo mu je, međutim, odma jasno da Kekec nema šanse. Svako od njih moga se spustit jedino svojin snagama, teren nije dopušta ništa drugo. A Kekec svojin snagama nije moga apsolutno ništa, bar ne bez kisika. I bez "ga-mow" vriće. I bez injekcija. Zapravo, bez sve te tri stvari zajedno. Čak i tada šanse ne bi bile velike. Opet nije pokaziva znakove života. Bija je potpuno nepomičan, mrtav. Konačno su ga ostavili, i dalje se povremeno osvrćući prema gore, prema malome nemoćnome tilu u surovoj goleti. Osta je na K2, zauvik. Kekec u planini.
— Čovik je ima ženu i sina, Slovenci su posli razgovarali s obitelji. Sreja san se i ja s njima. Baš tužno, velika tragedija. Posli je bilo nekih primjedbi, ka šta ih uvik bude. Zašto niste ovo, zašto niste ono? Prava istina je da smo napravili puno više nego šta smo

mogli, toliko više da smo doveli i vlastite živote u opasnost. Debelu opasnost.
Na povratku doli, naime, jedva su našli put. Na padinama bi uvik morali po jednoga ostavit, po uzoru na Ivicu i Maricu. Umisto konca ili mrvica kruva, oni su imali sistem sa zastavicama koje su zabili na usponu.
— Široke padine smo prije obilježili zastavicama. Ako odeš samo metar ulivo, završiš u kineskin bespućima. Na drugu stranu opet odeš u skroz pogrešnome smjeru i gotov si. Tako bi ostavija Zvonka da vidi jednu zastavicu, Sedeja da vidi Zvonka, a ja bi iša još doli naprid. Kad bi uspija nać sljedeću

zastavicu, zva bi Sedeja, Sedej bi mahnija Zvonku, i onda bi svi došli. U jednom takvom trenutku Zvonko se posklizne, pada on, juri, gotovo je, ravno u ambis, ja se jedva pomaknen da mene ne pokupi, zaklopin oči od strave...
Požgaj je, međutim, u tome momentu upa u jednu kotanju, zavjetrinu od mekoga sniga. Kaže Stipe: ka da se zalipija u snig. Da je takvu kotanju traži-ja po čiloj padini, ne bi je uspija nać. Trojica mučenika došli su u Logor 3 po mraku, jedva su ga našli. Sa Zvonkovin šakama bilo je gotovo, smrzle su se i poplavile. Cilu noć ih je močija u vruću vodu ali za prste nije bilo spasa, posli su mu ih odsikli.
Boris Sedej ima je teških problema s nogama, a Stipu su, na užas sve trojice, počele jako bolit oči. Znali su da mu slidi privremeno snježno slipilo.
— Od toga si slip par dana, a nas čeka doli još tisuću i po metri stine. Jedno uže, pa drugo uže, pa stina, strmina, sve po uzetima doli.

Nije bilo druge, krenili su. Zvonko bez pomoći šaka, Stipe slip.
— On ne more rukama, ja ne vidin, Sedej totalno indisponiran. Zvonko meni kaže kuda triba ić, ja ka šišmiš po njegovin uputama napipan uže. S druge strane, on ne može ništa s rukama, pa ja ukopčajen uže njemu oko spuštali-ce, da može polako nizbrdo. Ja san koristija njegove oči, on moje ruke.
Uz strahovite napore svladavali su strminu po strminu. Da nije bilo užadi, ne bi imali šanse. Tamo di nije bilo užeta, Zvonko bi upozorija:
— Stipe, pazi, skok!

Pa bi Stipe, naslipo pipajući, nekako uspija proć dalje.
Na kraju su nekako uspili doteturat do baze, više mrtvi nego živi, ali nisu se mogli veselit spasu. Zloćudni K2 in je oteja puno toga. Kekecu je oduzeja život, njegovoj familji muža i oca, Zvonku Požgaju otkinija prste, a našemu Stipi komad duše. ¦
prolazna bol Odlučija san kupit neki libar, u Katmanduu ću imat vrimena za čitat. Naslov me puka u oči. Pa ovo je za ne po-virovat. "Prolazna bol". Na hrvatskome! Otvo-rija san knjigu. Urednica Ivanka Borovac, prevela s francuskog Ana Buljan.
Primija san dva esemesa odozgo. Jedan literarni, drugi glazbeni. Namche Bazaar, na povratku, misto je di san dobija prvu poruku. Literarnu.
Mlado je naivno mislija da ćemo pri spuštanju, u Namcheu, Lukli i Katmanduu, opet spavat u svratištu od pet kuna, dvojica u istoj sobi. Nije shvatija, naivac, da bi ga vjerojatno udavija onon maramon zvanon kata da san ga još samo jednu noć mora slušat kako hrče.
Sve od Pherichea uredno smo uzimali po dvi sobe na noć. U Namcheu čak ima par hotelčića s toplon vodon. Oteja san se staljinističkoj sibirskoj diktaturi generala i bezobzirno ugrabija koliko san god moga luksuza, za 20 dolari po osobi. Kad je izgovara tu cijenu, recepcioner u Namcheu ima je izražaj krivnje na faci. Činilo se ka da ne može virovat da neko uopće može platit takvu monstruoznu cijenu za obično spavanje.
— Malo je skuplje, ali imaš pravo, bolje je uzest sobu s tušon — složija se Mlado: — dosta si se napatija na putu do gori. Ti inače sigurno ideš u još skuplje otele od ovoga, a?
— Vidi, Mlado, knjižara odma kraj hotela! — pravija san se da ga ne ču-jen. Nišan mu nikako smija reć u kakvin inače hotelima odsidnen na svojin putovanjima, jer bi Mlado to moga špijat Stipi i onda ovi možda više ne bi tija pričat s menon. Jer, šta će čoviku uopće hoteli s toplon vodon, bez vrića za spavanje?

Svako u svoju dvokrevetnu sobu, ala gusta! Jedan od naših nosača donija mi je boršu i da san mu žestoku manču, jednog nosoroga. Šta oće reć sto rupija. Nasmija mu se brk.
Prvo san lega na jedan krevet, pa na drugi. Razbaca san stvari po obe postelje. Otvorija tuš. Topla voda!
Nestala je, doduše, posli desetak minuti, ali nema veze. Sastruga san sa sebe naslage šporkice. Ala dobrog osjećaja! Skinija san deset dana muke s tila. Zatim san se prisilija i opra dvi skorene

donje maje u lavandinu, prvi put u životu. Mlado mi je objasnija kako to triba.
Ako san dobro zapamtija, začepi se lavandin, zatim se natoči mlake vode, doda malo sapuna ili šampona, opere majicu trljanjen, i posli iscidi, pa na kraju stavi sušit. Snimija san povijesni moment, moju opranu majicu u lavandinu. Mama, napokon san odrasta!
Zatim san oprezno obrija desetodnevnu bradurinu. Kad pustin bradu duže od osan dana, livo od donje usne pojavi se busen bilih i crvenih dlaka, a sve ostalo je crno. Brada mi izgleda ka njemačka bandira. Nikad ne bi bija uvjerljiv ka član ZZ Topa.
Friško obrijan, čist i mirisan ka rusulica krenija san u đir. Mlado je iša svojin poslon, ima san dvi slobodne ure. Internet kafe, olrajt. Malo san sur-fa, pa se javija doma priko satelitskog telefona. Je, sve je u redu, uspija san se popet, ne, nije bilo strašno, ajde poljubac, bog bog.
Onda san svratija u knjižaru. Odlučija san kupit neki libar, sad u Kat-manduu imat ću vrimena za čitat.
Naslov me odma puka u oči. Pa ovo je za ne povirovat.
"Prolazna bol". Na hrvatskome!
Na polici bija je Lewisov "Everest", pa Tilmanova "Nepal Himalava", i onda... "Prolazna bol". Zašto baš bol, i zašto baš prolazna? Baš sad kad je prošla bol i muka?
Francoise Sagan, razmaženo malo narkomansko čudovište. Zapamtija san detalj iz njezine biografije: jedanput joj je pandurija došla u kuću tražit drogu, pa in je njezin pas otkrija di je drži. Veselo je priskočija ormariću, laja, liza kokain i mava repicon. "Vidite", rekla je pandurima: "i on to voli!"
"Prolazna bol", hmmm... koji li je to roman? Mora bit jedan od zadnjih. Otvorija san knjigu. Urednica Ivanka Borovac, prevela s francuskog Ana Buljan.
Gospođo Borovac, zamalo san kupija knjigu, ali bila mi je preskupa. Se-dansto rupija, preračunano pedesetak kuna, a ofucana, raskupusana, ko zna kroz čije je ruke prošla?

Kad kupujen knjigu iz antikvarijata, prvo je prelistan, da vidin ima li slipljenih stranica. Lini muški čitatelji ponekad znaju izdrkat u krevetu, pa onda obrisu ruku u knjigu, da se ne moraju dić do banje.
Ova nigdi nije bila slipljena. Pa da, Saganicu na hrvatskon vjerojatno je čitala neka Hrvatica koja je, ko zna kako, došla ovde

do Namchea. Jebate, da nije to koja od naših himalajki ostavila libar u hotelu? ¦
Matešnu lipoticu Ang El upozna san uzzvuke pisme "Sacrifice" od Eltona Johna

himalajski anđel | Bia je obučena u
mini kombinezon. Pita san je kako se zove, a ona je digla glavicu prema meni i zvonkin glasićen odgovorila: "Ang El". Naježija san se od glave dcrpete. Na kraju puta objavija mi se prekrasni anđelčić.
Bojin se anđela. Kad god bi u prošlosti neko mojoj dići govorija da su mali anđeli, ja bi potajno pljucnija tri puta, da ih ne ureknu. S vrimenon bi počeja izbjegavat tu osobu koja spominje anđele. Isto tako ne podnosin, čak zabra-njujen, da mene ili moju dicu neko ljubi u čelo. I njima san usadija straj od toga, pa biže od tete Grozde koja je inače dobra ka kruv, ali ima tu nezgodnu naviku da dicu oče ljubit u čelo.
Anđel je anđel, ali Ang El je Ang El.
Upozna san je u Phakdingu, na povratku.
Mlado i ja prolazili smo kroz to misto nedaleko od Lukle, umorni ka pasi, nikako prehodat zadnjih desetak kilometri.
Dipendrin prijatelj drža je zalogajnicu uz našu stazu, pa smo sili vanka na teracu i pojili juvu, te popili čaj. Nedostajat će mi taj kalo eha.
Teraca je bila na povišenome mistu, ali nismo gledali u trekere i nosače koji su prolazili.
Koncentrirali smo se na to da izvučemo iz nožnih mišića zadnje zalihe snage za još ovo malo puta. Bit će da smo sve skupa prošli priko 140 kilometri u 11 dana, šta regularne staze, šta aklimatizacije, šta razgledavanja okolo. Da je po ravnome toliko hodat, čovik bi ispustija dušu, a kamoli po ovakvin planinama, i još na pet iljada metri visine.
Odjedanput san osjetija da me neko gleda. Spustija san pogled i vidija liš-

ce i živahne okice krasne male curice. Naslonila se na kameniti podest od terace i proučavala me.
— Ej! — pozdravija san je. Nije se zasramila. Bila je obučena u mini kombinezon koji, međutim, nije završava ka gaće, nego ka veštica. Ispod kombinezona imala je džemperić, a na noge patike. Ajme šećerića!

Kad san joj se obratija, mahnila mi je rukicon. Kraj male lipotice bija je stariji brat, uredno počešljani momčić.
Božica Chomolungma poslala mi je već treću curicu koju bi odma odveja doma da se igra s mojon Rivon. Prvo je bila Ang Phuti, pa Ang Yul-Mee, i sad ovo preslatko biće.
— Dipendra, ajde mi ponovi ono "kako se zoveš" — zamolija san sirdara. Nikako zapamtit.
— Tapaj ko nam ke o anel — poučija me Dipendra. Nišan siguran ni da san to ovde točno napisa, a još manje da san pravilno ponovija pitanje uživo.
Uglavnon, mala me razumila. Digla je glavicu prema meni, i zvonkin glasićen odgovorila: — Ang El.
Naježija san se od glave do pete. Na kraju puta objavija mi se anđel.
Uz pomoć prevoditelja Dipendre, te sedmogodišnjeg brata od Ang El, koji je čak zna nekoliko riči engleskoga, dozna san da su oni tu iz Phakdinga, te da Ang El ima četri godine.
— Jel tučeš seku? — pita san maloga, na šta se nasmija i odmahnija glavon, ali je prizna da mu sestra koji put dosađuje, a često je mora čuvat.
Malo na mote, malo na engleski, pita san brata kako je u školi. Dobro je, evo ide u školu već treću godinu. Najviše voli brojeve. A Ang El? Ona će krenit za godinu dana. Pogleda san sasvim malu Šerpani koja je zaigrano skakutala oko nas. Ona da će iduće godine u školu? Ti Nepalci nisu normalni. S pet godina u klupe, pa to je mučenje dičice!
Izvadija san iz ruksaka jednu čokoladicu i pružija je bratu, a onda san dozva Ang El, pa je i ona dobila jednu. Počastila me neodoljivin osmijehon.
— Ovi put si se pripremija, a? — komentira je Mlado.
Cilja je na događaj iz prethodnog sela di je on jednome mulcu pružija čokoladu, na šta je drugi od tuge i ljubomore zaplaka ka kišna godina.
— Podili s braton… nu ga, uteka je! Podili s braton! — tad je na hrvat-skon vika dobri Mlado za sritnijen momčićen, očajan šta nema više nijednu čokoladicu. Oni drugi mali otrča je do matere, zabija glavu u njenu vestu i neutješno lija suze. Ja san mora spasit stvar, i to tako da san prokopa cili ruksak i na dnu, hura, naša još jedan Bounty.

Kad smo se digli za platit, čini mi se ka da je Ang El i njezinome bratu bilo malo žaj. Svidija san in se. Pojavija se i njihov ćaća, zgodni mladi Šerpa koji nas je srdačno pozdravija, a onda uzeja dicu za rukice i odveja ih doma.
Dok su zamicali iza kantuna, uvatija san još jedan pogled Ang El koja se na momenat okrenila.
Uzdahnija san i natovarija ruksak na leđa. Zbogom, anđele.
Krenili smo niz stazu, dalje prema Lukli, kad se odjedanput iz svratišta s druge strane začula poznata pisma.
"... and it's no sacrifice, just a simple word, it's two hearts living, in two separate worlds".
— Slušaj, Mlado! — upozorija san suputnika, naćulivši uši: — Pazi pisme! Sakrifajs...
Elton John. Sacrifice. Žrtva. Mali ženski anđel iz Phakdinga nije bija dovoljan. Drugi esemes odozgo potcrtan je i prigodnon muzičkon željon. O žrtvovanju i o dva srca koja žive u dva odvojena svita. Ovde to, doduše, nišan doživija u onome značenju kako je piva Elton, ali to za moje phakdinško prosvitljenje uopće nije bilo presudno.
Kad se sve zbroji i oduzme, da, cili ovi put uopće nije žrtvovanje. It's no sacrifice at ali... m
Braco i seka iz Phakdinga
283
mufid memija Malo posii čovik je
dovesla do obale, nasuka brodić, skinija som-brero i obrisa znoj sa čela. Bija je to Mefid Mumija. Pardon, Mufid Memija. Glavon i bradom Prosa je kraj nas i otiša gori prema kućama. Povratak mumije.
To šta san ovde na putu susreja anđeosku curicu imenon Ang El, i
to još uz zvuke pisme "Sacrifice", nije ni blizu najluđa stvar koja me mogla zadesit. Od ditinjstva mi se događaju te čudne slučajnosti, ka neki znakovi.
Recimo, hodan ka 14-godišnjak ulicon i pomislin: "Evo, sad će iza kantu-na izać moja ljubav!" Inače, to je bila lipa petašica Tea. I stvarno, Tea baš u tom momentu izađe iza kantuna, s još dvi prijateljice.
Ili, probudin se u noći i rečen sam sebi: "Sad je tri sata i 19 minuta". Po-gledan na sat i tamo svitli 3:19. Da se streseš.
Takvih situacija bilo je na iljade, previše da bi se mogle smatrat samo slučajnostima. Od nevjerojatnih koincidencija s putovanja, koje mi sad padaju na pamet, svakako je dražesna ona kad san

usrid amazonske džungle naša i snimija brod s imenon Paulo Roberto (!). Uz slapove Iguacu upozna san postariju Engleskinju koja je tamo došla iz Buenos Airesa, ka i ja, sin joj se zva Robert, a poduzeće "Karnak", ka i moje.
Pa ono u Peruu kad je Papučica na jezeru Titikaka na brodiću stavila pojas za spašavanje (mora se po zakonu) s brojen 21315, staje inače poštanski broj njenoga rodnog Dugog Rata!
Najveća slučajnost moga života ipak je vezana za Hvar i Mufida Memiju.
Mufid je bivši sarajevski tv voditelj. Danas je ugledni vanjskopolitički komentator. Nekad je vodija dnevnike s ozbiljnin, kamenin izrazom lica.

Poznat je po tome šta su u kultnoj "Audiciji" izrekli slavnu rečenicu o njemu: "Ja skinu' onu deku sa TV-a kad ono Mufid Memija vas u goloj vodi!"
Bilo nas je osan toga litnjega dana na Hvaru. Hans, Mafija, Hansov brat, Žorž, pa Žoržova tadašnja cura Snjufa, inače purgerica, zatim Rođak i ja, te na kraju domačin Pero Jakić.
Ležali smo na plaži u Zavali, seocetu s par kuća na južnoj obali Hvara, zabačenome i najlipšemu dilu sunčanog otoka. Do tamo se kopnon može doć samo kroz stari tunel ka iz horora, kroz koji moš vozit maksimalno 40 na sat, jer je uzak ka jedna traka, plus eventualno deset centi sa svake strane. Tako je bar bilo do prije koju godinu, ne znan jesu li ga u međuvrimenu šta proširili.
Kad smo se vozili prema Zavali, doživija san žešći straj.
Prije smo se u Jelsi nadimili sa Žoržon, kojega je puklo na agresivnu vožnju, pa je sa starin Peugeoton 405 stisnija gas kroz tunel. Vozija je 120, a u autu je pičila ona hard house stvar "Schumacher". Prid očima su mi letile slike smrti.
Kad smo izašli iz tunela, svi u autu bili smo blidi ka krpe.
A onda, nakon par serpentina, puknija je prekrasan pogled s visine. Bili smo na poziciji na cesti odakle se granaju putovi.
Pripozna san lokaciju, jer san se tu jednon prijašnjon prilikon strahovito opija toplin vinon iz porta-pakija, zajedno s Papučicon, prijateljen Joškon i njegovon tadašnjon curon Lanon.
Pogled je, potpisujen, jedan od najlipših na čilome Jadranu.
Uostalon, čila cesta priko mista Ivan-Dolac sve do Svete Nedije (šifra: Zlatan otok, Zlatan plavac), nudi panorame prid čijon se lipoton može sakrit Ažurna obala i Positano.
Na prekrasnoj plaži u Zavali, isprid Perine kuće, bilo je samo petnaestak ljudi, uključujući nas, posadu vozila iz paklenog

tunela. A usrid sezone. Sunce, more, divota. Pogled na rajski otočić Šćedro. Jelšanska trava dodatno nas je usrićila, ali sad već malo i uspavala.
Kljucali smo svi u blaženoj tišini, kad se odjedanput javija Žorž.
— Ovde san ja jedanput u zoru sidija na plaži, kad je more proključalo. Tu isprid Šćedra iz pjene je izašlo deset iljada dupina. Plaka san od sriće...
Hans je otvorija jedno oko:
— Schumacheru, ne seri!
— Koliko dupina? Deset iljada? Ahahaha! — uvatija se smijat Mafija. U ruganju mu se pridružija i Hansov brat. Uglavnon, Žorža su ismijali. Uvri-đeno je umuka, samo je na kraju doda:

— Znan šta san vidija.
Zamislija san Žorža, deset iljada dupina, zoru i njegove suze radosnice, pa ka za sebe šotovoče zapiva: "Zora je svanula, suza mi iz oka kamila..." Na to se oglasija Rođak:
— To piva Neda Ukraden. Jebena pisma.
Tome se nije imalo šta dodat. Uslidilo je par minuti tišine, čuja se samo smij dva mala Čeha, diče Perinih gostiju. Galeb je letija nebon. Zamislija san da san galeb i taman tija zapivat "Moj galebeee", kad se opet javija Rođak:
— Ona je bila žena ili ljubavnica od onog sarajevskog televizijskog voditelja...
— Ko to? — pogledala ga je Snjufa telećin pogledon. Usta su joj bila širon otvorena, prizor tupila.
— Pa Neda Ukraden, tuko! — iznervira se Rođak — kako se ono zva, jebemu... sitija san se! Mefid Mumija!
Sad san mora reagirat:
— Nije se čovik zva Mefid Mumija, nego Mufid Memija.
Uto se prvi put oglasija Pero Jakić, naš smireni domaćin. Mahnija je ru-kon prema moru i reka:
— Eno ti ga tamo u brodiću na napuvavanje!
— Koga? — začudija san se. U moru momentalno nije bilo nikoga, samo je dvadesetak metri od nas vesla neki čovik, sa sombreron na glavi.
Izgleda da je Peru najjače puklo.
— Pa Mufida — strpljivo mi je objasnija: — Eno ga vesla u brodiću na napuvavanje. Mufid Memija, sarajevski tv voditelj. O njemu ste pričali, jel tako? On ti svako lito provodi ovde u Zavali.

Sad je na mene doša red da pogledan glupo otvorenih usta, ka maloprije Snjufa.
Rođak je skočija na noge: — Ma nije moguće! To bi bilo nevjerojatnije nego dobitak na lotu! Mumija da se baš tu kupa? Na ovoj plažici?
— Memija, ne Mumija — rastreseno san ga ispravija, još uvik sumnjajući u to da nas Pero zajebaje.
Malo posli čovik je dovesla do obale, nasuka brodić, skinija sombrero i obrisa znoj sa čela.
Bija je to Mefid Mumija. Pardon, Mufid Memija. Glavon i bradon. Prosa je kraj nas, kimnija Peri u znak pozdrava, i otiša gori prema kućama. Povratak mumije. ¦
287
joiflt point | "Jesi vidija one s drogon7" pita san Mlađu kad san malo doša sebi. "Koje7 Kojon drogon7", zblenija se. "Pa Šerpe! Stajali su tamo na odmorištu i dimili travu!" "Ma nemoj, stvarno7 Nišan ih vidija. Nije in to lipo. Šta će in toga đavla7"
Uzbrdicu san, suprotno vlastitin očekivanjima, svlada lakše nego prvi put. Bila je naporna, ali ne nesavladiva. Ma, da me ne jebe visina, popeja bi se ja i na Everest! Žulj na srednjaku desne noge kvalitetno san obli-pija flasterima, tako da ga skoro nišan ni ćutija. Polako ali sigurno pretvara san se u himalajskog vuka. Ili bar kojota.
Stipe i Slovenac nisu išli s nama, nešto su drugo morali obavit. Ali, rekli su, stić će nas do Lobuchea. Obuka san gojzerice, prvi put na Himalaji. Dotad san nosija samo patike. Ovde na pet iljada metri već je bilo i sniga, iako je ovo među najtoplijin misecima. Triba dobre obuche kad ideš u Lobuche. Mlađu san pustija da pođe naprid priko planinske kose, a ja san se sta popišat.
Obavija san pišanjac, te ubrza da stignen Mlađu, i eto ti na odmorištu petorice nosača, dime džoju. Rest point, smoke joint. Na pet iljada metri. Toliko san bija kurjožast da san in priša skroz blizu, ne bi li po mirisu provjerija je li to zbilja to.
Njuška san oko njih ka Mr. Bean. Gledali su me okruglin krvavin očima. Iskreno, nisu odavali neku veselost.
Trava je na Himalaji mirisala isto ka na Hvaru, s tim da pretpostavljan kako in je joint duplo sporije gorija zbog manjka kisika u arji. Kako in se posli napušenima dalo stavit na kosti svaki po šezdeset kili? I uputit se uzbrdo

dvadeset kilometri? Mene je i s ruksakon od osan kili, bez jointa, drža teški crnjak od napora.

Malo me zamantalo, možda od onoga dima od trave, pa su mi u nastavku marša padale ludosti na um. Razmišlja san u sebi šta bi napravija da sad ovde iza stine izađe Mufid Memija. Reka bi mu: Mufide, bolan, ti si najveći od svih hadžija!
Je li veća šansa da se pojavi Mufid, ili da iza stine iskrsne jeti? Možda ipak jeti, ovo je njegov teritorij. S druge strane, na Himalaji smo već vidili četu Bosanaca, a nigdi živog jetija...
Do Lobuchea smo došli nevjerojatno brzo. Opet su generali pogodili strategiju. Njih dvojica su jači od Napoleona i Kutuzova zajedno. Prvo su nas satrali dugin dionicama, dok smo još imali force, a sad smo pri kraju za nagradu dobili skroz kratku etapu. Jedino mi se za vrime hodanja, dok smo pičili kroz uski kameniti klanac, na momenat iz čista mira uzlupalo srce. Al žestoko. Malo san se pripa i za-vapija tankin glasićen:
— Mlado, možemo li stat na pet minuti?
Mlado je sta, skinija ruksak, prominija majicu i napija se vode.
— Jesi ti uopće bija vidija one s drogon? — pita san ga kad san malo doša sebi.
— Koje? Kojon drogon? — zblenija se.
— Pa Šerpe! Stajali su tamo na odmorištu i dimili travu.
— Ma nemoj, stvarno? Ja nišan nikog vidija niti da puši cigaru, a kamoli drogu! Nije in to lipo. Šta će in toga đavla?
Pogleda san prema horizontu: — Iman osjećaj da je iza ovoga brda Lobu-che.
— Ne bi reka. Još ćemo se mi naodat do tamo — suprotstavlja se Mlado. Posli one divlje tahikardije nije više bilo nijednog problema, gazili smo
ka dvojac iz Legije stranaca. U jednome momentu onih pet Šerpa s odmori-šta prošli su kraj nas ka brzi vlakovi. Jedan je promrsija: — Bistare, bistare!
Slovenac me još u Lukli naučija da to znači "Polako, polako!". Kako to onda izgleda kad idu brzo? Eto ti šta znači doping...
I divnog li mirakula, iza onoga brda stvarno se ukaza Lobuche, baš kako san i reka! Gonjeni optimizmon, uz izrazito brz tempo, za vrlo kratko vrime Mlado i ja već smo ka bajaši sidili na suncu isprid svratišta u Lobucheu. Stiga san čak prominit majicu, i sad san spokojno pijucka vodu iz botilje, čekajući naše zaostalo rukovodstvo.

Generali su arivali tek nakon desetak minuti. Ala ponosa! Stigli smo prije od njih!

Čestitali su nan, ponosni na svoje drage učenike. Ali svejedno nišan pro-pustija priliku malo ih podjebavat, prvenstveno Slovenca, na temu nemoći didica u kasnin pedesetima.
— Ko bi reka da je to isti oni čovik — razveza je Slovenac na dalmatinskome, gledajući u mene, da bi onda nastavija na slovenskome — ki je včeraj tako veličastno, brez nobenega problema, premagal strmino?!
Dobro me poklopija, triba se priznat. ¦
Generali i Dipendra arivali su tek nakon desetak minuti. Ala ponosa! Stigli smo
piramida
Toliko simbolike bilo mije
teško izdržat, skoro su mi potekle suze radosnice. Piramida koja crpi energiju Sunca, zatim druga prekrasna piramida u formi himalajskog vrhunca, i uza sve to u blizini još i moj idol, Personal Jesus Himalaje!

I Himalaja ima piramidu! Uz anđela i prolaznu bol, leteći lama Dorje mi je s neba, da ja možda ne bi pomislija kako je sve to slučajno, posla i piramidu, najsavršenije i meni najdraže geometrijsko tijelo. Letećega lamu Dorjea, inače, zamišljan s ličen Stipe Božića.
Za piramidu san već davno govorija da u njoj ima nešto sveto. Nišan to čita ni u kakvin polu-SF librima, nego san osobno iskusija moć tih divovskih tetrapaka i postavija vlastitu tezu.
Od četri transfera, koliko san ih doživija u životu, čak tri su bila kod piramida. Transfer je nešto najluđe i najbolje šta moš doživit na putovanju, pojava pri kojoj se uz pomoć zeniranja otplovi unazad u vrimenu.
Prvi takav slučaj bija je uz stepenastu piramidu u Sakkari, di san se vratija čak četri i po iljade godina i vidija tamnoputе felahe u bilin platnenin suknjicama kako grade čudesno zdanje. Drugi transfer doživija san uz piramide u Teotihuacanu, Meksiko, a treći uz planinu Popocatepetl, također Meksiko. Popo, kako ga skraćeno zovu Meksikanci, ima oblik piramide.
Ova aklimatizacija na koju smo krenili iz Lobuchea bila je najinteresantnija dosad. Ovde, u himalajskoj vukojebini, prvi put u životu bija san na pet iljada metri, točnije 5050! Fifti-fifti! A uz to san gleda ne u jednu piramidu, nego čak u dvi!
Neko bi reka: eto ti prilike za još jedan transfer! Ali nažalost nije bilo tako. Do transfera je jako teško stić kad si u društvu. Moraš bit sam. A ovde su s menon došli Stipe i Mlado.

Ipak, pogled na dvi piramide bija je veličanstven. Sprida stakleno-alumi-nijsko piramidalno zdanje s mnoštvon ploča za prikupljanje sunčeve energije, a u pozadini divovska piramida planine Pumori. Inače, Pumori znači "neudana ćer", a vrh te lipotice bija je krajnji cilj naših generala.
Toliko simbolike bilo mi je teško izdržat, skoro su mi potekle suze radosnice. Piramida koja crpi energiju Sunca, zatim druga prekrasna piramida u formi himalajskog vrhunca, i uza sve to u blizini još i moj idol, Personal Je-sus Himalaje!
Srića bi, doduše, sigurno bila još veća da je u arji bilo malo više kisika za udahnit.
Piramidu su tu postavili Taljanci, znanstvenici. Otac projekta je pokojni Ardito Desio, interesantna faca plave krvi, grof i pustolov, istraživač i penjač, geolog i kartograf. Tip je živija u tri stoljeća, nevjerojatne 104 godine! Rodija se 1897. u Palmanovi, gradiću nedaleko od Trsta di san jedanput kupija ormar za svoj bivši porečki stan, ali to je druga priča.
294
I

Desio ima ludu biografiju: bija je član prvih taljanskih himalajskih timova prije 2. svjetskog rata, i vođa znamenite taljanske ekspedicije 1954. kad je prvi put osvojen K2. Skita se i po Africi, Južnoj Americi, ko bi sve nabrojija. Umra je u Rimu 2001. godine.
Projekt Piramide pokrenija je 1987. a tada je već ima devedeset godina! Prvi cilj bija je provjerit točnu visinu Everesta i K2, ali kasnije je ta fantastična struktura usrid Himalaje iskorištena ka baza za provođenje bezbroj drugih istraživanja.
Danas je Piramida multidisciplinarni projekt koji miri i prati klimatske promjene, količinu ozona, kvalitetu arje i tako dalje. Uz sofisticirane meteorološke uređaje, koje bi Zoran Vakula sigurno zadivljeno gleda, tu postoji i mala ambulanta za pomoć trekerima i penjačima u problemima, s nekoliko primjeraka jednog jako zanimljivog medicinskog rekvizita. Gamow vriće.
— Evo, ovo su ti gamow vriće — pokaza mi je Stipe jednu vriću u obliku
Dva puta 50 SKANDI
= 5050 metri! — Al vrića mi se čini tisna — komentira san: — Kako čovik stane unutra?
k 1
296

— Prvo se vrića mora napumpat. A pumpa se onako ka štramac, sa nogon.
Izvadija san aparat za slikat čudnu vriću, kad me tamnoputi lola, vjerojatno Šerpa, zaposlenik koji nas je vodija po unutrašnjosti piramide, odlučno uvatija za ruku:
— No, pliz! No foto.
Zbilja, okolo je na više mista pisalo "vietato fotografare Tintemo". Zabranjeno snimanje unutrašnjih prostorija. A nije dopušten niti ulazak u piramidu bez službene pratnje. Zašto? Teško da se Taljanci boje industrijske špijunaže, jer otkad je projekt krenija, više od četristo skupina istraživača iz raznih zemalja koristile su Piramidu ka bazu.
Tako mi je, ne znan ni sam zašto, propala oriđiđi slika gamow vriće, majke i spasiteljice svih onih nesritnika koje satare visinska bolest.
Kad se vrića napumpa, unutra se stvore uvjeti u kojima se čovik osjeća ka da je visina manja za iljadu i po metri! To je obično dovoljno da bolesnik dođe sebi.
Gamow vrića dobila je ime po svome izumitelju, doktoru Igoru Gamowu, sinu znamenitog fizičara Georgea Gamowa. Pokojni ćaća George rodija se 1904. u Rusiji, i još se u mladosti istaka ka genijalac. Proučava je atomsku jezgru, radija na kvantnoj teoriji, a u svojoj tridesetoj priselija u Ameriku, di je posli bljesnija ka jedan od ranih promicatelja teorije Velikog praska, te pionir u istraživanju DNA. Savršen životni put, falila mu je samo Nobelova nagrada.
Sin Igor rodija se 1936. u Americi. Mater mu je bila poznata primabalerina Rho Gamow. Ka momak je plesa balet, a posli se posvetija znanosti, ka i ćaća, na istome fakultetu, Sveučilištu Colorada u Boulderu, predgrađu Denvera. Prije nego šta se odlučija na karijeru znanstvenika, Igor je zarađiva kroćenjen konja i poučavanjen karatea.
Gamow vrića na početku se zvala "Mjehurić". Isprva ju je Igor namijenija sportašima koji nastupaju na većim visinama, da in dovede više kisika u mišiće i tako poveća sposobnosti. Iako je ostvarila dobre rezultate, nije ušla u široku upotrebu, zbog nezgrapnosti i osjetljivosti na pregrijavanje.
Doktor Igor nije odusta. Redizajnira je "Mjehurić" i od njega stvorija vriću za spas penjača oborenih visinskon bolešću. Veliki Edmund Hillarv osobno ga je više puti pohvalija za taj

revolucionarni izum koji je spasija na stotine penjačkih i trekerskih života.
Nažalost, briljantan životopis i čast genijalne znanstveničke obitelji ukalja je zbog prevelike i neobuzdane žeđi za ženama, do kojih je često pokušava doć silon.
297

Napada je svoje asistentice još od dolaska na faks 1968. godine, ali su ga očeva slava i njegovi vlastiti uspjesi čuvali od afera. Tada je bija mlađi, uz to neobična, prilično ispaljena faca, pa su asistentice i učenice rado provodile vrime u njegovome društvu. Danju je, naime, okolo jurija na motoru, a po noći je gradon jaha na svome arapskome pastuhu Pegazu.
Za žuntu je vodija fakultetske off-campus projekte u Nepalu, pa su se asistentice tukle koja će ić s njin.
S godinama, međutim, njegova žeđ za mladin lipoticama nije nimalo jenjavala, a one više nisu tile starijega čovika. Pa ih je on uzima silon, ili bar to pokušava.
Prvo ga je 1982. prijavila studentica koju je napa u parku i tija prisilit na seks, ali mu se istrgla. Iako se odma nakon toga javilo još cura koje su svido-čile da ih je profesor Igor napada, fakultet je pokuša sve razvodnit i zaštitit svoga najpoznatijeg znanstvenika.
Skandal je konačno puka 2000. kad ga je jedna asistentica optužila da ju je godinama silova. Sve je počelo 1993. kad je ona, atraktivna veterinarka, tada 30-godišnjakinja, dobila zaposlenje kod Gamowa u laboratoriju.
Dvi godine ju je uznemirava i šapća joj opscene ponude, te je vata za guzicu i slično, da bi je na Valentinovo 1995. silova. Ta su se šefova silovanja nastavila. Ukupno ju je prisilija na seks više desetaka puti, dok ga konačno nije prijavila 2000.
Tužila je i fakultet, pa su Gamowa konačno škartali s posla. Žena je nedavno na sudu dobila 285 iljada dolari odštete od fakulteta.
Osramoćeni stari Gamow danas nije rado viđen gost u znanstveničkin krugovima i visokon društvu, ali od pržuna se zasad škapula.
Izašli smo iz objekta i uživali na suncu koje nas je grijalo na pet iljada metri. Stipe je nešto priča s onin tipon šta mi nije dopustija slikat, a Mlado je šeta okolo i gleda u vrhove.
Piramida je zračila prema meni i činila mi nešto dobro. Da provan na brzinu postić transfer? Ma neću, stalno bi podsvjesno očekiva polazak nazad u Lobuche, pa se ne bi moga koncentrirat. Osim

toga, moga bi sebi predočit silovatelja Gamowa, zbog svih onih njegovih vrića tamo.
Odlučija san potrošit vrime na razmišljanje o količini energije koju su ljudi uložili da u ovu pripizdinu donesu sve šta triba kako bi se napravilo ovako nešto velebno. Jedino su jači oni meštri Amerikanci šta su izgradili istraživačku zgradurinu odma na Južnome polu, na minus pedeset stupnjeva, usrid vječnog leda.

Igor Gamow je više puti bija ovde u Piramidi. Ko zna jel silova koju Ta-ljanku? Ne virujen, one su žestoke, izgranfale bi ga ka mačke da se usudija na tako nešto... ¦
Gamow vrića, umirućen srića!
LANGTANG-Rl TREKK1NG f|>) y

san lipu beštiju: "Miran, Tau. Dobar mali ja-kić!" Šerpe su mi sa strane Taua poslagali neke vriće, da ga lakše uzjašen, i - bija san gore! Jaha san jaka. Konačno1 Davnašnja želja je ispunjena. Dugo san čeka na to da se popnen na Jakova leđa. Jak, jak, to ne može biti svak. Prvi put kad san iša u Nepal, prije šest godina, zavitova san se da ću zajahat jaka. Onda mi je bilo nepoznato da ta zanimljiva goveda uopće ne žive na visinama ispod tri iljade metri, to san dozna tek kad san doša na lice mista. Da bi čovik vidija jaka, triba otić visoko, visoko. Na Himalaju.
Već san skoro bija izgubija nadu. Vreba san jakove skroz od Kvangjume, di san vidija prvoga, ali mi se nikako nije ukazala šansa. Osim toga, Stipe je negodova oko te ideje, valjda se plašija da mi se šta ne dogodi.
Prilika se konačno pružila pri samome kraju putovanja, u Lobucheu, lokalitetu sa samo četri-pet kuća, redomice svratišta, na skoro pet iljada metri visine. Kad san Dipendri večer prije spomenija jahanje jaka, nije postavlja puno pitanja, nego je samo kimnija glavon.
Povijesni momenat dogodija se u dvorištu zadnjega svratišta na samome rubu Lobuchea, di su Šerpe živahno preslagivali teret u vrićama, koje su onda tovarili na jakove. Taman smo se bili uputili prema Gorak Shepu, zadnjoj postaji prije Baznog logora Everesta. Odjedanput, pogled mije zapeja na krasnome bilome jaku u dvorištu. Sad ili nikad!
— Dipendra, dis iz it! Vajt jak! Pliz ask hau mač for rajding!

Dipendra je odma iša pregovarat s vlasnikon biloga jaka i vratija se s in-formacijon: — Rajding iz okej. Tauzend rupis.

Iljadu rupija. Osandeset kuna. Pravo bogatstvo u Himalaji. Ali platija bi svaku cijenu, samo da zajašen biloga jaka. Izmaka mi je jetijev skalp, da mi je još uteka i jak, ekspediciju bi moga smatrat promašenon.
— Iljadu rupija?! Ajde, bogati, šta će ti jak? Idemo dalje! — reka je Stipe: — Ja nikad ne bi da iljadu rupija za jahanje jaka.
— Stipe, molin te, muči! Ovo mi je, nemoj se uvridit, najvažnija stvar na putovanju. Važnija i od toga oću li ili neću stić do Baznog logora. I vidi ga kako je lip i bil, baš ka iz mojih snova!
— Dobro, ali ako te ovako lip i bil baci priko glave ili ubode rogon, nemoj meni doć plakat!
— Ja ću vikat "Ole!" — zajebava je Slovenac. Izbrojija san iljadu rupija, platija vlasniku, pa priša jaku.
— Kako se zove? — pita san gazdu.
— Tau — odgovorija je.
Pogladija san lipu beštiju: — Miran, Tau. Dobar mali jakić.
Šerpe su mi sa strane Taua poslagali neke vriće, da ga lakše uzjašen, i - bija san gore! Jaha san jaka. Konačno! Davnašnja želja je ispunjena. Nakon jahanja tapira u džungli Amazone (e, tu san stopostotno prvi Hrvat, jer Stipe nije jaha tapira, pita san ga!) sad san evo i na leđima dragog himalajskog goveda. Princ na bijelom jaku.
Kad san se odlučija spustit s jaka, Šerpe su mi opet tili donit nekakve vriće, ali san odmahnija glavon i znalački pribacija jednu nogu priko hrpta beštije. Jak je, međutim, oćutija da se oću kalat, i pokuša me podlo privarit. Istoga časa kad san pribaciva livu nogu na drugu stranu, on je naglo krenija prema naprid. Za momenat san izgubija ravnotežu i malo je je falilo da se strovalin na leđa u blato. Ipak san se uspija nekako održat na nogama, dok se okolo orija smij okupljenih Šerpa, a i Stipe se cereka, skoro mu je ispala kamera. Da san otresa u blato, vječno bi me ucjenjiva snimkon... ¦

Bacija san iz daljine od možda tridesetak metri

kamenčić prema njemu i cima ga, nevjerojatno, točno u glavu! Leopard
je razdraženo diga glavu, pogleda uokolo, i sinja
me kako stojin ukipljen s fotoaparaton u ruci. Oće li se zaletit prema meni7
305

Snježni leopard i ja gledali smo se oči u oči. U momentu kad san ga spazija, a nije ga bilo lako vidit jer se stopija s okolinon, spokojno je spava na stini. Glava mu je bila naslonjena na kamen, a rep je pribacija priko drugog leoparda, vjerojatno ženke, koja je ležala iza njega. Bacija san iz daljine od možda tridesetak metri kamenčić prema njemu i cima leoparda, nevjerojatno, točno u glavu! Oni pothvat iz mladosti prilikon gađanja tromblonima na planini Šljivovici očito nije bija slučajan.
Razdraženo je diga glavu, pogleda uokolo, i sinja mene kako stojin ukip-ljen s fotoaparaton u ruci. Mislija san da će zarežat, zaletit se prema meni, ili na neki drugi način pokazat mrzovolju šta ga gnjavin, ali ništa od toga nije se dogodilo. Samo je opet spustija glavu i nastavija kunjat. Srićon, uspija san ga približit u kadru i slikat taman u momentu kad san ga trgnija iz sna.
O čemu sanjaju snježni leopardi?
Za ovoga konkretnoga teško je reć, ali pretpostavljan da, kad sklopi oči, prid sobon vidi blistavobijele vrhunce svoga dalekog zavičaja.
Jer, moj se susret sa snježnin leopardon, naravno, nije dogodija na Himalaji, nego misec dana posli povratka iz Nepala. Vidija san ga skroz neočekivano, u srcu Europe, točnije u Zurichu, dok smo se vraćali iz Pariza di san bija s ćeron Rivon P. (8), koja se tila po svaku cijenu popet na "Alfelov toranj".
— Tatice, oću u zoološki! — naredila mi je moja vladarka prćastog nosića, kad je u foajeu ciriškog hotela našla reklamni letak s natpison "Zoorich". Dodala je upirući prstićen: — Vidi, imaju i lipe otrovne žabice!
snježni leopard | 61
— Ne možemo, dušo, moramo ić nazad, kvragu i žabe, triba tata još puno vozit do doma — poslovno san odgovorija.
— Ali pogledaj, molin te, drže svakakve krasne životinje: ogromnu kornjaču, pa anakondu, istu onakvu šta san je ja grlila u Peruju, pa slona, snježnog leoparda, bizona, lava...
— Čekaj, šta si rekla? Snježni leopard?

Dok san kaska po Himalaji za petama Stipe Božića, mašta san o tome da na nekome planinskon obronku sinjan snježnog leoparda, jednu od najtaj-novitijih beštija na svitu.
— Je, tata. Evo vidiš, pravi pravcati snježni leopard!
— Dobro, ćerkice moja. Idemo u zoološki, zbilja moramo vidit otrovne žabice i anakonde. Kakav bi ja bija tata kad ne bi tebi ispunija tu malu željicu?
I evo, sad san bija oči u oči s bilon mačketinon. Crne mačke mi, pljuc--pljuc-pljuc, nose nesriću, znači ovaj bili leopard triba bi mi donit neviđenu sriću. U Zurichu nemaju kaveze od deset kvadrata ka u našemu bidnome zoološkome na Marjanu. Ovi leopardi imaju raskošnu nastambu koju ne moš okon obuhvatit. Jedva san, posli nekoliko minuti potrage, locira mač-
Riva P. (8) i snježni leopard Bili zajedno pivaju na putu kroz Švicarsku: "Bili su, b vrhovi planina..."
307

Svidija san se snježnom leopardu, čak mi je u vožnji skaka po glavi, šta nije bilo bezopasno
ketinu koja se izležavala na stini. Nažalost, kunja je, pa nišan moga snimit efektnu fotografiju.
Zato san potira ćerkicu s materon naprid, da joj ne dajen loš primjer. Nekoliko puti osvrnija san se oko sebe i sto posto se uvjerija da nema nikoga, jer ne bi bilo dobro da zbog maltretiranja beštija završin u jednoj drugoj švicarskoj instituciji na Z.
Onda san se propeja priko ograde i lansira kamenčić u leopardovu ćivericu.
Posli me ipak bilo malo sram šta san bija leopard-molester i uznemirava počinak veličanstvene zviri, pa san u znak pokore u službenome zoo-duća-nu kupija divovskoga plišanog snježnog leoparda. Ćer ga je krstila Bili (čitaj: Biiili) i sad je u mojoj spavaćoj sobi na Mejama, stvara mi dojam trajne Himalaje u kućnome okružju.
Snježni leopard vrlo se ritko vida u divljini, jer živi na visinama od tri do četri iljade metri. Dugo se nije znalo skoro ništa o njegovin navikama, jer biži od svakog kontakta s ljudima.
Ipak, poznat je slučaj otprije nekoliko zima, kad je himalajski seljak pri-javija bliski susret sa snježnin leopardom. Ko zna je li leopard bija gladan, smrznut ili je jednostavno pošempja, uglavnon misteriozna životinja, koju ritko ko može vidit i izdaleka, a kamoli izbliza, došla je u čoviku u kuću i protezala se uz peć, ka neka velika mačketina.

"Kad san uša, leopard me samo pogleda i sav se nakostrušija", svidočija je seljak. Da je kojon srićon ima fotoaparat, moga je upast u pare, a ovako se usra, uteka vanka, uzeja neku cijev i buba po ponistri dok leopard nije izleti-ja kroz vrata i šmugnija nazad u brdo.
Ova prekrasna sivkasto-bijela mačka živi u planinama središnje Azije, među ostalim i na Himalaji. Šerpe ga zovu serken. U Nepalu ih, procjena je, ima samo tristotinjak. Snježni leopard pokriven je gustin krznon, a široka dlakava stopala služe mu ka prirodne gojzerice. Ima moćne noge i nevjerojatne mišiće, može skočit petnaest metri udalj. Koristi dugačku repinu za održavanje ravnoteže, te ka deku da pokrije sam sebi pišu kad temperatura padne debelo ispod nule.
Ždere divlje ovce i kozoroge, može svladat životinje tri puta veće i teže od sebe. Može čak ubit i izist manjeg jaka. Ali također s gušton kusa male mrmote, zečeve i tice.
Pratili su jednoga leoparda i izračunali da je u godinu dana izija pet divljih ovaca, devet zečeva, dvadeset pet mrmota, pet domaćih koza, jednu domaću ovcu i petnaest tica!

Ka šta ove brojke pokazuju, snježni leopard ne pravi razliku, pa napada i domaće životinje. Normalno, himalajski pastiri su bisni zbog toga, pa tako mnogi snježni leopardi skončaju od njihove ruke, unatoč tome šta je rič o zaštićenoj beštiji.
Zanimljivo, pastiri u Khumbuu u prošlosti nisu ubijali leoparde čak ni iz osvete, zbog budističkog zakona da se u svetoj dolini ne srni prolivat krv. To, međutim, nije pomoglo da se vrsta održi, pa se sad u Khumbuu ritka mačka gotovo i ne može vidit, navodno je čak uopće više nema. Nažalost, u drugin krajevima Himalaje, di su se još održali, snježni leopardi ipak ginu, i to od krivolovaca koji jedno krzno mogu prodat za čak šezdeset iljada dolari! Bogate kurbe Zapadnjakinje čekaju u filu da bi se dokopale dragocjenog krzna ritke mačke.
Šerpe iz klana Bhotia razvili su efikasnu strategiju lova na snježnog leoparda, i to bez vatrenog oružja. Na stazama kojima se kreću leopardi iskopaju jame i u njih zabiju koplja od bambusa s vrhovima prema gore. Oštre vrške kopalja premazu otrovon i maskiraju jamu odozgo. Kad leopard propadne u jamu nabije se na vrh koplja i krepa od otrova.
Njegove kosti Kinezi plaćaju po zlato, jer in njihova medicina pridaje ljekovita svojstva. Uza sve to, snježni lipotan ugrožen je

gubitkon baze plijena, jer je sve manje beštija kojima se hrani. I staništa mu se smanjuju i minjaju. Bidni leopard nema budućnosti. ¦
Bidni leopard nema budućnosti

U svratištima se naveliko reklamira yak steak, ali to zapravo uopće nije meso jaka! Budući da se u Khumbuu, svetoj dolini, ne smiju ubijat životinje, a Jakova u susidnin nižin oblastima uopće nema, tako je navodni vak steak zapravo meso od bivola iz susidnih regija.

Bila jednom davno čarobna dolina, "beyul", koju je sakrija guru Rinpo-che. Zatvorija je sve putove do nje još u starin vrimenima, spreman da jednog dana otkrije ključ dobrin ljudima, da in dolina posluži ka utočište.
Predaci Šerpa bili su nomadi iz istočnog Tibeta. Teorija je da rič "šerpa" dolazi od "shar wa", šta doslovce znači "ljudi s Istoka". Napustili su domove prije četristo-petsto godina, vjerojatno zbog religijskih progona. Pomalo su selili na zapad, naseljavajući u prvome valu tibetske regije U i Tsang. Dece-nijama kasnije prešli su visoke himalajske prijevoje, tražeći mitski "beyul".
Našli su prekrasnu dolinu Khumbu, zemlju bez ijednog naselja. Svuda okolo bile su gigantske planine, a unutar doline tihe šume i idilične rijeke. "Ovo je beyul! Našli smo ga!", kliknili su, i tu se naselili. Otada žive u miru svete doline, u skladu sa svojon dobroćudnon prirodon i miroljubivon budi-stičkon religijon.
Khumbu nije jedini "beyul", ima još svetih dolina u Nepalu, a nije niti jedina oblast di žive Šerpe.
Pripadnike te ponosne race može se nać posvuda na južnim obroncima Himalaja, u Sikkimu, Darjeelingu, Tibetu, Europi i Americi, ali svakako ih najviše živi u Khumbuu, i srce šerpaskog naroda je tu. Središnji statistički ured Nepala procijenija je 2001. da samo u Nepalu ima približno 150 iljada Šerpa. Zadnjih godina dosta se Šerpa spustilo s planina i doselilo u gradove, tako da je Katmandu sad jedna od najvećih središta šerpaske populacije.
Usmena tradicija kaže kako su četri velike grupe naseljenika došle u Khumbu u četri različita navrata. Te grupe bile su osnova za stvaranje glavnih šerpaskih klanova: Minyagpa, Thimmi, Serwa i Chawa. Iz četri klana formirali su se podklanovi. Danas još postoji 25 šerpaskih klanova koji se zovu ru (doslovce: kost), a vuku korijene iz drevnog nasljeđa i mista u Khumbuu koje su

prvo naselili. Šerpe su ponosni na svoje klanove i među njima postoji hijerarhija ugleda, pa je recimo curi vrlo važno udat se za Šerpu iz dobre familje, iz dobrog klana. Ženidba unutar istoga klana je zabranjena, a stvar je uređena paternalistički, šta znači da žena udajon prelazi u novi klan.
Šerpe su velikon većinon budisti, ali još ima i pripadnika drevne bon religije (zovu ih phenpu), koja je bila široko rasprostranjena na Tibetu prije dolaska budizma. Phenpu obožavaju duhove zemlje, vode, drveća, planina i drugih prirodnih elemenata. Vidija san na putu kroz Khumbu kuće Šerpa koji na vratima imaju istaknuta bon obilježja, i to na nekoliko kuća zaredon. Oni po Khumbuu imaju male zajednice koje žilavo održavaju svoja starinska virovanja. Ima ih još ponegdi na Tibetu i u Indiji, ali u vrlo, vrlo malon broju.
3«
tajne svete doline | 62
0&
-¦--."vr:
Guru Rinpoche je, viruje se, obratija masu sljedbenika bona na budizam tako da je njihove duhove zaštitnike, svojevrsne sile prirode, lukavo ubacija u budističku religiju.
E sad dolazi zanimljiva priča o šeširima. Oni koji letimično poznaju ti-betsku granu budizma sigurno su bar načuli za crvene šešire. Ali ima još šešira, ne samo crvenih. Postoje još žuti i crni šeširi.
Nyingma je originalni oblik mahayana budizma, osnovanog u 8. i 9. stoljeću. Tribalo je nadomjestit bon religiju, ali stari Rinpoche je to, reka san, mudro izveja. Tako nyingma i bon dile masu rituala. Kad je pokrenija stvar, Rinpoche nije dopustija da mu viru razblaže neki revizionisti. Ovako ili onako eliminira je veliku većinu suprotnih učenja. Nyingma je poznata i ka sekta "Crvenih šešira", jer su njeni svećenici radi prepoznavanja nosili crvene šešire.
Himalajski krajolici pod budnin Budinin očima
313

Znanje se u sekti "Crvenih šešira" stoljećima prenosi verbalno, s oca na sina
Znanje se u toj sekti stoljećima prenosi verbalno, s oca na sina, s učitelja na učenika. Samostani s lamama i švorama, te praksa traženja momčića koji su reinkarnacije duhovnih vođa nyingme, sve je to došlo tek kasnije.

Stari Šerpe bili su svi do jednoga sljedbenici nyingma škole, osobito skupina koja je virovala u skrivena blaga, uključujući i tradiciju koja govori o skrivenin svetin dolinama, beyul.
Tristotinjak godina posli "Crvenih šešira" pojavili su se "Crni šeširi". Tu sektu pokrenija je Marpa u 11. stoljeću, a raširili njegovi učenici, pazite sad ovih imena: Milarepa i Gompopa. Crni šeširi međutim nisu uspili ka crveni, a bogami ni ka žuti.
Sekta "Žutih šešira" je najmlađa, iako također dosta stara. Osnovana je 1409. a zove se još i gelug. Neki lame nisu bili sritni šta se, po njihovome mišljenju, budizam sve više rastače i šta vlada nemoral, pa su formirali gelug i nabacili na glavu žute šešire u namjeri da reformiraju i ojačaju viru. Prvi samostan bija je Ganden, a druga dva Drepung i Sera, oba u okolici Lhase na Tibetu.
Žuti šeširi bili su masu stroži od crvenih i crnih, za razliku od drugih provodili su, recimo, striktni celibat u samostanima. Smatrali su se jedinin pravin budistima, superiornima u odnosu na blaže sekte drugih boja. Vrlo brzo postali su moćni, uskoro i najjača budistička sekta na čilome Tibetu.
Godine 1575. tadašnji vođa "Žutih šešira" i poglavar samostana Drepung, Sonam Gvatso, dobija je titulu "dalaj lama". Tako ga je prozva mongolski plemenski vođa Altan Khan, koji je sebe proglasija religijskin i svjetovnin vođon Tibeta. Dalaj je zapravo mongolska rič, prijevod imena Gvatso, šta znači "ocean".
Sonam Ocean posta je, međutim, ne prvi nego treći dalaj lama. Kako to? Tako šta su pokojni Gedun Drupa, osnivač samostana Tashilhunpo, te također pokojni Gedun Gvatso, šef samostana Sera, retroaktivno proglašeni prvin i drugin dalaj lamon, iz poštovanja i činjenice šta je prema virovanju sekte Sonam Gvatso bija treća inkarnacija te linije nasljeđivanja.
Godine 1643. peti dalaj lama zamolija je tadašnjeg mongolskog kana da potaraca suparničke religijske škole, šta je ovi i učinija. Sekta "Žutih šešira", gelug, tako je poticanjen stranog osvajača na nasilje prema svojin duhovnin suparnicima iz istog naroda definitivno prisilila druge škole da prihvate vlast dalaj lame. Ovaj podatak, recimo, nišan naša nigdi u našoj literaturi, nego baš u originalnin šerpaskin librima (prevedenin na engleski), a vrlo je bitan jer baca novo svitlo na kolaboraciju jednoga dalaj lame s Mongolima

radi proširenja svoje religijske, a samim tim i svjetovne vlasti i uticaja. Je li to sudbina vratila dug "Žutin šeširima" trista i nešto godina posli, kad su in vlast na Tibetu surovo oduzeli kineski vojnici?
Dalaj lame stoljećima se ponovno rađaju u novin tilima. Ovi sad dalaj lama četrnaesta je reinkarnacija Chenreziga, kako Tibetanci zovu Avaloki-tešvaru, bodhisatvu milosrđa.
Bodhisatve se ponovo rađaju kako bi pomogli drugima da postignu nirvanu. Reinkarnacija preminuloga dalaj lame mora se nać unutar tri godine posli njegove smrti. Selekcija se provodi na bazi predznaka i sposobnosti kandidata da prođu određene testove. Između ostaloga male momčiće koji bi, ka, tribali bit utjelovljeni dalaj lame, stari svećenici plaše otkinutin bi-kovskin glavama u mračnin sobama samostana.
Jedna od važnih metoda provjere je i ta da osobne stvari pokojnog dalaj lame pomišaju u gomili ostalih sličnih predmeta. Ako mali kandidat iz mase ponuđenih predmeta izabere baš one koje je koristija prethodni dalaj lama, to se tumači ka znak da bi on moga bit yangsi, njegova reinkarnacija.
U teoriji je moguće da se nađe više od jednog zadovoljavajućeg kandidata za novog dalaj lamu. To se i događalo. Jedanput ih je bilo čak tri, šta je dovelo do neugodnog konflikta. Stvar se riješila na bizaran način, ali sve prema propisu.
Provela se - lutrija za dalaj lamu! Tri broja su se stavila u svetu urnu i visoki svećenik izvuka je broj budućeg dalaj lame. Sadašnjega dalaj lamu, Tenzina Gvatsa, našli su tako da je regent Reting Rinpoche 1935. doživija jasnu viziju pri kojoj su mu se ukazala tri tibetanska slova, samostan sa zeleno-zlatnin krovon i kuća s tirkiznin kupama kanali-cama na krovu. Tako su došli do kuće Tenzinovih roditelja i posli nije ni tribalo puno testirat momčića koji je bija očita reinkarnacija dalaj lame. Ten-zin Gvatso, međutim, već skoro 60 godina Tibeton vlada samo formalno, u progonstvu, di je mora uteć prid kineskon čizmon.
Trista i nešto godina prije toga, sitimo se, "Žuti šeširi" nisu bili u ulozi žrtve, nego tlačitelja. Uz pomoć mongolskih prijatelja tlačili su bidne "Crvene šešire". Bilo je krvavih sukoba, masovnih ubojstava. Sekta nyingma imala je teških problema da bi se uopće održala, jer su njihove zajednice bile slabije i loše organizirane, pa su in "Žuti" postupno preuzimali vlast u jednome po jednome naselju.

"Crveni šeširi" imali su (i još imaju) duhovno virovanje terma, o tajnome blagu. Pod pojmon "blago" moglo se razumit svašta: religijski objekti, li-
Posvuda se vijore molitvene zastavice: stanovnici Khumbua su vrlo pobožni
315

bri, znanje skriveno u stinama, zemlji, vodi, zraku. Duhovno moćni tragači, zvani terton, pronalaze blago, šta vodi napretku sekte.
Ključevi za beyul, skrivene svete doline, jedno su od tih blaga. Samo terton, i samo u točno određeno vrime, može nać ključ za beyul. Budistički tekstovi kažu da je vrime za otkrivanje beyula kad svit postane tako pokvaren da je nemoguće dalje virovat i provodit viru, i kad je sve oko nas na rubu propasti. Čini mi se da i u ovome današnjen vrimenu postoji potriba da se nađe neki beyul. Ali bojin se da je neotkrivenih svetih dolina ponestalo.
Ironija sudbine je da su vjerojatno upravo prvi dalaj lame, vođe "Žutih šešira", koji su danas u liku Tenzina Gvatsa oličenje mira i mudrosti, silon
Ubijanje životinja nije dopušteno unutar Khumbua, pa komadine mesa zaklanih bivola nosači na škinama tegle iz
tajne svete doline | 62
natirali Šerpe, štovatelje "Crvenih šešira", u potragu za skrivenon dolinon spasa kojon san i ja, evo, ima sriću kročit.
Samo ljudi čista srca mogu uć u beyul. Onima koji silon probijaju put u svetu dolinu događat će se samo nesriće i na kraju smrt. U beyulu su apsolutno nepoželjne negativne aktivnosti ka šta su svađe, nasilje, ubojstva, zagađivanje vode...
Danas Khumbu trpi zbog relativno velikog broja trekera, ali i useljavanja ljudi iz drugih krajeva Nepala. Khumbu je, naime, najmirniji dil inače vrlo nestabilne i nasilne države, a u njemu nema niti pucnjave niti zagađivanja okoliša, pa je posta svima privlačan. Pitanje je samo dokle će starosjedioci tolerirat sav taj šušur koji in se događa. Kako otrpit toliki broj ljudi a da se zadrži budistička tolerancija i da se ne naruše osnove beyula?. Puno ljudi vi-ruje da u Khumbuu i dalje vlada harmonija zato šta je rič o blagoslovljenoj, svetoj zemlji.
Još nešto superzanimljivo: sav život unutar beyula smatra se svetin i zaštićenim I to dovodi do jednog fenomenalnog otkrića o kojemu turisti i tre-keri velikon većinon nemaju pojma.

Naime, unatoč tome šta se u svratištima naveliko reklamira yak steak, to zapravo uopće nije meso jaka!
Budući da se u Khumbuu, beyulu, ne smiju ubijat životinje, a jakova u su-sidnin nižin oblastima uopće nema, tako su dlakavi rogonje velikon srićon škivali sudbinu da postanu žrtve mesarskog noža. Yak steak zapravo je meso od bivola iz susidnih regija! Friškoga mesa uvik fali na Himalaji, jer dolazi na tisuće turista koji ga traže. Kako Šerpe neće da ubijaju životinje, pa tako ni jakove, to je otvorilo veliku mogućnost nešerpaskin stanovnicima susid-ne Aiselukharke da prodaju meso svojih bivola.
Budući da ubijanje životinja, pa čak ni onih dovedenih izvanka, nije dopušteno unutar granica Khumbua, komadine mesa stoke zaklane u susidnoj oblasti donose se u Namche na pazar za prodaju. Nosači na škinama transportiraju goleme količine bivoljeg mesa. Više puti san snimija divovske bi-volje butove u košarama koje nosači tegle uzbrdo. To meso se posli prodaje pod lažnin nazivon yak steak, a zapravo jaka nije ni vidilo. Skupo je, jer je u cijenu uračunan i transport.
Drago mi je da san jaha jaka, a još mi je draže da zapravo nišan izija niti bokunić mesa toga dragoga dlakavog goveda... ¦
dva muža, jedna žena I Kod šerpa
ima žena koje imaju dva muža, obično dva brata! Oba krešu istu ženu. Šta se događa ako se u isto vrime napale obojica muževa? Jel se onda sa ženon zabavljaju obojica istodobno ili mlađi brat mora čekat na red7
Sad će se neke čitateljice oduševit: kod Šerpa ima puno primjera da jedna žena ima dva muža! U pravilu su muževi jedan drugome braća. To je smišljeno da bi se izbjeglo komadanje obiteljske imovine.
Kad malo bolje promisliš, šerpaska poliandrija zbilja ima niz prednosti. Prvo, familja ima dva muška za poslove ka šta su čuvanje stada, kopanje vr-tla, trgovina... sve šta jedan muškarac sam teško može stić vodit.
Onda, obojica krešu istu ženu, šta smanjuje broj diče i probleme oko nasljedstva, jer zajednička supruga ne može rodit dva puta u istoj godini. Dica su dvostruko sigurnija, jer ako se nešto dogodi jednome tati, uvik ostaje drugi.
Nišan dublje ulazija u seksualne običaje ovakvih brakova, iako bi bilo zanimljivo doznat, recimo, šta se događa ako se u isto vrime napale obojica muževa? Jel se onda sa ženon zabavljaju obojica istodobno ili mlađi brat mora čekat na red?

Dalje: kako se točno zna od kojega je oca sin a od kojega ćer? Ili to nije ni važno?
Jedanput san se s ekipon prijatelja vozija kombijen sa Čiova u Zagreb. Bili smo nas desetorica kod doktora Šparca na vikendu u Mavarštici, tradicionalno bez žena, uz šifru "balun, lignje, vino & mauš". Onda je neko, ne sićan se je li to bija Boro, Miro ili Zovko, na opći užas svih putnika u kombiju,

Ako žena ima dva muža, kako točno zna od kojega je oca sin a od kojega ćer? Ili to nije ni važno?
proglasija kako je negdi pročita da svako peto dite na svitu zapravo ima drugoga biološkog oca, a ne onoga koji mu je službeno ćaća. Žene privare i podmetnu, a da navodni otac nikad i ne posumnja da je zapravo jelen. Na naših dvadesetero diče, znači, najmanje četri su kukavičja jaja!
— Pauletiću, ti imaš četvero diče — zajebavali su me — ne radi peto, jer ćeš onda bit siguran da jedno nije tvoje!
Muča san, šta ću. Dobro je da neman brata.
Među Šerpama postoji i poligamija, koju većinon prakticiraju bogati trgovci i aristokrati, vrlo ritko siromasi. Zanimljivo, situacije u kojima žena ima dva muža u pravilu vode bračnoj idili, boljitku familje i srići. Kad muž ima dvi žene, to gotovo uvik završi svađama i nesrićon. To govori kako su muški puno tolerantniji i spremniji dilit nego žene.

Poliandrija i poligamija sad su u opadanju, najviše zbog zakonskih zabrana, ali i zbog promjena u strukturi šerpaskoga gospodarstva. Sve je manje zemljoradnika i pastira, a sve više onih koji zarađuju na turizmu. Kako ćeš dovest trekera na cimer fraj, pa mu objasnit da je žena tvoja, ali i od brata?
Šerpaski pastiri ne dile samo žene, nego ponekad i iste zimske stočarske kolibe. Kuće, međutim, ne dile. Kuća je najveće blago i postoji izreka: "Čovik nije čovik dok sebi ne izgradi kuću". Kad se jedanput, šta bi Mlado reka, sazida kuća, ona se prenosi s generacije na generaciju i vrlo se ritko prodaje, a nema šanse da se tek tako napusti, ka šta je slučaj u našin bidnin selima u unutrašnjosti di moš vidit masu tužnih kamenih ruševina bez krova, zaraslih u draču.
Šerpa koji se, metnimo reć, tek oženija, ide izgradit kuću. Odma se okupe susidi, pomažu radon, hranon i pićen da olakšaju mladoženji.

Po vrsti kuće vidi se koliko ko ima pinez. Siromaj će izgradit saam, običnu skromnu jednokatnicu, i bit sritan i s njon. Ko imalo drži do sebe, međutim, napravit će barenko phedam od kat i po.
Ali tengkhang, dvokatnica, san je svake potrebite familje koja živi u saa-mu, pokazatelj da su vlasnici pripadnici visoke srednje klase.
Ekvivalent vilama na Pantovčaku i Mejama su bogataške zgrade koje se zovu Ihakhang. To doslovce znači "kuća bogova". Lhangje aneks takve kuće u kojemu se čuvaju sveti kipići, zapisi i ritualni predmeti.
Neko ko zamišlja himalajska sela ka brdo šporkice, s drvenin kućicama koje izgledaju ka pojate, iznenadija bi se da vidi koliko ima lipih kamenih kuća i dugačkih friško opituranih zgrada. Svako in selo izgleda lipše i urednije nego bilo koje naše, uključujući i recimo Koštanje ili Stankovce, koje smatran lipin selima.
Doduše, na onin najprimitivnijin kućama često se mogu vidit stine koje su tu stivali da in vitar ne bi odnija krov. Da "Tondach" otvori himalajsku podružnicu, ima bi masu posla.
Kondut se zove chakang. U prošlosti je većina finijih kuća dvokatnica imala unutrašnji WC na gornjemu katu, s bužon u podu. S gornjega kata govno bi palo, ploć, na gomilu suvoga šumskog lišća na donjemu podu.
Niko ga ne bi dira desetak miseci, lipo bi se u miru kompostiralo. Onda bi se iznilo ka gnojivo za polja. Može se zamislit kako su vonjali donji katovi tih kuća.
Iako su bili ugodniji tijekon ladnih zimskih miseci, tradicionalni unutrašnji konduti s bužon s vrimenon su skoro odumrli. Zaminili su ih izvanjski zahodi, radi očuvanja kućne higijene.

Edmund Hillarv je puno učinija za Šerpe: spomenik isprid poznate Hillarvjeve škole u Khumjungu
Ideja kompostiranja ljudskog izmeta može nekome zazvučat odvratno, ali to je zapravo logična prirodna metoda odlaganja ljudskog otpada, koja eliminira potribu za skupon kanalizacijon, a istodobno obogaćuje inače siromašno planinsko tlo.
Kako se zemlja u zadnje vrime manje obrađuje, raste količina izmeta koji se više ne kompostira i to postaje problem.
Šezdesetih godina prošlog stoljeća manjak joda bija je velika muka Šerpama. U vodi i u kamenoj soli koju Šerpe koriste fali joda. Bilo je jako puno gušavosti, kretenizma i patuljaka. Hillarv

je uvidija da se to mora nekako riješit, pa je 1963. uveja davanje injekcija s visokon dozon joda. I puf - nestalo je gušavosti, drastično su se smanjile pojave kretenizma i patuljastog rasta. Ali, pazite sad, ne samo kod te generacije koja je primila injekcije! Ni iduće generacije nisu patile od posljedica manjka joda. Objašnjenje je u tome šta se jod reciklira kroz kumpir koji je bija gnojen ljudskin izmeton, bogato jodiranin!
Na kraju krajeva, gnojit se mora, a govno je govno, možda je još i bolje da je ljudsko. Papučica mi je jedanput pričala šta navodno rade uzgajivači salate iz Podstrane. Za salatu koja ide na pazare u Zagreb navodno su direktno spojili kanalizaciju, pa ne moraju trošit na gnojivo. A salatu koja se prodaje u Dalmaciji ipak klasično pognoje. Pričan samo šta san čuja.
Spomenija san kamenu sol, koja se stoljećima vadi iz drevnih jezerskih korita Tibeta. Bez obzira na to šta nema dosta joda, sol je od neprocjenjive važnosti, pa je jako dugo bila najvažniji trgovački proizvod Šerpa. Priko ledenih himalajskih prijelaza nosili su je do vrućih i vlažnih dolina Nepala u zamjenu za žito. Sol se nosila samo na ljudskin leđima, jer planinski prijelazi nisu bili pogodni za natovarene životinje.
U tome je tajna fantastične šerpaske otpornosti na napore, ka i neviđene moći njihovih nosača na velikin visinama. Zlopatili su se generacijama, dok in mišići i pluća nisu postali čisti čelik.
Glavno misto di su dolazili trgovat nosači soli bija je Nauche. To je pravo ime, današnji Namche je iskvarena verzija. Rič je došla od nagche šta znači "velika šuma". Namche Bazaar je i danas turistički i administrativni centar čilog Khumbua, sa čak tristotinjak kuća.
U pedesetin godinama prošlog stoljeća dogodile su se dvi katastrofe za šerpaske trgovce solju. Pojavila se konkurencija, indijska sol, i još gore, mrski Kinezi zauzeli su Tibet.
Baš onda je, sriću, krenija penjački bum i turizam povezan s njin.

Dok je sol bila u igri, a od nje su Šerpe iz Khumbua živile stotinama godina, nisu dali trgovcima iz plemena Raj, pa čak ni Šerpama iz nižih krajeva, da se na bilo koji način uključe u trgovinu. Jednostavno su sprečavali njihove tovarne životinje da se kreću kroz Khumbu. Moga si ti, ka pripadnik plemena Raj, bit monopolistu Šerpi najbolji prijatelj, ili dugogodišnji partner
dva muža, jedna žena | 63

u poslu, ali da sam pokušaš prinosit sol... nije bilo šanse. Šerpe su držali željezni monopol, i to je dugo rađalo barufe i zlu krv. Na kraju su se lukavi trgovci Raj sitili kako zaobić monopol. Dogovarali su brakove između svoje diče sa dicon Šerpa iz Khumbua, i mnogi su tako zbilja dobili pristup trgo-vačkin rutama!
A sad nešto o vjenčanjima i sprovodima.
Sklapanje braka kod Šerpa je maksimalno mudar proces. Zajednički naziv za kompleksni skup bračnih svečanosti je zendi. Sve skupa odvija se ma-lo-pomalo, na pecibokune, i to kroz različita razdoblja, tako da triba puno godina kako bi se kompletiralo sklapanje braka. Nigdi se ne žuri, jer se prvo mora vidit odgovaraju li mlada i mladoženja jedno drugome, može li on zaradit za familju, i oče li ona bit dobra domaćica.
Starenje i smrt normalan su dil života. Ako čovik umre doma, od starosti, ili čak od bolesti, smatra se da je sritan, jer je smrt bila očekivana, pa duša ima mogućnosti i vrimena da se pripremi za prelaz na idući livel. Nasilna smrt u nekoj nesrići, ili recimo samoubojstvo, e to je jako loše, jer nije bilo mogućnosti da se svi rituali pripreme kako triba.
Odma nakon smrti, rođaci i susidi pale lampe na maslo. Kad su zagaše-ne, te se lampe zovu kungpu, a kad su upaljene - chomin. Vrlo slično ka naš lumin, koji služi za istu svrhu.
U kuću tada dolazi lama, koji je cilo vrime uz mrca. Prvi ritual je pho, koji pomaže da duša pokojnika (namshe) napusti tilo (phungpu) kroz prave kanale. Viruje se da je duša koja posli smrti napušta tilo vrlo osjetljiva, ranjiva i konfuzna, osobito ako nije duhovno prosvitljena. Zato religijske instrukcije kažu kako je sljedeća faza, phardo, ekstremno važna da bi se osiguralo mirno putovanje duše do tamo di triba doć.
Famozna Tibetanska knjiga mrtvih, Bardo thotrol, čita se uz mrtvo tilo da bi pomogla duši neka se bolje snađe u međurazdoblju između smrti i ponovnog rođenja. Tijekon tri dana žalovanja rodbina i prijatelji dolaze s pićen, kata maramama, novcen i poklonima, da bi podržali ožalošćenu familju. Svi pomažu u ritualima.
Dan prije micanja tila, članovi familje pričaju s mrtvacen. Otkrivaju mu svoje planove za budućnost, daju mu obećanja, zavituju mu se. Nakon toga slidi kremiranje.
Tilo se očisti i zamota u bili lancun (Kada umren umotan u bilo...). Stavi ga se u sjedeći položaj i nabije mu se karakteristični

budistički šešir na glavu. Zatim se mrtvac nosi do mista za kremiranje. Ide cila procesija, a tu je
325

obavezno i neki ugledni visoki lama. Svira muzika. Mrtvac se smatra svetin tilon (Avalokitešvara) i nudi se bogovima vatre... Druge vrste sprovoda, pokapanje u zemlji ili bacanje tila u riku, moguće su samo pod teškin okolnostima, kad nije moguće provest dostojanstveno spaljivanje. Zračni sprovod, uobičajen na Tibetu, di se tilo rasice i na visokin nosilima posluži ka spiza lešinarima, ne prakticira se kod Šerpa.
Posli kremacije (purme) uzme se mala količina kostiju za familju. Ostaci se blagoslove i samliju u prah, a onda pomišaju s glinon i od toga se napravi
dva muža, jedna žena | 63
stotine malih figurica! Ti su figurini poznati ka tsawar. Čuvaju se u priklad-nin špiljama ili u memorijalnin bužama isklesanin u kamenu.
Svidilo mi se ovo zadnje. Nišan neki poklonik kremiranja, jer san čuja šta se događa s kostima posli nego šta te ispeku.
"Deda spalio Đenku! Ostali samo dugmići!"
"Ala je opravio, svaka mu čast!".
Ali kad bi već bija Šerpa, naredija bi potomcima da od mojih ostataka naprave stotinjak kviskića. ¦
ZZZ... hebrang! | Na Himalaji ima maca, ali sirotice ne žive dobro. Nepovjerljivo bi-že od ljudi, jer nemaju dobrih iskustava. Smrzavaju se, a ne daju in uć u kuće i tuču ih, jer kradu meso, mliko i maslo. Mačku Šerpe zovu "bermang". A ko ili staje "hebrang"?
Postavija san sebi težak zadatak da otkrijen kako Šerpe zovu šerpu. Onu malu teču iz kužine. To san dozna tek u Phericheu, di san upa kuvaru svratišta u radne prostorije, skinija mu šerpu sa zida i, kad je čovik već pomislija da je rič o opasnon luđaku, pristojno san ga upita kako se ova stvar u njih zove.
Dakle, šerpa se kod Šerpa kaže - hayang.
Također san konačno naša kako se nazivaju one divovske trube koje san vidija još prije o-ho-ho godina u jednoj budističkoj gompi, ono kad san prvi put posjetija Nepal. Tad nišan dobija pravi odgovor, glupi vodič je naškraba na papirić nešto šta je moglo bit sahanai ili sahatvai, i još je doda da nije siguran.

Sad san, u Tengbocheu, dozna oriđiđi šerpaski, odnosno tibetanski naziv: zang doong. Šta nije ime fenomenalno? Totalna onomatopeja.
Dozna san i to da su ti ogromni bakreni rogovi prvi put izrađeni i korišteni na Tibetu, prije puno stoljeća, u čast dolaska indijskog učenjaka Atishe, i da je generalno načelo da se uvik koriste u parovima.
Ispričat ću, ako dopustite, još koju storiju o šerpaskin ričima, da ne reču čitatelji kako samo pizdin o tome di san se popisa i kako me bolila glava. Na vijađu triba nešto i naučit.
Recimo, šta znače šerpaska osobna imena? Norbu je "dragulj", Sonam je Srećko, Tsering znači "dug život" (Živorad?), Namgval je "pobjednik" (da-

Yakcheese koji reklamira ova teta je glupost i laž. Sir daje ženka, nak, a ne mužjakjak!
kle, Viktor), Tenzing je "čuvar pravog puta", Wangyal je "moćni" a Zangbu "veliki".
Moja prijateljica Yangchen, dozna san, zapravo je Zvonimira, jer Yang-chen doslovce znači "veliki glas". Phuti (ne Puti!!!) znači "vodi prema sinu" (ka, rodit će sina). Lhamo je u prijevodu Božica, Pema je "lotos", Gvalmo znači "kraljica" a Zangmu "velika".
Ćaća je papa, mater ama, ali jači su mi nazivi za didu i babu. Dida je, dakle, papa gaga ili pagaga, a baba ama gaga ili magaga. Ona gadna nosata pivačica Lady Gaga zapravo je Lady Baba.
Kad san reka ama, odnosno mama, zanimljiva je priča o smrtonosnoj maminoj amajliji. Dablangje škatulica za amajlije, napravljena od srebra ili nekog drugog metala. Sprida je izrezbarena i ukrašena, a u sredini je pro-zorčić kroz koji se vidi sveti predmet. Škatulica je špagon prikačena na ramenima, a nosi se na prsi. Nekad su dablang nosili lame tijekon putovanja,
'Wfcrt

a danas ga stavlja puno običnih ljudi. Često je unutra neki lijek ili kipić božanstva koje je nositelju osobni zaštitnik.
Ama Dablang je ujedno jedna od najlipših planina u Khumbuu, vidili ste je već više puti na slikama u ovome libru, recimo ka uvod u priču broj 9. Englezi su naziv iskrivili u Ama Dablam, pa je tako i ostalo.
Nazvana je "Majčina amajlija" jer podsića na ženu koja nosi amajliju oko vrata. Ono šta sliči na dablang zapravo je istaknuta viseća ledena masa na gornjoj kosini pod vrhon. Godine 2006.

golema komadina te ledene mase otpala je i, koje li nesriće, ubila grupu penjača, između ostalih i trojicu mladih Šerpa, na njihovon putu prema vrhu. Eto, pa onda neka čovik viruje u amajlije!
Puno ljudi misli da Šerpe nemaju pismo. To nije istina. Postoji pismo. Šerpaski jezik pripada tibetsko-burmanskoj familji jezika, i Šerpe već dugo koriste tibetansko pismo. Drevni tibetanski mit kaže kako je originalno pismo palo s neba ravno na Tibet.
Postoji razlika između tibetanskog i šerpaskog jezika, ali nije velika, može se usporedit s razlikon između hrvatskog i dalmatinskog. Najviše se vidi u akcentima. Naprimjer riči pembu (starješina) ili khangpa (kuća) Tibetanci izgovaraju s naglaskon na prvi slog, a Šerpe s naglaskon na drugi. Nažalost, šerpaski jezik nestat će unutar dvi generacije ako se ne učine napori da se zaustavi njegovo propadanje. Još jedna sličnost s dalmatinskin.
Puno predmeta iz domaćinstva i tradicionalnih komada nošnje koji su se naširoko koristili još prije dvadesetak godina, sad već postaju muzejski primjerci. Uvozni predmeti, jednostavniji i jeftiniji, izbacili su masu živopisnih starinskih predmeta iz kućanstva. Kako nestaju ti predmeti, nestaje i znanje i vještina, ka i dijelovi jezika povezani s njima.
Agresivna hinduizacija Nepala priti da bi uskoro mogla progutat manje etničke kulture, pa tako i šerpasku, a moderni školski programi nažalost ne uključuju učenje lokalnih jezika i običaja.
Trekeri i turizam đonili su komfor i financijsku sigurnost za mnoge Šerpe, ali s druge strane potakli su iseljavanje, čega prije nije bilo, te malo-po-malo uzrokovali slabljenje i gubitak plemenskog identiteta, posebno među mladin Šerpama.
Jak je yak, a njegova ženka je nak. Dakle, često uz put reklamirani yak cheese je glupost i laž, baš ka i yak steak, odrezak za koji san prije objasnija da nije jakovski nego zapravo bivolji. Sir se može zvat jedino nak cheese, jer je sir kravlji, a ne bikovski. Na jednome jedinome mistu di je stara Šerpani

oglasila prodaju nak cheesea, odma san kupija veliki kus sira, jer smatran da kod kuće i u inozemstvu triba podržavat one koji znaju gramatiku. Nikad ne bi izija ćevape u ćevapari di reklamiraju "ćevapčiće" ili čak "ćevapčiće". A kako su nan nepismeni cjenici u kafićima, to bolje da ne spominjen.
Jak i nak imaju potomke koji se skupno zovu yakbi. Jakova dica ne mogu se rasut sviton ka rakova dica, jer jak može živit samo na ekstremnoj visini, ali ka bizaran podatak zapamtija san ono šta mi je ispriča Slovenac.

— Veš, Avstrijanci su doveli jakove kod sebe u Avstriju. Sad ima Jakova koji žive u visinama Alpa!
Već san puno puti spominja zobkije, ili kako ih Šerpe u originalu zovu zobkyok, a šarmantan je naziv mješanca između jaka i krave zom (ženski zobki): to govedo zove se koyak.
Za zadnji dil ove kratke disertacije o Šerpama u tri priče, moran još spo-menit neke himalajske domaće životinje.
Prvo koze, ra. Šerpe su u teškin vrimenima razmišljali ka i ja, pa su forsirali koze. Njih su držale siromašnije familje. Poznata šerpaska poslovica tvrdi: "Konji su za pokazivanje, a koze su za život".
Međutim, nakon šta su Khumbu proglasili nacionalnin parkon, počeja je veliki masakr koza. Uprava parka smatrala je kako su koze štetne za regene-raciju šuma, pa su ih istirali iz područja parka na nova staništa u divljini, di su sve do jedne pocrkale od njima nepoznatih otrovnih biljki. Bidna đavlija skakala...
Luda je priča o konjima, i o tome zašto ih nema puno u Khumbuu. Uz jedan visoki prijevoj između Khumbua i Tibeta postoji planina sa stinon koja nevjerojatno sliči na konjsku glavu. Smatra se da je to božanstvo koje bi se razbisnilo kad bi vidilo konje koji se muče priko prijevoja. Iako na Tibetu ima puno konja, baš zbog toga oni nikad i nikako ne smiju ić priko toga prijevoja doli u Khumbu. Prevelik je straj da bi se moglo uvridit božanstvo s konjskon glavon! Zato se samo jakovi koriste za prijenos robe priko prijelaza.
Mačka, koju ka šta znamo ostatak Nepala zove biralo, na Himalaji se naziva bermang. Mačaka ima, ali sirotice ne žive dobro. Ja san ih vidija nekoliko uz put. Nepovjerljivo biže od čovika, jer nemaju dobrih iskustava, biće navikle na to da ih se kendaje nogon. Naime, na Himalaji se smrzavaju, a ne daju in ući u kuće, jer kradu meso, mliko, maslo i drugu spizu. Ponegdi ih ipak toleriraju i u kući, jer su dobre za lov na pantagane i miševe.
Za cukar na kraju evo par naziva beštija u šerpaskon jeziku.

zzz... hebrang | 64
Recimo, triling nije pojam iz šerpas-pokera, nego naziv za snježnu jarebicu. Lešinar je lak, bubamara lami bu.
Hrim kong kong je pauk, a zmija se zove rul. Neko bi reka - snejks rulz. Najviše me ipak nasmija naziv za muvu zunzaru. Dakle, ona dosadna muva koja gnjavi i zunzi, zzz, zove se, virovali ili ne - hebrangl m
Zašto u Khumbuu ima malo konja? Zbog jedne čudne stine...

333

t
Teška, biblijska satrvenost: svratiste u Gorak Shepu
334
krepani gavrani
Kad san vidija pet
Austrijanaca koji su se
poredali uz ponistru,
uvatija me smij.
Kunjali su s glavama
položenima na prsi,
u savršenon poretku.
Pravi krepani gavrani.
Nadmoćno san
gleda slabašne esterajh-
-bijednike a onda uočija
američku macu.

Pivo sa Stipon na pet iljada sto metri. Drage čitateljice, nemojte se smijat mome izgledu. Na visini ti oteče glava
Gorak Shep znači "Mrtvi gavrani". Ime zrači optimizmom Rič je o smrznutome jezerskon koritu, pokrivenon pijeskon, na 5150 metri, usrid himalajske jetijebine. Stine, led, depresivna atmosfera. Kamena pustinja. Zadnje prenoćište prije Kala Pathara i Baznog logora.
Isto ka Tukla & Lobuche, i Gorak Shep ima samo nekoliko kuća, redon svratišta za trekere, ali zabilježen je na svim kartama, pa ga triba tretirat ka naselje. Dakle, potpuno je sigurno da je to najviše naseljeno misto di san bija i di ću bit u čilome svome životu. U visini čekaju mrtvi gavrani.
Na petsto metri nižoj nadmorskoj visini mislija san da ću i ja dovde nemoćno opružit kandžice ka mrtvi grdelin, da ću u najboljen slučaju gorko šepat do Gorak Shepa, ali san se privarija.
Umaršira san u Gorak Shep totalno moćno.
Da su Stipe i Slovenac naredili strojevi korak, komanda bi bila izvršena bez pogovora. Još me drža trijumf zbog toga šta san uspija uzjahat jaka, i pičija san uzbrdo ka snježni leopard.
336

Prvi san od družine stiga do vrata svratišta, pa uša unutra laganin, jastu- GorakShep, misto do častin korakon. Insajd je bilo čak dvi grupe trekera, Austrijanci i Amerikan- kojega se §orko šepa ci. Gužva, šušur.
Kad san vidija pet Austrijanaca koji su se poredali uz ponistru, uvatija me smij. Kunjali su s glavama položenima na prsi, svih pet u savršenon poretku. Teška, biblijska satrvenost. Pravi krepani gavrani.
Nadmoćno san gleda slabašne esterajh-bijednike svladane zamoron, gla-voboljon i visinon. Prije nekoliko uri jaha san jaka a sad, odma nakon šta uzmemo sobe i popijemo čaj, polazin na Kala Pathar, na 5550 metri. Mlađu i mene čeka najviša točka putovanja.
U drugome kantunu velike središnje prostorije svratišta natiskalo se petnaestak Amerikanaca. Ka i obično, govorili su preglasno i nametljivo. Ti Amerikanci su najnepristojniji ljudi na svitu. Bahati su ka i Englezi, ali En-
337

Izvrsni "yak cheese", zapravo sir od nakulje, koji smo Stipe i ja naručili da se imamo za čim napit
glezi su značajno kulturniji od njih. Ako ništa drugo, oni bar ne maltretiraju okolinu običnin razgovornin tonon od 90 decibela, ka šta to doslovce svaki put čine Ameri.
Ni sad nisu razočarali.
— HEV JU SIN HENRI? O MAJ GAD, HAU BROUKEN HI IS!
— JEEE, MEN! HENRI DAZNT NOU VER HI IZ! HEJ, HENRI, VER AR VI NAU?
Onda je Henry, nosata spodoba, diga glavu sa stola, iskesija se i promrmlja nešto duhovito, pokazujući neuništivi američki duh.
Yes, mi smo pravi momci, zajebajemo se na svoj račun.
Pogled mi je skrenija na mladu Amerikanku uz ponistru. Poala, evo mace na pet iljada metri! I još sidi na samome rubu ekipe, čopor američkih lajavaca nije zaštitija ženku.
Iden joj uletit. Od jahanja jaka nadalje posta san novi čovik, hodački stroj i surovi planinski osvajač.
Stipe i Slovenac su na drugome kraju prostorije pregovarali sa Šerpon iz svratišta, Dipendra je naručiva čajeve, a ja san mahnija Mlađi neka on uzme ključ sobe, da ću ja doć malo posli.
Sija san do američke mace, pa dva-tri minuta gleda u drugome pravcu, prema Austrijancima, da ne bi ispa previše zainteresiran.

Onda san malo vrtija glavon vamo-tamo, vrebajući momenat kad ću joj uvatit pogled. Sve školski.
Kad se okrenila, ka fol san se začudija i trznija obrvon, u stilu "koja zgodna cura!". Brzinon geparda pomaka san se skroz do nje, sugestivno je pogleda i pita:
— Vi ste odavde, iz Gorak Shepa?
Nasmijala se. Po mome iskustvu, najgluplja i najbanalnija pitanja imaju najbolju prođu kod cura. Ispali, brate, šta ti prvo padne na pamet, ne misli se! Šta gluplje, to bolje, samo nešto mlij. Ako si se curi svidija na prvi pogled, moš bit glup ka kurac ali nema veze, opet si položija.
Također prolaze i otrcani uleti. Uvik san ima najviše uspjeha kad bi curi reka: "Ajme, ti mi sličiš na neku glumicu, čekaj da se sitin na koju..."
Amerikanki se, predvidljivo, svidilo blesavo pitanje, pa smo se upoznali. Stisla mi je ruku ka muško, valjda da dokaže kako nije slučajno tu na Himalaji. Zvala se Jocelyn i tu je došla s Lennyjen, momkon, evo ovin ovde dečkon, trećin od nje. Zašto Lenny nije sidija do svoje cure nego je pustija da je napadnu hrvatske snage?

On je bija jedan od one dvojice koji su maloprije zajebavali umornog Henrvja. Ima je pjegice i izbočena prednja dva zuba. Izgleda je ka apsolutni luzer. Mahnija mi je dobroćudno priko stola.
Vidija san da nema kruva kod Jocelvn, i da san miljama udaljen od seksa na pet iljada metri, pa san se diga i kulturno pozdravija nju, Lennvja i cili američki tim, God bless them. Na brzinu san, bez pitanja, snimija jednu fot-ku Jocelvnke, jer san već tada zna da neće bit puno bijelih žena u ovome li-bru. Kasnije, kad san pregledava snimke, shvatija san da Jocelvn ustvari nije nikakva maca, nego zapravo poluakrap. Ženama nedostatak konkurencije puno pomaže, to je neoboriva činjenica.
Generali su već sili za svoj stol i naručili dvi pive, svaka po čak četristo rupija. Jebiga, nije lako dovde nosit gajbe.
— I ja ću pivu! — hrabro san proglasija. Ljudi moji, je li to moguće? Pijen alkohol na visini iznad pet iljada metri! Ako nema seksa, ima barenko pive. Smrtnici s austrijskog i američkog stola, između ostalih i Jocelvn, cirkali su čajiće, sokiće i vodicu, i gledali nas trojicu himalajskih vukova s neskrivenin respekton. ¦

Tek kad san pregledava fotografije, shvatija san da Jocelvn nije nikakva maca, nego zapravo poluakrap. Ženama puno pomaže nedostatak konkurencije
339

ante i njegova bukara Stipe za
Antu Bućana kaže: "Upozna san ga jedanput na Mosoru, došaje iz Mravinaca skupa s bra-ton i velikon ekipon. Donija je teču punu spize i dvi demejane vina. I bukaru je ima sa sobom Bukara je bila drvena, držala je litru".
Ante Bučan i Stipe bili su najbolji prijatelji. Ne samo da su se zajedno penjali, nego su i izlazili vanka, u Omiš, u kafić "Art", u "Labuda", điravali po Rivi...
"Art" je bija kafić na Split 3, otvorija ga je Ivo Buljubašić, pomorac. Kultni kafić. Pokojni kuvar Gama tamo je sprema carpaccia i namaze.
— Ante je bija godinu ili dvi mlađi od mene — priča Stipe: — Bija je iz Mravinaca, a ja san ga često posjećiva i upozna cilu njegovu obitelj. Iša bi tamo za Badnjak, a onda se to ka nije smilo slavit. Oni bi činili dišpete, palili badnjak, došla bi milicija, pa bi Ante zapalija još veći badnjak.
Bućan je bija čovik vrlo širok, načitan, a uz to i hrvatski orijentiran, šta u ono doba Stipi, sam priznaje, i nije bilo baš primarno, jer je bija okupiran vrhovima. Obojica su čitali filozofiju, beletristiku...
Stipin prijatelj iz Mravinaca puno je pazija na narodne običaje. Ima je jednu svoju bukaru koju je nosija svuda sa sobon, i iz koje je pija bevandu.
— Čak smo i na Manaslu nosili tu bukaru. Inače, sa sobon smo tamo đonili 280 litri vina, a za vrime ekspedicije razbilo nan se samo pet-šest boca. I Šerpe su pili dalmatinsko vino! Srećko Gregov i Ante bili su kolovođe za smij i spizu. Išli su za tim da hrana bude šta originalnija. Kobasice za Manaslu, recimo, radili smo u Bućanovoj kući. Specijalne kobasice koje smo radili s manje papra, da budu pogodne za Himalaju.

Ante Bućan (s očalama i bradon) u svome elementu
Za Manaslu se mosoraška ekspedicija vrlo ozbiljno pripremala. Između ostalog, u zimu prije Manaslua organizirali su jednu malu ekspediciju na Prenj u Bosni. Bila je zima, i gore na iljadu i po metri palo je puno sniga.

— Priječili smo neku padinu, nas petnaestak, i u jednome momentu odlomili smo lavinu. Bilo nas je devet u lavini, letili smo doli dvista ili trista metri, i to priko nekih stina od trideset metri. Jedan od nas nosija je veliki paket jaja, govorin o dvista jaja. Sve je to palo doli skupa s njin i samo su se dva-tri jaja razbila, šta je bilo pravo čudo.
Stipe je tu zasta, zamislija se i doda: — U neku ruku ta situacija s lavinon bila nan je neka vrsta upozorenja za Manaslu. Znamen tragedije. Ali lako je posli bit pametan...
Bućan je po struci bija inženjer elektrotehnike, studira je u Splitu, ali Stipe se točno ne sića je li završija ili bija pri kraju fakulteta. Dugo je studira, uglavnon. Volija je izać vanka, bilo mu je misto doli na dnu Pjace, u ona doba kad se cila mladost skupljala na Pjaci i točno se znalo di ko stoji.

— Upozna san ga jedanput na Mosoru, doša je iz Mravinaca skupa s bra-ton i velikon ekipon. Donija je teču punu spize i dvi demejane vina. Tako smo se upoznali. I bukaru je ima sa sobon. Bukara je bila drvena, držala je litru. Mislin da je ta bukara sad u Srećka Gregova, nišan siguran.
Bućan je vozija starog spačeka koji su svi, sića se Stipe, godinu dana sastavljali i piturali u boju trule višnje.
— Taj spaček i moj Renault 4 bili su terenci kakvih danas više nema. Ovi današnji terenci nisu ni jedan posto terena ćutili ka ti naši. Nekad bi išli s njegovin auton, nekad s mojin, kako kad.
U ekipi su postojale dvi pivačke klape. Jedna je bila prava klapa, pa su je i zvali klapa "Prava", sastavljena od pivača među kojima su neki nastupali u splitskon teatru. U toj su klapi bili Ozren Bakotić-Bako, Boris Siriščević-Si-re, Ivo Kaliterna-Kale, Joško Grželj...
— Zaista su dobro pivali, ali bi nas utlačili, nikad stat s pismon. To je bilo nemoguće za izdržat, pa smo za kontru mi ostali osnovali klapu "Jar-
Ekipa iz klape "Jarpa" ovi put, srićon, nisu pivali

pa"! U "Jarpi" smo bili ja, Zoran Biljaković-Coto, zatim Bućan, veselo srce te ekipe... pa onda Gregov, koji je s Bućanon bija još bolji prijatelj od mene. E, Gregov je isto slabo piva, po sluhu je spada u našu klapu. Pivali smo malo ali katastrofalno, više je to bilo nešto na galamu.

Zanimljivi pivački dvoboji između dvi vesele planinarske klape uglavnon su se održavali na Mosoru. Svi bi došli u planinarski dom, di bi i prispavali. Domar je bija Duje Gruica, a tu je bila i njegova žena Ana. To su bili otac i mater od Špira, sadašnjeg domara. Manekenka Ana Gruica, unuka od Duje i ćer od Špira, koja je ime dobila po babi Ani, mosorskoj lavici, ditinjstvo je provela u planinarskon domu na Mosoru. Familja ima tradiciju čuvara Mosora.
— Onda je u Splitu bilo još izvrsnih penjača i penjačica, ovi mladi danas ne mogu se mirit s našon generacijon, ma ni izdaleka. Sjajan je bija Edo Re-telj, i u Alpama i u Himalaji. Pa Ana Mažar. Dugo vrimena je bila najbolja penjačica u bivšoj Jugoslaviji. Penjala je južnu stranu Anapurne, Vrh komunizma u Pamiru, Alpe... Bila je tajnica u bivšoj "Jugoplastici". Udana je, ima sina. U to doba bila je u samome vrhu šta se Splita tiče, čak uspješnija od Ede, ali posli ju je Edo prestiga...
Posebna priča, pri kojoj se Stipi odma na usne navuče osmijeh, svakako je Gorazd Barač zvani "Tesla". Nadimak je dobija tako staje popravlja nečiji motor, pa je spojija struju i sve spržija. Izgorija cili motor. Otada su ga svi zvali "Tesla".
Otac mu je bija vojno lice, mater Slovenka. Nabijen, žvelt, u mladosti je obožava motore. Prijatelj mu je bija Denis-Dena Dokić, čuveni motorist, koji se hvalija time da je u jednoj ćoši prema Omišu struga rećinon po tleju.
— Gorazd je uvik bija sjajan penjač, ali poseban tip. Dogovorili bismo se za ić penjat, on ne dođe na dogovor. Onda san shvatija da triba ić po njega, dignit ga iz postelje i skupa s njim tražit opremu. Doma mu je bija rusvaj. Opreme je bila posvuda. Ispod suđa u sudoperu, ispod kreveta, u šupi... Međutim, koliko je bija neredan u običnome životu, toliko je ka penjač bija odlično organiziran.
Gorazd je vječno ima španjulet u ustima, i govorija je onin sporin batal-skin govoron, "brale, lako ćemo".
— Danas ima svoj štand u Podrume (Dioklecijanove, op. a.) i prodaje đinđe iz Nepala. Dođe u Nepal na tri miseca, bude cilo lito, onda donese vriću suvenira i prodaje ih u Podrumima i još negdi. Putuje po Nepalu, odradi koji treking od mista do mista. Malo putuje, malo se zajebaje.

ante i njegova bukara | 65a
Kad je Gorazdova žena bila noseća, krenila je u Nepal s trbujon do zuba. Govorili su joj ljudi: "Marijana, kako ćeš tako u avion?

Neće te pustit!". Ona in je odgovarala: "Ma nema veze, iman ja još misec i po". A tamo je ostala misec dana. Kad je iz Katmandua krenila nazad, nisu joj isprva tili dat da uđe u avion, ali ih je nekako namolila. Sve molbe, međutim, nisu pomogle na presjedanju, u bangladeškoj Dhaki. Nisu je tili pustit dalje.
Na kraju je bila prisiljena rodit u Bangladešu, u bolnici u Dhaki. Goraz-dov sin tako ima nadimak Bangla, jer se rodija u Bangladešu. Kad mu triba rodni list, mora ić u Bangladeš.
— Cila ta ekipa i danas je vezana za planine, ali malo ko se još penje — kaže Stipe: — Edo se penje, ja, Ana još malo... neki su vezani za Gorsku službu spašavanja, ali u alpinizmu nas je ostalo svega nekoliko. Uglavnon smo svi i tada bili članovi GSS-a... E, čekaj, vidiš, Ana nije bila članica. Ženske tada nismo primali u GSS. Di'š žensku u GSS? Bilo je tu i muškog šovi-nizma, priznajen... ¦

lice mrtvog prijatelja
Srećku Gregovu je spasilo život to staje zaosta. Sve je vidija svojin očima. Gleda je kako mu prijatelje,
Antu i Nejca, odnosi lavina. Viki je odma javija u bazu šta se događa. U međuvrimenu sve se
zadimilo od sniga. Nejca i Ante više nije bilo.

Taj Manaslu '83 na kraju je ispa teška tuga. A počelo je sjajno. Ekipa se međusobno izvanredno slagala. Stipe je pozva i dva Slovenca, i to kakva Slovenca: Vikija Grošelja i Nejca Zaplotnika. Vođa je bija Vinko Maroević-Mrva, koji je ima više iskustva od Stipe u organizaciji i prikupljanju love. Stipe je bija komandant na terenu.
Ekspedicija na Manaslu, uz svu silu veseljaka, zajebanata i batala, poput Ante Bučana, Gorazda Barača-Tesle i ostalih, najviše je anegdota stvorila na račun nedavno preminulog Gordana Franića-Fute, kultnog splitskog lika, pionira radioamaterstva, kabelskih televizija i sličnih vizionarskih pothvata.
Stipe priča: — Poveli smo Futu i Toma Dugeča da bismo poboljšali komunikaciju unutar ekspedicije, a ako zatriba i da se možemo kome obratit za pomoć. Nismo ni slutili da će nan naposljetku poziv u pomoć itekako tribat.
Futu je inače u Splitu svako zna, a Dugeč je jedan od najboljih hrvatskih

Bućan nije bija radioamatera. Njih dvojica su sami predložili da se priključe ekspediciji,
350
lice mrtvog prijatelja | 67
improvizacijama, nije ima savršeno tehničko znanje, pa su se često događale dežgracije.
— Gurnija bi kacavidu u radiostanicu, i sve bi izgorilo. Svašta se s njin moglo vidit i čut. Izgorija je sve kazetofone i magnetofone, ostaje zadnji moj kazetofon na kojemu san sluša muziku. Onda je doša meni, da mogu li mu ga posudit. Odlučno san reka: "Ne!" Sve je išlo kroz smij i zajebanciju, dalmatinsko vino, bukaru i Futine šou-programe, dok nije doša taj strašni momenat.
— Ja san bija blizu šatora kad se to dogodilo. Cila situacija bila je čudna. Osjetija san nesriću u zraku. Prije nego šta je Vikijev glas kroz zvučnik javi-ja da se dogodilo zlo, ja san zna da nešto nije u redu.
Za vrime dok je Stipe bija u logoru, Nejc Zaplotnik, Ante Bučan i Srećko Gregov išli su prema stini, ali još nisu bili ušli u stinu. Dok su još bili na padini, s ledenjaka s live strane grunila je lavina. Srećko je bija zaosta za Bu-ćanon i Zaplotnikon.
— Je li osta iza da bi prominija majicu, ili je bija sporiji od ove dvojice, to ne znan. Nejc je bija vjerojatno najbolji penjač u čiloj ekspediciji, ali i Bućan
Kultni splitski lik Gordan Franić-Futa, junakvećine anegdota vezanih za ekspediciju Manaslu 83. Nažalost, umra u srpnju 2009.
351

Mrtvoga Zaplotnika nisu mogli zakopat namistudije strada, jer bi otplovija doli s ledon. Morali su doć do zemlje da ga zakopaju u čvrsto. Dva dana su ga nosili
je bija fantastičan, moga se držat s njin. Bilo kako bilo, Srečku je spasilo život to šta je zaosta. Sve je vidija svojin očima. Gleda je kako mu prijatelje odnosi lavina. Viki je, s druge strane, sve vidija odozgo iz stine, on i Edo Reteli spuštali su se doli. Kad je krenila lavina, Viki je odma javija u bazu šta se događa. U međuvrimenu sve se zadimilo od sniga. Nejca i Ante više nije bilo.
Srećka je dobro ugruvalo, bila mu je i kičma povriđena. Onda su zvali helikopter. Stipe se i danas čudi kako je u toj panici Futa, smotan kakav je bija, iz prve uspija uspostavit vezu s helikopteron koji je taman letija iz Pokhare u Katmandu.

— Helikopter je doletija relativno brzo, uzeja Srećka i doktora ekspedicije. Nismo bili sigurni šta je sa Srećkon. Kad su odletili, obuzeja nas je težak očaj. Jebiga, dva mrtva i jedan ranjeni, užasna situacija. I nije poginija bilo ko. Bućan mije bija jedan od najboljih prijatelja, a Nejca san posli Everesta i Lhotsea doživljava ka brata. Najveći mogući šok. Dva prijatelja, ne znaš koji je draži...

Bućanovo tilo nisu našli, led ga je odnija i sakrija. Zaplotnikovo tilo jesu. Bilo je užasno teško gledat lice mrtvog prijatelja. Nisu ga mogli tamo zakopat, jer bi otplovija doli s ledon. Morali su doć do zemlje da ga zakopaju u čvrsto.
— Dva dana smo nosili mrtvo tilo našega Nejca. I napokon ga zakopali u zemlju. Složili smo se da ga nema smisla prebacivat doma. Žena mu je posli došla na misto di je grob. I ona je zaključila, ka i svi mi, da je bolje da počiva tamo, pod planinon koju je volija.
U to se vrime ni teoretski nije moglo helikopteron pribacit tilo poginulog penjača. Za razliku od danas, tada nije bilo privatnih helikoptera, nego samo vojnih. A vojska nije tila nosit mrtvace.
— Nejcova Mojca posli se opet udala, zapravo ne znan je li se službeno udala, ali živi s penjačen, inače Nejcovin prijateljem Tomaž Jamnik se zove, nadimak mu je Miško, znan čovika odlično iz ekspedicije na K2, a na Everestu je
353
NejcZaplotnik, ikona slovenskog himalajizma: udovica mu Mojca danas živi s njegovin kolegon jamnikom
354

bija zadužen za transport. S Nejcon je Mojca imala tri sina, jedan se zva Nejc, čini mi se najmlađi, a jedan se nažalost ubija, ima je problema sa shizofrenijom..
Kad je naš Slovenac s Nejcovon udovicon Mojcon prije par godina iša obić misto tragedije, s čuđenjen je zaključija da se ledenjak umirija, skroz izravna, i da ne priti više apsolutno nikakva opasnost od njega. Ironija sudbine. Ekspedicija je na Manaslu krenila u krivo vrime, zatekli su se na kri-von mistu, sve je bilo krivo. Jebena srića, reka je Stipe.
— Znaš — povjerija mi je — kad je Messner osvojija Manaslu, isto su mu poginila dva čovika. Gori visoko pri vrhu jedan je zaluta, drugi ga iša tražit, i oba su se izgubila. Ali drugo je kad čuješ za tako nešto, a drugo kad to do-živiš, kad gledaš bijelo lice i

sklopljene oči svoga mrtvog penjačkog brata. Mi smo svi bili u teškoj depresiji. "Nećemo više nikad ić u planine". "Gotovo je s Himalajon". Ali onda smo posli pričali o tome i zaključili da je lijek samo jedan. Popet se na Manaslu. I išli smo sljedeće godine. Mala, tužna ekspedicija. Samo Edo Retelj, Viki, Aleš Kunaver i ja. I popeli smo se, Viki i ja, s mislima na naše mrtve prijatelje.
Posli je Stipe osta u kontaktu s Bućanovon familjon. Danas Anti više ni roditelji nisu živi, prvo je umra ćaća, a posli njega i mater, Estera. Toliko ih je užasno pogodila smrt sina, da se od toga šoka nikad nisu oporavili, do smrti su bili skrhani od tuge. Stipe se još viđa s braton, kojega je upozna skupa s Anton, onih davnih dana na Mosoru, uz pismu i bukaru.
— Ante je bija čovik, pravi čovik — teškin glason govori Stipe: — Rođeni vođa, a uz to stvoren za veselje i šalu. Malo je takvih.
Nesritni Bućan za sobon je ostavija i curu Mandinu. Bila je lipa i zgodna o^gove lipe "a ka cura, a takva je i danas. Stipe je ponekad vidi u gradu. Nije se udavala. ¦ cure Mandine
355

356
zagrljaj na crnoj stini
Gleda san najvišu planinu svita. Everest je bija tu, doslovce isprid mene. Ma vidi staje lip! Skupilo mi se nešto u grlu. Mora san reć Stipi dvi riči, zahvalit mu se šta mi je pružija ovo veličanstveno iskustvo. Zagrlili smo jedan drugoga, skoro mije suza kanila.
357

Himalajski Kvisko: 5050 puta dva je, čekaj... 10100 metri! Novi svjetski rekord!
Pogleda san visoko gore. Kala Pathar, zloslutna Crna stina, pritila mi je ispruženin kamenin prston. Krajolik je bija očajan. Grozno crno kamenje, totalno sablasno. A s druge strane, iza naših leđa, sve puno bjeline i lipote. S Kala Pathara pruža se najlipši mogući pogled na Everest. Kontrast crnoga i biloga.
Stipe je iša prvi, vrlo polako, da bi ja to uopće moga pratit. Vrh se vidija ka na dlanu ali, upozorija me:
— To samo tako izgleda. Čini ti se ka da ćeš stić za pet minuti, ali ima još dobru uru i po penjanja.
Zato san odlučija da više uopće neću gledat prema gori. Smislija san sistem: pratit ću samo Stipine pete i brojat njegove korake, od jedan do dvista. Tako će mi brže proć vrime i doć ću do vrha začas.

Jedan, dva, tri, pet, sto, dvista… izbrojija san čak osan tih «dvistotica» i tek onda sebi dopustija pogled prema vrhu. Izgledalo je ka da smo već tu, očekiva san još maksimalno sto koraka pa da Stipe proglasi kako smo stigli. Ali ne. Tribalo je brojat još čak pet puta do dvista! Shvatija san na osobnome primjeru kako se Stipe osjeća onda kad se drugi put penja na Everest. Vrh je naizgled tu, a nikako doć do njega.
Krklja san vapeći za arjon, i slomljeno nabada drćavin koracima naprid, ka invalidna čaplja, ka olovni vojnik s jednon nogon. Čekaj, šta je ono falilo olovnome vojniku? Noga ili ruka?
U nemiloj agoniji shvatija san da smo napokon stigli blizu vršnoga kamena. Kala Pathar. Crni Petar?
Mantalo mi se, šivali su mi svitlaci prid očima, a to nije bilo bezopasno, jer je ovde jedan pogrešan korak moga imat smrtonosne posljedice. Čak i naizgled logičan korak moga je bit fatalan ako bi se, primjerice, ugazilo na krivi kamen koji bi se nezgodno pomaka ili odronija. A ja više kurca nišan vidija, a kamoli je li idući kamen stabilan ili nije.
— Ajme, Stipe! Otišli smo na drugi vrh, oni malo niži! Eno tamo priko pravoga! — prvi je zabunu opazija Mlado.
Stipe se nasmija: — A ništa, morat ćemo se još malo penjat!
Sluša san šta govore. Jel me zajebaju? Ne, to je istina. Oni vrhunac tamo stvarno je viši od ovoga. Obuzeja me apsolutni očaj. Ne mogu više, ne mogu. Mrtav umoran, samo san promrsija:
— Ja na drugi vrh ne iden. Zadovoljit ću se ovin Mini Patharon.
Kad me vidija onako slomljenoga, Stipe je shvatija da se ne šalin, pa je onda predložija:

— Dobro, idemo priko ovoga grebena, mi ćemo se popet, a ti pričekaj. Ali šteta, sad si tako blizu…
I zbilja, dok san tetura grebenon priko crnih stina, pogled mi je biža prema vrhu ukrašenon brojnin budističkin zastavicama.
— Ajde dobro, odradit ću još tih trista metri — proglasija san, na šta se Štipan razveselija.
Prvi je gore stiga Mladen i poljubija kamen na vrhu planine, za njin Stipe. Zadrža se, jer je u zadnjih stotinjak metri sreja nekoga mlađeg čovika, koji je bija s lipon, plavokoson curon. I oni su se penjali na Kala Pathar. Inače, to su bile jedine dvi osobe koje smo toga dana sreli na planini. Stipe je momka prvo prodorno gleda, a onda je skočija na kamen do njega i oslovija ga:
— Hej, Dejv, ju rimember mi?

— Vot?... Vejt, o maj gad... Stipi!?
Je, to je bija Dave, američki avanturist kojega je Stipe upozna nigdi drug-di nego na - Antarktici. Jebate, među kakvu san ekipu upa!
Stipe me upozna s Daveon. Reka san "najs tu mit ju" i dozna da Dave i cura posli ovoga idu u uspon na Everest. Ajde, lipo, puno sriće, pazite jedno na drugo. Nešto san trtlja, nišan uopće zna šta govorin.
Vrapčić koji me bez straja doša obać dok san mrtav sidija u stini na vrhu: srce mi je tuklo brže nego njemu...
40***
359

Stipe je uglavija kameru u stinu tako da se iza vidi Everest, pa snimija prilog za Dnevnik
36O
zagrljaj na crnoj stini | 68
Zadnji metri bili su najteži, jer je tribalo priskakat sa stine na stinu, ka divokoza. Nakon Mlađe i Stipe do vrha san doskakuta i ja, đavlije skakalo, potpuno lud, šta od umora, šta od visine. Pravo čudo kako se nišan strmo-pizdija u dubinu pod Kala Patharon.
Još dva posrtanja i spašavanja pomoću štapova, i napokon san bija tu, na vrhu. Na 5550 metri. Skroz san se uspravija, pa u euforiji cota po vršnin sti-nama. Moji su suputnici počeli vikat na mene i u panici me povukli prema doli, legli me na stinu. Nišan odma shvatija šta san sad falija.
— Jesi lud, ne smiš to! — uzruja se Stipe: — Da si izgubija ravnotežu, više te niko ne bi moga zaustavit, skotrlja bi se niz ove kamenčine doli i razbija ka boca!
Zatim san sidija u stini na vrhu, dok je Stipe nešto snima, a Mladen skuplja kamenje za uspomenu. Do noge mi je sletija vrapčić, pa san ga promatra, dok mi je srce tuklo u grlu, ka ljudskon vrapcu.
Za otprilike dvadeset minuti doša san sebi, vratija se među žive. Na vrhu Kala Pathara, s blistavin pogledon na Mount Everest. Gleda san najvišu planinu svita. Everest je bija tu, doslovce isprid mene. Ma vidi šta je lip, ka u librima! S naše strane vidija se baš oni strahotni Zapadni greben. Zadnji čovik koji se po njemu uspija popet, prije točno trideset godina, sad je bija samo korak od mene. Neopisivo & neprocjenjivo.

Skupilo mi se nešto u grlu. Mora san reć Stipi dvi riči, zahvalit mu se šta mi je pružija ovo veličanstveno iskustvo. Zagrlili smo jedan drugoga, skoro mi je suza kanila. On me potapša po ramenima.
Taj će mi zagrljaj na vrhu Kala Pathara zauvik ostat jedan od najdražih životnih trenutaka. ¦
Mount Everest izbliza: u prvome planu grozomorni Zapadni greben po kojemu s& zadnji na svitu popeja momakJz-Zavojana Vrte Se ZVizde | "Poša san jedan korak, ali kako je bija mrak, ugazija san u prazno. Mahinalno san krenija zabit cepin, međutim cepina više nišan ima. Klizin, padan, noge odletile u zrak. Vrtile su se zvižde i pomislija san... gotovo!"
U jednome dvorištu u Katmanduu, posli večere pod zvizdama, uz bocu pive sluša san Stipu kako našoj mladoj penjačici, lipoj plavušici koja ga je pobožno slušala, priča o tome kako su mu se iste te zvižde vrtile nad glavon, a on se oprašta sa životon. Bija je to Everest, drugi put.
— Lud od umora i bez kisika, mučen halucinacijama, spušta san se prema Logoru 4 maksimalno pravilno, školski, ličen okrenut prema padini, da se ne bi slučajno kliznija. Ima još trikova kako povećat sigurnost. Naprimjer, korak po korak ubadaš špicevima od dereza i špicon od cepina, po istome principu. Uvik su tri točke ubodene, sigurne, a jednu tražiš.
Napredova je sporo, noć je odavno pala. Onako bez kisika, iscrpljen, vata je arju ka glamac. Malo se odmorija i onda poša prema doli, i u tome momentu shvatija da mu je cepin osta petnaestak metri visočije.
— Reka san sam sebi, ma neću se ni vraćat, ko ga šljivi, nać ću neki rezervni u logoru. Poša san jedan korak, ali kako je bija mrak, ugazija san u prazno. Mahinalno san krenija zabit cepin, međutim cepina više nišan ima. Klizin, padan, noge odletile u zrak. Nišan osjetija neku posebnu paniku, nemaš šta. Vrtile su se zvižde i pomislija san... gotovo. Mogu past u provaliju na livu stranu, u Kinu, ili na desnu, u Nepal, u oba slučaja nema mi pomoći.
Odjedanput su zvižde stale. Spas! Stipe se okrenija i pogleda oko sebe.

Prvo šta je vidija bija je - mrtvac. Lice mrtvog čovika, prekriveno komadićima leda, bilo je okrenuto prema njemu.

— Mislin čak da znan koji je to bija mrtvac. Moj prijatelj Yogendra Thapa, Nepalac, radija je u policiji. Prije nekoga vrimena nesta je tu negdi. Po odjeći mi se čini da je to bija on.
Nakon šta se čudesno stombula niz strminu a da nije upa u provaliju, Stipe se zaustavija u neposrednoj blizini šatora. Makedonac Borce čak je vidija njegov pad, i nije moga virovat da se Stipe uspija sritno škapulat.
— Kako san se zaustavija? Ne znan ni ja, neman pojma. Bilo je to jedan naprema tisuću. Jedan da ću preživit, tisuću da ću poginit. Najopasnija situacija u kojoj san se ikada zateka. Bija san siguran da me više nema, spasilo me samo Božje proviđenje…
Te 1989. Makedonci su organizirali ekspediciju na Everest. Vođa je bija Jovan Popovski. Budući da naš Slovenac nije bija na vrhu 1979. godine, molija je Jovana bi li on moga ić s njima. Makedonci su, naravno, bili sritni šta in se po-nudija takav as. Onda je Slovenac zva Stipu i stari tandem opet je bija u sedlu. Dva generala uzeli su dozvole za Lhotse na svoj račun i isplanirali da će se, ako bude vrimena i mogućnosti, možda popet i na Everest.
Slovenac se junački popeja na Lhotse, a Stipu su zeble noge i nije mu se dalo. Pripa se da mu se ne smrznu prsti. Dočeka je Slovenca u silazu i po-moga mu se spustit do logora. Slovenac, slomljen od uspona i nevrimena na vrhu, kasnije je reka kako mu se činilo, kad je vidija Stipu, da mu se ramena zaštitnički šire priko cile sjeverne padine Lhotsea, ka da rastu da ga spase ako on slučajno popuzne.
Posli, na putu prema vrhu Everesta, Stipu je najviše brinija Ledeni slap, prijelomnica ledenjaka Khumbu, koji nastaje u zapadnoj uvali.
Uvalu čine padina Everesta na sjeveru, Lhotsea na zapadu i Nuptsea na jugu. Na padinama tih grandioznih planina skoro svaki dan skupljaju se goleme količine sniga koje polako klize niz strme stine i hrane ledenjak Khumbu. Ledenjak lagano, centimetar na dan, klizi prema doli i na kraju uvale se lomi, stvarajući Ledeni slap. Sam slap počinje ogromnin pukotinama u gornjemu dilu. Led klizi naniže i stvara serake, ledene tornjeve, naslagane bez reda i često sa slabin osloncen. Te divovske sante leda znaju padat bez pravila i stvaraju kaos. Ruše se ka minirani neboderi i zatrpavaju pritom sve šta in je na putu.
Stupanj opasnosti na Everestu ovisi o broju prelazaka kroz Ledeni slap. Teško je tuda proć, jer triba primostit široke, i po sto metri duboke ledenjač-ke pukotine, te zaobić velike serake.

Međutim, sve su prošli bez problema, te usprkos ladnoći i lošemu vrime-nu strelovito napredovali, za razliku od drugih penjača koji su redon odustajali. To je izazvalo ljubomoru šefova američke ekspedicije, koji nisu mogli prihvatit činjenicu da njihove zvijezde ka Rob Hali, Scott Fischer i Peter Hillarv (Edmundov sin), zaostaju za tamo nekin Balkancima.
Vođa ekspedicije, poznati Alan Burgess, govorija je za Stipu i Slovenca da su ludi, opasni, da smetaju drugima, čak da bacaju kamenje na članove drugih ekspedicija!
— Isprva nišan to moga razumit — sleže ramenima Stipe. — Ali, posli san donekle shvatija. Burgessu je vrh izmica, i to po ko zna koji put, jer je na Everest neuspješno juriša i prijašnjih godina. Ekspedicija je bila komercijalna i puno je koštala njihove pridružene članove. Dvojica Šveđana platili su sto iljada dolara, duplo više nego šta su koštale naša i makedonska ekspedicija zajedno!
Lipa plavokosa penjačica Iris iz Rijeke (to nije Darijina sestra, nego druga Iris!) koja je na večeri u Katmanduu pažljivo slušala Stipine savjete
365

Zato su Amerikanci bili bisni i zabrinuti. Kako objasnit članovima tima činjenicu da su se Stipe i Slovenac, praćeni Makedoncima, munjevito popeli do mista di oni nikako nisu uspijevali stić?
Vitar je polako slabija i obećava lip sutrašnji dan. Mala ekspedicija bila je ushićena. Cilo vrime ponavljali su jedan drugome izreku Miljenka Smoje: "Straj nas je koliko smo pametni!".
Bili su u Logoru 4 na negostoljubivon kamenjaru Južnog sedla. Kraj šatora našli su vriću za spavanje u koju je dopola bilo umotano nečije mrtvo tilo.
Digli su se u jedan sat posli ponoći 10. svibnja.
— Nema težega momenta za himalajca od onoga kad se izvuče iz tople vriće za spavanje i započne pripreme za uspon. Počeli smo topit snig za čaj. Čoviku na Himalaji triba puno tekućine, tri puta više nego u dolini.
Ritka arja usporava protok krvi, pa dolazi do ozeblina i tromboze. Zato triba šta više pit.
Krenili su u tri ure posli ponoći. Put su osvitljavali čeonin lampama. Kisik je šišta iz ventila namištenih za dodavanje dvi litre u minuti.

— Dil lica i očiju iznad maske pokrivale su mi skijaške očale koje su imale dvostruka stakla, da se ne zamagle. Priko svega ima san kapuljaču od jakete ispunjenu paperjen. Iako su i rukavice bile paperjaste, ruke su mi zeble. Na nogama san ima posebne, iznimno lagane cipele, izrađene od umjetnih materijala, priko kojih su još bile zaštitne navlake. Nosija san dva para vunenih bičava, a noge san namaza antireumatskon mašću. Uza sve to ćutija san ladnoću na nogama...
Od penjačke opreme ima je samo dereze na nogama i cepin u ruci. Ruksak je težija više od dvadeset kili, jer je u njemu drža dvi boce kisika, 16-milimetar-sku filmsku kameru, tri role filma, dva fotoaparata i nešto čokolade i bombona.
Prvi je padinon iznad Južnog sedla zagrabija Slovenac. Nakon stotinjak metri vodstvo je preuzeja Stipe. Tu su bili još Makedonac Dimitar Ilievski, te Šerpe Sonam i Agiva. Drugi Makedonac Borce je osta u Logoru 4, jer se nije ćutija dobro.
Iako je u početku snig bija dobar za penjanje, sporo su napredovali u strmoj padini. Nisu bili navezani, nego su se penjali svaki za sebe, šta je bilo najbrže i najsigurnije za cilu skupinu.
— Svi smo bili iskusni himalajci, računajući i Ilievskog, koji se 1986. ka član makedonske ekspedicije penja na Manaslu.
Svitanje nas je zateklo na grebenu, na mistu di su prijašnje ekspedicije postavile Logor 5. Niko nije bija isprid nas, nije bilo užadi ka danas...

Stipe je više puti mora zastajat i čekat Slovenca i ostale, kojima je teže išlo. Šta se sunce više dizalo, bilo je toplije. Tek oko dvi ure popodne popeli su se na greben ispod Južnog vrha. Pogled je bija spektakularan. Divovski vrhovi Makalu i Kangchenjunga, Tibet ka na dlanu. Još samo četristo metri do vrha.
— Snig je bija dubok, upadali smo do kolina. Šerpe su stali. Rekli su nan: "Ako ćete vi prtit, onda idemo. Ako nećete, idemo nazad". To nas je natiralo da još jače zapnemo. Šta ću, prtija san duboki snig. Strmina me iznenadila, očekiva san lakši teren. Nakon dvista metri san izdušija.
Vodstvo je preuzeja Ilievski i tako dokaza da je pravi himalajac, ravan ostalima. Slovenac je u tome momentu bija zaosta, ima je neki problem s kisikon.
Nakon pedesetak metri koje je junački odradija Makedonac, stupili su na scenu odmorni Šerpe i prtili sve do Južnog vrha, koji je točno sto metri niži od pravoga.

Tu pod vrhon Stipe je potrošija zadnju kap kisika. Šerpa Sonam odma mu je ponudija svoju rezervnu bocu. Stipe ju je namontira i nastavija novon forcon.
Zadnjih sto metri više nije bilo dubokoga sniga, samo oštri nazubljeni greben sa strmin dilon, zvanin Hillarv Step. Kad se Stipe nekako uspija po-pet uz Hillarv Step, okomitu granitnu stinu od dvadeset metri, pomislija je: "Evo, sad će vrh!" Ali čim bi se popeja na vrh koji je bija vidija, ugleda bi još viši. I tako nekoliko puti.
— Mislija san, onako satran od umora, da me neko zajebaje. Na kraju je vidija Sonama kako uzbuđeno maše.
— Ostalo mi je samo petnaestak metri do njega. Bija san ushićen, gotovo san plaka. Nakon deset godina opet san tu! Zadnjih deset metri san gotovo u sprintu potrča uzbrdo, Sonam je počeja mahat da stanen, pomislija je da san poludija. To je jako opasno, znaš, ako se uspraviš pa se recimo oklizneš, u padu se ne moš zaustavit... ¦

odime, dime! Posli je niko drugi nego čuveni Scott Fischer vidija mrtvaca koji je po svoj prilici bija llievski. Nalazija se u bočnome položaju, zgrčen, glava mu je bila uz kolina. Najvjerojatnije se umorija, sija, pa više nije moga ustat. Samo je zaspa i privrnija se.
Dočeka ga je široki Sonamov zagrljaj. Na vrhu je. Najvišemu na svitu. Dalmatinac. Drugi put! Niti jednome Europljaninu tako nešto još nije uspi-lo: popeja se na vrh priko dva grebena, Zapadnog i Južnog.
U tome momentu Stipe je ugleda Slovenca, sto metri ispod, na Južnom vrhu. Iša je polako jer mu je nestalo kisika.
Već je bilo 17.30, kasna ura, umor, iscrpljenost. Svejedno je zavladalo opće veselje kad su uskoro na vrh stigli Agiva i llievski. Niko onda nije slutija šta će se dogodit samo nekoliko uri kasnije. Na vrhu je bilo lipo, ali nemilo ladno. Stipe je pokuša nešto snimit filmskom kameron, međutim ona se jedva pokrenila.
— Vrtila se slabo, ali ipak je ostalo nešto snimljeno.
Ispuca je nekoliko fotografija i iša zaminit film. Gole su mu se ruke počele smrzavat. Odusta je, valjalo je bižat.
— Dime, idemo doli! — reka je.
— Odime! — uzvratija je Dime na makedonskome.
Stipe je pomislija: "Bidan Viki, nema mu pomoći, propustit će vrh i ovi put". Izvadija je praznu bocu kisika i položija je na vrh. U

tome momentu na snigu je sinja ručni sat. Kineski. Strpa ga je u džep i krenija za Makedoncen. Stipe još ima taj sat, posli je čak i proradija.
Na vrhu Hillarv Stepa susreli su Slovenca.

— Kasno je, brzo će mrak! — reka mu je Stipe.
— Pokušat ću se popet, malo mi še manjka — odgovorija je Slovenac.
— Ali, Viki, mislin da ti to nije pametno. Kasno je!
— Znam, ali šta ću sad kad sam tako blizu?
Dok se Stipe zadrža sa Slovencen, Dime je odmaglija velikon brzinon. Stipe mu je viknija da ga čeka i ovi ga je zaista pričeka na Južnome vrhu, pomoga mu popravit lampu, pa opet uteka.
— Jednostavno ga nišan moga slidit. Opet san vika, šta san glasnije moga, neka me pričeka, ali nije me čuja. Zadnji put san vidija njegovo svitlo na mistu di je tribalo prić greben i počet se spuštat ledenon strminon do Južnog sedla. Ima san opet problema s čeonon lampon. Pala je noć.
Istin bezbrojnin pokretima cepinon i derezama Stipe je gotovo napamet silazija strmon zasnježenon stinon, ka stroj. Gleda je samo krug svitla u mraku, koji je bacala lampa šta ju je ipak uspija ponovo popravit.
Počela mu je popuštat veza sa stvarnošću, krenile su halucinacije. Tilo mu je gubilo težinu, činilo mu se da može poletit. A bija je sam u stini. Sija je i malo mu se razbistrilo, ali nakon pedesetak metri opet mu je počela nestajat stvarnost.
— Nekako san se presta brinit. Razmišlja san bi li lega. Neko će sad doć kod mene i razapet šator. Unutra pijen čaj, točno san mu moga ućutit okus. Tu je i topla vrića za spavanje, lipo mi je. Onda san se trgnija, shvatija san djelićen svijesti da haluciniran i da ću sigurno umrit ako nastavin.
Odjedanput je vidija svitlo nečije čeone lampe.
— Dime, di si? — povika je.
— Nisam jaz Dime, ampak Viki! — čuja je Grošeljev glas.
— A di je Dime?
— Ne vem, nisem ga videl.
Nastavili su se spuštat zajedno, ali nakon nekog vrimena Stipe je shvatija da je opet sam. Počela je još jedna borba sna i jave. Ipak, bija je sve bliži Logoru 4, već je vidija svitlo, i to ga je gonilo dalje. Uto je zaboravija cepin na jednome odmorištu, pa zagazija u prazno i čudesno preživija oni pad s početka prethodne priče...
Slovenac i Borce su ga dočekali s čajen. Ali di je Dime?

— Ušte se ne pojavi! — reka je Borce. Kod Dime je ostala i radiostanica, tako da se nisu mogli javit u bazu.
Nije bilo druge nego čekat da se Dime ukaže, iako su sva trojica počeli sumnjat u njegov povratak. Noć je bila duga i mučna.

— Ujutro su Viki i Borce rekli da bi išli ća. Viki je bija užasno iscrpljen i triba se spustit šta prije, a Borce je ima problema s ozeblinama. Ja san osta čekat još jedan dan i jednu noć. Znaš li šta je to? Na Južnome sedlu. Smrtno opasno. Ali naša san poluprazniih boca s kisikon, pa san to srka i preporodija se.
Kad se, međutim, Dime ni sutra nije pojavija, Stipe je također krenija prema doli. Toliko ga je diga kisik iz odbačenih boca da je šibnija doli i uvatija dvojicu prijatelja! Oni su prispavali u "dvojci", a on ih je stiga prije baze.
— Posli je niko drugi nego čuveni Scott Fischer, koji je poginija 1996, vidija mrtvaca koji je po svoj prilici bija llievski. Nalazija se u bočnome položaju, zgrčen, glava mu je bila uz kolina. Najvjerojatnije se umorija, sija, pa više nije moga ustat. Samo je zaspa i privrnija se. Organizam se pothladi, osjećaji nestaju. Nema boli, čak osjećaš ugodu. Bijela smrt. Skoro je i mene zadesila.
Stipe je upozna familju od Ilievskog, ženu i sina. Posjetija je Makedoniju kad je ekspedicija imala predavanje o Everestu, bilo je to prije rata.
— Osta san posli u kontaktu s obitelji, dopisujen se s njegovin sinon. Dime je nacionalni heroj u Makedoniji, prvi njihov osvajač Everesta, poginija pri spuštanju. Bija je krasan čovik. Inače su ti Makedonci odlični ljudi.
Na Everestu je osta Ang Phu, osta je i Dime, ko zna koliko ih je drugih ostalo? Na stotine. Stipe je viđa mrtva tila, nekad bi ga potresla više, nekad manje. Možda najslavniji mrtvac s Everesta, George Mallorv, o kojemu san pisa u "Nepalu u 77 priča", također je pronađen i identificiran. Nikad nije utvrđeno je li se možda i on prije smrti popeja na vrh, i to silna desetljeća prije svih ostalih.
— Je, možda se Mallorv popeja — kima Stipe: — Čak vrlo moguće. Sigurno je bija vrlo, vrlo blizu, jako visoko, možda 150 metri ispod vrha. A je li doša na sam vrh... ne bi se zakleja da nije.
Nikad nećemo saznat istinu. Tu je tajnu Mallorv ponija sa sobon.

Stipe kaže: — Na Everestu je puno mrtvih. S te visine niko ne može mrtvoga čovika donit dole. Nema tehnike koja bi svladala taj problem. Zato mrtvaci ostaju gore.
Postoji kodeks postupanja s mrtvin tilima. Ako se truplo može ubacit u neku pukotinu, ubaci ga se. Ako ne može, onda ga pokrije snig, ali ga vitar često ponovo očisti i izloži pogledima.
Šta čovik osjeća kad vidi sve te mrtvace? Jel te prisiče?
Stipe diže obrve: — A čuj, to je odnos prema nekome ko je davno umra, ko nije tvoj. Malo te zaledi, triba priznat, ali ne može se to usporedit sa smrću prijatelja. Strašno je kad vidiš mrtvo prijateljevo tilo. To je užas, živi užas. ¦
Veliki Aleš Kunaver, inspirator slovenskih juriša na himalajske vrhove: poginija 1984. u helikopterskoj nesrići u Sloveniji
371
"Starci Mfftle bolesničkin pričam ipt. J'Sinko moj, bo *Lp'vo, boli mesno". - Boli koga kurac šta drugoga čovi|a^oli!
372
kad buden ima 65 Za svoj 65. rođendan napuštan Hrvatsku, selin na Tajland. Tad ću već ispunit obavezu prema obitelji, podić dicu i unuke. Na plaži otoka Ko Samui živit ću u bungalovu, uz četri mlade Tajlan-đanke, kamenice, ribu, vino, šampanjac...
Sidili smo U Gorak Shepu, točavali kruv u jaja na oko i pijuckali topli čaj. Bazni logor nas čeka. Zadnje jutro uspona. Da mi se naspavat, spasija bi se. Tri noći nišan oka sklopija. Vanka pustara, minus pet.
— Ajme! Jeste vidili? — skočija je Mlado: — Nešto je protrčalo, neka beštija. Ka vidra. Ili vjeverica.
— Ko će ti ovde protrčat, u ovoj vukojebini na pet iljada metri? — okre-nija san se lino prema ponistri.
— Ne, stvarno ima nekih životinjica ovde. Vidija san ih i ja, ali ne ovi put — uključija se Stipe.
Buljili smo kroz ponistru, pripremili fotoaparate, ali beštijici ni traga. Ko zna šta je to Mlado vidija?
Amerikanaca nije bilo, fala bogu. Teško bi izdrža ono njihovo lajanje najranije ujutro. Ali ostavili su novine na engleskon, stare pet dana, koje in je najvjerojatnije donija neki od nosača.
Pogleda san glavni naslov u zabavnoj rubrici:
— Pazi ovo: "Angelina Jolie ozlijedila se na snimanju filma". Bidna Ange-lina. Ko će sad pazit na dicu?
— Res? Angelina se je ponesrečila? — pogleda me Slovenac, pa se okreni-ja Stipi: — Slušaj, ja ne znam kaj sad da radimo? Da se vrnemo?

Preša san na crnu kroniku, lokalne vijesti.

Katmandu, brutalno ubijen starac od 75 godina. Supruga od 72 godine ugušila ga kušinon na spavanju, pa ga za svaku sigurnost izbola nožen. Na tilu nađeno 45 uboda. Motivi se još istražuju.
Malo smo diskutirali o tome, pa san iznija svoj plan za budućnost.
— Kako bi izbjega mogućnost da me u starosti neko izbuža nožinon, ja za svoj 65. rođendan napuštan Hrvatsku, selin na Tajland. Dakle, tada san već podiga dicu, dočeka san da se rode unuci i poveja ih u prve šetnje. Is-punija san obavezu prema obitelji. U tome momentu prodajen svu imovinu koju san dotad steka…
— Hahaha — nasmija se Slovenac — že vidim kam to gre!
Nastavija san izlagat plan:
— Od prodaje svega uziman sebi pola, a pola ostavljan dići i unucima. Odlazin na Tajland, i ne vraćan se do ultima, dok ne shvatin da ću umrit za koji misec, samo da zadnji put vidin dicu i unuke. Na plaži otoka Ko Samui živin u bungalovu, uz dvi do četri mlade Tajlanđanke, kamenice, ribu, vino, šampanjac… Šta kažete?
Slovenac se zainteresira: — Pa žena? Kaj bo z ženo?
Tad još nišan slutija da će me samo četri miseca posli ovoga razgovora ostavit Papučica, i to zato šta nišan bija primjeran.
Odgovorija san mu: — Ženi time samo radin uslugu. Režala bi ona na mene, ja na nju. Dosađiva bi joj, gnjavija je po kući. Ona me 2030. godine, sa svojih 60, sigurno neće inspirirat na seks. Možda bi me na kraju stvarno izbola nožen!
Slovenac se nasmija: — In to pet in štirideset krat!
Nišan to tija govorit Stipi i Slovencu, jer su se obojica približili šezdesetoj, ali većina ljudi nakon navršene 65. godine za okolinu zapravo više i ne postoji. Niko ih ne primjećuje, prolaze sviton ka duhovi.
Mladin momcima i curama je, iskreno rečeno, zapravo tlaka ić vidit dida i babu, osim ako nije rič o skroz maloj dići, koju se potkupljuje čokoladon i bombonima.
To pogotovo vridi ako je starac bolestan, pa žut i kukasta nosa leži u postelji. Tad se odbojnost jedva prikriva ne samo kod unuka, nego i kod rođenih sinova i ćeri. Malo je onih potomaka koji su spremni, ka naprimjer ja sa svojin umirućin didon, satima i danima sidit uz samrtnu postelju i pričat s njin o mladosti, da mu se pinku laskaju zadnje muke.

Moran reć da se moj dida u svojoj 97. duhon vratija u 1915. godinu i precizno mi nabroja imena i prezimena svih mesara (onda ih je bilo čak troji-

ca!) i ribara u Visu, te da mi je ispriča neke divne priče o svojoj prvoj curi koja se zvala Eli i "otac ju je odve' priko velikega mora u Jamerike, baš kad smo se tili vazest".
U normalnoj situaciji u našin kućama bolesni starac, ako ga nisu špedili u dom, obično leži u svojoj sobi, donese mu se spiza i piće, ako triba promi-nu mu se i pelene, ali u principu niko ga ne jebe dva posto. Još mu se zatvore vrata od sobe da se ne čuje ako zove.
Zato argument o tome kako je lipo do kraja bit uz familju zapravo ne stoji. Više je rič 0 tome kako se društvo iz sućuti upinje da opstane ta nekakva solidarnost prema starcima, ali realno, u suvremenon svitu ljubavi prema starome čoviku sve je manje i manje.
Svojedobno su Spartanci, recimo, tako nešto skroz odbacili i svoje inkre-pite potirali u planinu, neka ih tamo požderu vuci i medvidi. Plaža na Tajlandu je, po meni, puno prihvatljiviji posljednji okoliš za umorne kosti.
Možda bi se, doduše, mladi ljudi volili družit sa starijin sviton, kad starci ne bi, ali baš svi redon, ponavljali istu grešku. Fokusirani su samo na održanje vlastitih tila u funkciji. Glavne (i jedine) teme postaju in zubi, žuč, vene, prostata, probava, pilule, operacije...
Ne brinu ni o čemu drugome nego o zdravlju, i o tome kako da od sudbine ižicaju još koju godinu dosadnog života. Ubiju te bolesničkin pričama. Sinko moj, boli me ovo, boli me ono. Ma boli koga kurac za ono šta drugoga čovika boli!
Nasuprot tome, čim se pojavi neki zanimljiv, atipičan starac, uvati mladu macu ka od šale. Sve na iskustvo i šarm (i pokoji euro, naravno). Za to imamo masu primjera na stranicama jet-set magazina, domaćih i stranih. Dok javnost osuđuje pohotne starce, za mene su oni sasvim OK i uvik navijan za njih. Osim toga, virujen daje seks s mladin lipoticama povoljan za prostatu. Nije li stari dobri Bukovvski napisa kako je jedini način da se zajebe smrt taj da u svojoj sedandesetoj spavaš sa curon od 19 godina?
Zato san sto posto siguran da je u starosti najbolje odjebat sve te priče oko criva, prostate i kolesterola, hrabro škartat bočice i

kremice, spakirat samo mudantine i dentjeru, te otić na Ko Samui i zadnji kvarat života provest ka kralj, na plaži, uz nježne poljupce i tvrde guze tajlandskih maca. ¦
bazni logor | Kad smo prišli malo bliže, na jednome od najlipših šatora vidili smo hrvatsku bandini! Lijepa naša domovino, himalajska zemljo mila! Ali di su Hrvatice mlade7 Vidili smo samo nekolicinu Šerpa, koji su sidili, igrali karte i nepovjerljivo nas gledali.
Palo je četri-pet velikih stina. Nišan obadava. Stipe, koji je isprid mene gazija po snigu grebena, strignija je ušima i zasta. Pogleda je ulivo, priko klanca. Stali smo i ja i Mladen. Slovenca nije bilo, on je krenija tek uru-dvi iza nas. Nešto će se dogodit.
Odjedanput je počeja pakleni ples stinčuga. Odron. Ali kakav! Na stotine, iljade stina, manjih, većih, ogromnih, rušilo se niz klisurinu. Neke bi se gromade raspukle kad bi tresnile o zemlju, neke bi se posli pada kotrljale još pedeset metri prema nama. Srićon, bili smo na grebenu, sigurni od stihije.
Gleda san zastrašujući prizor otvorenih usta. Kamena lavina me zaprepastila snagon i bison. Da smo se zatekli s druge strane, pomelo bi nas ka slamčice.
— Slušaj me sad — okrenija mi se Stipe: — Ako ti se ovo ikad dogodi u Putokaz za Bazni logor životu, da lavina pada na tebe, ili odron, sve isto, nikad nemoj bižat livo pa
desno, naprid pa nazad, gubit glavu u panici. Prvo procijeni di pada, a onda odaberi jednu stranu i trči šta možeš brže samo u tu stranu! Oni koji su ne- il
odlučni nemaju šanse za spas, ubit će ih sigurno.
Niti petsto metri nakon odrona, naišli smo na zadnji putokaz u planini. Pisalo je: "Way to Mt. Everest B. C.", šta oće reć "Base Camp". Bazni logor.
— Blizu smo — procidija je Mlado.
Nije bilo lako penjat se. Zna san da su ovo zadnji kilometri uspona, koji su obično najteži, jer su forca i pacijenca pri samome kraju. Uz to, teren je
377

Ova ekspedicija zamalo je završila fatalno i za samoga Stipu bija katastrofa. Na nekin dionicama uopće nije bilo staze, nego skači, labuđe, s kamena na kamen! Ponegdi se ispod sniga nije moglo vidit je li stina stabilna ili ćeš se skupa s njon prikovrnit u provaliju.

Nedaleko od putokaza kočija se moćni čorten Ang Phua. Koliko puti san ga vidija u Stipinin librima i, evo ga, tu je, prid mojin očima. Zastali smo kod kamenoga spomenika. Stipe je utonija u misli. Bože, koliko je prijatelja izgubija ovde u himalajskoj divljini! Mislin da je to bilo još u staron selu iznad Pangbochea, uglavnon pita san Stipu zašto on ne vodi komercijalne himalajske ekspedicije.
— Nikad! — pripa me žestinon odgovora: — Nema tih para. Ne želin vodit grupe ljudi od kojih bi neki mogli stradat, a ja da odlučujen o njihovin sudbinama. Previše san trauma doživija, previše prijatelja izgubija, da bi se uvatija tako nečega. Ovako ka sad, penjat se s Vikijen ili nekin drugin starin prijateljen, to je druga stvar...
>
bazni logor | 72
Međutim, ova ekspedicija je zamalo završila fatalno i za samoga Stipu. O tome se malo zna, on je to samo ukratko spomenija, a bilo je stvarno opasno. Najčudnije je to šta san, od momenta kad je protutnja divovski kameni odron, u sebi ima jak predosjećaj neke velike opasnosti koja priti Stipi. Planina Pumori, "Neudana kći", koju smo duž zadnje dionice mogli vidit skoro cilo vrime, pa i tijekon odrona, ka da mi je zračila nekom opasnošću. Čak san Stipi nešto natuknija o tome, reka san mu da bude maksimalno oprezan, jer iman loš špurijus, ali on se nasmija i odmahnija rukon. Nišan tija dalje upirat, da ne ispadne kako san neka baba. A šta se posli dogodilo na Pumoriju, kad smo se Mlado i ja već uputili prema nazad?
Himalajski vitezovi konačno su otvorili bačvu s oznakon "Ljubljanske banke" koju san viđa na leđima nosača, pa navukli na sebe opremu i "oružje": dereze, cepine i ostalo staja, obični smrtnik, nikad prije nišan vidija uži-vo. Krenili su na pravu stvar, na uspon. Ovi silni kilometri do Gorak Shepa i Baznog logora, koji su za mene bili muka Isusova, to je njima bila zajebanci-ja, šetnja do planine. Na Pumori su krenili još neki slovenski veterani iz dila ekipe koja je došla sa Škarjon.
Stipi je krenilo odlično, penja se velikon brzinon, kad se u jednome momentu uvatija za staro, istrošeno uže koje je - puklo. S visine od osan metri sunovratija se u dubinu, i to na glavu i leđa. Srićon, ima je kacigu. Nakon teškoga pada na stinu, isprva se nekoliko momenata nije moga pomaknit. Zamislite užasa. Sigurno mu je svašta prostrujalo kroz glavu: kičma, kolica...

Onda su se, na njegovo veliko olakšanje, počeli micat prvo prsti, zatim ruke i noge. Teško je natuka leđa. Posli su bila skroz plava i zelena, i to dugo nakon šta se vratija u Hrvatsku.
Dva dana nakon Stipinog pada Slovenac Rafko Vodišek, član ekipe, također je skoro poginija, osta je visit kad mu se uže zaplelo oko noge. Shvatili su da ih "Neudana kći" neće, bar ne ovi put. Odustali su. Stipe je uz prilične bolove u leđima mora svladat cili oni put natrag do Lukle.
Ali tada, na putu prema Baznome, još nišan zna šta će bit posli. Samo me, dok san đipa uzbrdo po kamenčinama, držala nelagoda kad god bi pogleda prema Pumoriju. Da san zna da će mi glupa planina posli skoro ubit Stipu, svašta bi joj bija izbeštima.
Hodali smo dalje. Morali smo proć ispod jedne strmine s puno kamenja. U priličnome straju kibija san iznad naših glava, prema vrhu klisure.
— Brineš se oko stina, a? Da ne bi odron? — furbasto me ubra Mlado.

Nasmija san se, ali nije mi bilo svejedno. Kako je ono reka Stipe? Pogledaj, procijeni, a onda trči samo u jednu stranu, koliko te noge nose.
Žvelto smo gazili, a kamenje je frcalo pod našin šjolama. Od nemoći više ni traga, živila majka aklimatizacija!
I konačno, konačno, posli toliko muke, glavobolje, opasnosti, crnjaka... zašarenili su se šatori na kamenitoj zaravni prošaranoj snigon. Bazni logor!
Kad smo prišli malo bliže, na jednome od najlipših šatora vidili smo -hrvatsku bandiru! Lijepa naša domovino, himalajska zemljo mila!
Ali di su Hrvatice mlade? Vidili smo samo nekolicinu Šerpa, koji su sidili uša san u šator i sve iza hrvatskog šatora, igrali karte i nepovjerljivo nas gledali.
bizmgava: naše cure Odolija san porivu da odma potrčin iza šatora, do naših cura. Polako sad, su bile čiste i uredne, došli smo, nece cure uteć. Bacija san pogled da provan ubrat šta to Šerpe igraju.
U tijeku je bila partija remija. Šerpe su igrali sasvim solidno, jedan lola otvorija se sa tri kralja i karo kvinton od osmice do dame, a drugi su izlaz već prije obavili, pa su nalipljivali "žive" karte na njegovu kvintu. Igrali su brzo i dobro. Posli su mi cure rekle da su ih baš one naučile remi. I da nisu mogle virovat kojon

su brzinon Šerpe postali kartaški majstori. A onda se pomolila ljupka glavica iza šatora. — Joooj, evo Stipe!
Na proplanku iza šatora bile su poslagane katrige, na kojima su cure si-dile i pijuckale čaj. Ali najjači je prizor bija iza njih. Dvi naše himalajke su, taman u momentu kad smo mi došli, prale kosu. Iskoristile su sunčan dan i, posli san dozna, oprale kosu prvi put posli tri šetimane. Totalno idiličan prizor, s dugon sjajnon ženskon koson, i snigon i ledon u pozadini.
Cure su se ka jato kokoškica okupile oko Stipe. Bilo ih je samo pola, odnosno šest. Drugi dil tima, predvođen riječkin sestrama Bostjančić, bija je gore u planini, u istraživanju puta prema visinskin logorima. Jednoj od njih taman je bija rođendan, pa su joj ove cure iz Baznog priko radiostanice uglas zakričale i čestitale. Stipe je to snimija i posli napravija prilog za Dnevnik.
Cure su nan skuvale kavu, i to najbolju koju san popija u Nepalu. Ima bit da je ta kava bila iz Hrvatske, da su je ponile sa sobon.
Neke su himalajke i mene pripoznale. Vidija san da in je upitnik u glavi: koji kurac ja radin tu, kako san uopće doša?
Osobito san srdačno popriča sa Splićankon Milenon Sijan koja je, na moje zadovoljstvo, svim curama ispričala kako se, posli jednoga moga teksta o Mosoru u "Slobodnoj Dalmaciji", idući vikend nije moglo uć u planinarski dom od gužve.
38O
bazni logor | 72
Dok ih je Stipe snima za televiziju, a Mlado okolo nespretno gazija ka medo, rušeći in čajnike i ruksake sa stolica, ja san obiša manje šatore u kojima su spavale, i jedan malo veći koji in je služija za kužinu. Osvrnija san se je li me koja od njih gleda, pa san potajice ulazija u šatore, virija u vriće, bižingava, nešto i poslika. Lipo, čisto, uredno. Ma bravo, cure!
Posli je Milena specijalno za mene skuvala čaj. Dok san sidija i gleda u strminu koja je vodila prema vrhu Everesta, jedna me cura pitala:
— Roberte, zašto nisi sretan? Nisi se još nijednom nasmijao.
Uopće ne izgledaš kao netko tko je uspio doći do Baznog logora Mount Everesta. Pa nije to mala stvar!
Mala je bila u pravu, zbilja nišan bija sritan. Nišan ćutija nikakvu pozitivnu emociju. Bija san toliko umoran i satran od čiloga puta, da sad kad san konačno doša do svoga cilja, nišan uopće osjeća sriću. Bazni logor Everesta, pa šta?

Šerpe su remi igrali sasvim solidno: jedan lola otvorija se sa tri kralja i karo kvinton od osmice do dame. A naše cure su ih naučile igrat tek prije koji dan!
381
bazni logor | 72
Kasnije san priča sa Stipon o tome, pa mi je povjerija kako se, nakon osobito teških uspona, ista stvar događala i njemu. Napor i muka toliko te isprazne i iscide da na cilju, na vrhu, osjećaš samo ravnodušnost.
Iskreno, prije početka cile ove kampanje nišan bija siguran u sebe. Nišan virova da ću zbilja doć dovde. Ja da se popnen na priko pet iljada metri? U Bazni logor Everesta, na pet iljada trista? Ispočetka je svima koji me znaju sve to zvučalo apsolutno nemoguće, luđe od puta na Misec. Ali evo, uspija san.
Ravnodušno sidin u Baznome logoru i pijuckan Milenin čaj. Najveći uspjesi, najveći pothvati, samo su oni pri kojima se toliko napatiš da se, kad ih konačno ostvariš, njima više ne moš ni veselit. ¦
Kad bi tijekon dana zasjalo sunce, naše curice pod Evereston na nožice bi navukle slatke šarene "kroksice"
383

384
»I
znojenje s f inčima
Pita san cure: "Nego, recite mi, ima li šta seksa7 Oblicu li vas muški iz drugih ekspedicija?" Odgovorile su uglas: "Oblijećemo mi njih, hahaha! Ima tu zgodnih dečki. Najbolji su Finci!" Biće se malo i znojile s Fincima u njihovin šatorima, pa šta7

Ako ptica sleti na Oltar (kosi kamen kod šatora u sredini livo) prvog dana kad dođeš u Bazni logor, to znači da će se neko iz tvoga tima popet na vrh
Jedna od cura, Tea, imala je nokte nalakirane u roza. Pokazatelj da nema te vukojebine di žensko biće neće razmišljat o tome kako da se ulipša.
— Roberte, vidiš onaj kamen tamo — pokazala je prston Zagrepčanka Sunčica: — To ti je takozvani "Oltar": Ako ptica sleti na Oltar prvi dan kad dođeš u Bazni logor, to znači da će se neko iz tvoga tima popet na vrh.
Ena je dodala:

— A nama je, prvi dan kad smo došle, ptica zaista sletila na kamen! Poslika san Oltar i mirno reka: — Uopće ne sumnjan da će se neka od
vas, cure, popet na vrh. Dapače, sto posto san siguran da u tome neće uspit samo jedna iz tima, nego bar četri-pet. Hrvatska će bit ponosna na vas. Nego, recite mi, ima li šta seksa? Oblicu li vas muški iz drugih ekspedicija?
— Oblijećemo mi njih, hahaha! — odgovorile su neke od cura uglas: — Ima tu zgodnih dečki. Najbolji su Finci. Ali, Berljak nam ništa ne dopušta. Apsolutna apstinencija!
Vođa ekspedicije, Darko Berljak, nakašlja se u svojoj katrigi:
— Tak i treba. Tu ste da idete u brdo, a ne da dečke lovite.
Kurjožast kakav jesan, još san se malo raspita i dozna da ta priča s Fincima i nije bila tako bezazlena. Posli jedne proslave rođendana, naime, neke

od cura otišle su s Fincima u njihove šatore, i to svaka sa svojin.
Biće se malo Doktorica Lana izmirila i znojile s Fincima, pa šta?
To je, međutim, dozna Berljak, pa in je ujutro mi je iz prsta koliko san
; r ' J r J J p0st:0 serpa 1 ispalo
gromko zapritija da će ih prijavit Hrvatskon planinarskon savezu, izbacit ih je... ma za ne povirovat! iz ekspedicije, svašta.
Na kraju je vuk izija tovara. Sve se zataškalo i zaboravilo. Koja je jamila, jamila je. Finci su fini, pa neće ništa pričat.
Dok san pijucka čaj, doktorica ekspedicije, simpatična Lana, đonila je neki aparatić.
— Ovo mjeri sposobnost krvi da prenese kisik. Sto je rezultat bliže stotki, to je veća sposobnost da se izdrži visina. Idemo prvo Stipu izmjerit!
Stipe je ispružija prst, doktorica Lana mu ga je stisnila s aparatićen i proglasila:
— Rezultat je 85. Vrlo visoko. Sad Darko.
Berljak je pružija prst i cili uzdrća. Ne srni on sad ka šef ekspedicije izgubit od Stipe Božića.
Doktorica je podigla aparatić i rekla:
— Da vidimo... 84.

Josipa zvana Jopa ,
slatka Zagrepčanka koju san nagovorija da

skine očale, neka joj vidin okice. Smetalo joj
je sunce pa je ćorila, inače je još lipša
— Ajde, to je 85 — reagira je Berljak.
Malo je navuka cifru, samo da bi se izjednačija s legendon. E, moj Berljak, taman da ti prst pokaže 120, neš nikad bit Stipe Božić!
Doktorica Lana okrenila se prema meni:
— Oćeš ti mjerit, Roberte?
— Ako baš moran — nevoljko san ispružija prst, ka da će mi ga ko osić. Sad će mi izmirit 50, pa ću se osramotit.
Pogledala je u ekrančić:
— Jako dobro. Osamdeset.
Poala, da 80! Momentalno su mi narasla krila, moga san smista poletit do Logora 3. Očekiva san da će reć 50 ili 55, a ono 80. Pa čoviče, ja san pravi himalajac! Ali reagira san smireno, zadrža san poker fejs.
— Šteta šta nije 77, to bi bija totalni konceptualizam — reka san kulerski. Na red je doša Mlado. Njemu je izmirilo 75. Tješija san ga:
— Nije loše, Mlado moj. A čuj, nije svako za ekstremne visine.
Doktorica je komentirala: — Vi sa rezultatom oko 75 ili 80, samo da znate, Šerpe imaju svi oko 90, a jednome sam izmjerila čak 93. Njima je biti ovdje na pet i pol tisuća metara k'o nama šetati uz jadransku obalu!
Naše himalajke okružile su Stipu, koji in je dava savjete i upozorava ih na to di će in pritit opasnost na putu do vrha.
A onda me pokopa, ispričavši svima svoju verziju one priče s bandiron na Everestu. Ugled koji san steka iznenadnin pojavljivanjen u Baznome logoru, te moćnon "osandeseticon" iz prsta, okopnija je velikon brzinon. Cure su umirale od smija: — Kaj, zastava na Everestu? Hahaha!
U jednome momentu poveja se razgovor o filmovima s penjačkon tema-tikon, "Vertical Limit", "Cliffhanger" i slično.
— Ala, koji su to lažljivci šta rade te filmove! — iznervira se Stipe: — Apsolutno ništa od onoga šta čovik može tamo vidit nema veze s pravin penjanjen! Ogromna lavina, a on se sa dva prsta drži za rub provalije! Ma, odnilo bi ga samo tako! Ili, helikopter prolazi uz rub litice, on visi na užetu s jednon rukon, a drugu pruža curi, koja ga čeka u stini, da je spasi. To su pizdarije. Davno nije bilo dobrog, realnog filma o Himalaji i himalajcima.
Dotakli smo još jednu zanimljivu temu: pravu visinu Everesta. Ona nije 8848 metri, kako svi misle, nego ravno 8850 metri!

Tu san ispa obaviješten, jer san nedavno pročita kako su ta, najpreciznija mjerenja, prije desetak godina proveli Amerikanci. Nepalci, međutim, i dalje favoriziraju 8848 metri, jer in je muka minjat podatak radi samo dva
388
znojenje s fincima | 73
metra. Neke cure to nisu znale, pa san opet vratija dil ugleda koji mi je Stipe oduzeja klevetama o zastavi.
Na početku nišan tija slikat naše himalajke, jer su bile malo napete zbog dolaska gostiju ali posli, kad su se opustile, izvadija san fotoaparat i neprimjetno napravija nekoliko odličnih slika. Enu, koja se posli popela na Everest, uvatija san u pozi ka za "Playboy". Grickala je žličicu od čaja. Ništa je nišan namišta, snimija san je totalno spontano.
Od cura koje su bile u Baznome logoru kad smo mi došli, ipak mi je najslađa bila Josipa iz Zagreba, koja je našla momka Slovenca i sad s njin radi u Mariboru. Takvo je stanje bilo onda, na Himalaji, ko zna je li još s Janezon. Ja, recimo, više nišan s onon kojoj san se vratija s Everesta.
Milena je sila do mene i srknila guc čaja.
— Slušaj — reka san — bi li te moga nešto zamolit?
— Da čujen.
— Bi li ti moga opipat kvadricepse? Zanima me kakvi su nožni mišići u vrhunskih penjačica.
— Izvoli — nasmijala se i pružila nogu. Opipa san. Kremen kamen. ¦
Tea je ponosno pokazala nalakirane nokte
389
Kad
90 metri od besmrtnosti
su došli na Južni vrh, iscrpljeni Bourdillon se okrenija i pogleda Evansa. Devedeset metri. Samo devedeset metri visinske razlike do vrha Everesta. Ali i vjerojatna smrt. Teška odluka: život ili besmrtnost7
Bija je samo 90 metri od toga da postane besmrtan, da uđe u vječnu legendu, u sve leksikone i enciklopedije, da za njega zna svako dite na svitu. Danas, međutim, zbog tih zadnjih 90 metri za njega ne zna niko. Na internetu ima jadnih 24.700 natuknica s imenon Toma Bourdillona. To je otprilike četri puta manje od broja natuknica koje ima, primjerice, oni šporki dugokosac šta je po-bijedija u jednoj sezoni hrvatskog "Big Brothera". Oni šta je

napisa na majicu "ovo mi je jedina čista maica" jer nije zna da se pravilno piše "majica".
Tom Bourdillon na netu nema nego dvi-tri malene sličice, od kojih je jedna iz studentskog godišnjaka. Anonimac, moglo bi se reć. A bija je tako blizu svjetske slave. Moga je proć tih 90 metri, sigurno je moga. I tada bi mu ime bilo uklesano u kolektivnu memoriju. Posta bi prvi čovik koji se popeja na najvišu točku svita. Na vrh Mount Everesta. Ali to bi vjerojatno značilo smrt za njega, ka i za njegovoga penjač-kog partnera, kirurga Charlesa Evansa. Pa su se vratili nazad.
Tri dana nakon šta su se Bourdillon i Evans ni mrtvi ni živi vratili u logor, put gori su krenili Hillarv i Tenzing. I došli na vrh. Obasja ih je vječni sjaj, a Bourdillon je utonija u tamu...
Tom je bija stariji sin Roberta Benedicta Bourdillona, uglednog znanstvenika i zaljubljenika u penjanje, koji je još ka 20-godišnjak, godine 1909, su-djelova u osnivanju Planinarskog kluba Oxfordskog sveučilišta.
Hillarv i Tenzing: svi Šerpe su bili tužni i ogorčeni kad je Hillarv prid kraj života ipak prekršija sveti dogovor i otkrija da je on doša prvi navrh, a Tenzing tek iza njega

Sin Tom bija je fizičar, specijalist za rakete. Briljantan mladi čovik iz fine familje. Predsjednik elitnog penjačkog kluba kojega mu je otac osnova. Tih i skroman, posvećen planinskin vrhuncima, obitelji i raketama, tim redon. Fantastičan penjač, smatran jednin od najboljih himalajaca svoga doba. Apsolutni favorit ekspedicije za vrh.
Charles Evans, njegov partner, bija je kirurg za mozak. Raketni inženjer i kirurg za mozak, udarni dvojac tima. Hillarv je prema njima bija, iskreno rečeno, autsajder. Ta slavna ekspedicija iz 1953, pod vodstvom pukovnika Hunta, unaprid je Toma isticala ka glavnu uzdanicu.
On bi, realno, zaista bija taj koji bi odnija lovorov vijenac pobjede, da nije bilo prokletih aparata za kisik sa zatvorenin krugon. Zanimljivo, sad se opet, posli više od četri desetljeća, povela priča o povratku aparata za kisik sa zatvorenin krugon. Ponovno se razmatra ova ezo-terijska metoda disanja s "čistin" kisikon. Znanstvenici su penjačima preporučivali takve aparate još otkad je prvi testiran na Everestu 1938. godine. Ali umisto da donese olakšanje kod disanja, "zatvoreni krug" bi penjaču redovito stvorija osjećaj ka da se guši.

Švicarci su u svome umalo uspješnon pohodu na Everest 1952. provali novi maleni aparatić sa zatvorenin krugon. Tri promrzla penjača su ga iskušala u šatoru koji je tresla oluja, "čučeći ka tri Arapa koji dime nargilu".
Evans i Bourdillon su se također odlučili za zatvoreni krug. Bitno je reć da je te poboljšane naprave za kisik konstruira - osobno Tom. Hillarv i Ten-zing pomagali su se, međutim, "normalnin" bocama s otvorenin krugon.
Ispočetka su se Bourdillon i Evans penjali velikon brzinon. Petsto metri visinske razlike, od osan iljada do osan i po iljada metri visine, ispenjali su za nevjerojatnih 90 minuti. Za istu distancu Tenzingu i Hillarvju tribalo je više od dvi ure. Ali na vrlo velikin visinama, pod samim vrhon, na minus 25 stupnjeva, došlo je do problema s aparatima za disanje.
Bourdillon je prova nešto popravit, pa zaradija smrzotine na rukama. Čini se da je izvanjski zrak polako ulazija u sistem "zatvorenog kruga", i dvojac je u biti udisa ritku arju na iznad osan i po iljada metri. Ka da su bili bez dodatnog kisika. Plus toga, teški (a nekorisni) aparati su in bili užasan dodatni teret. Bourdillon je potrošija skoro sve zalihe snage. Mora je šest puti udahnit za svaki korak, brzin, paničnin udisajima.
Kad su napokon, oko jedan popodne, došli na Južni vrh, najviše misto do kojega je dotad dospija čovik, iscrpljeni Tom se okrenija i pogleda jednako satranoga doktora.

Devedeset metri. Samo devedeset metri visinske razlike do vrha. Ali i vjerojatna smrt. Kimnili su jedan drugome glavama i okrenili se nazad, niz strminu.
Pukovnik Hunt, vođa ekspedicije, kasnije je svidočija kako je njihov povratak u logor bija lud prizor:
— Dvojica bića, od glave do pete u ledu, teturali su prema nama... Na licima su in bile maske, na leđima veliki aparati za kisik, izgledali su ka stvorovi s drugoga svita.
Mike "VVestmacott, Bourdillonov prijatelj iz oxfordskih studentskih dana, također je bija u timu na Everestu. Godinu dana posli, išli su skupa na jedan uspon. Bez obzira na svu muku i frustraciju šta se nije prvi domoga vrha svita, Tom je i dalje obožava planine.
— Ali, njegova ruka nije bila u redu. Ozbiljno je stradala na Everestu — svidoči Westmacott.

Tom nije čak ni uže moga uvatit kako triba. Zato mu Mike za vrime te ekspedicije nijedanput nije dopustija da bude u vodstvu. Tri godine posli Everesta Tom je otiša u Švicarsku, u Bernske Alpe. S njin je bija i prijatelj, Dick Viney. Obojica su poginili. Niko točno ne zna šta se dogodilo na tome fatalnome usponu, ali izgleda da se Tom okliznija i strmoglavija u provaliju, pa potega partnera za sobon.
S lipon ženicon Jennifer (koja je i danas živa) Tom je otprije ima ćerkicu, a upravo kad se sprema u Švicarsku dobija je sina. Mali Simon je ima dva i po miseca kad mu je tata poginija. ¦
Dil ekipe iz slavne * engleske ekspedicije Everest 53
393
VUmefl On d top | "Gledala san oblake ispod sebe. Doli je grmilo i šivalo. Sitila san se pismice iz ditinjstva: 'Grmi, sijeva, nevrijeme se sprema, a Ciganke varošanke još iz sela nema'. Ovde san ja bila neka Ciganka varošanka, iznad gromova i munja".
Splićanka Milena je, posli san to čuja iz više izvora, bila najbrža naša penjačica na Mount Everestu. Sef ekspedicije Berljak u strategiji prema medijima favorizira je i forsira sestre Bostjančić, inače također izvrsne penjačice, pa su sve ostale cure pomalo nepravedno ostale u sjeni, čak i najbrža, Milena. Doduše, marketinški je bilo zgodno da se prvi put popnu dvi sestre zajedno, pa se to možda i moglo naglasit, ali ipak...
Ponovila se priča sa Cho Oyua, di se na vrh popelo šest cura, a ispalo je deboto ka da su osvajačice samo sestre. Jedna televizija napravila je opširan prilog u kojemu se pričalo samo o Bostjančićkama, druge cure nisu niti jed-non riči spomenute.
Priča san s Milenon uz sok na Voćnome trgu u Splitu, par miseci nakon našega susreta na Himalaji. Marko Marulić, ona i ja.
— Osoba san koja može potegnit — rekla mi je odma na početku Milena: — I često kažen sama sebi: "Ti si beštija!". I jesan!
Nije lažno skromna. Završila je dva fakulteta, profesorica je biologije i kemije. Radi posal koji voli, čuva prirodu. Ide, naprimjer, na monitoring vidre. Sidne u kajak pa traži vidrine jazbine, slidi tragove, po izmetu. Uživa u prirodi. Penje se, hoda, vesla, roni...
Osvojila je Everest skupa s Zagrepčankon Enon. Milena ima četri banke, bila je najstarija cura u ekspediciji. A Ena najmlađa.
395

— Kako je izgleda naš uspon? Eto, imali smo prilično mirnu, vedru noć, bilo je oko minus 30. Zvuči studeno, ali čini mi se da san veću ladnoću doži-vila na Velebitu nego na Everestu.
Da smo se Milena i ja te noći skupa penjali na vrh, sigurno ne bi izdrža da joj ne zapivan: "Rano jutro, pola pet, na Everest penje se… moja Milena".
— Pri vrhu je zapuvalo, bilo mi je ladnije, ali opet, nije se moglo reć da je neizdrživo.
Došle su blizu vrha s prvin zrakama sunca. Ispod je bila naoblaka. Mileni je osta u sićanju momenat dok je stajala na Južnom vrhu, sto metri od cilja.
— Gledala san oblake ispod sebe. Doli je grmilo i šivalo. Došla mi je u pamet pismica iz ditinjstva: "Grmi, sijeva, nevrijeme se sprema, a Ciganke varošanke još iz sela nema". Ovde san ja bila neka Ciganka varošanka, jača od oluje. Iznad gromova i munja. U nekome nestvarnome svitu di je mir i tišina. I onda san shvatila da san stvarno visoko.
Kad je stigla na najvišu točku svita, nije upala u euforiju. Dolazilo je puno drugih penjača, jer su Ena i ona bile među prvima na vrhu toga jutra. U takvoj situaciji triba bit koncentriran, da te ne bi ko slučajno gurnija. Ne bi imalo smisla popet se na Everest, pa da ti neki Japanac podapne nogu i da završiš u provaliji.
Bila je smirena, jedino se plašila za prste. Pri pokušaju uspona na Cho Oyu bili su joj oštećeni prsti. Brinila je i o Zagrepčanki Eni, mlađoj kolegici s manje iskustva.
S Milenon i Enon prema vrhu je krenila i Riječanka Vedrana Simičević. Ali odustala je, vratila se nazad, nije stigla ni do Žutog pojasa.
— Vedrana je bila korektna — kaže Milena: — Nije nas tila kočit. Osobno mi je žaj šta je tako rano odustala. U pitanju je, mislin, bila maska za kisik. Činjenica je da, kad staviš masku, zna bit čudno. Organizam ti se otprije privika na manje kisika. Prvih 10-15 minuti čini ti se ka da ti maska oduzima još ono malo kisika šta imaš. Moraš se priviknit, ne upast u paniku. Dublje disat, rastvorit nosnice, disat na usta, smirit se, da bi se adaptira na tu stvar na licu. Kriza može trajat jedno vrime, i onda prođe.
Vedrana tu krizu nije znala prevladat. Ona se uspila popet na Cho Oyu, ali tamo nije stavljala masku…
Velika lavina 0 kojoj se dosta pričalo Milenu je zatekla u Baznome logoru. Jana Mijailović, Zadranka, bila je voditeljica grupe koja je bila u planini.

— Javila nan se Jana radiovezon: "Mi smo za sat vrimena doli, spremite marendu!". Par minuta posli toga čuli smo silnu grmljavinu i vidili lavinu.
396
vumen on d top | 75
Ogromnu lavinu. Pala je točno di su tribale bit one. Prvo je zavlada muk, a onda su neke cure počele tiho plakat. I meni su pošle suze. Darko se uvatija za glavu i zavapija: "Jao, Bože, Bože!". Ne moš napravit ništa, a čini ti se da nema pomoći. Nakon par momenata, javila se Jana: "Cure moje..."
Na kraju je ispalo, sva srića, da je Janina grupa bila par metri iznad lavine. Dobro ih je poškropilo, nešto je i po njima palo, ali nije ih uvatija najveći udarni val.
— Dan iza toga pala je druga lavina koja je odnila jednoga Šerpu. Neki Austrijanci su isto bili uz rub te lavine, ali više su se pripali nego šta je zaista bilo nekih posljedica. Jedna Austrijanka je digla histeriju bez razloga.
Jana Mijailović, također osvajačica Cho Oyua, nažalost nije uspila doć do vrha Everesta. Posli mi je Stipe reka kako je čuja da je Jana bila jako žalosna i ljuta. Puno joj je sve to značilo, masu energije je uložila, a na kraju nije uspila.
Simpatična Lana Đonlagić, doktorica ekspedicije, ona koja je meni izmirila 80 u prstu, ostavila je sjajan dojam na Everestu. Pomagala je ljudima iz drugih ekspedicija, dobila i neke nagradne značke.
Interesantno, Milena je možda jedina osoba koja je pomogla Lani:
— Iman zečji san. U jednome trenutku probudilo me njezino povraćanje. Imala je i proliv, sva je drćala. Pribacila san svoju vriću za spavanje do njene i provela cilu tu ledenu noć uz nju. Bidna, nije joj bilo lako. Sve šta je imala, izbacila je iz sebe. Ostala je samo voda. Cilu noć je patila. Od nečega se otro-vala, ka i par ostalih cura... ¦
Sjajna doktorica Lana Đonlagić, pod Evereston spašavala i naše i njihove, pa dobila pusta priznanja: najsimpatičnija cura ekspedicije
397

398
sranje & kostur
Ena se na 7 i po iljada metri išla popiškit iza kamena i našla - kostura. Da se išla popiškit na Sljemenu pa naletila na kostura, vjerojatno bi urlala iz sveg glasa. Ovde je samo došla nazad do

Milene i rekla: "Joj, čuj, znaš kaj mi se dogodilo7 Skoro sam kostura popisala!"
399

Kad smo već bili kod sranja, pita san Milenu o odlasku na kondut i tim običnin svakodnevnin problemima o kojima himalajci ritko pričaju.
— Slušaj, neke stvari kojih bi se ja u civilizaciji sramila, na planini ne vride. I to ne samo između nas cura koje smo međusobno bliske. Tako je i s ljudima koje prvi put vidiš. Ne sramin se priznat da smo svi mi koji smo bili u Logoru 3 i Logoru 4 vršili veliku nuždu isprid nepoznatih ljudi.
Obaviš to isprid šatorića, di ti je najbliže. Muški gledaju, ali nikoga baš nije briga za to. Toliko ti je teško, i toliko ti je život potencijalno ugrožen, da stvarno ne razmišljaš o tome ko će te gledat. Da san se odlučila ić malo dalje, možda bi se okliznila, pala i poginila. Oću reć, skineš gaće i to je to! Gore se brišu granice civilizacijskih obzira i srama.
Da li himalajci neizdrživo smrde? Njuška san izdaleka cure u Baznome logoru, ali nišan ubra pretjerani smrad, iako su neke izjavile kako se nisu prale dvi šetimane.
— Na Everestu se iz fizioloških razloga ne znojiš previše, pa nije prisutna onakva vrsta smrada ka u normalnin uvjetima. Mislin, smrdiš, nije da ne smrdiš, ali ne toliko intenzivno, bar u prvih dvadeset dana šta se ne pereš, hahaha. Ja san u istoj robi ležala i dizala se. Spavaćica, dnevna i večernja odjeća, sve je bija isti komplet. Nišan se baš minjala.
A ja se nišan usudija pitat Milenu kako su joj na Everestu izgledale mudante. Bija san svjestan toga da i moje nisu izgledale baš dobro. Sitija san se kako mi je mater, dok san bija manji, uvik ponavljala da moran stalno imat čiste mudante.
"Zamisli, sine", govorila bi mi Mila Roditeljica, "da te udre auto, odvedu te u bolnicu pa te doktor skine i vidi ti posrane mudante! Ajme sramote, jel tako?"
Pristojno bi je sasluša, mater je mater, ali svaki put bi u sebi pomislija: "Ali, majko, kad bi me udrilo auto, živo bi mi se jebalo za to kakve su mi mudante!"
Tako je izgleda i na Himalaji. Kad se penješ na Everest, živo ti se jebe kakve su ti mudante.
Bilo mi je malo neugodno pitat Milenu za probleme oko menstruacije, ali ona mi je odgovorila bez oklijevanja, ka da je pitan o vrsti obuće, a ne o intimnoj stvari:

— Većini cura menstruacija ili sasvim nestane, ili se značajno reducira. Ja na Cho Oyu uopće nišan imala menstruaciju, a na Everestu san imala, ali je krvarenje bilo slabije. Ima tu puno prednosti. U onome stanju gore nemaš PMS, bolja si osoba, haha!

Povjerila mi je kako je krvi bilo samo dan ili dva. I to baš na usponu, ali ne na konačnome, nego u "Trici", u logoru.
— Naravno da san mislila i na seks. Ne gasi se to, dapače. Ena i ja smo se smijale kako bi to bilo vodit ljubav u šatoru na 8 iljada metri, dok si pod ma-skon kisika. Pojavija bi se tehnički problem. Stenješ, uzdišeš, a nema zraka. Pa bi bilo "aj draga ti malo diši, pa ću onda opet ja malo disat"!
Interesantna je bila anegdota s Enon i kosturon. Kad su se vraćale s vrha, solidno su se osjećale, ali ipak su visina i muka ostavile traga. Bile su jako dehidrirane, suvih usta, nisu mogle gutat jer ih je bolilo grlo. Šerpe su otapali snig i kuvali in juve i čajeve.
Ena se, bilo je to negdi na 7 i po iljada metri, išla popiškit iza kamena i našla - kostura. Bila je potresena, ali ne pretjerano.
— Od visine postaneš ebete, uspore ti se reakcije i malo si glupast — objašnjava Milena: — Da se Ena, recimo, išla popiškit na Sljemenu pa naleti-la na kostura, vjerojatno bi urlala da bi se cilo Sljeme pripalo. Ovde je samo došla nazad do mene i rekla: "Joj, čuj, znaš kaj mi se dogodilo? Skoro sam kostura popisala!"
Ena je već prije vidila smrznuti leš, pri samome silazu do Logora 4, a sad joj se još ukaza i kostur. Sve je to podnila dobro, nije joj uticalo na živce. Milena to objašnjava uticajen visine i smatra kako je to glavni razlog zašto su Nepalci meditativni i dobroćudni.
— A kako neće bit, kad ih satare visina? Sigurno neće bit živčani ka mi Dalmatinci. Ja osobno nišan vidila ni leš ni kostura.
Zapravo, čak mi je Ena išla posli pokazivat di je naletila na toga kostura, ali nije mogla nać pravi kamen. Govorila je: "Čekaj, ma bil je iza ovog kamena... Ili ovog?". A kostura nigdi. Zajebavala san je: "Pa, Ena, nije ti valjda kostur uteka?!" ¦

Ledopad: najdalje misto do kojega smo dospili bilo je ujedno i najlipše

Odbljesak je stvara miljune dijamantića na ledu. Skinija san sunčane očale i pokuša "vvhite light vvhite heat" doživit još intenzivnije.
Nišan izdrža. Zaslipija me snig i led. Previše bjeline, previše sjaja. Potekle su mi suze i mora san opet stavit očale, da ne oćorin od lipote.

Potpuno san se izgubija u izvanzemaljskoj krasoti oko sebe. Teško je to opisat ričima. Sve je bijelo, bijelo. Sunce je pržilo ka da san na Rivi, a ne na Himalaji. Odbljesak je stvara miljune dijamantića na ledu.
Moj civilni način da stupin u kontakt s apsolutnon srićon dosad san ot-krija samo vlastitoj dići.
Pa, evo recepta, specijalno za moje čitatelje: dakle, dođen na Bene, stanen na kraj onoga manjeg mula, okrenen se prema punti od Marjana, i promatran refleks sunčanih zraka na mirnoj površini mora.
Shvatija san di su znakovi, kojim putem krenuti, i zbilja vam mogu reći, da je to put ka sreći.
Ali ovo ovde, ispod Everesta, bila je mucho veća srića.
Skinija san sunčane očale i pokuša white Hght white heat doživit još intenzivnije.
Nišan izdrža. Zaslipija me snig i led. Previše bjeline, previše sjaja. Potekle su mi suze i mora san opet stavit očale, da ne oćorin od lipote.
Na samome kraju puta Stipe je, eto, mene i Mlađu odveja na Ledopad, na Ledeni slap. Nešto najatraktivnije, najefektnije i najluđe šta san vidija na čiloj Himalaji, vjerojatno i u čilome životu. I baš za svršetak, za finale. Najdalje misto do kojega smo dospili bilo je ujedno i najlipše.
Duboko san izdahnija i pogleda livo, u Stipu, koji se maka sa strane, osta-vija me da zeniran. Gleda me i dobroćudno se smija, a u pozadini su mi se smiješile gigantske planine. Snimija san tu scenu u mozgu. Klik. Bazni logor u pozadini. Stipe Božić. Stoji tamo i smije se. Ka neki dobri čarobnjak koji je hobitu Robbitu pokaza djelić svojih moći.
Okolo ledena lipota. Bijeli zen.
Nije lako doć do nje, ali virujte mi, ona postoji. Tamo na Ledopadu, ispod Mount Everesta, dotakla me Čarolija. ¦

Bazni logor Mount Everesta, travanj 2009.
405

godina boli
pogovor
Dok ovo pišen, godina 2009. još nije završila a već je mogu nazvat Go-dinon boli. Poslovi su mi išli očajno, ka uostalon i čilome svitu. Izmučile su me svađe i raskidi s važnin poslovnin suradnicima. Prolazija san kroz teške fizičke bolove, i to skoro cile godine. Ruvinala me serija operacija na čeljusti.
Pa četvrti misec i Himalaja, ekspedicija na kojoj san izgubija 11 kili uli dana hodanja. Onda krah veze s Papučicon, nakon 15 godina zajedničkog života. Usrid svega toga, ka samohrani otac dvoje dičice, napisa san ovi debeli libar na 400 stranica, rodija knjigu iz patnje. Jebate, koji san titan!
Sve te muke nisu mi bile dosta, pa misec dana nakon izlaska ove knjige, u prosincu 2009, krečen na putovanje u ogromnu studen, na finalnu Bol godine.
Planine zapravo ne volin. Kad san to prizna Stipi, reagira je isto ka šta bi papa reagira da mu rečen kako zapravo ne volin Isusa Krista. Ali mi je Stipe oprostija i svejedno me vodija na put. Ne znan bi li isto učinija i papa.
Ne volin ni napor, ni ladnoću. Ipak, uspija san doć do svoga cilja, do Baznog logora Mount Everesta. Vridno san tabana skoro 150 kilometri po ka-menčinama i strminama, mučen migrenama i mantavicon.
Sve san to dragovoljno izdrža samo zbog toga šta me na Himalaju pozva moj idol, Stipe Božić. Sto posto san siguran da iman najboljeg uzora kojega san uopće moga odabrat.
U ovome modernome svitu di idoli i medijski junaci postaju glupani, kurbetine i bolesnici, hitno je potrebno širit priče 0 svitlima u mraku, odnosno pisat libre i snimat filmove o pravin, istinskin herojima. Stipe Božić je svakako takav. Po meni, najveći živući Hrvat.
Ova moja treća knjiga, " ", velikin dilon govori o smrti. I onda kad direktno pričan o Dami s čeličnon koson, ali i između redaka. Međutim, ima unutra i puno drugih stvari. Ponosa, volje, neke strašne lipote...
Knjiga je posvećena Stipi, živoj legendi, ali i uspomeni na cilu četu sjena. Na njegove prijatelje šta su poginili u jurišima na snježne divove kojima san se i sam doša poklonit. U društvu vlastitog idola. Na mistu njegove slave. To je povlastica kakvoj se nišan nada. Vridna svih boli ove teške dvi iljade i devete. Da me neko pita bi li ponovija ovu godinu, odgovorija bi mu potvrdno.

Nijedna bol ne može potući bijeli zen na Ledenome slapu, u društvu Personal Jesusa. Jer, bol je prolazna. A Ledeni slap nije. Ledeni slap je vječan. Ka i Everest. Ka i Stipe. ¦
naj, naj: Himalaja
Grad Namche Bazaar
Selo Lobuche
Rijeka Dudh Kosi
Planina Lhotse
Ime Ang El
Životinja jak
Biljka raniguras
jelo nak cheese (sir od jakulje)
Predmet zi
Znamenitost jetijev skalp
Pjesme putovanja "Sacrifice", Elton John
"Personal Jesus", cover by Johnnv Cash
Na Himalaju se putovalo 2009. (travanj)
409

1. umreš začas!
2. sveta ploča
3. granica Slovenije
4. jogi-žicari
5. lukla
5a. gurung ugurung
7. lumbrela
8. đavlije skakalo
9. seks na vrhuncu
10. potezanje vode
11. baba čelebija
12. miss himalaje
13. missing 14.ang phu
15. ćer palog šerpe
16. krava perava
17. f, a ne p!
18. zmajeva kičma 19.suze
20. mater&horn
9 21. strele s triglava 103
13 22. himalajske sise 109
17 23. sirdar 115
21 24. tengboche 119
25 25. susid jerkov 125

29 26. mrtva marija u ledu 129
33 27. papin kamen 135
39 28. legenda zvana vvanda 139
45 29. nu, šerpani! 145
49 30. namaste dudlale 149
55 31. vitez od namche 155
59 32. jeba jetija! 161
63 33. ruka iz pangbochea 167
69 34. ditka haberl 173
77 35- kapa ili život 177
83 36. govno od jaka 181
87 37- ba! 187
91 38. uskrs s božićen 191
95 39- 0 moni moni ma 195
99 40. noć užasa 201
410
Sadržaj
41. yak sex 205 61. snježni leopard 305
42. lađenje jaja 209 62. tajne svete doline 311
43. lhotse, zid smrti 215 63. dva muža, jedna žena 319
44. mrav u planini 223 64. zzz... hebrang! 329
45. vinko tsotse 229 65. krepani gavrani 335
46. tići za guzicu 233 65a. ante i njegova bukara 341
47. ruzinavi tenk 237 67. lice mrtvog prijatelja 349
48. dida roberto 243 68. zagrljaj na crnoj stini 357
49. stiže pobić 249 69. vrte se zvižde 363
50. simonica 253 70. odime, dime! 369
51. mačkica & bubamara 257 71. kad buden ima 65 373
52. moji prsti, pete 261 72. bazni logor 377
53. drama na k2 265 73. znojenje s fincima 385
54. smrt kekeca 271 74, 90 metri od besmrtnosti 391
55. prolazna bol 277 75. vumen on d top 395
56. himalajski anđel 281 76. sranje & kostur 399
57. mufid memija 285 77. bijeli zen 403
58. joint point 289
59. piramida 293 pogovor: godina boli 407
60. princ na bijelom jaku 301 naj, naj: himalaja 409
„--KNJIŽNICA 411ZELINA